

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Министерство образования и науки Республики Казахстан

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина

**«Жас Ұлан» бірыңғай балалар мен жасөспірімдер ұйымы»
республикалық қоғамдық бірлестігі қызметін ұйымдастыру
бойынша әдістемелік ұсынымдамалар**

**Методические рекомендации
по организации деятельности Республиканского Общественного
Объединения «Единая детско-юношеская организация
«Жас Ұлан»**

Астана
2017

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды (2017 жылғы 17 наурыз №3 хаттама)

Рекомендовано к изданию Ученым советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол №3 от 17 марта 2017 года)

«Жас Ұлан» бірыңғай балалар мен жасөспірімдер ұйымы» республикалық қоғамдық бірлестігі қызметін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдамалар, 2017. – 88 б.

Методические рекомендации по организации деятельности Республиканского Общественного Объединения «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан», 2017. – 88 с.

Әдістемелік ұсынымдамада «Мәңгілік Ел» құндылықтарын енгізудегі балалар мен жасөспірімдер ұйымының орны мен рөлі белгіленген, ұйым жұмысын жоспарлау механизміне жаңа көзқарас ұсынылған, іс-әрекетті ұйымдастырудағы инновациялық әдістер насихатталады.

«Жас Ұлан» балалар мен жасөспірімдер ұйымын дамытуды бағдарламалық қамтамасыз ету бойынша әдістемелік ұсынымдамалар берілген, олар тәрбиелік-білім берушілік бағдарламаларды жасау ерекшеліктерін ашып қана қоймай, сонымен қатар оларды жасаудың заманауи әдістемесін көрсетеді.

Бұл басылым аға тәлімгерлер, мектеп директорларының тәрбие жұмысы бойынша орынбасарлары, сынып жетекшілері, әдіскерлер, мұғалімдер, басшылар мен ұйымдастырушыларға, сонымен қатар, балалар қозғалысы жүйесінде белсенді қызмет етіп жүрген басқа да мамандарға арналған.

В методических рекомендациях определяется место и роль детско-юношеской организации в привитии ценностных ориентиров «Мәңгілік Ел», представлено новое видение механизмов планирования работы, пропагандируются инновационные методы организации деятельности.

Предлагаются методические рекомендации по программному обеспечению развития детско-юношеской организации «Жас Ұлан», которые не только раскрывают особенности создания воспитательно-образовательных программ, но и современную методику их создания.

Данное издание адресовано старшим вожатым, заместителям директоров школ по воспитательной работе, классным руководителям, методистам, учителям, руководителям и организаторам, а также другим специалистам, которые активно работают в системе детского движения.

Кіріспе

Қазақстанда ұлттық экономиканы және азаматтық қоғамды ауқымды жаңғырту шаралары жүргізілуде. «Бес институционалдық реформаны жүзеге асыру жөніндегі 100 нақты қадам» Ұлт жоспарына сәйкес бес институционалдық реформа жүзеге асырылуда:

- кәсіби мемлекеттік аппаратты қалыптастыру;
- заңның үстемдігін қамтамасыз ету;
- индустриаландыру және экономикалық өсім;
- біртектілік пен бірлік;
- есеп беретін мемлекетті қалыптастыру.

«Мәңгілік Ел» ұлттық идеясы мен оның құндылықтары халықтың рухани таңдауы болды – бұл тәуелсіздік, ұлт бірлігі, бейбітшілік пен келісім, зайырлы қоғам және жоғары руханият, отбасылық құндылықтар, индустриаландыру мен инновацияларға негізделген экономикалық өсім; бұл – Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамы, тарихтың, мәдениет пен тілдің бірлігі, еліміздің ұлттық қауіпсіздігі және т.б.

Жаңа Қазақстандық Патриотизмнің идеялық негізі осы мемлекет түзуші жалпыұлттық құндылықтарда жатыр.

Бұл ретте таңдау жағдайында демократиялық құндылықтар мен жауапты шешімдерді қабылдай алатын, еліміздің тағдырына ұлттық сана тұрғысынан жауап беруге қабілетті, құзырлы, белсенді, креативті азаматтар буынын қалыптастыру мәселесінің өзектілігі айрықша артып отыр.

Балалардың қоғамдық ұйымдары мен бірлестіктері заманауи мектептегі жасөспірімдер қозғалысының әлеуметтік белсенділігін, жеткіншектердің көшбасшылық қасиеттерін, мемлекеттің қоғамдық-азаматтық, әлеуметтік институттарына қатысу дағдыларын қалыптастырушы болып танылып отыр. Атап айтқанда, түрлі тәжірибелік шараларға қатысу арқылы әлеуметтену мен жеке тұлғалық өсім процесі жүргізілуде.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың тапсырмасы бойынша құрылған «Жас Ұлан» балалар мен жасөспірімдер ұйымы, «Жас Отан» жастар қанатының көшбасшылары, жастар мен балалардың үкіметтік емес ұйымдары, «Назарбаев университетінің» студенттері бүгінгі күні тек құрылым ғана емес, баланың тіршілік әрекетінде педагогикалық тұрғыда қалыптасқан ерекше ортасы; педагогикалық жаңартылған әлеумет болып табылады.

«Жас Ұлан» балалар қозғалысының жаңа жүйесі жалпы мәдениетті қалыптастыру аумағын кеңейтеді, балалардың ішкі әлемінің пайда болуына,

жаңа құндылық бағдарының қалыптасуына ықпал етеді, баланың әлеуметтік дамуын ынталандырады.

Құндылықтар балалар мен жасөспірімдердің ұйымдарында балаларды тәрбиелеу мен әлеуметтендірудің мәні болып табылады. Осының өзі баланы әрекет арқылы қабылдауға және әрекетті бағалауға, адамгершілік тұрғысынан, қоғамдық мақұлданған бағытта бастамашылдыққа және қолдай білуге үйретеді.

Осылайша тәрбие тұлғааралық өзіндік бағалау әрекеті ретінде баланың құндылықты дамуын қамтамасыз етеді, қоғамдық, мәдени, экологиялық, өндірістік және басқа да міндеттердің шешіміне қатысу арқылы әлеуметтендіру оларға алғашқы әлеуметтік-адамгершілік тәжірибесін иеленуге ықпал етеді.

Балалар мен жасөспірімдер ұйымдарының артықшылықтарына келесілерді жатқызуға болады:

- көшбасшылықтың тәжірибелік дағдыларын қалыптастыруға ықпал ететін жағдайлардың жасалуы;

- түрлі шараларда құрдастарымен өзара әрекеттесудің оң тәжірибесін алудың бірегей мүмкіндіктері ұсынылады;

- әрекеттердің стандартталуы жоқ қатаң бағалау жүйесі, бұл өз кезегінде жас ұландардың заманауи қызығушылықтарын шығармашылық тұрғыда іске асыруға және олардың командаға бірігуіне ықпал етеді.

Балалар мен жасөспірімдер қозғалысының ғасырлық тарихы бар десек те болады, бұрынырақ бұл іспен көп жағдайда скаутизмнің, пионерлік ұжымдардың тәжірибелерін талдап отыратын педагогикалық ғылым айналысқан.

Бүгінде зерделеудің нысаны өзгерді: балалардың бір ғана бұқаралық саяси ұйымының орнына балалар мен жасөспірімдердің әрекетшіл қозғалысы пайда болды. Бұл жағдай балалар мен жасөспірімдердің заманауи ұйымдарының тәжірибелік әрекеттерін талдауға арналған жаңа форматтағы зерттеулердің туындауына себеп болды. Атап айтқанда Е.А. Дмитриенко, М.К. Құрсабаев, А.Н. Тесленко, Д.В. Лепешев, А.К. Жұмашев, Л.В. Алиева, А.В. Волохов және тағы басқалардың зерттеулері. Балалар қозғалысының жаңа моделіндегі моральдық-этикалық басымдықта гуманистік идеалдардың: ұлттық дәстүрдің, патриотизмнің, толеранттылықтың, ынтымақтастықтың, сондай-ақ өз іс-әрекетіне дербес жауапкершілікте болу қағидалары анықталған.

Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың қазақстандықтардың алдына қойған «Мәңгілік ел» ұлттық идеясын іске асыру міндеттері, «Назарбаев Зияткерлік мектептері» дербес білім беру ұйымдары тәжірибесінің таратылуы, мектепте білім берудің 12 жылдық моделіне көшу аясында жүзеге асырылып жатқан орта білім мазмұнының жүйелі түрде жаңаруы «Жас Ұлан» балалар мен жасөспірімдердің бірыңғай ұйымы» республикалық қоғамдық бірлестіктің

әрекетін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдарды әзірлеу қажеттілігін айқындап берді.

Ұсынымдардың мақсаты – балалар қозғалысының ұйымдастырушылары мен жетекшілерінің инновациялық және шығармашылық әлеуеттерін дамытуда жас ұрпақты белсендендірудің жаңа жүйесі ретінде балалар мен жасөспірімдер ұйымдарының әрекеттеріне қатысты ұғымды кеңейту және тереңдету.

1. «Мәңгілік Ел» құндылықтарын енгізудегі балалар мен жасөспірімдер ұйымының орны мен рөлі.

Балалар мен жасөспірімдер ұйымының жағдайында құндылықтарға тәрбиелеудің теориялық және әдістемелік негіздерін талдау көрсетіп отырғанындай, балаларды біріктіретін балалар қозғалысы (БҰҰ-ның Бала құқықтары туралы Конвенция бойынша 7 жастан бастап 18 жасқа дейін [4]) – жеке тұлға дамуының, оның әлеуметтенуінің маңызды факторы, өйткені ол замандық қозғалыстың шынайы бір түрі бола тұра, дүние жүзі бойынша демократияның бастапқы сатысы, азаматтылықтың, қоғамдағы шығармашылық әлеуеттің қайнар көзі, деген идея ежелден бар және әлі де орын алып келуде.

Е.Е. Чепурных [5] бойынша балалар бірлестіктеріне үш негізгі функция тән, олар: *дамытушы* (жеке тұлғаның азаматтық, рухани қалыптасуын, оның әлеуметтік шығармашылығының дамуын, адамдармен әрекеттесу, қоғамдық және тұлғалық мәнді мақсаттарды алға тарту және қол жеткізу икемдерін қамтамасыз етеді), *бағдарлық* (балалардың рухани, әлеуметтік, саяси, мәдени құндылықтардың жүйесінде бағдар алуына жағдайлардың жасалуы), *теңгерімді* (қатынас және түсінушілік тапшылығын толықтыру үшін, балалардың басқа қоғамдарда талап етілмеген қажеттіліктерін, қызығушылықтарын іске асыру үшін жағдай жасау).

Балалар, әсіресе жасөспірімдердің және жастардың құрдастарымен арақатынасы өзара араласа түсу икемдерін дамытуда маңызды болып табылады. Өз болмысында бала осы сөздің жоғары мән-мағынасынан қарағанда, әлеуметтік жан: құрдастарымен араласып, ол қосымша білімдерді алады (ғылыми және күнделікті-тұрмыстық), өзінің өмірлік тәжірибесін байытады, әлеуметтік нормаларды және құндылықты бағдарларды меңгеріп алады, бағалау критерийлерін қалыптастырады, құрдастармен араласу тәжірибесін жинақтайды, достық және серіктестік сезімдеріне бөленеді, өзін танытып, өзінің орнын табады, құрдастарымен қатарға қосылу күйінің эмоционалдық-оң күйіне түседі.

О.В.Якубенко балалар бірлестігі жағдайындағы сәйкестендіруді түрлі ұрпақ өкілдерімен мәдени тұрғысына сай қатынас тәжірибесін алуымен байланыстырады [6]. Автор бастауыш мектеп оқушыларының балалар бірлестігіне қосылуы түрлі балалардағы түрлі бейімсіздік нұсқаларын түзетуге бағытталған тәрбиелік ортаны қалыптастыруға ықпалын тигізеді деп есептейді [7].

Балалар бірлестіктерінің функциялары ішінде П.И.Фролов келесілерді атап көрсеткен: әлеуметтік қорғаныс, әлеуметтік сауаттылықты қалыптастыруға әлеуметтік жүріс-тұрысты және әлеуметтік байланыстарды түзету, бейәлеуметтік мінез-құлықтың алдын алу, балаларды әлеуметтік оңалту [8].

А.Н. Тесленко, Е.А. Дмитриенко балалар мен жасөспірімдер ұйымының Отанға деген сезімдерін, оның жеткен жетістіктеріне отансүйгіштік көзқарасын, өз елінің және оның жерінде тұратын халықтардың тарихына құрмет сезімдерін баулудағы жетекші рөліне назар аударады [9].

Е.В. Чердынцеваның пікірінше базалық құндылықтарды тәрбиелеу мәдениеттанушылық, әрекеттестік және тұлғалық-бағдарлы секілді көзқарастармен бірге іске асырумен басталады [10]. Мәдениеттанушылық көзқарас балалардың тарихты, дәстүрлерді, өз аймағының мәдени ерекшеліктерін тануға жүйелі түрде үңілуін және олардың бойында осының негізінде құндылықты бағдарлардың қалыптасуын көздейді. Әрекеттестік көзқарасы мектеп оқушыларының мотивациясын және түрлі пайдалы өлкетанушылық қызметке қосылуына бағытталған. Бұл жағдайда қызметтің жетекші түрлері ретінде проблемалық-құндылықты қатынас, жобалық, зерттеушілік қызметтер шығады.

Сонымен қатар аксиологиялық, тұлғалық-бағдарлы, жүйелі-әрекетті, дамытушы секілді көзқарастарды да атап көрсеткен жөн.

Аксиологиялық көзқарас бастапқы күйінде білім алушыларды балалар мен жасөспірімдер ұйымының жағдайында құндылықты дамыту және тәрбиелеудің тұтас жүйесін анықтайды, оның негізінде ең жоғары педагогикалық құндылық, тұтас заманауи білімнің мәні мен базалық ұлттық құндылықтардың жүйесі ретінде ұлттық тәрбиелік идеал жатыр. Көзқарастың тұжырымдамалық негізі – адам, ол дүниедегі өзінің қызметін рухани идеалдардың, рухани ұстанымдардың және моральдық нормалардың негізінде ұйымдастыруға қабілетті субъект, базалық ұлттық құндылықтарды иеленуші.

Аксиологиялық көзқарас берік рухани-моральдық негіздерде ұйым тіршілігінің құрылымын түзуге мүмкіндік береді.

Тұлғалық-бағдарлы көзқарас педагогтердің назарын ұйым қатысушысының тұтас тұлғасына, оның тек зияткерлік, жауапкершіліктің азаматтық сезімдеріне ғана емес, сонымен қатар эмоционалдық, эстетикалық, шығармашылық талаптары мен балалар қозғалысында дамыту мүмкіндіктері бар рухани тұлғаға да аударады.

Жүйелі-әрекетті көзқарас құндылықтардың даму үдерісінің полисубъектілігін ескереді. Балалар ұйымына қатысты қолданысында ол жалпы білім беру мектептерінің жетекші рөлінде, тәрбиелеу мен әлеуметтендіру қызметінің түрлі субъектілерімен үйлесімділікті қарастырады.

Қазақстандағы құндылықтар жүйесінің стандарты ретінде «Мәңгілік Ел» құндылықтары енгізілді.

«Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясы «Мәңгілік Ел» патриоттық актісінде патриоттық тәрбиенің жеті қағидасы нұсқасында көрініс тапқан, өйткені Қазақстанда нақты бағыт бойынша оқу, сыныптан тыс жұмысты тәрбиелік қызметтегі барлық мүмкін құралдарымен күшейту өзекті мәселе болып отыр [2].

Бұл қағидалар:

Мәңгілік Ел, бұл – Тәуелсіздік және Астана.

Біз Тәуелсіздікті нығайтудың тарихи ұлы миссиясына адал боламыз.

Біз Астананы халқымыздың гүлденуі мен қуатының жарқын белгісі ретінде әрқашан мақтан тұтатын боламыз.

Мәңгілік Ел, бұл – Жалпыұлттық бірлік, бейбітшілік пен келісім.

Біздің Отанымыз бір, ол – Тәуелсіз Қазақстан, біздің еліміз бір – тағдырымыз ортақ.

Бейбітшілік пен келісімнің ұлы ісіне адал халықтың ғұмыры мыңжылдықтарға жалғасады.

Мәңгілік Ел, бұл – Зайырлы Мемлекет және Жоғары Руханият.

Азаматтық және рухани құндылықтардың бірлігі бізге өз жолымызды табуға және өзімізді бүкіл әлемге мәшһүр етуге мүмкіндік берді.

Біз еліміздің бірегей рухани келбетін айқындайтын діндер мен өркениеттердің жаһандық сұхбатын одан әрі жан-жақты дамытатын боламыз.

Мәңгілік Ел, бұл – Инновация негізіндегі тұрақты экономикалық өсім.

Біз мемлекеттің индустриялық және инновациялық күш-қуатын дамытып, табиғи ресурстар мен қоршаған ортаға ұқыптылықпен қарап, қоғамда білім мен ғалымдық культін елдің зияткерлік іргетасы ретінде бекітетін боламыз.

Мәңгілік Ел, бұл – Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамы.

Елдің барлық табыстары мен жетістіктері – барша қазақстандықтардың күн сайынғы қажырлы еңбегінің нәтижесі.

Біз елдің әрбір азаматының жасампаздық әлеуетін жүзеге асыру үшін жағдай жасай отырып, еңбексүйгіштік және жауапкершілік, Еңбек Адамына құрмет сынды құндылықтарымызды нығайтамыз.

Мәңгілік Ел, бұл – Тарихтың, Мәдениет пен Тілдің ортақтығы.

Біз ортақ тарихи мұрамызды мұқият сақтайтын боламыз.

Біз Қазақстан халқының мәдени әралуандығын арттыра түсеміз.

Біз мемлекеттік тілді қоғамды біріктірудің негізі, үштілділікті - Елдің бәсекеге қабілеттілігінің басты шарты ретінде дамыту қағидатын ұстанатын боламыз.

Біз – Үлкен Ел – Үлкен Отбасымыз.

Мәңгілік Ел, бұл – Ұлттық қауіпсіздік пен Қазақстанның жалпы әлемдік және өңірлік проблемаларды шешуге жаһандық тұрғыдан қатысуы.

Біз өз жетістіктерімізді қорғауға тиіспіз.

Ұлттық қауіпсіздікті нығайту әрбір азаматтың, өз елі патриотының қасиетті парызы болып саналады.

Біз бейбітшілік пен келісім идеясын ілгерілетіп отырып, еліміздің халықаралық аренада мойындалған беделін нығайта түсетін боламыз.

Еліміздің Президенті Н.Ә. Назарбаев біздің еліміздің ұзақ мерзімді даму әлеуеті шеңберінде абзал міндеттерінің бірі ретінде қазақстандық патриотизмді қалыптастырудың міндеттерін айқындап берді.

Дамытушылық тәсілдеме психологиялық-педагогикалық, коммуникативтік жағдайларды қолданумен сипатталады.

Педагог білім алушыға және оларға арналған отбасылық, әлеуметтік, мәдени өмір, өз-өздеріне (соның ішінде: Отан, Отбасы, Мейірімділік, Заң, Арнамыс деген не? Ұлттық құндылықтардың базасы не?) деген оқытудың мазмұнын, яғни құндылықтар сауал түрінде ұсынылған кезде дамыту мен тәрбие берудің дамытушы сипатына қол жеткізіледі. Түсіну (сұраққа жауап

беру), құндылықтардың қоғамдық мәні мен олардың тұлғалық мағынасы ашылғанда ұғыну арқылы қол жеткізіледі.

Базалық құндылықтардың әрқайсысы педагогикалық тұрғыда сауал ретінде айқындалып, тәрбиелік міндетке айналады. Оны шешу үшін оқушылар педагогтермен, ата-аналарымен:

- жалпы білім беретін пәндерге;
- өнер туындылары мен киноға;
- заманауи өмірден хабар беріп отыратын мерзімдік әдебиеттерге, жарияланымдарға, радио және телебағдарламаларға;
- Қазақстан халқының рухани мәдениеті мен дәстүрлеріне;
- өз Отанының, өз өлкесінің, өз отбасының тарихына, дәстүрлері мен заманауи өміріне;
- өз ата-анасы мен ата-бабасының өмірлік тәжірибесіне;
- педагогикалық тұрғыда ұйымдастырылған әлеуметтік және мәдени тәжірибелер аясында қоғамдық пайдалы және тұлғалық маңызды әрекеттерге;
- ақпараттың және ғылыми білімнің басқа да көздеріне, өмірдің басқа да мәдени, азаматтық субъектілеріне және оның мазмұнына назар аударады.

Осылайша, балалар мен жасөспірімдер ұйымдарының түрлі әрекеттерінің мазмұны құндылықтарға қатысты сауалдар мен олардың міндеттері түрінде қалыптасқан аяда бірігеді. Өз кезегінде, құндылықтар білім беру процесінің мазмұнында және мектеп өмірінің бүкіл кезеңінде біртіндеп ашыла түседі.

Балалар мен жасөспірімдер ұйымдарының жағдайындағы құндылықты бағдарлауда педагог рөлі көзқарасының орны бар.

Е.Г.Ожогованың пікірінше тұлғада психикалық шалдығу синдромының болмауы мұғалім үшін маңызды [11]. Жоғары деңгейі - педагогтің жұмысқа деген қызығушылығының болмауы, ал төменгі деңгейі – оның өзін-өзі бағалай алмайтынын білдіреді. Бұл ретте, оның өзіне тұлғалық ресурстарды белсендендіру қажет. Керісінше, белсенді педагог өмірлік, әлеуметтік, мәдени, адамгершілік пәрменінің базасын жасақтайды.

Д.В. Лепешев, А.К. Жұмашев, балалар қозғалысын ғылыми танымның мәні ретінде зерделеп, бүгінгі уақытта балалар қозғалысын зерттеумен болжам бойынша балалық шақтың әлеуметтік кинетикасы деп аталатын жаңа ғылым айналысатынын атап көрестті [12].

Балалық шақтың әлеуметтік кинетикасы балалар қозғалысын мемлекет пен қоғамның жүйесінде келесі ретте қарастырады:

1. Балалар дүниесі мен ересектер дүниесін шынайы байланыстыратын ерекше әлеуметтік құбылыс.

2. Балалардың қоғамдық өмірге қатысуының ерекше нұсқасы, ол өз құрамында баланың әлеуметтік құқықтары мен еркіндіктерін іске асырудың механизмдерін объективті құрайды.

3. Жеке тұлғаның әлеуметтенуі барысын бағыттап отыратын өзіндік ерекшелігі бар әлеуметтік-тәрбиелік институты.

Зерттеушілермен жаңа ғылым мәні аясындағы зерттеушілермен (педагогтер, психологтар, әлеуметтанушылар, философтар, тарихшылар,

саясаттанушылар, мәдениеттанушылар, дәрігерлер, құқықтанушылар) белгіленіп, төмендегідей үш аспектіні:

- балалар қоғамдық бірлестігі мен ұйымының феноменін;
- балалар қоғамдық бірлестігінің қызметі, оның қызмет етуі, әлеуметтік әрекеттесуін;
- қоғамдық бірлестік пен ұйым қызметінде жеке тұлғаның қалыптасуын құрайды.

Балалар ұйымының барлық қызмет түрлері үш топқа бөлінеді.

Функциялардың бірінші тобына *мақсатты функциялар* кіреді, олар ұйым қызметінің мақсаттарын құрайды; балалардың түрлі қызығушылықтарын, олардың зияткерлік, рухани және физикалық дамуын қанағаттандыруға бағытталатын; балалардың әлеуметтік қатынастарын реттеуге, олардың әлеуметтік саулығы үшін жағдай жасауға бағытталған әлеуметтік-педагогикалық функциялар.

Екінші топқа *коммуникативтік функциялар* кіреді, олар сайма-сай әлеуметтік ортаның қалыптасуына, балалар ұжымының дамуына бағытталады.

Үшінші топқа алғашқы екі топтағы функциялардың жүзеге асуын қамтамасыз ететін *ұйымдастырушылық функциялары* кіреді: жоспарлау, рефлексия, түзету, бақылау және т.б.

Балалар ұйымының *ерекше функцияларына* дәстүрлермен қатар, келесілер:

- жасөспірімдердің түрлі қызығушылықтары мен қажеттіліктерін қанағаттандырудың негізінде, өз қызметін ұйымдастыруына, өз орнын табуына және өздігінен дамуына ықпал ету;

- ұйым мүшелерінің құқықтарын, қызығушылықтары мен қажеттіліктерін қорғау;

- балалардың және жасөспірімдердің гуманистік дәстүрлерге негізделген, меншікті оң тәжірибесінің қалыптасуының көзі ретінде шығатын әлеуметтік тәжірибені меңгеруі үшін жағдай жасау жатады.

Ғалымдардың балалар мен жасөспірімдердің баланың құндылықтарға негізделген дамуындағы рөлі туралы пікірлерді басшылыққа алып, оның мынадай қырларын бөліп көрсетуге болады:

- балалар қозғалысының басты рөлі бала үшін нәтижесі құндылықты құзыреттіліктер болатындай құндылықты практикалық-бағдарлы қызметтің үдерісін ұйымдастырумен көрінеді;

- ұйым әлеуметтік мәні бар құндылықтардың меңгерілуі үшін жағдай жасайды;

- ұйым заманауи ғылыми көзқарастарға негізделеді, бұл заманауи негіз қалаушы құндылықтарды қалыптастыруға мүмкіндік береді.

- *Қазақстандағы балалар мен жасөспірімдер ұйымы «Мәңгілік Ел» ұлттық құндылықтарына дағдыландырады.*

2011 жылдың 6 шілдесінде Қазақстан Республикасында еліміздің Президенті Н.Ә.Назарбаевтың бастамасымен «Жас Ұлан» балалар және жасөспірімдер ұйымы құрылды. «Жас Ұлан» балалар және жасөспірімдер ұйымы Қазақстан Республикасының барлық оқушыларын біріктіріп отыр.

Қазіргі уақытта қызмет көрсетіп отырған мектептік ұйымдар республикалық ұйымның бір бөлігі болып табылады.

«Жас Ұлан» балалар және жасөспірімдер ұйымының қызметі туралы Ережелерінде жоғары рухани-адамгершілік құндылықтарының, гуманизмнің, толеранттылықтың және демократизмнің негізінде өскелең ұрпақты қазақстандық патриотизмінің рухында, қалыптастыратыны анықталған [13].

«Жас Ұлан» жас ерекшеліктерін ескеру қағидасын ескеріп, екі деңгейден құрылған: 1-4 сынып оқушылары секілді ұйым мүшелері (6-10 жас) «Жас Қыран» қатарына, ал 5-10 сыныптардың оқушылары (11-16 жас) «Жас Ұлан» республикалық балалар мен жасөспірімдер ұйымының қатарына қосылу балалардың өз еркімен, оқушылар мен олардың ата-аналарының қалауы бойынша жүргізіледі. Республикалық балалар мен жасөспірімдер ұйымының мүшесі болу мақтаныш және үлкен құрмет. Республикалық балалар мен жасөспірімдер ұйымының қатарына ең алдымен оқуда жетістіктері бар, белсенді азаматтық айқындамасын Республикалық балалар мен жасөспірімдер ұйымына танытқан мектеп оқушылары қабылданады.

«Жас Ұлан» ұйымының мақсаты – өскелең жас ұрпақтың бойында патриоттық, білімге және өзін-өзі жетілдіруге деген құштарлықты, өз ісіне жауаптылық көзқарасын, Отан тарихына, Тәуелсіз Қазақстанның бүгіні мен болашағына деген жауапкершілігін қалыптастыру.

«Жас Ұлан» балалар мен жасөспірімдер ұйымының бірыңғай *басым міндеті* қатарына:

- Қазақстан халқының тілін, мәдениетін, тарихын білу негізінде өскелең жас ұрпақтың бойында рухани-адамгершілік әлеуетті қалыптастыру;

- балалар мен жасөспірімдердің азаматтық белсенділігі мен саналылығын арттыру;

- танымдық қызметін ынталандыру;

- балалар мен жасөспірімдердің зияткерлік, шығармашылық және әлеуметтік дамуы үшін қолайлы жағдай жасау;

- баланың бойында жауапкершілік пен еңбексүйгіштікті қалыптастыруға, көшбасшылық және ұйымдастырушылық қабілеттерін дамытуға бағытталған жеке тұлғалық қасиеттерін дамыту жатады.

«Жас Ұлан» ұйымы қызметінің *жетекші қағидалары қатарына шығарылғандар*:

- азаматтық сана-сезім және жалпы адами құндылықтардың басымдылығы;

- еріктілік және қол жетімділік;

- ұрпақтар сабақтастығы мен «Жас Ұлан» ұйымының дәстүрлерін сақтау;

- ұйымның негізгі мақсаты мен міндетін жүзеге асырудағы ересектермен балалардың бірлігі;

- қызметтің патриоттық, толеранттық, рухани-адамгершілік бағыты.

«Жас Ұлан» ұйымы *қызметтеріне*:

- тәрбиелік;

- танымдық;

- коммуникативтік;

- әлеуметтік;
- ақпараттық;
- шығармашылық жатады.

Мықты тәрбиелік әлеуетіне ие бола тұра, «Жас Ұлан» балалар мен жасөспірімдер ұйымы әрбір функциясын «Мәңгілік Ел» құндылықтарына баулуға бағыттауы тиіс:

- *тәрбиелік функция* – өмір үлгілерін, мінез-құлық мысалдарын дарыту, құндылықтарды насихаттау, дүниеге, адамдарға, өзіне көзқарасы және т.б.;

- *танымдылық функция* – білімділік құндылықтары (дүние туралы ауқымды білімдер) және оларды әлеуметтік тәжірибеден өткізу;

- *коммуникативтік функция* – қатынастың әлеуметтік нормалары, тіл мәдениеті эталондарының құндылықтары, оларды ұтымды коммуникативтік үдеріс арқылы өткізу (ақпаратпен тиімді алмасу, коммуникативтік жүріс-тұрыс);

- *әлеуметтік функция* – балаларды және жасөспірімдер ұйымдарының ауқымды әлеуметтік байланыстарға қосылуына және өзінің әлеуметтік ортадағы орнын табуға көмегін тигізетін жалпы адами құндылықтар, ұлттық жүйе мен құндылықтар;

- *ақпараттық* – *білімділік, рухани және мәдени қажеттіліктерді қамтамасыз ететін* жиналған, өңделген және анықталған ақпараттық (өзекті, объективті, қаныққан) құндылықтар, сонымен қатар ақпараттық жүріс-тұрысты және жеке құндылықты қызығушылықтарын моделдеу;

- *шығармашылық* – баланың шығармашылық әлеуеті, оның табиғи талаптары, жасампаз шығармашылық еңбек құндылықтары.

Базалық ұлттық құндылықтар жеке оқу пәнінің мазмұнында, білімділік қызметтің нұсқасында немесе түрінде жинақталмаған. Олар мектеп өмірінің, оның оқу мазмұнының тұтас өзегін құрып, мектеп оқушысының адам, жеке тұлға, азамат ретіндегі көпқырлы қызметін тұтас қамтиды. «Мәңгілік Ел» ұлттық құндылықтары тұлғаның тәрбиесі мен әлеуметтенуі кеңістігінің мәндік негізін құрайды. Бұл кеңістікте жеке оқу пәндері арасындағы, мектеп және отбасы арасындағы, мектеп пен қоғам арасындағы, мектеп пен өмір арасындағы кедергілер жойылады.

«Мәңгілік Ел» құндылықтары балалар мен жасөспірімдердің бірігуіне бағытталған.

«Мәңгілік Ел» ұлттық құндылықтарына баулудағы түбегейлі рөл қоғамдық ұйымның ұйымдастырушылары мен жетекшілеріне берілген.

Дәл соларға келесідей жаңғырту шараларын іске асыру міндеті жүктелген:

- мазмұндық қызметті;
- балалар мен жасөспірімдердің өзінің орнын табудағы нұсқаларын;
- балалар мен жасөспірімдердің шығармашылық қабілеттері мен қажеттіліктерін дамыту әдістерін;

- оқушылар мен мұғалімдер, бірлестіктегі оқушылар, мұғалімдер мен оқушылардың ата-аналары, балалар мен әлеуметтік орта арасындағы тұлғааралық өзара қатынастар мен өзара әрекеттесулердің жаңа жүйесін құру.

Педагогикалық өзара әрекеттесу баланың өзінің танымы мен дамуының деңгейін, ырғағын, көлемін, нәтижесін ерікті таңдауға деген бала құқықтарын сөзсіз тануға негізделуі тиіс.

Осы айқындамалардың барлығы балалар ұжымының бағдарламаларында, жұмыс жоспарларында, Ережелерінде, Жарғыларында көрінісін табуы тиіс, бұл өз кезегінде «Мәңгілік Ел» құндылықтарын дамытып, оны бекітуге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, ұстаздар білім алушыға формалды ұрандату деңгейінде рухани құндылықтар мен нормаларды дарытудың мүмкін емес екенін түсінуі қажет. Қандай да бір құндылықтардың немесе нормалардың жетік меңгерілмеуі адамның жеке сферасының тұтас сыйықсыздануына әкелуі мүмкін. Жеке тұлға дегеніміз – бұл меншікті еңбек пен ізденуден шыққан өнім. Сондықтан педагогтердің міндеті – балаларға өз ісін, рөлін, орнын, мақсатын, мүддесін, қоршаған ортасын, мәртебесін, перспективасын табуға көмек көрсету. Тек белсенді практикалық қызметте ғана жеке тәжірибе жинақталып, рухани құндылықтар шындалады.

Осы орайда «Жас Ұлан» балалар мен жасөспірімдер ұйымындағы педагогтің құзыреттіліктерін анықтап алған орынды.

«Жас Ұлан» балалар мен жасөспірімдер ұйымы ұйымдастырушысының құзыреттіліктері

Білімділік құзыреттіліктер	Әдістемелік құзыреттілік	Жеке тұлғалық мәні бар қасиеттер
1. Жалпы, ерекшелік психологиясын, әлеуметтік педагогиканың теориясын білу. 2. Балалар ұйымдарының ерекшелігі сферасындағы, олардың даму тарихы мен теориясындағы кәсіби құзыреттілікті білу. 3. Заманауи формаларды, әдістемелерді, тәрбие жұмысының модельдерін білу. 4. Балалар құқығын қорғау аясындағы құқықтық білімдердің болуы. 5. Психологиялық-педагогикалық бағыттағы диагностикалық әдістерді білу.	1. Балалардың шығармашылық қабілеттері мен бейімдерін жүзеге асыру үшін жағдай жасай білу. 2. Балалардың қажеттіліктерін түсіну. 3. Балалармен байланыс орнату, тұлғааралық қатынастарды реттей білу. 4. Балалар бірлестігімен жұмыс жасау әдістемесін меңгеру. 5. Педагогикалық міндеттерге қарай жұмыс бағытын өзгерте білу. 6. Өздігінен білімін жетілдіруге қабілеттілік.	1. Рухани және педагогикалық мәдениет. 2. Коммуникативтілік. 3. Зияткерлілік. 4. Бастама шығаруға дайындық. 5. Жауапкершілік. 6. Өздігінен ұйымдастыруға жеке тұлғалық қабілеттілік. 7. Шығармашылық әлеует. 8. Жалпы білімпаздық. 9. Ой өрісінің оң нәтижеге бағытталуы.

«Мәңгілік Ел» құндылықтары «Жас Ұлан» балалар мен жасөспірімдер ұйымының қызметінде негіз қалаушы болып, бірлестік мүшелерінің келесі:

зияткерлік; спорттық; шығармашылық; қоғамдық қызмет; ақпараттық құқықтық даму бағыттары бойынша іске асырылуы тиіс.

Балалардың зияткерлік дамуындағы негізгі бағыттар болып табылатындары: ой-өрістің операциялық қырын қалыптастыру (ақпаратпен жұмыс жасау, оны талдау, жинақтау икемі), білімдер, мотивация, өздігінен ой құру, өз қабілетіндегі сенімділік, ой қызметінің тереңдігінің, қисынының және белсенділігінің, білімге және білімділіктің беделіне деген сенімнің жиынтығы.

Нәтижесінде зияткерлік деңгейі жоғары балалар өзін-өзі бағалаудың саймасай деңгейін, ішкі еркіндікті және өзін-өзі бақылаудың, танымдық қызығушылық пен бастамашылдықтың жоғары деңгейін алып шығады. Бұл оларға зияткерлік ойындарға, дебаттарға, пәндік және шығармашылық олимпиадаларға, ғылыми-тәжірибелік конференцияларға, пікірталастарға өнімді қатысушы болуға көмектеседі.

Зияткерлік қабілеттердің толыққанды дамуы жақын болашақта қоғам проблемаларын іске асыруға үлес қосатын балалар үшін өте маңызды. Баланың зияткерлік жетілуінің дәрежесіне оның осы әлеуметтегі өзіндік рөлін түсінуі тәуелді. *Қалыптастыруға жататын зияткерлік дайындық – «Мәңгілік Ел» идеясына сәйкес ұлттың зияткерлік іргетасын құрайтын құрамдастардың бірі болып табылатын құндылық.*

Баланың зияткерлік дамуы заңдылықты кезең алмасуымен сипатталады, ондағы әрбір жаңа кезең келесісін дайындайды. Ойдың жаңа нұсқаларының пайда болуымен, ескі нұсқалары жойылмай, сақталады да, толықтырылады. Осылайша, мектеп оқушыларының ой-өрісі бара-бара қиындай түсетін міндеттерді шешуде өз мәнін таба отырып, жаңа мазмұнына ие болады. Сонымен қатар, зияткерлік ой икемді, ерекше ойлау қабілетінің дамуында, құбылыстар мен нысандарға деген зерттеушілік көзқараста көрініс беріп, едәуір жоғары деңгейге шығады.

Спорттық даму өзінің міндеттерінің қатарына балалар бойында салауатты өмір салтындағы қажеттіліктер мен дағдыларды, салауатты өмір салтының мәдениетін, өз денсаулығын, зиянды әдеттерге теріс көзқарасын, дене мәдениеті мен спортқа сүйіспеншілікті тәрбиелеу үшін жауапкершілікті арттырады.

Нақты бағыт аудиториялық сабақтарды және көпшілік спорттық іс-шараларын (спорттық фестивальдар, ойындар, спартакиадалар, олимпиадалар); дене шынықтыру-сауықтыру қызметін (жазғы дене шынықтыру-сауықтыру лагерлерін, туристік жорықтарды, кросстарды, жарыстарды және т.б.) біріктіреді; зерттеушілік қабілеттерді және өздігінен шешім қабылдау икемдерін қалыптастырады, бәсекелестікпен құмарландырып, адамның қоршаған ортамен қатынасын үйлесімділікке жеткізеді.

Балалардың балалар ұйымындағы спорттық дамуында денсаулықты нығайту, ағзаны шынықтыру және оның жан-жақты физикалық дамуы үшін де, табандылық, байыптылық, жігер, дербес әрекеттелік, сабырлық, өзін-өзі бағалау секілді жеке қасиеттерін де тәрбиелеу үшін барлық алғы шарттар жасалады [14].

Нақты бағыттағы қызметтің мазмұны келешек өмірінде, кәсіби қызметінде, әскер қатарында табысты түрде іске асыру үшін тәрбиеленушілердің әлеуметтік өзара әрекеттесудің жаңа білімдері және біліктерін алуы үшін ынталандыру шарасы болып табылады.

Балаларды және жасөспірімдерді спорттық бағытқа тарта отырып, педагог оның елдің ұлттық қауіпсіздігі секілді «Мәңгілік Ел» құндылықтарын меңгеруге көмектеседі.

Балалар мен жасөспірімдер ұйымындағы *шығармашылық дамыту* – шығармашыл тұлғаның жаңа мүмкіндіктерін тудырудың және оларды шындыққа айналдырудың шексіз үдерісіндегі маңызды бағыттардың бірі.

Шығармашылық – бұл жеке тұлғаның өз орнын табу нысаны; бұл дүниеге деген ерекше, қайталанбас көзқарасын білдірудің мүмкіндігі. Нақты жағдайда қоғамдық ұйымдардың жетекшілері балаға өзін «ашуға», өзінің ең жақсы деген қасиеттерін танытуға, мейлінше өзінің әлеуетті мүмкіндіктерін іске асыруға көмектесуі тиіс. Дүние танымының үдерісі ретінде шығатын шығармашылық поэзияның, көркемсуреттің, саздың, бидің өзара байланысы арқылы жақсырақ орындалады, олар өзінің болмысында шығармашыл тұлғаның барлық жақтарын дамытуы тиіс, олар: қиял, түйсік, эстетикалық талғам және эмоциялық аясы, көркемдік суреттеу ойы, құбылыстарды тұтас қамту және оны синтездеуге қабілеттілік. Дамудың дәл осындай іргетасы мектеп жасында, шығармашылық қызмет үдерісінде, дарынды жастар слеттерінде, түрлі бағыттағы конкурстарға қатысу арқылы қаланады.

Ұйымның міндеті – балаға оның өмірге деген шығармашылық көзқарасын сақтап қалу.

Жылдам өзгеруге бейім дүниеде, дамудың қозғалтқыш күштерінің бастылары қатарында өмірдің әлеуметтік, экономикалық аясында да жаңашылдық шығып, онда басты орын қиял мен шығармашылыққа берілуі тиіс, себебі олар адам еркіндігінің айқын белгісі болып, жеке жүріс-тұрыстарды стандарттарға бағындыру нәтижесінде өзгеріске ұшырауы мүмкін. ХХІ ғасыр дарындылар мен жеке тұлғалардың алуан түрлілігін қажетсінеді, ондай жағдайда сөз кез-келген өркениеттің дамуында қажетті болатыны күмән тудырмайтыны біртуар адамдар туралы ғана көтеріліп қоймайды. Осыған орай балалар мен жасөспірімдерге эксперимент жасау, көркемсурет және мәдениет аясындағы жаңалықтарды ашу мүмкіндіктерін беріп, олар адамзат қызметінің осы аяларында алдыңғы ұрпақтар немесе замандастар қолымен жасалғаны туралы қызықты әңгімелерді толықтыратындай болуы тиіс [12].

Осы бағытта балалар «Мәңгілік Ел» - Бұл Тарихтың, Мәдениеттің және Тілдің Бірлігі» құндылығына тартылады, олар үшін өмірдің құндылықты негізі – Еңбек анағұрлым толық ашылады.

Қоғамдық қызмет – бұл балалар бойында жеке тұлға қасиеттерінің, көзқарастары мен ұстанымдары жүйесін қалыптастыруға бағытталған мақсатты әрекет. Осы бағыттың міндеті – балалардың, жасөспірімдердің ортасында қоғамдық бірлестіктер қатысушыларының түрлі әлеуметтік белсенділігінің үлгілерін көрсетіп, таныту үшін жағдай жасау.

Балалардағы қоғамдық бастамаларды дамыту қағидаларына қойылатын талаптар:

- Міндеттілік. Қызмет қағидаты – балаларда нақтылықты және міндеттердің дер кезінде орындалуын тәрбиелеу;

- Құзыреттілік. Бұл қағидаттар өз құрамында бір уақытта және кезектестіріп қолданылуын көздейтін кешенділік талабын көрсетеді. Күрделілігі әртүрлі іс-шараларды ұйымдастырып, өткізуге оқыту жүреді.

- Тең мәнділік. Бұл қағидат – балаларда жақынына көмек көрсету және еңбекке сүйіспеншілік білдіру қасиеттерін тәрбиелеу.

Түрлі қызметтердің қоғамдық мәнді мақсаттары оқушылармен қабылданып, олардың меншікті мақсаттары қатарына қосылуы үшін мыналар қажетті:

- әр баланың бойында қызметтің қоғам үшін мәнді мақсаттарын қабылдауын қамтамасыз ету;

- оқушылар бойында қандай да бір қызмет түріне қосылуға ынта білдіруге ықпал ету, оның барысында қоғамға мәнді мақсаттар белгіленіп, іске асырылады;

- әр оқушының қосылған әрекет түрінде табысқа жетуін қамтамасыз ету;

- оқушы қызметінің нәтижесін қоғамда танылуын және бағалануын қамтамасыз ету;

- олардың бойында жаңа қоғамдық мәнді мақсаттарды іске асыруға бағытталған «мейірімді істер» аясын өздігінен кеңейтіп отыру қажеттілігін ояту болып табылады.

Бағыттың жетекші нұсқалары ретінде жобалық қызмет, волонтерлік қызмет, әлеуметтік жобалау шығады. «Мәңгілік Ел» құндылықтары нақты бағытта терең меңгеріледі, өйткені мектеп оқушылары меншікті жобаларын, бастамаларын әзірлеп, оны өмірге енгізу құқығына ие, олар үшін бұл жағдай өзінің орнын табу және келешектегі табысты әрекеті үшін маңызды шарт.

Қоғамдық қызметтегі балалар ұйымының өзектілігі дәл осы ерекше әлеуметтік-педагогикалық қызметте - әлеуметтік тәжірибе жинақтауда.

Әлеуметтік тәжірибе құндылықтар мен жеке тұлға ұстанымдарының жиынтығы ретінде адамның өзге адамдармен, қоршаған ортамен өзінің тіршілігінің экономикалық, саяси және рухани аяларында өзара әрекеттесуі нәтижесінде қалыптасады. Әлеуметтік сынақтар әлеуметтік тәжірибенің қалыптасуындағы негіз болып табылады. Бұл нәтижесінде балаға қандай да бір мәселені шешу қажеттілігі туындайтын жағдайлар: рухани таңдау, қызметті ұйымдастыру амалын таңдау, әлеуметтік рөлін таңдау және т.б. Осындай жағдайда бала үшін бір қиындық туындағанда, және оны өздігінен шешу үшін жағдай жасалғанда, өзін-өзі тәрбиелеудің әдісі ретінде әлеуметтік сынақ (сынау) үшін мүмкіндік туындайды [15].

Әлеуметтік сынақтар адам өмірінің және оның әлеуметтік байланысының барлық аяларын қамтиды. Осындай жағдайға қосылу барысында балаларда белгілі бір айқындама мен әлеуметтік жауапкершілік қалыптасады, олар келешекте әлеуметтік ортаға қосылу үшін негіз болады.

Әлеуметтік тәжірибе әлеуметтік шынықтыру қазғдасы арқылы, яғни балаларды шынайы немесе еліктеген жағдайларға тарту арқылы іске асырылады, онда мыналар қажет:

- әлеуметтің теріс ықпалына бағынбау үшін ерік-жігер күшін;
- әлеуметтік иммунитет;
- күйзеліске төзімді рефлексивті айқындама;
- күрделі жағдайда өзінің жүріс-тұрысының бірнеше нұсқасын жобалай білу қабілеті.

Балалар ұйымындағы әлеуметтік мәнді қызмет үшін жағдайлар балалардың өзін-өзі басқаруын дамыту арқылы құрылуы мүмкін. Дәл осындай жағдайда, балалар өз қызметінің мазмұнын өздері анықтайтын өздері өз қызметін жоспарлайтын, шешім қабылдап, оны жүзеге асыратын кезде, олардың мүмкіншіліктерін ашуға, бар әлеуетін дамытуға жағдай жасалады. Өзін-өзі басқару түрлі әлеуметке пайдалы және шығармашыл істерді ұйымдастыру арқылы балалардың өз орнын табудағы қажеттіліктерін біріктіреді.

Балалар ұйымында өзін-өзі басқаруды ұйымдастыру көп жағдайда балалардың қоғамға пайдалы қызметін ұйымдастыру амалына тәуелді [15]. Балалар ұйымы мүшелерінің өмір-тіршілігін ұйымдастыру амалы мен оның нәтижесіне қанағаттану арасында тікелей байланыс пен тәуелділік бар. Ол орынды да, сондықтан өз орнын табу нәтижесі мен оның іске асырылатын қызмет түрін ұйымдастыру амалына да тәуелділік туралы сөз көтеруге болады. Тәжірибе көрсетіп отырғанындай, балалардың қызметі неғұрлым жақсы ұйымдастырылса, соғұрлым оның тиімділігі артып, олардың өз орнын табу мүмкіншілігі де өседі.

Ақпараттық-құқықтық дамыту – қоғамдық бірлестік өмір-тіршілігін қамтамасыз етудегі маңызды бағыттардың бірі.

Нақты бағыт бойынша мектеп оқушыларын журналистика негіздеріне, журналистика теориясына, жанрлардың теориясына, редакторлау негіздеріне, балалар ұйымының интернет-сайтымен жұмыс түрлеріне оқытып-үйретуге көп көңіл бөлу керек.

Ақпараттық қызмет жас адамдардың өзекті іс-шараларға қатысуы (өз құзыреттіліктерінің деңгейін сынап алатын конкурстар, түрлі деңгейдегі фестивальдер), олардың уақыт куәсі ретіндегі рөлі туралы ақпараттану дәрежесін арттыру үшін мүмкіндіктер тудырады. Бұл ХХІ ғасырда адамның өздігінен қоршаған ортаны түсінуі қиынға соғатын дағдылардың жиынтығы. Бірақ тәжірибеге сүйенсек, ортақ міндеттерді шешу ісінде ересектер балалар туралы пікірді өзгертіп, оларды әріптес ретінде қабылдауы үшін әлі көп еңбектену қажет.

Балалардың бүгінгі зерттеп отырғаны ертеңгі дүниені қалыптастыратыны туралы болжамды басшылыққа ала отырып, ерте жасынан ақпараттану деңгейін арттыру келешектегі мемлекеттік міндеттерді шешудің тиімді амалы болмақ.

Бірақ балалар мен жасөспірімдердің ақпараттану деңгейін арттырудың жалғыз өзі жеткіліксіз. Олар қоғамдық өмірдегі өзгерістердің белсенді

жолсерігі болуы үшін, білімдердің әрекетке, ақпараттық-насихаттау жұмысына айналу жолдарын қамтамасыз етуге, өз пікірін жергілікті, ұлттық және жаһандық даму өзгерістерінің шеңберінде білдіруге, балалар әлеуетінің өзінің дүниесін қалыптастыруына қатысты іске асыру жолдарын ашуға жағдай жасау керек.

Жеке тұлғаның ақпараттық мәдениетін қалыптастыру мәселесі ерекше өзектілікке ие, оның алдында адамзатпен жинақталған ақпараттық ресурстарды тиімді пайдаланудың кең перспективалары ашылуда.

Ақпараттық мәдениет – бұл жеке ақпараттық қызметті ұтымды іске асыруға мүмкіндік беретін білімдердің, біліктердің және дағдылардың жүйеге келтірілген жиынтығы, ол оқушылардың оқу, ғылыми-танымдық және басқа да қызметтерінің барысында пайда болған ақпараттық қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған.

Жеке тұлғаның ақпараттық мәдениетін қалыптастырудағы тұтастық тұжырымдамасының болмауы, сонымен қатар жас ұрпақты ақпаратты қоғамдағы өмірге дайындау міндетінің жаһандық ауқымы осы мәселеге жалпы мемлекеттік мән беруде. Оның шешімі ретінде ерекше орынды балалар мен жасөспірімдер ұйымы алатыны сөзсіз.

Балалардың ақпараттық дамуы бірнеше кезеңмен өтеді.

Оқушылар танымының белсенді қалыптасуы бастауыш мектепте басталады да, оқушының есейген кезеңдерінің барлығында жалғасын табады.

Оқытудың төменгі буынында білімдерді жинақтау мен қабылдау үдерісі, осы білімдерді басымдылық сипатымен меңгеру үдерісі жүреді: білімдер неғұрлым қызықты, дәстүрден тыс түрінде, бейнелі болса, соғұрлым балаларда оны алуға деген құштарлық пен қызығушылық мол болады.

Оқытудың орта буынында ақпаратты алу, оны үнемі пайдалану дағдысы қалыптасып, ақпаратты иемденудің тұрақты қажеттілігі пайда болады. Дәл осы оқытудың орта буынында оқушылар үшін олардың ақпараттық ой-өрісін мейлінше дамыту, ақпараттық мәдениетті қалыптастыруға ықпал ету үшін жағдай жасау керек [16].

Бұл бағыттың және бір қыры маңызды. Балалар ақпараттық дамуы үшін балалар ұйымындағы пресс-орталықтарына бірігеді, онда құрдастар арасындағы қарым-қатынастар анықтаушы және басымдылық күшін алып, осындай жағдайда алынған ақпарат жасөспірімдердің бойында ересектердің ұсынып отырған білімдеріне қарағанда, едәуір мәнді көрінеді. Бұл жағдайда балалар шығармашылық қоғамдастықтың қатысушысы болады, ол бір-бірін толықтыратын байланыстар арқасында тіршілік етіп, дамып отырады [17].

Құқықтық мемлекеттің құрылысы өскелең ұрпақтың бойында жеке тұлғаның азаматтық қасиеттерін тәрбиелеусіз мүмкін емес. Сондықтан *мектеп оқушыларының құқықтық санасын тәрбиелеу нақты ұйымның басты міндеттерінің қатарына шығады.*

Тек құқықтық және рухани нормалар мен жүріс-тұрыс ережелерінің үйлесімділігі жағдайында ғана азаматтар заңға бағынатын, тәртіпті де, атқарушы болып шығады. Ұйымның басты міндеттері:

- оқушыларды мемлекеттің құқықтық нормаларымен таныстыру;
- елдегі заңдарға құрметпен қарау және оларды орындау қажеттілігіне сенімді тәрбиелеу;
- заңға бағына білу, жүріс-тұрысын, өз құқықтары мен еркіндіктерін белгіленген тәртіпте қорғау дағдыларын қалыптастыру;
- бала құқығына қатысты негізгі нормаларды меңгеру, нақты жағдайларда алған білімдерін пайдалана алу білімдерін қалыптастыру.

Құқықтық және азаматтық міндеттерін орындау мазмұнына мемлекетке, еңбекке, отбасына және қоғамға құқықтық қатынас та енеді. Мектептің әрбір түлегі қоғамдағы жүріс-тұрыстың нормалары мен ережелерін, өз құқықтары мен міндеттерін, ата-аналардың балаларға және балалардың ата-аналарға қатынасын реттейтін еңбек туралы негізгі ережелерді меңгеріп шығуы тиіс.

Құқықтық тәрбие бойынша жұмыстың қажеттілігі Қазақстан азаматтарының өз құқықтары мен міндеттерін толық білмеуінен туындаған.

Балалар қоғамдық бірлестігінің қатысушылары - жасөспірімдердің азаматтылығындағы құрылымдық құрамдастары топтарға біріккен азаматтық қасиеттерді анықтайды: азаматтық-елжандылық, рухани-адамгершілік, моральдық-еріктің және іскерлік, құқықтық және когнитивті-құндылықты қасиеттер [18].

Азаматтылықтың жетік қалыптасу деңгейінің мониторингі мына өлшемшарттар бойынша анықталады:

- когнитивті өлшемшарт, ол қоғам мен мемлекет, азаматтық құқықтар мен міндеттер, қоғамдық нормалар, азаматтылық елжандылық туралы білімдерінің болуы, олардың толықтығы мен тереңдігі және т.б. туралы білімдерін көздейді;
- мотивациялық-құндылықты өлшемшарт, оның құрамына әлеуметтік маңызды қызметке қызығушылықтардың және саналы мотивтердің болуы, азаматтық қасиеттердің жетік қалыптасуы, азаматтық бағдарлы қызметтің мақсаттарын түсінуі және т.б. енеді;
- конативті өлшемшарт, оның құрамына бар білімдерін тәжірибеде қолдану икемдерін, азаматтық жүріс-тұрыс тәжірибесінің болуы, коммуникативтік дағдылары, әлеуметтік белсенділіктің даму дәрежесі, азаматтық бағдарлы қызметтегі бастамаға дайындық және т.б. енеді;
- эмоционалдық өлшемшарт, оның көрсеткіштері — Отанға деген сүйіспеншілік,

Азаматтылық проблемаларына қызығушылықпен қарау, азаматтық бағдарлы қызметтің мақсаттарын түсінушілік, қызметті сайма-сай бағалай білу.

Осылайша, «Жас Ұлан» балалар мен жасөспірімдердің ұйымы, азаматтық қоғамда өзіндік дара орны бар қоғамның әлеуметтік институты ретінде, балалар мен жасөспірімдерге Мәңгілік Ел жалпы ұлттық құндылықтарының мән-мағынасын жеткізуде ерекше мәнге ие болып отыр.

2. Балалар мен жасөспірімдер жұмысын жоспарлау механизмі.

Балалар мен жасөспірімдердің қоғамдық ұйымы іс-әрекетті жоспарлау негізінде қызмет етеді. Қоғамдық бірлестіктің ұйымдастырушылары ретінде шығатын ересектерге жоспарлау механизмдерін білген абзал.

Жоспарлау механизмдері дегеніміз – бұл жоспарлы шешімдер қабылданатын және олардың жүзеге асырылуы қамтамасыз етілетін құралдардың, әдістердің, амалдардың жиынтығы.

Механизм құрамына:

- 1 - мақсаттар, міндеттер
- 2 – жоспарлау функциялары
- 3 – жоспарлау әдістері кіреді.

Бүгінде балалар қозғалысында асыра ұйымдастырылған іс-шаралардың педагогикасы емес, инновациялық қатынастардың жаңа педагогикасы бой көтеруде.

Жоспарлауда, негізінде балалар мен жасөспірімдердің қоғамдық ұйымдары мен олардың көшбасшыларының инновациялық, жобалық, әлеуметтік – түрлендіруші қызметін ынталандыру жататын заманауи технологияларға сүйену; немқұрайлы көзқарастан, шешімдерді өктемдікпен қабылдаудан, қандай да бір ойластырылмаған, іс жүзінде орындала алмайтын әрекеттерді зорлап міндеттеуден арылу қажет.

Балалар ұйымының көшбасшысы «өктемшілік» емес, «бедел» қағидасы бойынша әрекет етуі тиіс. Басты қорытынды «қоғамдық бірлестіктің ортасы» жеке тұлғалар жүріс-тұрысының зияткерлік және эмоционалдық ұстанымдарын, оларды белгілі бір құндылықты бағдарларын күшейтіп оятатын, белгілі бір мақсаттары бар және өзінің арқасында белгілі бір салдарын қарастыратын қызметке тарту арқылы қалыптастыратынында. Қызметтің мақсаттарына сәйкес, бір заттар мен қылықтар жоғары құндылықтың объектілері болып, ал өзгелері жат көрсетіледі. Анағұрлым терең құндылықты пайымдаулары адам белсенді қатысатын жағдайлармен, сонымен қатар, өзгелермен өзара әрекеттесуде ақпаратпен үздіксіз алмасу үдерісінде қалыптасады [19].

Мақсат – бұл қызмет нәтижесін саналы көрсету түрі. Басқа сөзбен айтқанда, бұл іске асырылуға жататын идея. Бірақ барлық идеялар мақсат бола бермейді. Ол үшін екі шарт:

- идея мақсатқа айнала алады, егер ол адамның немесе бірлестіктің, ұйымның және т.б. қажеттілігі ретінде танылған;
- оны іске асыру үшін қажетті жағдайлар бар болған жағдайда орындалуы қажет.

Балалар бірлестігінің жарғылық мақсаттары нақты қызметінің мақсаттарын ажыратады. Балалар бірлестігінің жарғылық мақсаттары – адамдарды біріктірген ой. Жарғы мақсаттары жиі жағдайда жалпы сипатта жүріп, негізінде балалар бірлестігінің негізгі құжатында, оның жарғысында тіркеледі. Балалар бірлестігі үшін өзекті мақсаттың бір нұсқасы ретінде қоғамды қандай да бір бағытқа түрлендіру шығуы мүмкін. Бірақ мақсатты белгілеуде өз күшін дұрыс

бағалай білу керек, алдымен қоғамды қандай да бір оның бөлігінен, мысалы, мектептен, шағын ауданнан, ауылдан, қаладан және т.б. бастаған дұрыс.

Міндет – бұл жеке мақсат немесе кіші мақсат. Бұл мақсатты нақтылаудың шарасы, оған қол жеткізудегі бір қадам. Әрбір белгіленген мақсат пен міндет келесілер орындалатындай тұжырымды табуы тиіс:

- нақты кезеңде (немесе белгілі құралдың көмегімен) неге қол жеткізілуі қажеттігі анық болуы керек;
- оның шешімі үшін шынайы мүмкіндіктер мен шарттар болуы;
- оны шын мәнісінде де оның белгіленген мерзімінде шешудің (қол жеткізу) мүмкін болуы;
- іске асырушыларды оған қол жеткізу бағытындағы әрекеттерге тартудың (мотивациялау) болуымен сипатталады.

Мақсат (жарғылық болсын, нақты әрекеттегі болсын) қысқа, анық, түсінікті, оң шешімде белгіленуі керек [12].

Жоспарлау жоспардың, бағдарламаның әзірленуін көздейді.

Балалар бірлестігінің ұйымдастырушылары осы үдерісте көмекшілер ретінде шығады. Олардың мақсаты - балаларды бағыттау, жоспарды жазуға оқытып - үйрету, оны іске асыруда шынайы қолдауды көрсету. Жеткен нәтижелердің тиімділігі мен кезкелген қызметтің табысқа жетуі көбіне осы қызметтің сауатты ұйымдастырылуына байланысты.

Жоспардың тағайындалуы – балалар ұйымының өмірлік іс-әрекетін ретке келтіру, үдеріске қатысты жоспарлылық пен жүйелілік, меңгерушілік пен нәтижелердің бірізділігі секілді талаптардың орындалуын қамтамасыз ету. Ең жалпы деген түсінігінде – бұл қызметтегі мұзғандық бағдарларды көрсететін, оның ретін, көлемін, уақыт шектерін анықтайтын құжат. *Ол мынадай функцияларды орындайды:*

- бағыттаушы, анықтаушы, яғни қызметтің нақты бағыттары мен түрлері;
- болжамдаушы, яғни ойды жанама түрінде көрсетеді, нәтижелерді нақты әрекеттер арқылы ұсынады;
- үйлестіруші, ұйымдастырушылық, яғни бір жағынан қызметтің қалай, қандай құралдармен және оның субъекті мен объекті кім болатынын көрсетеді; екінші жағынан қызметтің тәртібін, оның өзге түрлермен өзара байланысын көрсетеді, уақыты мен орнын анықтайды, кім, не, қашан және қалай жасайды деген сауалдарға жауап береді;
- бақылаушы: біріншіден, педагогтің өзі, балалар жоспарды пайдаланып, белгіленген мақсаттардың орындалуын қадағалай алады; екіншіден, жоспар бойынша оның шындыққа қаншалықты сәйкес екенін тексеру оңайға түседі;
- репродуктивтік (жаңғыртушы), яғни уақыттың кез-келген аралығы өтісімен, жоспар бойынша орындалған жұмыстың мазмұны мен көлемін қалпына келтіруге болады [20].

Кез-келген жоспарлаудың жалпы алгоритмін келесі амалдармен көрсетуге болады:

1-қадам – жоспарлау мәнін анықтау. Алдымен мына сауалдарға жауап беру қажет: нені жоспарлау керек (тұтас әрекетті, қандай да бір бағытты, нақты істі)?

2-қадам – уақыт кезеңін анықтау: уақыттың қандай кезеңін жоспарлау қажет (жыл, тоқсан, айы және т.б.)?

3-қадам – жоспарлау мәнін құрылымдау. Жоспарланатын заттың мүмкін құрамдас бөліктерін ажыратып алу қажет (қызметтің бағыттары мен түрлерін бөліп көрсету, мазмұндық және тақырыптық блоктарды ажырату), яғни жоспарланатын заттың идеал бейнесін көрсету, ал одан кейін қажеттісін және шынайысын іріктеп алу қажет. Жылдық жұмысты жоспарлап алу үшін тұтас қызметтің неден құрылатынын ойластырып, барлық мүмкін бағыттары мен түрлерін бөлу керек: әлеуметтік–пайдалы қызмет, жобалық, волонтерлік, ұжымдық–шығармашылық әрекет, нәтижелер мен ұжымның диагностикасы, өзге ұжымдармен әрекеттесу және т.б. Құрылымдау жоспарды шындыққа негіздеп, анағұрлым тиімді құралдары мен жұмыс амалдарын іріктеуге, ғаламдылық пен көмескі бейнесінен арылуға көмектеседі.

4-қадам – нәтижелерді және бар жағдайды талдау (ұжымды, қызметті, құрылымдық бөлімшені және т.б.).

Құрылымдау келесі сауалдарға жауап беруге көмегін тигізеді: өз жұмысын жоспарлау үшін қандай ақпарат, қандай білімдер қажет? Мысалы, балалар ұйымындағы тәрбие үдерісін жоспарлау үшін балалардың жасын, олардың деңгейін, әлеуметтік жағдайын, қызығушылықтарын, қабілеттерін, жеке ерекшеліктерін білу керек. Ұстаздың қандай жағдайларда жұмыс жасайтынын, мекеменің және білім беру үдерісінің ерекшелігін білу керек; одан өзге, педагог өзінің жеке кәсіби деңгейін де дұрыс бағалауы тиіс. Нақты кезеңде өз қызметін жоспарлаушы талдаудың бағыттарын анықтап, оны іске асыруы керек.

Іс жүзінде талдау жоспарлаудың бір қадамы болып табылмайды, бұл да өзгелері сияқты арнайы жоспарланып, ұйымдастырылатын педагогикалық қызметтің дербес түрі. Талдау тұтас әрекетті жоспарлау үшін негізді құрап, жоспарлауды болжап қояды.

5-қадам – талдау нәтижелерін жинақтау. Бұл алдыңғы қадамның қисынды соңы, оның нәтижесінде қызметтің, оның ерекшелігінің бейнесі қалыптасуы тиіс, яғни деректердің базасы анықталады – қызметті модельдеудің бастау алатын нүктесі болып табылады.

6-қадам – мақсатты тұжырымдау. Дәл осы мақсат тұжырымдауында нәтижелердің алғашқы болжамы орындалады: не үшін, неге қарай жұмыс жүргізіледі, нәтижесінде неге қол жеткізген дұрыс.

7-қадам – ұжымдық жоспарлау, ол идеяларды бірлесе іздеу үдерісіне қосылуды, жоспарланып отырған жұмысқа қатыстының барлығының ұсыныстарын көздейді.

8-қадам – белгіленген мақсаттарға, міндеттердің шешіміне, нәтижелерді бақылау мен бағалау амалдарына қол жеткізудің құралдарын таңдау. Нақты кезеңде белгіленген міндеттерді шешуге мүмкіндік беретін мазмұнды, әдістерді, технологияларды іріктейді; нәтижелерге жетуде көмегін тигізетіндермен әрекеттесу түрлері анықталады. Болжамдау ісі жалғаса береді, нәтижелер нақтыланады, дәлелденеді, оларды бақылау және бағалау амалдары іріктеледі.

9-қадам – оқиғаларды уақыт кеңістігінде реттеу. Уақыттың қандай кесіндісі жоспарланып отырғанына байланысты кезеңдер, күндері айқындалады; істер мен оқиғалардың қисыны түзіледі.

10-қадам – жоспарды ресімдеу (жазу). Тәжірибелі педагогтер мен жетекшілер бірден қағазға шығарып жоспарлайды. Бірақ өз әрекеттерін қағазда егжей-тегжейіне жетіп, дәл, нақты, қысқа баяндау тек ол байыптап жасалғанында ғана мүмкін болады. Сондықтан нысанды оңай таңдап, оны дереу толтыруға кіріспеген дұрыс [21].

Көрсетілген алгоритм: перспективтік жоспарлауда (бір жылға және одан астам уақытқа), мерзімдік жоспарлауда (тоқсанға, жартыжылдыққа), қысқа мерзімді жоспарлауда (бір айға және одан аз уақытқа), оперативтік, ағымды жоспарлауда (бір күнді, нақты істі жоспарлауда) бірнеше рет қайталануы мүмкін.

Осы мақсатпен талдаудың және жоспарлаудың жүйелілігін нақты мерзімдері бойынша анықтап, осы қызмет түрлерін жоспарға енгізу қажет («жоспарлауды жоспарлау» дегендей).

Жоспарлауды жұмыс алгоритмі түрінде көрсетуге де болады: мазмұндық, ұйымдастырушылық, құрылымдық; қадаммен белгіленген алгоритмді жоспарлауды келесі кезеңдерге біріктіруге болады:

- 1) дайындық: мәнін және уақыт кескінін анықтау, мазмұнын құрылымдау;
- 2) сараптау: нәтижелер мен бар тәжірибені талдау, талдау нәтижелерін жинақтау, диагностикалау;
- 3) модельдеу: мақсатты тұжырымдау, ұжымдық жоспарлау, мазмұны мен құралдарын таңдау, нәтижелерді болжамдау, оқиғаларды реттеу;
- 4) қорытынды (ресімдеуші): жоспардың құрылымын таңдау және оны ресімдеу.

Жалпы алгоритмнің нұсқаларын өзгертуге: азайтуға, кеңейтуге, нақтылауға болады. Ол педагогтің тәжірибесіне, біліміне, деңгейіне, жоспарлау үдерісінің өтіп отырған жағдайларына байланысты (мысалы, жоспарлардың нысанына, оның мазмұнына қойылатын қатаң әкімшілік талаптары бар болса және т.б.).

Балалар мен жасөспірімдер жұмысының жоспары оның құрылымына енетін басқа да тұрақты қызмет ететін органдардың («Бос уақыт» Орталығы, Баспасөз-орталығы және т.б.) жоспарларын ескереді.

Балалар мен жасөспірімдер ұйымының жоспары мектептің тәрбие жұмысының жоспарымен немесе ұйымның байланысы бар басқа да органдарымен келісілуі тиіс.

Қаралған және бекітілген жоспар орындау үшін міндетті құжаттардың қатарына қосылып, ұйымның барлық мүшелерінің назарына жеткізіледі.

Жоспардың әзірленуі балалар мен жасөспірімдерге – ұйым мүшелеріне келесідей:

- олар үшін құндылық болып табылатын өз құқықтарын іске асыру;

- бастаманы, қызығушылығын білдіруге және өзінің жұмыстарды ұйымдастырушы ретінде шығу (тек бір затты ойластырып алу қажет -бастама мектеп, ауыл, қала, өздері үшін пайдалы да, мәнді болуы шарт);

- бір-бірімен, ересектермен әрекеттесу жүйесінде белгілі бір әлеуметтік рөлдерді, нормаларды, айқындамаларды меңгеру;

- есеюге, өздігінен дамуына ұмтылысын іске асыру;

- ұжымдық әрекеттесу үлгілерін меңгеру мүмкіндіктерін береді.

Балалар мен жасөспірімдер ұйымының жұмысын жоспарлау ересектерге не береді?

Жоспарлаудың беретін мүмкіншіліктері:

- тәрбиеленуші тұлғасына ықпал етудің педагогикалық мақсатын, стратегиялық және тактикалық мақсаттарын нақты түсіну;

- нақты жағдайды, өз мүмкіншіліктерін және ұйымдастырылуы қажет балалар ұжымын алдын ала зерделеу;

- қызметтің мазмұнын, ұйымдастыру нысанын мақсатты тұжырымдаумен іріктеу және жүйелеу;

- өз қызметінің нәтижелерін балалар мен жасөспірімдер ұйымының және оның әр мүшесі тұлғасының дамуында ілгері басу әрекеттерін жоспарлап, түзетумен жобалау;

- жалпы адамзаттық және педагогикалық тұрғысынан жеке тұлғасын өздігінен жетілдіру перспективаларын көру. Осының барлығы келесіде қай бағытта жүретінін білуге, мотивацияның өздігінен артуына жетелейді.

Онымен бірге, жоспарлауда қиыншылықтар кездесуі мүмкін, сондықтан оларды жете білу қажет. Максимум-нұсқасы (барлығын орындау мүмкін болады деген есеппен) және минимум-нұсқасы (оқушылардың мүмкіншіліктерінде, мерзімдерінде, ауа-райы жағдайларында және т.б. күмән бар) болғаны жақсы. Минимум-нұсқасы ұйымдастырушылық жұмыстың негізгі мақсатының шешілуін міндетті түрде қарастыруы керек.

Жоспар мен оның орындалуының табысқа жетуі неге байланысты? Жоспарлау ісі кәсіпқойлықпен, қажетті дағдымен орындалуы, ал жоспардың қағаз жүзінде қалмауы үшін не істеу керек?

Өз ісінде құзырлы болып, қателікке жол бермеген маңызды.

№ 1 қате. Жоспарда ұйым қызметінің ақырғы мақсаты ретіндегі түсінікті стратегиялық мақсат жоқ; құжаттарда, қызмет бағдарламаларында көрініс тапқан мақсаттар мен міндеттерге бағыныш жоқ. Яғни, жоспардың өзі уақыттың белгілі кезеңіне балалар қоғамдық ұйымында қалыптасқан нақты жағдайдан тыс қалған.

№ 2 қате. Егер қызметті ұйымдастырушы балалар мен жасөспірімдердің қызығушылықтарын түсінбесе, жоспарды оларға қызықты болатындай етуге шамасы жетпесе – ол жоспардың орындалуын мүмкін нақты және айқын жұмыстармен іс жүзінде толтыра алмайды, бұл жоспардың іске асырылмай қалатынын білдіреді. Балалардың пікіріне құлақ асып, тәрбиеленушілердің қызығушылықтарын бақылап, байыппен қарау керек, сонда жоспар тиімді, әрі нәтижелі шығады.

№ 3 қате. Алуан түрлі, танымды және пайдалы қызмет түрлерінің болмауы. Бұл жоспарға бір үлгідегі істердің жиналғанын (жиі жағдайда істердің өнімсіз тізімі), балалардың қызығушылығы жоғалып, олардың белсенділігі төмендегенін көрсетеді.

№ 4 қате. Жоспардағы жұмыс асыра сілтеумен жоспарланған. Бұл тек балалардың және жасөспірімдердің қанағаттанбауына ғана жетелеп қоймай, өзінің артында жағымсыз пікір қалдырады. Жоспардағы істер тізімін асыра сілтемей, толымды жоспарланғаны жақсы.

№ 5 қате. Жоспар күнделікті қолданылмай, апта, ай бойынша динамикасын ескермеген.

№ 6 қате. Балаларды жоспарлауға тарта білмеу (кейде оны қажет көрмеу).

Ағымды және стратегиялық жоспарлау.

Ағымды жоспарлау дегеніміз – бұл 1 жылға дейінгі мерзімге жоспарлауды білдіреді. Ол қысқа мерзімді және оперативтік жоспарларда орын табады.

Балалар мен жасөспірімдер ұйымын стратегиялық жоспарлауды:

Көрінісі (идеал) – балалар мен жасөспірімдер ұйымының дамуындағы болашақ бағытын, оның қоғам алдындағы міндеттерін көру;

Миссиясы – ұйымның мақсаты мен тағайындалуын анықтау;

Стратегиялық мақсаттар – бұл ұйымның дамуы мен қызметінің стратегиясын анықтайтын жетекші мақсаттар құрайды,

Тактикалық мақсаттар – бұл жалпы емес, мейлінше нақты және міндетті түрде шынайы іске асырылатын мақсаттар, олар стратегиялық бағдарларды басшылыққа ала отырып белгіленеді де, мақсаттың құндылықты құрамдастарын нақтылайды.

Жоспарлар келесідей бөлінеді: перспективтік, күнтізбелік, балалар қозғалысы ұйымдастырушысының ағымды әрекетінің ағымды жоспарлары мен аптаға арналған жұмыс жоспарлары.

Жұмыстың перспективтік жоспары – бұл, әдетте, оқу немесе күнтізбелік күнге арналған жұмыс жоспары, оның құрылысы:

1. Балалар қоғамдық ұйымының, біріншілік ұйымдарының, көшбасшыларының даму деңгейінің қысқаша сипаттамасы.

2. Тұтас ұйымның да, оның органдарының да күнтізбелік және оқу жылына мақсаттары мен міндеттері.

3. Дәл осы жылы іске асырылатын бағдарламаларды немесе оның кезеңдерінің негіздемесі.

4. Ұйымның, Кеңестің және бастауыш ұжымдары іс-шараларының мақсаттары мен міндеттерінің шешілу деңгейін көрсететін жиынтық жоспары.

Ең алдымен педагогтердің айқындамалары, балалардың жоспарлауға қатысу мүмкіндіктері оқушылардың жасына қарай өзгеріп отырады. Тәжірибе көрсетіп отырғанындай, ұжымдық әрекетті жоспарлауға балалар мектепте оқуды бастаған бірінші жылының өзінде-ақ қатыса алады. Дұрыс әдістеменің меңгерілуі мұғалімге алдымен балаларды түсінікті де, тартымды істі жоспарлауға қосуға мүмкіндік береді, сонда үшінші сыныпқа жеткенде, мектеп

оқушылары педагогтің жетекшілігімен өзара әрекетті істердің кешенін белгілі кезеңге жоспарлауға қабілетті болады.

Бастауыш мектеп педагогтерінің басты міндеті – балалардың санасында ұжымдық ізденіске қажеттілігін ояту, оларды жоспарлаудағы бірлескен жұмысқа баулу. Бара-бара сыныптан сыныпқа қарай, ұстаздардың ықпалы көзге көрінбейді. Жоспарлаудың ұйымдастырушысы ретінде алдымен мұғаліммен дайындалып, одан бағыт-бағдар алып отырған, содан кейін өздігінен әрекет ететін мектеп оқушыларының белсенділері шығады. Жоғарғы сыныптарда педагогтер негізінде жұмысқа қатысушылар немесе кеңесшілер ретінде шығады. Жоғары сынып оқушылары төменгі сыныптардағы жоспарлаудың ұйымдастырушылары болады [20].

Алайда, тәжірибеде жоғары сынып оқушылары нақты істердің де жоспарлануын ұйымдастыруға қабілетсіз болатын кездері де мүмкін. Бұл дегеніміз, педагогтер мен тәрбиеленушілердің жоспарлау барысындағы әрекеттесуі тек балалардың жас мүмкіндіктеріне ғана емес, мектеп оқушыларының алдыңғы тәжірибесіне, олардың өз бетінше әрекеттерге дайындық деңгейіне, алдағы істің немесе шешуге жататын мәселенің күрделілігіне, жаңалық дәрежесіне айтарлықтай тәуелділікте екенін білдіреді. Осылайша, оқушыларда қандайда да бір бағытта жұмыс тәжірибесі болмағанында, немесе олар үшін өздігінен әрекет етудің төмен деңгейі тән болғанында, балаларды жоспарлауға қосудың тиімді амалдарының бірі – ересектердің тарапынан ұсынылған бірнеше нұсқасынан қажетті шешімді таңдау. Жұмыс тәжірибесінің жинақталуымен, мектеп оқушыларына ұстаздардың үлгілері қажет болмайды, өйткені балалар оларды өздері табады немесе өздері шығарады. Бұл педагогтің де рөлінің мүмкін нұсқаларды түзуші, ол автордан балалардың ұжымдық ізденісі нәтижесінде туындаған жоспарларының оппонентіне дейін өзгергенін білдіреді.

Педагог пен балалардың жоспарлау барысындағы өзара әрекеттесуіне ұжымдағы моральдық-психологиялық ахуал, қоғамдық пікір, ұжымда қабылданған жүріс-тұрыс нормалары, балалардың эмоционалдық күйі әсерін тигізеді.

Балалар мен жасөспірімдер ұйымының құрамында балалардың түрлі ұжымдары мен бірлестіктері қызмет етеді, олар: сыныптар, кеңестер, клубтар, үйірмелер. Әр ұжым оған мектеп оқушыларының қосылу сипатымен ерекшеленеді. Ересектер мен балалардың өзара әрекеттесуі, педагогтер мен оқушылардың жоспарлау барысындағы әрекеттесуі бұл ұжымдарда әртүрлі үлгімен құрылады. Осылайша, оқушылар ұжымында жұмысты, істі жоспарлағанда, педагог тікелей ұйымдастырушы да, белсенді қатысушы да, осы ұжымдық әрекеттің жүргізушісі ретінде шыға алады, яғни шарттарына қарай, педагогтер мен балалардың жоспарлау барысындағы әрекеттесуінің түрлі деңгейлеріне жол беріледі. Клубта оқушылардың өздері өз жұмысы мен істерін жоспарлайды, ал педагогтер назар аудартап, осы үдерісті бағыттап отырады: кеңесшілер, көмекшілер ретінде шығады, ал жоспарлауға дайындық кезеңінде мүмкіндік беріп, өзінің идеяларын белсенділер арқылы қосып отырады. Бұл

жағдайда педагогтер мен балалардың жоспарлау үдерісіндегі үшінші деңгейіне бет алған дұрыс.

Ересектер мен мектеп оқушыларының өзара әрекеттесуінің мазмұны, нұсқасы, әдістері, сипаты жоспарлау түріне тәуелді. Балалардың көптеп және белсенді қатысу мүмкіншілігі, педагогтердің рөлі, педагогтер мен оқушылардың әрекеттесу деңгейі мектеп немесе біріншілік ұжымындағы перспективтік (негізінде өзара әрекеттесудің 1-деңгейі) және ағымды (барлық деңгейлер мүмкін) жоспарлауда, қандай да бір бағыттағы жұмысты немесе нақты істі жоспарлауда ерекшеленеді.

Жалпы мектеп ұжымы туралы айтқанда, ересектер мен балалардың жоспарлау барысындағы әрекеттесуінің деңгейі мен сипатына мектептегі сыныптардың саны мен олардың толымдылығы да әсерін тигізеді. Осылайша өзара әрекеттесудің дамуы оқушылар саны аз мектеп жағдайында іске асырылады. Бұл жерде, тәжірибе көрсетіп отырғанындай, барлық ересектер мен ересек жастағылардың және кіші жастағы балалардың мектептің, жалпы мектептік нақты істерді перспективтік және ағымды жоспарлауындағы әріптестігін қамтамасыз ету жеңіл түседі.

Жоспарлауда туындайтын жағдайлардың, ересектер мен балалар әрекеттесуінің сипатына ықпал ететін жағдайлардың, шарттардың көптүрлілігі педагогтерден жоғары дәрежедегі шеберлікті, сонымен қатар педагогтер мен мектеп оқушыларының жоспарлау үдерісіндегі әрекеттесуін ұйымдастыру әдістемесімен таныс болып, оны меңгеруін қажетсінеді.

Тиімді жоспарлаудың, педагогтер мен балалардың табысты әрекеттесуінің қорытындысын, көрсеткішін келесідей көрсетуге болады: мектеп оқушылары жоспарға өз қалауын қосқан, бірақ олар педагогтердің тиімді санағанынан қалап отыр.

Жиі жағдайда педагогтер жоспарлау барысында балалар ешнәрсені ұсына бермейтініне шағымданады. Осы жағдайда педагог қандай шара қарастыруы тиіс? Біреулері балалар бастамасын басатындай өз пікірін зорлап міндеттеп, идеяларын алға тартып, өзінің ақыл-кеңесін береді де, онысымен балалар бойында тұтынушылық көзқарастың қалыптасуына әсер етеді. Немесе басқа жағдай: балалар қарапайым, оны іске асыруда олардың бойында белсенділік тудырмайтын мезі болған идеяларды ұсынады. Екі жағдайда да жол біреу – балалардың тәжірибесін жаңа идеялармен байытудың және педагогикалық ойды балалар санасынан өткізудің амалдарын іздестіру.

Педагогтерге жоспарлау барысында өз ойларын, идеяларын өткізудің мынадай амалдарын ұсынуға болады [22]:

а) оқушылар ұжымында беделді көшбасшылармен алдын ала түсіндіру және дайындық жұмысын жүргізіп, мүмкін идеялар мен ойлар талқыланады;

ә) жоспарлаудың қатысушылары алдында ұжым үшін идеяның, жұмыс нұсқасының қатысушысы немесе оны көзімен көрген оқушының немесе ересек адамның сөз алуы;

б) қажетті және педагогикалық көзқарастан тиімді идея апробациядан өтіп жатқан, жүзеге асырылып жатқан жерге баруды, кездесуді ұйымдастыру;

в) балаларды, олардың ата-аналарын ұжым үшін қажетті шешімге, қажетті ойға шығаратын проблемалық ситуацияны тудыру;

г) педагогпен бірнеше ұсынылған және негізделгеннің ішінен нұсқаны, идеяны, нысанды, құралды таңдау;

ғ) педагогті «теңі ретінде» шығармашылық ізденіс топтарының жұмысына енгізу (қосу);

д) жоспарға арналған таңдаулы ұсыныстардың байқауы, педагог өз идеясын ізденістің қатардағы қатысушысы ретінде қоса алатын «идеялар банкі» құру;

е) балалармен, олардың ата-аналарымен айтылған идеялардың педагогпен жинақталуы және кіріктірілуі, ол кезде педагог жинақталған нұсқасына өз идеясын да орындауға міндеттеусіз қосады;

ж) жоспарды талқылау барысында түрткі болатын проблемалық мәселелерді көтеру;

з) қандай да бір істі ұйымдастыру бойынша «еріктілер актісін» өткізу, одан кейін еріктілер ұжымда идеяны таратушы болады;

и) қажетті идеяға, ойға түрткі болатын әдебиетті оқу және талқылау;

к) істі талқылау, оның барысында, сәйкес жерлеріне көңіл бөлгенде және арнап қойылған сұрақтарда оқушылар мен ата-аналар қажетті идеяға өздері шығады.

Балалар арқылы өзінің педагогикалық ойын, балалар оны өздерінен шыққандай етіп, өздерінің ойы деп көретіндей дәрежеге жеткізу икемдері – бұл жоғары кәсіби шеберліктің көрсеткіші. Тек осы жағдайда ғана балалардың белгіленген жоспарларды жүзеге асырудағы жоғары белсенділігі мен субъективтілігіне арқа сүйеуге болады.

Мысал ретінде, мектеп базасында қызмет көрсетіп отырған балалардың қоғамдық ұйымын жоспарлаумен танысып көрелік [23].

Балалар қоғамдық ұйымы жұмысының
_____ жылға арналған жоспары /үлгі/

1. Балалар қоғамдық ұйымының сипаттамасы:

- БҚҰ-ның статистикалық деректері,
- мүшелерінің саны,
- олардың жасы,
- ұйымның құрылымы,
- өзін-өзі басқару органдары,
- балалар ұжымының ерекшеліктері.

2. Балалар қоғамдық ұйымының өткен оқу жылындағы жұмысын талдау:

- жоспарды орындау бойынша жұмыстың мазмұнын сипаттау,
- балалар ұйымының даму сапасын анықтау,
- балалардың жеке табыстары мен жетістіктерін баяндау,
- жұмыстағы проблемаларды, кемшіліктерді анықтау.

3. Мақсаттар мен міндеттер.

4. Жұмыстар (іс-шаралар).

- жұмыстың, істің іс-шараның барлық аталған бағыттарын хронологиялық ретімен, ұйымның жұмыс жасайтын бағдарламаларын ескерумен атап шығу;

- ұйымда немесе бірлестікте жұмыс жасайтын барлық клубтардың, штабтардың, кеңестердің, бірлестігердің жұмыс жоспарларын қосып тіркеу.

Жоспардың оң жағын нақты тапсырмалармен, күндерімен, орындау үшін жауаптылардың фамилияларымен және т.б. толтыруды ұсынамыз.

№	Істер, жобалар, бастамалар	Бастамашыл топ	Істердің кеңесі Бірлестік кеңесі	Бірлестіктің аға достары	Өткізілетін уақыт пен орын	Жауаптылар (бала, ересек)	Орындалғандығы туралы белгі
---	----------------------------	----------------	-------------------------------------	--------------------------	----------------------------	---------------------------	-----------------------------

Жұмыс жоспарын балалар ересектермен бірлесе құрады: аға тәлімгермен, жұмыс берушілермен, сынып жетекшілерімен, ұйымның достарымен және т.б. Жұмысқа арналған таңдаулы ұсыныстардың байқауын, сауалнаманы, сұрастыруды өткізуге; «идеялардың банкі», «ой шабуылын» ұйымдастыруға жағдай жасалған.

Қандай да бір жоғары тұрған органмен, немесе ұйымның кеңесімен (Жарғы негізінде) қабылданатын перспективтік жоспардың негізінде күнтізбелік, немесе ағымды жоспарлар бекітіледі. Олар мектептің базасындағы балалардың қоғамдық ұйымы өз қызметін ненің негізінде түзетініне байланысты, оқу тоқсандарымен сай келуі де, сай келмеуі де мүмкін.

Күнтізбелік (ағымды) жоспарда ұйымның немесе кеңестің жұмысы анағұрлым толық бейнеленеді. Жоспардың өзі келесідей көрініс таба алады:

Істің мазмұны/жоспарлануы	Өткізу мерзімі				Жауаптылар
	Ай апталары				
	1	2	3	4	

Күнтізбелік, ағымды жоспарлар ұйым қызметінің құрамдас бөлігі (немесе тарауы) болып табылады. Онда мыналар қарастырылады: балалар ұйымына психологиялық-педагогикалық қолдау қалай көрсетілетіні, Кеңес жұмысының ұйымдастырылуы, қабылданған шешімдердің орындалуы, әрекеттесудің барлық деңгейлерінде бақылау жүргізіледі.

Істің жоспарлануы	Өткізу мерзімі				Жауаптылар
	Ай апталары				
	1	2	3	4	
Ұйымдастыру жұмыстары	Кеңестің жұмысын ұйымдастыру				

	Бастауыш ұжымдардың көшбасшыларымен жұмыс кездесулерін өткізу					
	Шығармашылық топтардың, іс кеңестерінің, штабтардың, клубтардың жұмыстары					
Мазмұнды бағдарламалық қызмет	Бағдарламалар бойынша маңызды істер					
	Көшбасшы мектебінің жұмысы					
	Бастауыш ұжымдардың ашық істері					
Ақпараттық-әдістемелік қызмет	Ұйымның қызметі туралы ақпарат шығару					
	Сауалнамалар, мониторинг зерттеулерінің қоғамдық пікірін жүргізу					
Балалар ұйымының ішкі және сыртқы деңгейде өзара әрекеттесуі	Мектеп кеңесімен өзара әрекеттесу					
	Ата-аналармен өзара әрекеттесу					
	Демеушілермен өзара әрекеттесу					
	Бастауыш ұжымдардың өзара әрекеттесуі					

Балалар қоғамдық ұйымының тоқсанға арналған күнтізбелік жоспарын кесте жоспары түрінде 3 данада ресімдеуге болады. Бір данасы аға тәлімгердің жұмыс үстелінде болады, екіншісі қабырғалыққа, үшіншісі – мұғалімдер бөлмесінде ілінеді. Жоспардың торын құрғанда ватман парағын тоқсандағы күн санына қарай бірнеше шаршыға бөледі. Әр шаршыға сол күннің датасы жазылады. Кеңес: кесте-жоспарын толтыруда фломастердің түрлі-түстерін қолданыңыз (мысалы, жасақ іс-шаралары туралы жазуларды қызыл түспен, белсенділердің оқуы туралы – көк түспен жазыңыз және т.с.с.).

Күнтізбелік күнде және кесте-жоспарында көрсетілгеннің әрқайсысы мұқият талдауды, істердің арнайы жоспарының түзілгенін талап етеді. Жоспарды құру үшін төмендегі құрылымды пайдаланған ыңғайлы:

НЕГЕ? Істің мақсаттары мен міндеттерін тұжырымдап алыңыз (соңында неге қол жеткізгіңіз келетінін немесе не үшін ойластырғанын көрсетіңіз).

НЕ? Бұл сұраққа жауап бергенде, сіз жоспарланып (әзірленіп) отырған жұмыстың түрін және нұсқасын анықтап аласыз.

КІММЕН (КІМ ҮШІН)? Қатысушылардың нақты контингентін, олардың жасын және санын анықтап алыңыз.

ҚАШАН? ҚАНДАЙ УАҚЫТ АРАЛЫҒЫНДА?

ҚАЙДА? Өткізу жерін анықтап алыңыз.

ҚАЛАЙ? Бұл сұраққа жауап ең ауқымды, сонымен қатар - бастысы. Іс жүзінде бұл істі егжей-тегжейіне жетіп талдау (дайындық және өткізу кезеңдері, сценарий және т.б.)

Жұмыстың әр бөлігі үшін КІМ жауапты болады?

Жұмыстың аяқталу МЕРЗІМІ қандай болады?

Осыдан кейін не болады? Болжамды нәтиже мен қатысушылардың келесі әрекеті.

Бір апталық жұмыс жоспарлары алдын ала жоспарланған жұмысқа түзетулерді енгізуге мүмкіндік беріп, алдында қабылданған шешімдерді көрсетеді. Жұмыс жоспарлары өзгеріп отырған жағдайға дәл әсерлесіп отыруға мүмкіндік береді. Жұмыс жоспарларын ресімдеуге қатаң талаптар жоқ, олар ұйымның жұмыс құжаттары болып табылады.

Жеке жоспар – күнделік нұсқасында жүргізіледі, оған жасақ, отряд, жалпы мектептік, аудандық, қалалық істерден өзге, барлық педагогикалық кеңестер, мәжілістер, семинарлар, біліктілік арттыру курстары, тәлімгерлер клубына қатысулар енеді. Сонымен қатар есеп беру, анықтамаларды, түрлі әдістемелік жұмыстарды тапсыру, нақты іс-шараларға қатысу, балалармен жеке жұмыс, «ескерту жазбалары» деп аталатын өзінің жасаған қорытындылары мен бақылаулар жазылады.

Бір күннің күнделікті жұмыс жоспары жұмыс күні бойындағы ұйымдастырушылық және мазмұндық шешімдерін бейнелейді. Бұл жұмыс уақытын ұйымдастыру амалдары мен тәсілдерінің тиімділігі мен нәтижелілігін талдауға мүмкіндік беретін құжат болып табылады.

Осылайша, перспективтік-күнтізбелік және күнделікті жоспарлаудың үйлесімділігі мыналарға көмегін тигізеді:

- идеялардың үйлесімділігі мен олардың практикалық іске асырылуын көруге;
- ұйым мүшелері арасында қалыптасатын қатынастардың да, балалар бастамасы түрлерінің, нұсқаларының да дамуын және өзгергіштігін пайдалануға мүмкіндік береді;
- қандай да бір іс-шараны дайындау барысында туындайтын резервтерді немесе осындай дайындық кезінде туындаған проблемаларды көрнекі көрсетеді;
- жұмыс уақытын айтарлықтай үнемдеуге мүмкіндік береді;
- қоғамдық қызметті талдау және балалар қозғалысын ұйымдастырушысының өз қызметінің тиімділігін талдауы үшін ауқымды материал береді.

Балалар мен жасөспірімдер ұйымының даму жоспары мен бағдарламасын ажырата білген жөн. Бағдарлама өз құрамына өзара байланысты уақытта, өткізу орны мен қатысушылары бойынша үйлестірілген іс-шаралардың бірқатарын енгізеді де, қандай да бір проблеманың шешіміне бағытталған. Ал перспективтік жоспарға, тек бағдарламадағы негізгі іс-шаралар енеді, олар ұзақ дайындықты және осы дайындыққа ұйым қатысушыларының үлкен тобының қосылуын талап етеді.

3. Балалар мен жасөспірімдер жұмысын ұйымдастырудағы инновациялық әдістер.

Балалар мен жасөспірімдер ұйымын ұйымдастыру әдістерінің мәселесі – олардың ерекше әлеуметтік-тәрбиелік әлеуетін іске асырудағы түбегейлі қиыншылықтарының бірі.

Қазіргі әлеуметтік-педагогикалық болмыс балалар мен жасөспірімдер ұйымының барлық бағыттары бойынша инновациялық әдістерді қарастыруды талап етуде.

Балалар мен жасөспірімдердің бос уақытын балалар бірлестігінің жағдайларында ұйымдастыру өзекті мәселелердің қатарында.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің тапсырмасы бойынша және мүдделі мемлекеттік органдар мен мемлекеттік емес ұйымдардың қолдауымен балалардың бос уақытын тиімді өткізу бойынша сауалнама өткізілген болатын. Бұл сауалнамаға сүйенсек, «балалардың бос уақыты түрлілігімен, олардың белсенділігімен ерекшеленіп отырған жоқ. Сауалнамамен қамтылған балалардың басым көпшілігі бос уақытында үй тапсырмасын орындайды (44%), ал оны бос уақыт деп атауға болмайды. Үй шаруашылығымен айналысатындардың саны 40% құраған. Жиі жағдайда сауалнама қорытындылары бойынша балалар бос уақытында музыка тыңдайды, кітап, журнал оқиды, достарымен кездесіп отырады, теледидар көреді, әлеуметтік желілерде отырады. Белсенді демалыс түрімен айналысатын балалардың саны едәуір төмен: табиғатқа шығатындар, сыртта серуендейтіндер, аулада ойнайтындар (футбол, волейбол) 18% құрап отыр. Сауалнамаға жауап берушілердің 21% секцияларға, 22% факультативтерге қатысады. Балалардың шамамен дәл осындай үлесі уақытын онлайн-ойындарға, интернеттен кинофильмдерді көруге шығындап, WhatsApp, Viber арқылы өзара араласып отырады. Шығармашылықпен айналысу, мәдени жерлерге саяхат (мұражайлар, көрмелер) басымдылығын жоғалтқан» [24].

Қызметтің бірқатар бағыттары бойынша қызықты табыстар мен оң нәтижелер бар. Алайда бұқаралық тәжірибеде айтарлықтай өзгерістер орын таппаған, көптеген педагогтер жаңа әдістерді, технологияларды таңдауында қиыншылық көруде.

Қызметті ұйымдастыруда баланың жеке ерекшеліктерін білуге негізделген жеке көзқарас басымдылыққа ие болуы тиіс. Бұл қазіргі ұстаздарға балалар қызметін ұйымдастырудың нұсқалары мен әдістерін таңдауда еркіндік береді, оның басты нәтижесі бала білімінің, білігінің және дағдыларының жиынтығы емес, оның жеке қасиеттері болып шығады. Сондықтан осы күні педагогикалық қызмет сапалы түрде жана, едәуір икемді, инновациялық, яғни білім беру үдерісінің дамуы орын алатындай болуы тиіс.

Әдістерді таңдау бірқатар заңдылықтар мен тәуелділіктерге бағынып, олардың арасында бірінші қатарға тәрбиенің мақсаты, мазмұны мен қағидалары, нақты педагогикалық міндет пен оны шешу жолдары, оқушылардың жас және жеке ерекшеліктерін таңдау шығады [25].

«Шетел сөздерінің қазіргі заман сөздігінде» *инновация* сөзіне «жаңалық енгізу – жаңа практикалық құралды, әдісті немесе тұжырымдаманы адами қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін түзудің, таратудың, ендірудің және пайдаланудың кешенді үдерісі» - деген түсінік беріледі [26].

Қызмет әдісі дегеніміз – бұл белгіленген мақсатқа қол жеткізуге жетелейтін оны жүзеге асырудың амалы. Тандалған сенімді әдісті таңдай отырып, біз қажетті нәтижемізге сенімді де, қысқа жолмен жетеміз.

Қазіргі уақытта педагогикалық сөздердің қолданымды сөздігінде «педагогикалық технология» деген түсінік берік орын алды. Оны әртүрлі түсіндіреді, бірақ барлығы да технология құрамдасы ретінде әдіс қызмет ететіні анық.

Педагогикалық технология – оқыту әдістерінің, нұсқаларының, амалдарының, тәрбиелік құралдардың арнайы жинағы мен құрылысын анықтайтын педагогикалық-психологиялық ұстанымдардың жиынтығы; ол педагогикалық үдерістің ұйымдастырушылық-әдістемелік құралдар жиынтығы болып табылады (Б.Т. Лихачев).

Педагогикалық технология — бүкіл оқыту үрдісі мен білімді техникалық және адам ресурсын олардың бір-біріне өзара әсерін, білім берудегі формасын оңайландыру міндеттерін ескере отырып меңгеруді жүзеге асырудың жүйелі әдісі (ЮНЕСКО).

Адамзат әрекет әдістерінің алуан түрін жинақтаған. Бірақ міндеттердің үздіксіз қиындап отырғаны, жаңа мүмкіндіктердің пайда болуы оларды шешу әдістерінің ұдайы жаңартылуын талап етеді.

Қазіргі күні технологиялардың және ондағы әдістердің өзектілігі артып отыр:

- эмоционалды-құндылықты ынталандыру, (авторы - М.Г. Яновская) [27];
- балалар қоғамдық бірлестігінің тәрбиелік қызметіндегі ресурстық көзқарастарды жүзеге асырудың технологиясы;
- әлеуметтік-педагогикалық сүйемелдеу;
- әлеуметтік жобалау;
- ресурс түзу;
- озық басқару (модельдеу, бағдарламалау);
- әлеуметтік серіктестік;
- «қамқорлық қоғамы» (ұжымдық шығармашылық ызмет);
- жеке өсім;
- әлеуметтік сынақ;
- бірізділікті ұйымдастыру;
- келіссөздердің алаңы және т.б. [28];
- бос уақытты ұйымдастырудың мәдени бағдарламалары.

Балалар ұйымының жағдайында балаға деген тәрбиелік ықпал етуді күшейту мақсатымен педагог заманауи рухани-адамгершілік және патриоттық тәрбие технологияларының бірі – *эмоционалды ынталандыру технологиясының* амалдарына, нұсқалары мен *әдістеріне* жүгіну керек.

Отбасындағы, құрдастары арасындағы, қоғамдағы саналы эмоционалдық реакциялар, елеулі өмірлік құбылыстарға эмоционалдық қайырымдылық бүгінгі таңда ерекше маңызды. Адамның, ең алдымен мектеп оқушысының эмоционалдық дамуы, оның ілгері басуының «заңы» ретінде шығып, жеке талғамдарының дұрыс таңдалуында анықтаушы күш болады. Сондықтан бүгінгі мұғалімдерге мектеп оқушысының қандай екенін, оның қоршаған ортаны, қоршаған адамдарды қалай қабылдайтынын, оның қоғамдағы жүріс-тұрыс нормаларының қандай екенін, оның әрекеттерінің мәні мен мағынасын, оның қызығушылықтарын, қажеттіліктері мен қалауларын түсінуде көмектесетін эмоционалдық аясы бойынша білімдер аса қажет.

Бірақ адам өз өмірінде эмоцияларын жасыруға мәжбүр, өйткені қоғамдық жүріс-тұрыс нормаларының бұзылуына соқтыруы мүмкін. Жалпылай қабылданған пікірдің өз эмоцияларын білдіруде едәуір сабырлық танытқан дәрежесіне қарай адамның тәрбиелілігі туралы айтуға болатынын қолдайтыны да кездейсоқтық емес. Жеке тұлғаның әлеуметтік мәнді қасиеттерінің қалыптасу үдерісі эмоционалдық құрамдасы болмаса мүмкін еместігіне қарамастан, басым жағдайда осы себеппен мектеп тәжірибесінде педагогикалық қуат-күштің үлкен бір бөлігі баланың эмоционалдық-шығармашылық әлеуетін ашуға емес, оларды тежеп басуға бағытталатыны осы себепке байланысты [29].

Эмоционалдық белсендендіру технологияларын тұжырымдау идеясы төмендегі айқындамаларда көрініс табады [30]:

- кез-келген педагогикалық технология оқушының жеке тұлғасының ішкі құрылымына, ең алдымен оның мотивациялық-қажеттілік аясына бағдарлануы тиіс;

- білім беру технологиясы зияткерлік және эмоционалдық-еріктілік шиеленістерін, яғни оқушының танымдық және рухани-адамгершілік мәдениетінің дамуы мүмкін болмайтын механизмдерін белсендендіре отырып, тұтасымен жеке тұлғаға әсер етеді;

- педагогикалық технологияның негізгі функционалдық бағдарлануы – жеке тұлғаның: оның өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі ынталандыру, өзін түзету, өзін белсендендіру, өзін таныту, өз орнын табу секілді қасиеттерін жетілдіруде;

- «технология» түсінігі өз құрылымы бойынша «қатты» емес, «жұмсақ реттелген құрылым, ол педагогтің және оқушының мүдделі дамыту қарым-қатынасы жағдайындағы шығармашылығына негізделген;

Эмоционалдық ынталандыру әдістері — бұл рухани сезімдердің оянуымен байланысты толғаныстар, бұл ұжымды, жеке тұлғаны белсенді шығармашылық әрекеттерге (өзіндік әрекеттерге) ынталандыру, бұл тәрбиелік үдеріспен байланысты эмоционалдық күйлер, ол әрекетті-шығармашыл және жеке тұлғалық-мәнді, сол себептен – тәрбиелік болып шығады.

Эмоционалдық ынталандыру нұсқалары арасында салыстырмалы түрде дербес, бірақ өзара байланысқан эмоционалдық ынталар ретінде шығатын келесілерді атап көрсетуге болады: ойын; жарыс; проблемалық-ізденіс әрекеті; эмоционалдық-бейнелі әрекет; қоғамдық-бағалаушы әрекет; шығармашылық әрекет.

Эмоционалдық ынта ретінде ойын әрекеттің дербес түрі (басқа шаруаларынан бос уақытта) емес, қызметтің басқа түрлеріне қосылған құрал ретінде қарастырылады. Осыдан еңбек пен ойынның, көркем шығарма әрекеті мен ойынның, танымдық қызмет пен ойынның педагогикалық көзқарастан тиімді кешендері бастамасын алады.

Жарыс – бұл себептерді күшейтуге және қызметті белсендендіруге бағытталған эмоционалдық ынта (түрткі). Жарыстың жетекші эмоционалдық ынтасы ретінде бағалау мен нәтижелерді салыстыру шығады – екеуі де мектеп оқушысы үшін өте маңызды екенін білеміз.

Проблемалық-ізденіс ынтасы — педагог пен оқушылар арасында пікір алмасуды, ақиқатты ұжымдасып іздестіруді, пікір таласудың жағдайын әдейі жасауы.

Қоғамдық-бағалау әрекеті – бұл, ең алдымен, мектеп оқушылары ұжымында ұжымдық бір іс, нақты факт немесе әрекет бойынша рухани пікірлерінің эмоционалдық бірлігінің көрінісі.

Шығармашылық әрекет – ой тұрғысынан жаңа құндылықтарды құру, ерекше, қайталанбас шешімдерді іздестіру.

Эмоционалдық белсендендірудің әрбір нұсқасында үлкен, ал олардың алуан түрлі үйлесімділігінде болса – одан да үлкен тәрбиелік мән бар. Оң эмоционалдық күйлер мен өктемдік үйлеспейтіндіктен, әділ де, саналы талаптармен үйлесімділікте жүретін, гуманистік қарым-қатынастарға негізделген әріптестік пен өзара түсінушілік ахуалы туындайды.

Л.И.Клочкованың пікірінше, тәрбиедегі ресурстық көзқарас дегеніміз – бұл бірыңғай тәрбиелік кеңістіктегі барлық субъектілердің балалардың жеке өсімі мен шығармашылық дамуындағы қажеттіліктерді қанағаттандыру мақсатымен, олардың адами реурстары (рухани, когнитивті, коммуникативтік және т.б.) білім беру ұйымының тәрбие беру жүйесін жетілдіру барысында анықтаушы күш болуы үшін өзара өнімді әрекеттесуіне жағдай жасау.

Тәрбиенің дамуын басқарудағы *ресурстық көзқарас* тәрбиелік міндеттерді шешу және білім алушылардың әлеуметтенуіндегі нәтижелерге қол жеткізу үшін тәрбиедегі жаңа мән-мағыналарды, тәрбие беру үдерісі субъектілерінің кәсіби және ұйымдастырушылық бірегей құзыреттіліктерін, озық басқару мен ақпараттық қамтамасыздық технологияларын іске асыруды көздейді [31].

Тәрбиелік ресурстардың түрлері:

- тәрбиедегі жаңа мән-мағыналарды бейнелейтін жобалық тәрбиелік ресурстар, олар тұжырымдама, бағдарламалар, мектептегі тәрбиенің тіркелген нұсқасындағы идеялар немесе миссиялар түрінде жүреді;

- тәрбие беру қызметінің барлық субъектілерінің бірегей құзыреттіліктерін көрсететін бірегей тәрбиелік ресурстар. Ол білім, ақпарат; «топ жарған» ойлар және жобалар; нәтиже, инновациялық өнім, меңгерілген инновация сапасының тіркелген нұсқасында; авторлық әдістемелер, педагогтердің меңгерген құзыреттіліктері түрінде орын алады,

- жағдайды оздырып тудыру технологиясы – болжамдау, жобалау, бағдарламалау, жоспарлау;

- тәрбиелік қызметті ақпараттық қамтамасыз ету технологиясы – АКТ (ақпараттық-коммуникациялық технологиялар), масс-медиа, консалтингтік, диалог, сарапшылық, тренингтік және т.б.

Балалар мен жасөспірімдер ұйымында оқушылардың әлеуметтенуі мен тәрбиесіндегі ерекше рөлді «жеке тұлғаның өсу» технологиясы алады, оның мақсаты - баланың балалар қоғамдық бірлестігіне қосылуы барысында өз орнын, рөлін және ондағы өмір салтын түсінуіне көмектесу.

Технологияның негізі жасөспірімнің ұйымдағы айқындамасының «моделін өзгерту», мысалы: қатысушы – белсенді қатысушы - нұсқау беруші, көшбасшы; юнга – матрос- капитан; «ұшқын» - пионер – аға пионер – нұсқау беруші және т.б. Әрбір сатының меңгерілуі құқықтардың кеңеюіне, міндеттердің қиындай түсуіне, құзыреттіліктердің тереңдеуіне, бірлестік қатысушыларының білімдері мен біліктері деңгейінің артуына байланысты. Көп жағдайда жасөспірімнің жеке басының өсуіндегі жаңа сатыға өтуі оған жаңа бір ерекшелік белгілердің, куәліктің, қиын тапсырманың берілуімен және т.б. ілеседі.

Қазіргі заманғы балалар мен жасөспірімдер ұйымындағы *бірізділікті ұйымдастырудың технологиясы* жас аралықтарындағы тік байланысты дамытуға бағытталған, олар бүгінгі күні әлсіздігімен немесе толық жойылуымен ерекшеленеді. Осындай бірізділікті орнатуға негізгі қарама-қайшылық жасөспірімдер мен жастар арасындағы жас мәселесінің проблемалары мен олардың әлеуметтік қажеттіліктерінің әртүрлі болуы аясында жатыр: егер жасөспірімдер үшін табысты әлеуметтенуі мен дамуы үшін жасы үлкен балалармен (жасөспірімдермен) араласа түсу қажетті болса, жастарға ересектердің көңіл аударғаны аса қажет. Бұл жағдайда бірізділік жеке тұлғаның табысты әлеуметтенуі мен тәрбиесі үшін қажетті болатын дүниетанымдық, құндылықты-әрекеттік, процессуалдық, ақпараттық, компенсаторлық, ұрпақаралық және т.б. байланыстардың кешені ретінде шығады. Жасөспірімдер мен жастар ұйымы арасындағы байланыстардың орнатылуына оң ықпалды келесі шарттар тигізеді: жастар жағынан жасөспірімдермен әріптестік қарым-қатынастарды «теңі» ертінде қабылдау; жасөспірімдердің жастардың «аға жолдас», сарапшы, кеңесші ретіндегі айқындамасын қабылдау. Ондай жағдайда бірізділікті ұйымдастырудың технологиясы келесі кезеңдердің басын біріктіретін болады:

- үлкені мен кішісінің жас аралық араласу қажеттілігін белсендендіру (қызметті талдау, басқа бірлестіктердің тәжірибесін зерделеу, заманауи дәстүрлер мен тарихи факторларды салыстыру);

- үлкендерін өз еңбегінің өнімін сақтап қалуға, бірлестік қызметінің үздіксіздігіне ынталандыру (кішілер алдында баяндамамен шығу, көрмелер, болашаққа жолдаған хат, жоспарлау жағдайы, «келешек қуаныш» перспективалары);

- әлеуметтік серіктесті іздестіру (хат алмасу, форумдарға, фестивальдарға және конференцияларға, шығармашылық кездесулерге қатысу);

- үлкендер және кішілер арасындағы байланыстардың кешенін орнату (диалог жүргізу, әрекеттесу барысында оқыту, арнаулы рәсімі);

- белгіленген байланыстарды нығайтатын құқықтық актілерді құру (Жарғыға, Ережелерге өзгертулерді енгізу, жалпы бағдарламаны немесе инновациялық жобаны құру, дәстүрді енгізу).

Әлеуметтік жобалау технологиясы барлық жас аралығындағы балалардың өз қаласының, облысының ауданының қоғамдық өміріне белсенді қамтамасыз етеді. Бұл жағдайда оқушылар өздерін белгілі құқықтарымен қатар міндеттері де бар азаматтар ретінде сезінеді. Ал әлеуметтік жоба олар үшін үлкен бір оқиға. Мектеп оқушылары мен балалар және жасөспірімдер ұйымының қатысушылары, мысалы, шынайы билік құрылымдарының, әлеуметтік қызметтердің, түрлі қоғамдық институттардың қызметімен танысуға мүмкіндік алады.

Жасөспірімдердің аға буыны мен жоғары сынып оқушыларына арналған әлеуметтік жоба ерекше өзекті.

Жобалық қызмет олардың өзін жеке тұлға ретінде сезінуіндегі, өзін осы өмірге сәйкестендірудегі, өз орнын бекіту мен өз орнын табудағы, бір топқа қатыстылығының, жетістіктері мен табысындағы, көшбасшылығындағы, әлауқаты мен беделіндегі әлеуметтік қажеттіліктерін іске асыруда көмектеседі. Әлеуметтік жобалау технологиясы жақсы белгілі. Оның балалар мен жасөспірімдер ұйымындағы қолданыс ерекшелігі – әлеуметтік-түрлендіруші мақсаттарға бағдарлануында. Бұл жағдайда жобаларды әзірлеуде және жүзеге асыруда дәстүрлер, балалардың жасы ескеріліп, түрлі жас аралығындағы балаларға арналған топтар құрылады; қаржыландыру көздерін іздестіру мен қатысушыларды нәтижелері мен әсерлерін бағалау бойынша қызметке қосуға дейінгі ресурстық қамтамасыздық мәселелері қосылады.

Бағдарламалар (ұзақ мерзімді және қысқа мерзімді, жалпы немесе жергілікті) баланың өзін мақсатты тұжырымдауға, қызметті іріктеп оны іске асыруға, мүшелердің және қатысушылардың рөлдерін анықтауға, мақсаттардың, міндеттердің ұжыммен және әрбір жасөспіріммен іске асыру жағдайын бағалау қосудың кешенді әдісі болды. Жасөспірімдерді бағдарламаны әзірлеу мен жүзеге асыру ісіне тартудың нұсқалары, әдістері, құралдары мен амалдары баланың жаңа айқындамасын меңгеруін диагностикалаудың; жеке басының өсу динамикасын анықтаудың табиғи жүйесі болып табылады.

Балалар қоғамдық ұйымының, бірлестіктердің бағдарламалары - бірлестіктің, ұйымның мақсаттарын, міндеттерін, негізгі мазмұнын іске асырудың; әрбір мүшесін ұжымның тіршілігіне белсенді қосудың кешенді әдісі.

Бұл қатарда ерекше орынды әдеттегідей, балалардың, жасөспірімдердің және жастардың білімдегі, демалыстағы, релаксациядағы (тынығудағы) қажеттіліктерін олардың бос уақытын қызығушылықтарын, дамуындағы жеке және жас ерекшеліктерін ескерумен, мәдени демалу қызметінің түрлі бағыттары арқылы мазмұнды ұйымдастыруға бағытталған мәдени демалу бағдарламалары алады.

Бос уақытқа арналған бағдарламалардың міндетті бір шарты – оларда білімділік аспект міндетті түрде орын алуы тиіс, яғни оны меңгерудің нәтижесінде бала белгілі бір білімдерді, икемдерді және дағдыларды алып, сонымен қатар әлеуметтік тәжірибе жинақтауы тиіс.

Түрлі мәдени демалыс бағдарламаларын ажыратады, олар: сюжеттік ойын, конкурстық-сауықтыру, спорттық-сауықтыру, ақпараттық-пірікталас, шоу-бағдарламалары және т.б. [32].

Сюжеттік ойын бағдарламалары – бір сюжетпен біріккен түрлі ойындардың кешені. Оларда әртүрлі ойындар басым орын алады, мысалы: қимыл, зияткерлік, драматизация ойындары, аттракциондар, аукциондар. Бос уақытты ұйымдастырудың тәжірибесінде ойын бағдарламалары мерекелердің, рәсімдердің бір бөлігі болып, басқа жағдайларда демалыс ойындарының жанры ретінде шығады. Ойын жанры бұл кулисалары мен шымылдық, рампасы жоқ театр, онда әртіс декорацияларсыз, гримсіз қарым-қатынасқа шығып, көрермен театрлық креслода отырмайды.

Сюжеттік ойын бағдарламасының бір түрі ретінде бір реттік ойын бағдарламасы шығады, ол қатысушылардың ерекше бір дайындығын талап етпейді. Балалар ойынға, биге, хормен айтатын әнге тікелей «қойылым» уақытында қосылып кете береді: үстел басындағы зияткерлік ойындар, ойынханадағы ермек, шеңберге тұрып, залда, дискотекада ойнайтын қимыл ойындары мен байқаулар. Ондай ойындар жарты сағаттан бастап одан астам уақытты алады – бұл оның қатысушыларының жасына байланысты.

Ондай бағдарламаның сипаттауы ретінде сценарий жоспары шығып, ол ойындардың және зияткерлік шығармашылық ойындарының белгілі бір кезегін қарастырады.

Конкурстық-сауықтыру бағдарламалары білімдердің немесе қоғамдық-пайдалы қызметтің қандай да бір аясында көшбасшылық танытқан қатысушыларды немесе тұтас топтарды айқындауға мүмкіндік беретін түрлі байқаулардан құрылады. Бір жағынан конкурстық-сауықтыру бағдарламалары оның ұйымдастырушыларын ерекше байқауларды құруды, ал оның қатысушыларынан жалпы білімдарлықты, көркемдік-орындаушылық қабілеттерді, физикалық ептілікті, зеректілікті және өнертапқыштықты талап етеді, Екінші жағынан, оның жүргізушісі көрермендермен қарым-қатынасты орнатудың тиімді нұсқаларын құруы тиіс.

Конкурстық-сауықтыру бағдарламаларының бір түрі ретінде берілген тақырып бойынша конкурстық-ойын бағдарламасы шығады.

Оның *бірінші түрі*, әдеттегідей, қатысушылардың алдын ала дайындығын қажетсінеді. Оның нұсқалары ретінде сайыстарды, КТК (көңілді, тапқырлар клубы), түрлі зияткерлік ойындарды, шығармашылық кездесулерді, бейінді балалар бірлестіктерінің (аспапшылар, қолданбалы өнер, бишілер және т.б.) бірлесіп өткізетін акцияларды атауға болады. Ондай бағдарламалардың білімділік және тәрбиелік мәні дәл осы дайындықты, ойластыруды, балалардың бірлескен шығармашылығын көздейді. Бағдарламалардың ондай түріне балалар

бірлестігінің ішінде жыл бойында және оның қорытындысымен өткізілетін кездесулер, кештер, клубтық күндер, «шамшырақтар» жатады.

Берілген тақырып бойынша конкурстық-ойын бағдарламаларының екінші түрі оның қатысушыларының емес, ұйымдастырушыларының алдын ала дайындығын қажетсінеді. Бір реттік ойын бағдарламаларынан ерекше, нақты бағдарламалар белгілі бір тақырыпқа нақты бағдар алып, жыл сайын шыңдалған түрінде де, жаңа эксперименттік үлгісінде де өткізіледі. Осындай бағдарламалардың білімділік және тәрбиелік мәні – жарқын шығармашылық көріністерге, әрбір қатысушының еркіндікті сезінуіне, шығармашылық қарым-қатынас дағдыларын игеруіне, өзінің шығармашылық әлеуетін жеке дара түрінде де, ұжымда (командада) да іске асыру икемін алып шығуына ықпалын тигізетін атмосфераны құруда болып табылады.

Нақты бағдарламаның келесі түрлері өзекті:

Спорттық-сауықтыру бағдарламалары өз құрамына қимыл ойындарын, эзіл айтыстарын, көңілді старттарды, аралас эстафеталарды, спорттық байқауларды қосады. Оларға тән ерекшелік – сайысу сипаты, адамның физикалық қабілеттері мен ерік-жігер қасиеттерін қолға алу мүмкіндігі.

Спорттық-сауықтыру бағдарламаларына арналған ойындарды таңдауда ойынның сюжеті, ережелері мен қимыл әрекеттері секілді тұтастығы туралы түсінік беретін оның мазмұндық ерекшеліктеріне бағдар алған тиімді. Бағдарламалардың дәл осы мазмұны олардың инкультурациялық мәнділігін анықтайды.

Ақпараттық-пікірталас бағдарламалардың құрамына пікір алмасуға, пікір жарыстыруға, ой-толғанысына түрткі болатындай аудитория үшін жаңа да, мәнді ақпаратты қосады. Олардың педагогикалық тиімділігі, ең алдымен, олардың мазмұнына тәуелді, ол қазіргі заман өмірінің ауқымды қоғамдық өрісінен құнарланады. Ақпараттық-пікірталас бағдарламаларының драматургиясына шынайы өмірдің оқиғаларына шұғыл баға беру, бағдарламада қолданылатын бағдарламаларда пайдаланылатын актілердің, құжаттардың дүниежүзілік, жаһандық көлемдегі және жергілікті материалдарымен де байланыстары тән.

Шоу-бағдарламалары ойын сауық көрінісінен, пластикадан, билерден, сән киімдерінің көрсетілімнен, концерттік нөмірлерден, клоунадалардан, музыкадан, жарықпен безендіруден тұрады. Олар мәдени-сауықтыру бағдарламаларының өзге жанрларының ішінде елеулі орын алады. Олар үшін алуан түрлі тиімді көріністер, музыка, безендіру, театр қойылымы мен т.б. тән. Осының арқасында олардың қайталанбас эстетикалық тартымдылығы бар, адамдарға сұлулықтың, күштің, епіліктің үлгілерін көрсететін мүмкіндігін береді, адамның физикалық және зияткерлік дамуындағы шексіз мүмкіндіктерді көрсетеді. Шоу-бағдарламалардың бір түрі ретінде ток-шоу шығады, оның барысында көрермендердің көз алдында өзекті мәселелер талқыланады.

Осындай бағдарламалардың түрлері ретінде келесілерді атауға болады:

1) шоу-ойын, ол күнтізбелік тақырыптық мерекелерге де, мәдени өмірдің түрлі

атаулы оқиғаларына (жазушылардың мерейтойларына, тақырыптық апталықтарға, аймақта, қалада орын алып жатқан жарқын оқиғаларға); 2) ойын-қойылым (сахналық ойын), онда спектакльдің сюжетін құрғанда, оның сырттай қатысушылары алдын-ала дайындықсыз шағын рөлдерді ойнап немесе спектакль кейіпкерлерінің тағдырына және оқиғалардың келесі тарқауына ықпалын тигізетін тапсырмаларды ойнайды; 3) көрініс (концерт, әдеби-музыкалық композиция, спорттық-шоу және т.б.) орындаушылардың және көрермендердің болуымен сипатталады. Жас әнші, биші, спортшы секілді орындаушылар үшін бұл әрдайым толғаныс, рухани асқақтауымен қатар жүреді.

Балаларда көрермендік мәдениетті, яғни өз құрдастарының сахнаға шығуын байсалдылықпен, тілектестікпен қабылдауға үйренген маңызды.

Мерекелер – дайындығы мен ұйымдастырылуы жағынан ерекше мәнділігі бар, еңбекті қажетсінетін іс-шара. Ол әрекеттердің алуан түрін және барлық балалардың белсенді қатысуымен сахналық қойылымның амалдарын қолдануды көздейді. Ойын-сауық қатысушылармен еркін таңдалады немесе олар бірінен соң бірі кезегімен, барлығы үшін бір уақытта жүруі мүмкін.

Мерекелерді ұйымдастырудың алгоритмі қызметті ұйымдастырудың педагогикалық жетекшілігінің технологиясы ретінде қарастырылуы мүмкін [34].

1. Педагогтың алдын ала дайындығы. Ұйымдастырушылық қызметтің бұл сатысы мақсаттары мен міндеттерін ойластырып табуды, алға тартуды, іс-шараның мазмұнын және нұсқаларын, күтілетін нәтижелерді ойластыруды көздейді.
2. Жоспарлау. Бұл кезеңде мерекені өткізу үшін жауапты педагог балалармен дайындық пен өткізу бойынша мүмкін нұсқаларды талқылап алады. Іс-шараның нұсқалары ұжымдасып таңдалады.
3. Ағымдық ұйымдастырушылық қызметі (дайындық). Дайындық барысында сценарий толығымен әзірленіп, бекітіледі, барлық ұйымдастырушылық сәттері сипатталып, олар үшін жауаптылар көрсетілген іс-шараны дайындау жоспары жазылып, бекітіледі. «Жауаптылар» бағанына неғұрлым көп бала қосылса, соғұрлым бұл оқиғаның тәрбиелік, әлеуметке қосушы мәні жоғары болмақ. Мерекені дайындау – бұл үлкен де, маңызды, ұжымдық және шығармашылық іс, ол еңбек пен қиял өрісін, ересектердің және балалардың қуақы ойын, тапқырлығын талап етеді. Идеяны, сюжетті бірлестіріп әзірлеу, оны түзу, егжей-тегжейіне жетіп пысықтау мерекені әрбір баланың өміріндегі жарқын, есте сақтарлық оқиға қатарына шығарады.
4. Іс-шараны өткізу. Мерекенің өткізілуі дайындық кезеңінде әзірленген жоспарға сәйкес орындалады.
5. Талдау. Өткізілген мерекені талдау оның қорытындысын шығару кезеңінде орындалады.

Балалар ұйымында өткізілген ашық іс-шараны талдаудың
КАРТАСЫ

Педагогтың АӘТ _____

Ашық іс-шараның тақырыбы _____

Қатысқан оқушылардың саны _____

Балалардың жасы _____

Балдары

2 балл- толық орындалған

1 балл – ішінара орындалған

0 балл - орындалмаған

р/с №№	Көрсеткіштері	Бағасы
<u>1. Педагогтің ұйымдастырушылық қызметі</u>		
1.1.	Аудиторияны безендіру (көрнекілігі, костюмдері, техникалық құралдардың пайдаланылуы).	
1.2.	Іс-шараның мақсаттары мен міндеттерін белгілеу, оқушыларға жұмыс реті мен шарттарын түсіндіру.	
1.3.	Іс-шараның әрбір кезеңінің белгіленген мақсаттарға және міндеттерге сәйкестігі.	
1.4.	Оқушылардың іс-шара барысындағы белсенділігі.	
1.5.	Іс-шараның нақтылығы, ырғағы мен қарқыны.	
1.6.	Іс-шара қызметінің барысын реттеу.	
<u>2. Іс-шараның барысын түзу</u>		
2.1.	Іс-шараның тақырыбына негіздеме беру (атаулы күндермен, мсәдени ерекшеліктермен және т.б. байланысы)	
2.2.	Іс-шара мазмұнының оның мақсаттарына және міндеттеріне сәйкестігі.	
2.3.	Белгіленген мақсаттарды және міндеттерді орындауға мүмкіндік беретін түрлі әдістердің қолданысы.	
2.4.	Оқушылардың жасына және дамуына сай келетін әдістердің, амалдардың таңдалуы.	
2.5.	Баланың танымдық белсенділігін ояту; қоршаған дүние туралы түсініктерін кеңейту.	
<u>3. Іс-шараның психологиялық негіздері</u>		
3.1.	Педагогтың өз ісін ұйымдастыруы (Іс-шараға іштей дайындығы, педагогикалық тапқырлығы, педагогикалық әдебі).	
3.2.	Қолайлы психологиялық ахуал жасау (әріптестік, тілектестік, өзара түсінушілік ахуалы).	
3.3.	Оқушының дамуын қамтамасыз ететін жеке психологиялық әсерлердің, әдістемелік амалдардың алдын ала қарастырылуы	
<u>4. Жұмыстың инновациялық нұсқалары</u>		
4.1.	Балалардың іс-шараны дайындау барысындағы бірлескен әрекеті.	
4.2.	Баланың шығармашылық көзқарастан өзін танытуға мүмкіндік беру.	
4.3.	Іс-шараның қалыптан тыс нұсқасы.	

4.4.	Авторлық табысы (қандай да бір циклдың сценаріі, іс-шараның тақырыбын әзірлеу және т.б.)	
------	--	--

Қорытынды балл:

6. Соңғы әсер. Бұл іс-шараны ұйымдастырудың ақырғы кезеңі. Бұл мерекені ұйымдастырып отырған педагог белгіленген мақсаттардың және міндеттердің орындалу тиімділігін талдайды, ондай іс-шаралардың келешегін анықтайды.

Мәдени-сауықтыру қызметіндегі мерекелік бағдарламалар алуан түрлі. Оларға жататындары: балалар шығармашылығының фестивальдары, слеттар, театрландырылған көріністер, көпшілік серуендері, карнавал шерулері, тақырыптық апталықтар, күндер, байқаулар, конкурстар, сәлемдесулер, тұсаукесерлер, ресімдер, шығармашылық есептер мен т.б.

Ұзақ уақытқа созылатын сауықтыру бағдарламалары. Осындай ұзақ мерзімге созылатын сауықтыру бағдарламаларын іске асырудың нұсқалары ретінде сауықтыру бағдарламаларының жоғарыда аталған түрлерінің барлығы қолданылуы мүмкін, мысалы: ойын, байқау, меркелерік іс-шаралар. Соңғылары оның құрамына қосымша бағдарламалардағы құрамдастар ретінде енуі мүмкін. Оның ерекшелігі қатысушылардың тұрақты құрамына арналып (оқу тобы, клуб және т.б.), бірнеше күн немесе апта бойында, бір жыл және одан артық уақытқа созылуында.

Ондай бағдарламаның міндетті ережесі – нақты белгіленген кезеңдерінің болуы, әрқайсысы жарқын оқиғамен басталып, аяқталуында. Мысал ретінде пәндік апталықтар, «робинзодалар», «кіріскен» ситуациялық-рөлдік ойындар шығады. Ұзақ уақытқа созылған сауықтыру бағдарламалары анық білінген білімділік сипаты.

Мәдени-сауықтыру бағдарламаларын орындаудағы түрлі технологиялар мен әдістердің ұтымды үйлесімділігі оның қатысушыларының белгілі нәтижеге жетуіне бағдар алуында. Күтілетін нәтижелер қатарында шығатындары келесідей болады:

- балалардың бос уақыттың ұйымдастырылуын, оны жеке тұлғаның дамуы мен өз орнын табуындағы құндылығы, мәнділігі ретінде саналы қабылдауы (өз жасының шеңберінде);

- балалардың өз мүмкіндіктері мен қабілеттерін, оларды оқудан бос уақытта іске асырудың жолдары мен амалдарын саналы қабылдауы;

- балалардың өзінің бос уақытын өткізудің амалдары мен нұсқаларына деген ұстанымдарын өзгерту;

- балалардың бос уақытын ұйымдастыру бойынша практикалық дағдыларды, бос уақытты мазмұнды және түрлі өткізу икемдерін алып шығуы;

- балалардың қарым-қатынастың негізгі құралдарын, көрермендік негіздерін меңгеруі;

- балалардың өзара қарым-қатынасқа түсу мәдениетін және өз құрдастарымен және ересектермен өзара әрекеттесудегі мінез-құлқын арттыру;

- сыныптағы, балалар ұйымындағы, тұтас мекемедегі ахуалды балаларды бірлескен сауықтыру іс-шараларына қатыстыру негізінде өзгерту;

- білім беру ұйымының дәстүрлерін қалыптастыру.

Мәдени-сауықтыру бағдарламаларын іске асыру нәтижелерін қадағалау келесілердің көмегімен орындалады:

- балаларды жүйелі бақылау және олардың бойында орын алып жатқан өзгерістерді тіркеп отыру;

- балалар және олардың ата-аналары арасында әлеуметтанушылық сауалнамаларды өткізу;

- сауалнама;

- ата-аналармен сұхбаттасу;

-балалардың өз бетінше диагностика жүргізуін, олардың өзін-өзі бақылауындағы (өзін-өзі сипаттауындағы) өзгерістерді қадағалау;

- оқушылардың шығармашылық жұмыстарын талдау.

Сауықтыру бағдарламаларын дайындау модельдеуден басталады, оны жеке тұлғаның шығармашылық қызмет арқылы инкультурация үдерісіне қосылуының ерекшелігі бар жаңа шарттарын түзу мақсатымен амалдарды, тәсілдерді және құралдарды жүйеге келтірудің үдерісі деп түсінеміз. Модельдеу екі деңгейінде жүреді. Біріншісін шартты түрде «түйсікті» деп атаймыз, ол кезде маман онымен құрылған мәдени-сауықтыру бағдарламасының жаңа үлгісін түзудегі әдістемелік амалды, оның сызбасын түсіндіре алмайды. Екінші деңгейді шартты түрде «саналы» деп атауға болады. Ол адамның модельдеу технологиясын меңгеріп, рационалды деңгейде бағдарламаның жаңа үлгісін іздестіруді жүргізгенін тіркейді. В.С. Садовская сауықтыру бағдарламасын модельдеуде төрт кезенді атап көрсеткен [33].

1–кезең белгілі сауықтыру бағдарламаларын талдауды көздейді. Ол кезде кез-келген «супер бағдарламаның» негізінде дәстүрлі әлеуметтік-мәдени қызмет жататын ерекше заңдылық білінеді. Модельдеудің технологиясында бұл ереже аксиома болып табылады. Бұл кезеңнің міндеті – түрлі сауықтыру бағдарламаларындағы айрықша ерекшеліктерді табу.

2-кезең – белгілі сауықтыру бағдарламалары немесе олардың элементтерін жергілікті жағдайларға ауыстыра білу. Нақты жағдайда бағдарламаның мазмұнын жергілікті жағдайларға және ұйымдастырушының шығармашылық мүмкіндіктеріне қарай бейімдеу қажет.

3- кезең. Жаңалық элементтерін бағдарламаның мынадай құрылымдық буындарына енгізу қажет: мамзұнға, ұйымдастырушылық-әдістемелік шарттарына, сценарий барысында, заманауи аудио-, бейне- және басқа да техникалық құралдардың қолданылуы.

4-кезең – бағдарламаның жаңа (авторлық) моделін түзу. Ол туралы тек барлық құрылымдық буындарда жаңалық элементі орын алғанында ғана айтуға болады.

И.П. Подласыйдың [35] пікірінше, кез-келген мәдени-сауықтыру бағдарламасын (тәрбиелік іс-шараны) әзірлеу және дайындау үдерісінде мақсатты тұжырымдау, жоспарлау, ұйымдастыру және өткізу, іске асыру және талдау секілді кезеңдерді атап көрсетеді. Осыған байланысты педагог өз әрекеттерін төменде көрсетілген ретімен орындауы қажет:

1. Өзектілігі мен өмірмен байланысы негізінде тақырыпты таңдау, таңдалған тақырыпқа педагогикалық негіздеме беру.

2. Іс-шараның нұсқасын анықтап алу (байқау, кеш, пікірталас және т.б.).

3. Іс-шараны дайындау және өткізу барысындағы мақсаттарды және шешілетін міндеттерді белгілеу.

4. Оқушылардың қатарынан іс-шараны дайындау бойынша шығармашылық топты құру, топ ішіндегі міндеттерді үлестіру. Оқушылардың бастамасы мен өздігінен әрекетке дайындығына негізделу.

5. Іс-шараны өткізу үшін қажетті материалдарды жинау.

6. Сценарийді жазу және оны бекіту. Оқушылардың қызығушылықтары мен қабілеттерін, олардың жас ерекшеліктерін, сонымен қатар мектептің дәстүрлерін және сценарий жазудағы дістүрлерді ескеру.

7. Сценарийде өлкетанушылық материалдың қолданысы.

8. Сценарийді жазу барысында іс-шараның кешенді сипатына негізделу (оны дайындау және өткізу барысында қолданылатын амалдардың, тәсілдердің және әдістердің түрлілігі).

9. Іс-шараның композициясындағы тұтастықты және қисынды ойластыру.

10. Іс-шараның барысында қолданылатын көркемдік, музыкалық және техникалық құралдарды ойластыру.

11. Іс-шараны өткізу орнын және уақытын педагогикалық тиімділігі және тәрбиелік әсері көзқарасынан (сынып, мұражай, акт залы, спорттық алаңша және т.б.; сабақтан соң, кешке, демалыс күні) анықтау.

12. Жүргізушіні таңдау (басты критерий – коммуникативтік және ұйымдастырушылық ептілігі, тіл мәдениеті, жалпы мәдениеті мен әдебі, тапқырлығы мен екпінділігі).

13. Іс-шараны өткізу әдістемесі мен мазмұнын ойластыру:

а) іс-шара мазмұнының белгіленген мақсаттарға сәйкестігі;

б) таңдап алған материалдың танымдық және тәрбиелік құндылығы;

в) ақпараттың эмоционалдық толымдылығы, балалардың іс-шараға қызығушылығы, олардың белсенділігі;

г) тәрбиелік принциптердің іске асырылуы;

д) іс-шара барысында оқушылардың өзара әрекеттесуіндегі жеке, топтық және ұжымдық нұсқалардың үйлесімділігі.

14. Қонақтардың шақырылуы (шақыру түрін ойластырумен).

15. Дайындықтың қажетті санының өткізілуі.

16. Іс-шарадағы анағұрлым табысты және сәтсіз сәттердің оны өткізген соң талдануы, келешекке арналған қорытындылар.

Сауықтыру бағдарламаларын нәтижелі өткізу үшін аудиториядағы ішкі коммуникациялардың педагогикалық көзқарастың реттелуінің құндылығы сөзсіз. Қарастырылып отырған мәселе тұрғысынан бағдарлама қатысушыларының қарым-қатынасқа түсуіне ықпалын тигізетін түрлі амалдардың мәні ерекше. Бағдарламаның түріне қарай олар мынадай болуы мүмкін:

- пікірталастар, олар бағдарламаның қатысушыларына қызықтырып отырған мәселе бойынша өз пікірін, өзінің көзқарасын білдіруге мүмкіндік береді;

- драмаландыру-ойындары, олар өзін түрлі рөлдерде «сынап көруге», аудиторияның шығармашылық белсенділігін жекелеп өткізуге мүмкіндік береді;

- ұжымдық ән, ол топты біріктірудің құралы болып табылады;

- хорлап жүріп билеу үзінділері, олар бағдарлама қатысушыларының басын біріктіріп, мүмкін шиеленістің алдын алуға бағытталған;

- слайд-көрсетілімдері, олар қатысушылардың босаңсуына, шығармашылық белсенділігін арттыруға ықпалын тигізеді;

- жеке тұлғаның өз орнын табуға мүмкіндік беретін байқаулар – әнде, биде, ойында және т.б.

Сауықтыру бағдарламасы жүргізушісінің табысты жұмысының ерекшелігі көптеген құралдарға негізделеді: туған елінің тілі, ымдау, сөз, жанасу, көзқарас, үнсіздік тілі. Жүргізуші жұмысының табысты болуы көп жағдайда бағдарлама мазмұнына, оның мақсатына, аудиторияның ерекшелігіне және барлық қатысушылардың өзінің шығармашылық әлеуетін іске асыру мүмкіндігіне байланысты.

Педагогтар дұрыс және толыққанды орындалған мәдени-сауықтыру бағдарламасының балалардың мәдениет дүниесіне қосылуына, олардың шығармашылық ой-өрісі мен танымдық қызығушылығын дамытуға, бірлескен әрекет үдерісінде өзінің орнын табу тәжірибесінің жинақталуына ықпалын тигізетінін есте сақтауы тиіс.

Мәдени-сауықтыру бағдарламасының балаларға қосымша білім берудегі білімділік бағдарламасынан ерекшелігі келесілерде:

- мәдени-сауықтыру бағдарламасының мазмұны қандай да бір нақты курс бойынша арнайы ұйымдастырылған сабақтардың барысында зерттелмейді, көпшілік-сауықтыру іс-шараларын (істерді) дайындау және өткізу үдерісінде іске асырылады;

- онда қарастырылған білімдерді және икемдерді меңгеру сабақтан тыс уақыттағы өз бетінше жұмыс үдерісінде және ересектер мен балалардың бос уақыттағы өзара әрекеттесуінде өтеді;

- білімділік ақпараттық және әлеуметтік тәжірибенің көздері, бос уақыттағы субъектілер ретінде педагогтар да, балалардың өздері де, олардың ата-аналары да шығады.

Мәдени-сауықтыру бағдарламасын іске асыру барысында білім алушылардың дәстүрден тыс айқындамаларының (рөлдерінің) тұтас спектрі қарастырылған: ұйымдастырушы, орындаушы, көрермен, авторлас, суретші, костюмер, дизайнер, музыкалық безендіруші, жарық түсіруші, сахна жұмысшысы, жүргізуші, қазылар алқасының мүшесі.

Бос уақыттың ұжымдық технологиясын (БУҰТ) ұйымдастыру және өткізудің И.П. Иванов бойынша алты кезеңді және шоу-технологияларды қарастырады.

Оның бірінші кезеңі – алдын ала жұмыс. Тәрбиеші нақты ұжымның жана кезеңге жоспарланып отырған сыныптан тыс жұмыстағы болашақ БУҰТ –ны өткізу орнын белгілейді, нақты тәрбиелік міндеттерін анықтайды, өз ойын іске асыру амалдарын іздестіреді, мектеп оқушыларын жұмысқа түрткілейтін, келешегімен тартымды болатын әрекеттерін белгілейді, әр қатысушының қызметін ынталандыру мүмкіндіктерін анықтайды.

Екінші кезең – ұжымдық жоспарлау. Мектеп оқушылары қойылған сұрақтардың жауабын шағын ұжымдарда (топтарда) іздейді: нақты нені істеу керек? Кіммен бірге? Қашан? Кім үшін? және т.б. Бұл жағдайда ересектер – балалармен қарым-қатынастың тең құқылы қатысушылары. Ұжымдық жоспарлау жинақ-старт түрінде өтеді. Оны ұсынылған жауап нұсқаларын жинақтап отыратын жүргізуші (тәрбиеші) өткізеді, нақтылайтын сұрақтарды қойып. Алға тартқан идеяларға негіздеме беруді ұсынады, «ой толғанысын» ретке келтіру үшін қосымша міндеттерді белгілейді. Жинақ нақты істі және істі ұйымдастыру бойынша кеңесті таңдаумен аяқталады.

Үшінші кезең – істі ұжымдап дайындау. Басшы орган (жұмыстың кеңесі) БУҰТ дайындалуын және өткізілуін нақтылайды, содан кейін орындалуын әрбір қатысушының бастамасына түрткі беріп және ынталандырып, ұйымдастырады. Дайындық топтармен жүруі мүмкін. Бұл кезеңде балалардың жұмысты өз бетінше, жаттығып орындауға икемсіздігі білінеді. Сондықтан тәрбиеші-педагогтың рөлі, оның балалар ұжымына ықпал ету, оқушылармен өзара әрекеттесу және эмоционалдық байланыстары сипатының мәні зор. Ашық қысым жасамай, педагог мектеп оқушыларын жалпы ойды іске асыруға мақсатты, шығармашыл және өз бетінше қатысуға достық сезімін білдіре отырып түрткілейді. Бұл жұмысты орындау нұсқаларын таңдауға көмектесу, қажетті материалды іздеу көзін пайдалану бойынша кеңес, нақты оқушыларға жауапты тапсырма беру арқылы ерекше сенім таныту, «тәрбиесі қиын» оқушылармен достық қарым-қатынасты орнату және олармен белгілі бір істерді орындау бойынша келісімдерді құру түрінде жүруі мүмкін.

Төртінші кезең - БУҰТ өткізу. Жұмыстың кеңесімен құрылған нақты жоспар орындалады. Мектеп оқушылары түрлі формаларда жұмысты жоспарлау және дайындау барысында жинақталған тәжірибесін көрсетеді. Тәрбиеші мүмкіндігінше барлық қатысушыларға білдіртпей, олардың көңіл-күйін бағыттап, қателерін түзетіп, істің ойдағыдай аяқталмағанында, сәтсіздіктің салдарын жуып-шаяды.

Бесінші кезең – БУҰТ қорытындыларын ұжыммен шығару. Мысалы, БУҰТ ұйымдастырудың және өткізудің оң және теріс жақтары талқыланау үшін қатысушылар ұжымын жалпы жинау. Әрбір қатысушы өз пікірімен бөлісе алады. Бұл шара сауалнама, сауалнаманы қабырғалық газет арқылы толтыруға шығармашылық есеп және т.б. түрінде өткізіле алады. Бұл кезеңдегі бастысы – әркімнің өз қызметін талдауға, келешекке сабақ алуға үйрету. Осылайша мектеп оқушылары қоғамдық пікірді шығаруға қосылып, ұжымда мейірімді дәстүрлердің жинақталуына үлес қосады.

Алтыншы кезең – БУҰТ жуық салдары. Тәрбиеші БУҰТ қорытындыларын шығару кезінде айтылғанның барлығын белгілеп, есепке алып отырады. Белсенділермен әрекеттер кезегінің бағдарламасын жаңа ұсыныстарды, жаңа ұжымдық істерді басшылыққа алып, белгілейді.

Қазіргі жағдайда осындай тәрбиелік әдістеменің мәні мен оның іс жүзінде орындалуын төменде көрсетілген ережелер анықтайды:

- әркімнің ұжымдық шығармашылық қызметтегі даралығын дамыту және жеке тұлғаның өз орнын табуы бойынша мақсаттардың басым болуы;

- жеке қызығушылықтары мен қажеттіліктерін басшылыққа алып, ұжымдағы құндылықтардың, идеалдардың, үлгілердің түзілуі;

- қызмет қатысушыларының өз бетінше шешуіне жататын шығармашылық мәселелерді, міндеттерді анықтау;

- балалардың түрлі топтардағы, бірлестіктердегі шығармашылық қызметіне қосылуы үшін жағдай жасау;

- ісінен жеке тұлғаға емес, жеке тұлғадан іске қарай пікір алу; жұмысты жоспарлауда ұсыныстар мен идеяларды іріктеу емес, әркімге оның қызығушылықтары мен қалауларына сәйкес келетінін таңдау мүмкіндігін беру;

- қызмет қатысушыларының өзінің ролін, жүріс-тұрыс сипатын өз бетінше анықтауы үшін жағдай жасау;

- нәтижелерді бағалауға ұжымдық қызметті әркімнің жеке тұлғасының өзін танытуы мен дамуы, оның қызмет қатысушыларымен қарым-қатынасының қалыптасуы көзқарасынан талдау.

БУҰТ тәрбиелік мақсаттарын іске асыру педагогтан мынадай шарттарды ұстануын талап етеді: 1) БУҰТ дайындау және өткізу кезіндегі кезеңдердің ретін бұзуға, педагогқа аға жолдас ретінде берілген ролін бұрмалауға болмайды; 2) БУҰТ дайындау және өткізу ересектер мен балалардың алдыңғы жұмыстар бойынша жинақтаған тәжірибесіне негізделуін талап етеді; 3) педагогқа оқушылардың оқу-тәрбиелік үдерісте алған білімдері мен тәжірибесін ескеру қажет.

Тәрбиенің кешенді құралдары ретінде шығатын БУҰТ негізінде ұстаздар тығыз байланыста және ынтымақтастықта жеке тұлғаның барлық тараптарын дамыту міндеттерін шешеді: танымдық-дүниетанушылық (ғылыми білімдер, көзқарастар, ұстанымдар, идеалдар); эмоционалдық ерік-жігер (қоғам үшін маңызды қажеттіліктер, қызығушылықтар, ұмтылыстар мен сезімдер); әрекетті-тәжірибелік (қоғам үшін қажетті және құнды біліктер, дағдылар, әдеттер, мінез қасиеттері), яғни жеке тұлғаның тығыз бірлігінде идеологиялық, рухани, құқықтық, еңбек, физикалық, эстетикалық және т.б. тәрбиесі. БУҰТ мынадай мүмкіндіктер беретінін есте сақтау қажет:

- оқушыларға қоршаған шынайылықтағы түрлі объектілерге, құбылыстарға (қоғамға, еңбекке, табиғатқа, материалдық дүниенің заттарына, адамға және т.б.) өзінің көзқарасын білдіріп, оның көп рет қайталанған көрініс арқылы тұрақты құндылықты қарым-қатынастардың жүйесін, өзінің бейнесін, әлеуметке маңызды мотивтер қажеттіліктерін қалыптастыруда танытуға;

-тәрбиеленушілермен рухани жоғары әрекеттерді жасауға түрткілеу (бейтаныс адамдарға қамқорлық көрсету, ауланы абаттандыруға қатысу, ағаш егу, әскери адамдардың моласына күтім көрсету және т.б.)

- ұжымның дұрыс қоғамдық пікірін дамыту және оны жетілдіру, оның дәстүрлерін қалыптастыру.

Онымен қатар, балалар мен жасөспірімдер ұйымының мектептегі жалпы жүйесінің құрамдасы ретінде шығатын БУҰТ жүйесін басқа құралдармен оқушылардың қандай да бір ұжымдық ісінің алдын алып, оны сүйемелдей немесе қорытындылай келе анықтап, күшейтетін мәдени-сауықтыру бағдарламаларымен өзара байланыста іске асыру маңызды.

Қызметтің инновациялық әдісін таңдауда балалар ұйымының аға тәлімгеріне бірқатар сауалға жауап беру ұсынылады:

Осы инновациялық әдіс сіздің мектепте өзекті де, қажетті болады ма?

Мекеменің қандай ресурстары (кадрлық, материалдық, ақпараттық және т.б.) балалар мен жасөспірімдер ұйымында осы әдістің қолданысы үшін қолда бар?

Инновациялық әрекетті орындау үшін қандай ресурстарды сырттан тарту қажет?

Инновациялық әдісті ұйым қызметіне енгізу бойынша жұмысты қалайша жақсы ұйымдастыруға болады?

Осы инновациялық әдістің көмегімен қоғамдық бірлестіктің қандай қиыншылықтарын сіз шешуге тырысасыз?

Жалпы, балалар мен жасөспірімдер ұйымы қызметіндегі барлық қарастырылған инновациялық әдістер қоршаған ортаны және өзін өзгертуге жеке тұлғаның әлеуметтік белсенділігін қалыптастыру үшін ұсынылады.

4. «Жас Ұлан» балалар мен жасөспірімдер ұйымын дамытуды бағдарламалық қамтамасыз ету бойынша әдістемелік ұсынымдар.

Балалар ұйымының жұмыс әрекеті бағдарламалық-мақсатты көзқарас негізінде жүзеге асырылады.

Қандай да бір бағдарламаға қатысу жеке тұлғаның белгілі қасиеттерінің қалыптасуы мен дамуының сәйкес моделін жүзеге асырады.

Балалар мен жасөспірімдер қоғамдық бірлестігінің бастамасында салынған бағдарламаларының вариативтілігі мүмкіндіктердің алдын алып, әрбір бірлестікпен нақты балалар тобының сұраныстары мен қабілеттеріне, бірлестіктің және осы ұйымдардың әрекет етіп отырған әлеуметтік ортасының шарттарына жауап беретін меншікті жоспарларының әзірленуін белсендіреді.

Балалар мен жасөспірімдер ұйымының жоспары – қызметтің мазмұнын, меңгерілуге жататын білімдердің, біліктердің және амалдарының көлемін, сонымен қатар «Бірыңғай «Жас Ұлан» балалар ұйымы республикалық қоғамдық бірлестігінің» қызметі туралы Ережемен сәйкес келетін бағыттарының мазмұнын анықтайтын құжат.

«Бағдарлама» грек тіліндегі сөзден шығып, хабарландыру, ұйғарым мағынасын береді. Құжат ретінде ол түрлі көзқараспен қаралуы мүмкін [36].

Біріншіден, бұл бірлескен әрекеттерді басқаруды тіркейтін құжат. Екіншіден, бұл білім берудің басқару (түрлі деңгейдегі) органдарына *әртүрлі мақсаттармен* тапсырылатын ресми құжат:

а) балалар ұйымы ұйымдастырушысының (аға тәлімгердің) кәсіби деңгейінің көрсеткіші ретінде;

б) балалар ұйымы ұйымдастырушысының (тәлімгердің) балалар ұжымымен бірлесіп жасаған қызметі мазмұнының сипаты ретінде;

в) балалар ұйымы ұйымдастырушысының (тәлімгердің) жұмысына материалдық-техникалық қамтамасыздықтың қажеттілігіне негіздеме ретінде.

Бұл талаптар бағдарламалардың барлық түрлеріне, соның ішінде балалар бірлестігінің және балалар ұйымының қызметіндегі бағдарламаларға да қатысты.

Бағдарлама – балалар ұйымының (балалар бірлестігінің) мақсатты дамуын реттейтін құжат. Бұл жұмыстың стихиялық дамуына және формализмге қарсы құрал.

Балалар бірлестігіне қатысты тәрбиелік-білімділік бағдарламасы – бұл нақты балалар бірлестігінің қызметіндегі мақсаттарды, оларды іске асыру құралдары мен жолдарын нақты анықтайтын құжат [12].

Түпкі ойы бойынша балалар ұйымының бағдарламасы келесі сұрақтарға жауап беретіндей болуы тиіс:

- Балалар ұйымының бастапқы күйі қандай? (шын мәнісінде не бар);
- Балалар ұйымын қандай түрінде көрген қалаулы? (мұрат-мақсаты неде)
- Жұмыстың шынайы күйін өзгертіп, оны мақсатты түріне келтіру үшін қандай әрекет жасау қажет?
- Бағдарламалардың қандай түрлері бар?

Өзінің бағдарлануына қарай бағдарламалар кешенді және бейінді болады.

Кешенді бағдарлама –

Балалар ұйымының (бірлестігінің) көп қырлы қызметінің бағдарламасы. Мысалы, «Жас Ұлан» ББЖҰ қызметінің бағдарламасы 7 бағыты бойынша жүзеге асырылады.

Бейінді (мамандандырылған) – бұл қызметінде бір жетекші, басты бағыты бар бағдарлама. Мысалы, балаларға арналған «Балдәурен» РОСО-ның «Көшбасшылар мектебі» бейінді ауысымының бағдарламасы. Осыған ұқсас бағдарламалар жиі білім беру мекемелерінде, сауықтыру лагерьлерінде, мекенжайы бойынша клубтарда қолданылады.

Авторлық және бейімделген (шеттен алынған) бағдарламалар.

Тәжірибе көрсетіп отырғанындай, қазір *авторлық бағдарламалар* анағұрлым кең таралған, оларда балалар мен ересектер қауымдастығындағы тіршілікті ұйымдастыруға ой, дәстүрден тыс болады. *Бейімделген бағдарламалар –* бұл өзінің нақты жағдайларын ескерумен шеттен алынып, қайта өңделген және қайта ойластырылған бағдарламалар (Мысалы, ӨБА – Өсудің Балалар Академиясы (авторы: Д.В.Лепешев) мен ҰЖБИ - Ұлы Жаңалықтардың балалар Институтының бағдарламасы (Авторлары: Е.Н.Виговская, Д.В.Лепешев). Нақты бағдарламалар тек ауысымдар қатысушыларының ғана шығармашылық әлеуетін белсендіріп қоймай, сонымен қатар ұйымдастырушы-педагогтардың, білім беру, медициналық және дене мәдениеті-сауықтыру кешендері және басқа мамандардың шығармашылық көзқарастан топ жаруына ықпалын тигізеді.

Уақыт кезеңіне қарай, бағдарламалар ұзақ мерзімді, орта мерзімді және қысқа мерзімді болады. Әдетте, балалар ұйымы мен бірлестігі қызметінің бағдарламасы ұзақ мерзімге (3 жыл, 4-5 жыл және одан артық уақытқа) әзірленеді.

М. М. Поташник және В.С. Лазарев *кез-келген бағдарламаның, соның ішінде балалар ұйымы қызметінің бағдарламасының да сай келуі не жататын жеті сапалық сипаттамасын береді:*

- өзектілігі – анағұрлым мәнді мәселелерді шешуге бағдарлануы;
- болжамдылық – өзгеріп отырған талаптарға және іске асыру шарттарына сәйкес келуге қабілеттілігі;
- белгіленген мақсатқа шынайы бар ресурстардың көмегімен мейлінше пайдалы нәтижеге жету мүмкіндігі;
- мақсатқа жету үшін қажетті әрекеттердің тұтастығы, толықтығы мен келісілуі;
- бақылауға бағынуы – аралық мақсаттарды, яғни алынған нәтижелерді түрлі амалдармен тексерудің шынайы амалдарының анықталуы;
- түзетілуі – туындаған ауытқуларды және өзгертулерді оперативті түрде анықтау және оған жауап беру мүмкіндігі.

Көп жағдайда біздің балалар ұйымдары білім беру ұйымдарының базасында орналасқандықтан, балалар ұйымы (бірлестігі) қызметінің бағдарламасы осы мекеменің директорының қолымен және мөрімен бекітіледі.

Балалар бірлестігі қызметінің бағдарламасының Қазақстан Республикасы Білім министрлігімен бекітілген білімділік бағдарламасына ұқсас нақты түзілген құрылымы жоқ, сондықтан оның түрлі нұсқалары болуы мүмкін, бірақ оларға тұрақты элементтерімен (негізгі құрамдастарымен).

Бағдарламаны түзу құрылымын қарастырып көрелік.

Бағдарламаның құрылымы:

Кіріспе. Түсінік хат.

Мақсаттары мен міндеттері.

Бағдарламаның мазмұны (қызметтің бағыты, қызметтің түрлері, мақсаттары мен міндеттерін орындаудағы жұмыс нұсқалары мен әдістерін баяндау).

Қызметті ұйымдастыру құрылымы.

Бағдарламаны іске асыру механизмі.

Нәтижесі.

Бағдарламаның анағұрлым толық құрылымын қарастырып көрелік.

Кіріспе (Түсінік хат, преамбула, негіздеме).

Бағдарламаның бұл бөлігінде оның өзектілігі мен мәнділігіне негіздеме беріледі. Ол үшін балалар ұйымы немесе бірлестігі жұмыс жасайтын жағдайларды талдап шығу қажет. (Бағдарлама неғұрлым көлемді болса, талдау соғұрлым терең жасалуы тиіс). Бұл жерде бағдарламаның мақсатты тобы, яғни оның кімге арналғаны ескеріледі (балалардың жасы, контингенті, кеңістікті-уақыт шарттары мен т.б.). Кіріспеде бағдарламаның түпкілікті ойы мен қағидалары ашылады (алайда, олар жеке блок ретінде де шығарылуы мүмкін), балалар ұйымы (бірлестігі) қызметіндегі бағдарламасының бағытына түсініктеме беріледі.

Мақсаттары мен міндеттері.

Бұл тарауда алдағы қызметтің мақсаттары мен міндеттері көрсетіледі. Ол үшін «мақсат» және «міндет» ұғымдарын ажырату керек. *Мақсат* – уақыттың нақты белгіленген уақытында бірлестік немесе ұйым шын мәнісінде қол жеткізе алатын, күтілетін (қалаулы) нәтиженің нақты, сапалы сипатталған бейнесі.

Міндет – бұл мақсаттың жеке түрі, анығырақ айтқанда, шағын мақсат. Мақсаттар мен міндеттердің блогы нақты, шынайы қол жетімді және позитивті болғаны дұрыс, Іс жүзінде бұл белгіленген әрбір *міндетті келесілер орындалатындай етіп, тұжырымдалғаны маңызды екенін білдіреді:*

- нақты кезеңде балалар ұйымы нақты неге қол жеткізуі керек екені түсінікті болуы;

- оның шешімі үшін шынайы жағдайлар мен мүмкіндіктердің болғаны;

- оны шын мәнісінде де шешу мүмкіндігі (оның белгіленген мерзімінде қол жеткізуге);

- іске асырушыларды (балалар мен ересектерді) оған қол жеткізу бағытында әрекет етуге түрткілеуге (ынталандыруға).

Мақсаттар мен міндеттердің сырттан алынбай, балалар ұжымының мүшелерімен бірлесіп шығарылатынын және балалар қозғалысын ұйымдастырушылары (тәлімгерлер) тек балалар ұйымы (бірлестігі) алдында тұрған міндеттердің мақсаттары мен міндеттерін ресімдеуге ғана көмектесетінін есте сақтаған маңызды.

Және бір жағдайды ұғынып алған абзал: мақсат бір мәселе, қиыншылық туындағанында пайда болады. Мәселені, немесе қиыншылықты табу, «түйсікпен сезіну» қызмет мақсатының (яғни, мәселенің шешімінің) анықталғанын білдіреді. Мәселе – әлдебір заттың қалаулы күйі (идеал бейнесі) мен оның нақты (шынайы) күйі арасындағы алшақтық. Мәселенің шешімі дегеніміз – әрекеттердің бар көптеген нұсқаларының ішінен нақты күйінен (заттың, біреудің) қалаулы күйіне өтуге мүмкіндік беретін біреуін таңдауды білдіреді. Мысал үшін, аға тәлімгер өз жұмысында бір мәселеге кезікті: балалардың қоғамдық бірлестіктегі төмен деңгейдегі белсенділігі, бастамашылық білдірмеуі (шынайы күйі). Сондықтан ол мақсатын шығарады – балалар белсенділігін көтеру, олардың әлеуметтік шығармашылығы үшін жағдай тудыру (қалаулы күйі). Мақсатын жүзеге асыруды педагог бірлестікте балалардың өзін-өзі басқару жүйесін құрудан бастағанды жөн көрді (мәселені шешу нұсқасы). [12].

Міндеттер бағдарламаның әрбір бағыты үшін әзірленеді.

Сол себептен бағдарламаның «Мақсатты тұжырымдау» тарауына негізгі (басты) мақсат та, оны нақтылайтын міндеттер де кіреді. Тәжірибе көрсетіп отырғанындай, балалар бірлестігінің бағдарламасы көп мақсатты бола алмайды. Басым мақсаттардың саны, әдеттегідей, бесеуден аспауы тиіс. Бағдарламаға әдетте 1 негізгі мақсат 3 нақтылайтын міндет кіреді.

Мақсаттарды және міндеттерді дұрыс анықтау үшін бірнеше қадамның орындалуы шарт [12]:

1-қадам. Әлеуметтік тапсырысты зерделеу — балалар ұйымының, мектептің, мектептен тыс мекеменің, ауылдың, қаланың тәрбиелік жүйесіндегі орны мен рөлін анықтау; баланың, оның отбасының, қоғамның балалар ұйымына қатысты қажеттіліктерін зерделеу. Балалар ұйымдарының қала, облыс, республика, ТМД деңгейіндегі қызметінің бағдарламаларымен танысу.

2-қадам. Балалар ұйымының алдын ала психологиялық-педагогикалық диагностикасы мен басшысының өз бетінше диагностикасы. Бейнелеп айтқанда, педагог үшін «Балалар нені қалайды және неге шамасы жетеді?», «Ол өзі нені қалайды және неге шамасы жетеді?» деген сауалдарға жауап тапқан маңызды.

3-қадам. Жалпы мақсаттар мен міндеттерді шығару. Бұл кезеңде «қалаймын» және «шамам келеді» деген ұғымдар арасында таңдау жасап, нені істеу «қажет» екені анықталады.

4-қадам. Балалар ұйымының спецификасын және оның қатысушыларының жеке ерекшеліктерін зерделеу. Осыны мақсатқа бағыт алу үшін, дәл осы мақсаттар мен міндеттерді алдын ала шығарудан кейін жасау қажет. Нәтижесінде сіз балалар бірлестігінің жас және жыныс ерекшеліктерін

ескерген, балалардың алған бағдары, олардың қызығушылықтары мен еркін шығармашылық әрекеттерін, қоғамдық немесе жеке мәртебесі, жеке тұлғаның әлдебір қасиеттері мен қабілеттері, отбасылық жағдайы, үлгерімі, мектептегі жағдайы және т.б. көрінісін тапқан толық сипаттамасын аласыз.

5-қадам. Бағдарламаның іске асырылатын жағдайын зерделеу. Біріншіден, балалар ұйымы үшін базалық болып табылатын мекеменің ерекшеліктерімен және педагогикалық мүмкіндіктерімен байланысты жағдайлар. Екіншіден, балалар ұйымы мүшелерінің отбасылық қарым-қатынасының ерекшеліктерімен байланысты.

6-қадам. Бағдарламаның нақты мақсатын шығару.

Бұл қадамда ұстаз мақсат пен міндеттің формулировкасындағы (оларды жазбаша ресімдеу) қиыншылықпен жолығуы мүмкін. Сондықтан біз мақсаттарды және міндеттердің формулировкасы бойынша жалпы ережелерді келтіруді жөн көріп отырмыз:

- формулировканың екі нұсқасы мүмкін: етістік немесе зат есім формасы («дамыту» - «дамуы»), «қалыптастыру» - қалыптасуы);

- мақсаттардың және міндеттердің блогында тек бір не етістіктен, не зат есімнен жасалған нұсқадағы формулировка болуы тиіс;

- қажетті ақырғы нәтижені нақтылау қажет. Мысалы, «оқу жылының соңында «Мейірімділік бекеттерінің» жұмысын ұйымдастыру» деген мақсаттың формулировкасында оның ақырғы нәтижесін «ұйымдастыру» сөзі сипаттайды;

- мақсатқа қол жеткізудің берілген мерзімін нақтылау. Күнтізбелік мерзім – бұл мақсатқа қол жеткізілгені не жеткізілмегеніне жауап берудің межесі;

- тек «не» және «қашан» орындауы тиіс екенін көрсетіп, «қалай» және «қашан» істелуі керек екеніне толық үңілмеу керек.

Мақсаттар «не?» сұрағына жауап беру керек. Бағдарламаның соңында неге қол жету керек? Кезінде Аристотель мақсатқа «не үшін істеледі?» деп анықтама берген. Міндеттер «Қалай?» Белгіленген мақсаттарға қол жеткізу үшін біз қалай әрекет етуіміз керек?» деген сұрақтарға жауап беруі тиіс. Мақсат үдерістің «не?» деген сұрағына жауап берсе, міндет – үдерістің «қалай?» сұрағына жауап береді.

- мақсаттар мен міндеттер өзара байланысуы тиіс, яғни мақсаттардағы сөздер міндеттерде де кездесуі тиіс.

Мақсаттар мен міндеттерді бағдарламаны орындау уақыты бойында көз алдында ұстау оның орындалуына кепілдік береді.

Мақсатқа қолдың жетуі оның формулировкасына тәуелді, сондықтан мақсаттың дұрыс аталуы - табысқа бағытталған бірінші қадамыңыз.

Біздің білім беру саласын жаңғыртудың мақсаты – белгілі әлеуметтік рөлін атқаруға, пайдалы істерді жасауға шамасы келетін жетік, тұтас тұлғаны дайындап шығару. Бұл ұстаным мақсаттарды белгілеудің жаңа SMART форматына бағдар береді.

Балалар мен жасөспірімдер ұйымындағы мақсаттарға қол жеткізу бойынша жұмыстың тиімділігі арта түседі, егер мақсатты SMART

форматында анықтаса (бұл белгіленген мақсаттың 5 белгісінен құрылған аббревиатура).

Оның әрбір сөзі smart мақсатты белгілеудегі бағыттардың бірін білдіреді. Өз алдына мақсатты белгілеудің Smart әдісі әрбір бағытты түсінуді, оны мақсатты белгілеуде толық ашуды көздейді. Ал «смарт» сөзінің өзі қазақ тіліне «ақылды», «зияткерлік» деп аударылады.

SMART-мақсат келесідей болуы тиіс:

S (specific) – нақты, дәл, формулировкасы екі ұшты айқын емес ойға жол берілмеуі керек.

M (measurable) – өлшенетін, мақсаттың формулировкасында жұмыстың мақсатқа қол жеткізу бойынша нәтижелерін өлшеп отыруға мүмкіндік беретін санды көрсеткіш болуы тиіс.

A (attainable) – қол жетімді, оны өз күшімен іске асыру күмән тудырмауы керек.

R (relevant) – балалар мен ересектер үшін мәнді, мақсаттың шешіміне ұстаздарды олардың негізгі міндеттерінен қол үзуге негізді себеп болуы үшін, мақсат мейлінше өзекті болуы тиіс.

T (timebounded) – уақыты бойынша шектеулі, мақсат уақыттың белгілі кезеңіне қойылуы тиіс.

Қосымша өз мақсатын экологиялық тұрғысынан тексеріп көру қажет: өзге адамдар сіздің осы мақсатқа қол жеткізгеніңізге қалай қарайды? Ол кімге ұнамауы мүмкін? Бұл сіздің мақсатқа қол жеткізуіңізге қандай әсер тигізуі мүмкін?

Смарт мақсаттарды белгілеу техникасының барлық бағыттардың өзара тығыз әрекеттесуін, олардың бірін-бірі толықтырып, іскерлік жарамдылығын көздейтінін есте сақтаған абзал.

«Ақылды» мақсаттарды белгілеуде smart-жүйенің маңызды бір ережесі ретінде көңіл –күйдің көтеріңкі болуы. Пессимизмге берілген, өз күшіне сенімсіздікті білдіретін пікірлерге жол бермеу керек. Педагогтар мен балалар шығармашылықпен ойлап, қалыптан тыс, бірегей шешімді табуға үйренуі керек.

SMART технологиясы белгіленіп қойған мақсаттардың сапасын бақылауға алу үшін арналған, бірақ ол мақсатты тұжырымдау түрінде де пайдаланыла береді. *SMART жүйесінің көмегімен мақсатты тексеру немесе белгілеудің алгоритмі келесідей көрініс табады:*

Мүмкін мақсаттардың тізімі жазылады және нәтижелердің ерекшелігін сәйкестендіру (оны нақтылап сипаттау) жүргізіледі (S);

Мақсаттардың әрқайсысына негіздеме беріледі, педагог әрбір мақсаттың оның қызметі үшін мәнділігін бағалайды, ол үшін мақсаттардың маңыздылығын бағалау үшін жеке критерийлер әзірленуі мүмкін (мысалы 10-балдық шкаласымен) (A);

Педагог мақсаттың қол жетімділігін болжамдап, оның дәрежесін бағалайды (R), мақсаттарға қол жеткізу мүмкіндігін санмен бағалауды, қол

жетімділігінің түрлі еселіктерін және т.б. қолдануға дейін (мысалы, 10- балдық шкаласымен);

Мақсаттардың әрбіреуі үшін көрсеткіштердің тобы таңдалады – бірақ үшеуінен артық емес (көрсеткіштердің үлкен саны қолданылғанында, оларды негізгі және қосымшаларға ажырату қажет), жетістікті өлшеу және бақылау үшін (М). Осы аралық нәтижелердің өлшем критерийлерінің мейлінше ыңғайлы болғаны дұрыс;

Таңдалған мақсаттар үшін оларға қол жеткізудің дер мерзімдері көрсетіледі, содан кейін мақсатқа жетудің аралық кезеңдері бөліп көрсетілетін жоспар жазылады (Т).

Мақсаттың формулировкасының құрамына мыналар кірмеуі керек:

- арнайы терминдер, олар нақты мақсатты іске асырумен байланысты қызмет аясындағы кәсіби білімі жоқ тұлғаларды оны түсінуін қиындатады;

- еркін және бір мәнді емес ұғынуына жол беретін терминдерді, түсініктерді және сөз тіркестерін;

- ең стратегиялық мақсатқа жетудің салдары ретінде шығатын басқа мақсаттарға, міндеттерге, әсерлерге және нәтижелерге сілтемелерді;

- мақсатқа жетудің жолдарының, құралдарының және әдістерінің сипаттамасын.

Дұрыс белгіленген мақсаттардың жүйесі балалар мен жастар үшін өзекті қажеттіліктерді көрсетіп, оларға жетудің құралдарына тәуелді болмауы тиіс. Мақсаттарды түзуге деген осындай көзқарас оларға қол жеткізудің мүмкін амалдары және құралдарын таңдаудағы еркіндіктің жоғары дәрежесін көздейді (яғни әрбір мақсатқа жету амалының көп санын болжамдайды).

Балалар ұйымының жұмысында нені бөліп көрсету керек? Мысалы:

- танымдық және шығармашылық белсенділіктің белгіленуін;

- балалар ұжымындағы өзін –өзі басқару жүйесінің даму деңгейін;

- балалардың өз ұжымына қанағаттануы, ұжымның даму деңгейі;

- баланың жеке тұлғасының рухани жете қалыптасуы;

- баланың жеке тұлғасының азамттық қасиеттерінің жете қалыптасуы;

- балалардың әрекетке ынтасының деңгейі мен мазмұны және т.б.

Бағдарламаның мазмұны.

Бұл тараулардың көмегімен алдағы қызметтің мақсаттары мен міндеттерін іске асыру болжамдалып отырған жұмыстың негізгі нұсқалары мен әдістерін сипаттамасын құрайды. Әдетте, міндеттерді басшылыққа алып, мазмұны бірнеше бөліктерге – өз бетінше дербес тараулар түріндегі блоктарға, модульдерге, бағыттарға, қосымша бағдарламаларға бөлінеді.

Бағдарламаның нақты тарауында балалар ұйымы алға шығарылған мақсаттар мен міндеттерді орындау үшін «Не?», «Қайда?», «Қашан?», «Қалай?» жасайтыны туралы сұрақтарға анық жауап берілуі тиіс. Бағдарламалардың бұл кезеңінде педагог белгіленген мақсаттарды және міндеттерді түрлендіріп, тәрбиелік жұмыстың сәйкес нұсқаларына аударуы тиіс. Таңдалған нұсқаулар белгіленген мақсаттар мен міндеттерге сай келуі керек.

Балалар ұйымы (бірлестігі) қызметіндегі бағдарламаның мазмұны әдетте танымдық, шығармашылық-сауықтыру, спорттық, экономикалық –құқықтық, рухани –адамгершілік және басқалары секілді бағыттары бойынша, сирек жағдайда – балаларды ұйымдастырудың түріне қарай (жеке, топтық, көпшілік) құрылымдарымен құрылады.

Бағдарламаның бұл бөлігінде жоспарланған іс –шаралар, істер, сонымен қатар олардың өткізілу жиілігі мен кезегі көрсетіледі.

Бағдарлама тым толық талдауды талап етпейді, өйткені бұл ақпарат тек тәлімгердің (балалар қозғалысының ұйымдастырушысының) жоспарында ғана көрсетіледі, ол нақты және толық сипатта жүреді.

Қызметті ұйымдастырудың құрылымы.

Бұл тарау өз бетінше ұйымдастырушылық модель түрінде беріледі, онда ұйымның бағдарламаны іске асыру барысындағы қызметті ұйымдастыру құрылымына сипаттама беріледі: оны басқару, бағыну жүйесі, ішкі және сыртқы үстемділік иерархиясы (жасақтар, топтар, командалар).

Жеке тарау өзін-өзі басқаруды ұйымдастыруға арналуы мүмкін.

Жүзеге асыру механизмы (даму қисыны, бағдарламаны іске асыру тәртібі) анағұрлым күрделі тараулардың бірі болып табылады. Ол түпкі ойды, бағдарлама идеясын іске асыру бойынша әрекеттер жоспарының сипаттамасы түрінде болады (нені істеу керек, қандай тәртіпте, қандай мерзімдерде және қандай күштердің көмегімен). *Бағдарламаны іске асырудың ішкі және сыртқы механизмдерін ажыратады.*

Іске асырудың *ішкі механизмы* балалар ұйымының (бірлестігінің) меншікті күштерінің және ішкі резервтерінің қолданысын, ал *сыртқы механизм* – қандай да бір күштердің сырттан қатысуын көздейді.

Осы тараудың басты тағайындалуы – қағазда көрсетілгеннің барлығын балалар ұйымының шынайы әрекетінде қалай жүзеге асыруға болатынын ойластыруда.

Іске асыру жоспары – бұл талдама үшін анағұрлым күрделі тараулардың бірі. Ол бағдарламаның түпкі ойын, идеясын өмірге келтіру бойынша әрекеттердің жүйесін сипаттау түрінде болады (не істеу керек, кіммен кездесу керек). Ондай тараудың басты тағайындалуы қағазға түсірілгенді балалардың және жасөспірімдердің шынайы әрекетіне айналдыруды ойластыруда; қалаулы нәтижелерге жету үшін, қандай әрекеттерді, кім, қандай мерзімдерде, қандай ресурстарды пайдаланумен орындауы тиіс. *Бағдарламаны іске асыру жоспарын (механизмын) әзірлеу жұмысы келесі кезеңдерден құрылған:*

Қамтамасыздығы бағдарламаның нақты міндетін шешуге мүмкіндік беретін шарттарды анықтау:

- ұйымдастырушылық шарттар — бұл бірлестіктің жаңа органдарын, құрылымын құру (кеңес, уақытша шығармашылық топ, клуб және т.б.);

- ғылыми-әдістемелік шарттар — бұл қажетті білімдерді және ептіліктерді меңгеру, бір нәрседен қажетті біліктілікті алу (біліктілікті арттыру курстарына қатысу, нақты кеңесші-мамандарды шақырту және т.б.);

- материалдық-техникалық шарттар — бұл балалар ұйымының табысты жетістігі үшін қажетті құралдарды құру (техникалық жабдық, орын, қолданбалы материал және т.б.);

- ынталандырушы шарттар — бұл балалардың және ересектердің белгіленген міндеттердің шешіміне қызығушылығын қалыптастыруға бағытталған әрекеттер;

Нәтижелер (қорытындылар).

Балалар ұйымы (бірлестігі) қызметінің бағдарламасындағы қорытынды бөлімде міндетті түрде күтілетін нәтижелер, бағдарламаны орындаудың қорытындылары көрсетіледі. Міндеттер секілді, нәтижелер де балалар ұйымы (бірлестігі) үшін нақты және шынайы болуы тиіс. Іс жүзінде, балалар бірлестігінің қызметіндегі басты нәтиже ретінде баланың жеке тұлғасының әлеуметтенуі, оның жеке, шығармашылық әлеуетінің өсуі, белсенді патриоттық және азаматтық айқындамасының түзілуі болып табылады.

Осындай дамудың көрсеткіштері ретінде шығатындар: сапалы білімнің деңгейі, белсенді өмірлік айқындамасы, жемісті пайдалы еңбектегі, салауатты өмір салтындағы қажеттілік).

Балалар қызметіндегі қоғамдық ұйымы (бірлестігі) бағдарламаның нәтижелері бағдарламаның міндеттеріне, оның өзектілігіне сай келіп, оларға қайшы келмеуі керек.

Бағдарламаның мақсаттары мен міндеттеріне формалды көзқарастан алшақ тәжірибелі педагогтар осы тараумен жұмыс жасағанда өмірін жеңілдетуге тырысады. Бұл тарау «Мақсатты тұжырымдау» секілді, бірақ ол басқа сөздермен сипатталған.

Көптеген заманауи мектептік балалар мен жасөспірімдер ұйымының қиыншылықтарының бірі ретінде оның тіршілігінің «санасыз», инерциялық жүруінде. Бұл жағдайда олардың қызметі «әдеттегідей» өткізілетін іс-шаралардың тізбегі түрінде болады, онда «не үшін?» деген сауал өз мәнінен айырылады. Мақсат саналы қабылданбай, іс жүзінде «жұмыс жоспарын орындау» деген формалды оймен алмастырылады. Педагог балалар мен жастардың мүддесін қорғап әрекет етпей, алдымен білім беру мекемесіндегі басшылардың мүддесін қолдап отырғанын көрсетеді.

«Жас Ұлан» балалар және жасөспірімдер ұйымының дамуын бағдарламалық қамтамасыз ету бойынша инновациялық үлгіде жұмыс жасау үшін өз жұмысына шын мәнісінде берілген балалардың және жастардың әлеуметтік белсенділігін ұйымдастырушыларға – аға тәлімгерлерге, педагог – ұйымдастырушыларға, әдіскерлерге, қоғамдық бірлестіктердің басшыларына олардың қызметінің бағдарламалар бойынша тиімділігін бағалаудың жүйесін қолдану қажет.

Бағдарлама бойынша қызмет мазмұнының балалар ерекшеліктеріне сәйкестігі.

Көрсеткіштері:

а) қызметтің бағыттары мен нұсқалары ұйым мүшелерінің қызығушылықтарына және мүдделеріне сәйкес келеді;

б) ұйым қызметінің мазмұнының, оның ұйымдастырушылық мәдениетінің ұйым мүшелерінің жасына сәйкестігі.

Өлшемдері: сауалнама (соның ішінде бірлестік мүшелері еместердің де), әдістемені жоспарлау, сараптамалық бағалау.

Ұйым қызметінің балалар мен жасөспірімдердің әлеуметтенуіне бағытталуы.

Көрсеткіштері:

- а) ұйым жас кезеңіндегі мәселелердің шешіміне бағыт алған;
- б) бірлестік мүшелерінің жеке өсімі орын алуда;
- в) ұйым қызметінің мақсаттары, міндеттері мен мазмұны заманауи қоғамның ерекшеліктеріне сәйкес келеді.

Өлшемдер: сараптамалық бағалау, сауалнама.

Ұйым мүшелерімен оның миссиясын және құндылықтарын саналы қабылдауы.

Көрсеткіштер:

- а) ұйымның мүшелері бірлестік миссиясын түсінеді;
- б) ұйымның мүшелері өзінің өмірінде ұйымның құндылықтарын және онда қабылданған нормаларды басшылыққа алып отырады.

Өлшемдер: сауалнама, аяқталмаған сөйлем әдісі.

Ұйым мүшелерінің бастаманы шығару және шешім қабылдау үдерісіне шығаруға қосылуы.

Көрсеткіштер:

- а) ұйымда өзін-өзі басқару ұйымы қызмет етеді;
- б) ұйымда ұжымдық жоспарлау тәжірибесі қолданылуда;
- в) ұйымның мүшелері ұйым тіршілігі үшін жауапкершілікті өзіне алуға дайындығын танытуда.

Өлшемдер: бақылау, сауалнама.

Ұйымның белгіленген мақсаттар мен міндеттеріне жетуі.

Көрсеткіштері:

- а) ұйым қызметінің мақсаттары, міндеттері мен мазмұны бір бірімен келісілген;
- б) ұйымның мақсаттары диагностикаға бағынады;
- в) бірлестіктің мақсаттары мен міндеттерін іске асырудың механизмдері бар.

Өлшемдері: бақылау, сұрастыру, құжаттарды зерделеу.

Ұйым қызметінің ресурстық қамтамасыздығы.

Көрсеткіштері:

- а) нормативтік-құқықтық базасының сапасы;
- б) ақпараттық-әдістемелік қамтамасыздықтың сапасы, меншікті талдамалардың және инновациялардың болуы;
- в) кадрлық қамтамасыздықтың күйі мен ұйымдағы кадрлық саясаттың болуы;
- г) қоғаммен (общественность) байланыс;
- д) басқа бірлестіктермен, ұйымдармен, билік органдарымен байланыстары;

е) материалдық базаның болуы.

Өлшемдері: құжаттарды зерделеу, сараптамалық бағалау.

Бағдарламаларды әзірлеуде мақсатты тұжырымдауды үш деңгейінде орындауға ұсыныс беріледі. Мақсаттардың бірінші деңгейі мемлекеттің, қоғамның оның түрлі әлеуметтік топтарының қалыптасып жатқан жеке тұлғаның қоғамдық идеалына қатысты әлеуметтік тапсырысын көрсетеді. *Мақсаттардың екінші деңгейі* – бұл әрбір білімділік бағдарламасы, білім беру ұйымдарының түрлері мен типтеріне арналған мақсат. Мақсаттардың үшінші деңгейі – бұл балалармен күнделікті қарым-қатынас және педагогикалық іс-шараларды өткізу барысында жүзеге асып отыратын педагогикалық мақсаттардың өзі. Олар белгілі жағдайларда нақтыланып, өзара байланысқан міндеттер арқылы сипатталады.

Бүгінгі күні түрлі деңгейлерде мақсаттардың келіспеушілігі, сонымен қатар олардың гуманистік мәнінің мақсаттары мен міндеттерін іске асыру құралдарының сәйкессіздігі, мақсаттарды құралдармен шатастыру орын алуда.

Ұйымның жұмысын бағдарлама бойынша орындау.

Бағдарлама бойынша жұмыстың жемісті болуы тек оқушылардың белсенділігіне ғана емес, педагогтың тәрбиеленушілердің қызығушылықтарына пайдалы бағыт берудегі ептілігіне, оның педагогикалық ықпалына да байланысты. Жұмыс барысын ұйымдастыру өз құрамына түрлі бірлестіктердің, клубтардың және т.б. қалыпты қызметі мен өзара әрекеттестігінің қамтамасыздығын енгізеді.

Ұстаздарға балалар ұйымы бағдарламасын жүзеге асырудың әдістерін меңгеру қажет.

Дәл осы мәнмәтінінде әдістер дегеніміз – бұл ересектер мен балалардың өзара әрекеттесуінің реттелген амалдары, олар бағдарламадағы мақсаттарға және міндеттерге жетуге бағытталған.

Педагог пен балалардың бағдарламаны жүзеге асыру барысындағы пайдамен өзара әрекеттесуін қамтамасыз ету үшін келесі әдістер қолданылады:

- балаларда балалар бірлестігі жағдайындағы жүріс-тұрысының және қызметінің әлеуметтік тәжірибесін ынталандыру мен мотивациялаудың әдістері;

- балалардың жүріс-тұрыс тәжірибесін алуы үшін жағдай жасау әдістері (рөлдік ойындар, тренингтер, білім беру ситуациялары);

- ұйым мүшелерімен жүріс-тұрыс және пайдалы қызмет тәжірибесін санасынан өткізуіне ықпал ететін әдістер (талдау, түсінік беру, түсіндіру, ұғындыру, сұхбаттасу, талқылау, бақылау және т.б.).

Ұйым жұмысының бағыттарын анықтауда неге ерекше назар аудару қажет?

Қазіргі заман балалар бірлестігінің немесе ұйымының маңызды міндеттерінің бірі ретінде өз бетінше қызметке икемді, ақпараттық қанығу, қатал бәсекелестік, жағдайында, стандарттан тыс ситуацияларда өмір сүруге

және жемісті әрекет етуге, демократиялық қоғамдағы саяси үдерістерге қатыса отырып, полимәдениетті кеңістіктің рухани-адамгершілік ұстанымдарына ілесіп алған әлеуметтік тәжірибесін ептілікпен және өз бетінше пайдалануға қабілетті адамды дайындау шығады.

Көптеген елдердегі тәжірибені басшылыққа алып, алдыңғы қатардағы шаралар қатарында осыған байланысты балалардың және жастардың ол үшін қажетті білімдерді және дағдыларды меңгеруі үшін жағдай жасауды анықтап алуға болады.

«Өмірлік дағдылар» түсінігі нақты ғылым санатына шықпайды және белгілі бір мәніне ие емес.

Өмірлік дағдылардың кең ауқымды мағынасында азаматтарға олардың қажеттіліктеріне қарай білім алуға және еңбек етуге, өзгерістерге әлеуметтік тұрғысынан беймделуге, сау-саламатты болуға, елімінің қоғамдық және экономикалық өміріне белсенді қатысуға мүмкіндік беретін дағдылар, яғни жеке тұлғаның тұрақты азаматтық айқындамасының және әлеуметтік белсенділігінің қалыптасуын қамтамасыз ететін дағдыларды түсінеміз. Сол себептен балалар ұйымының егеменді Қазақстандағы білім беру жүйесі дамуының қазіргі кезеңіндегі *қызметінің басым бағыттарының бірі ретінде балалардың және жасөспірімдердің қажетті өмірлік дағдыларын шыңдау үдерісі* шығады, олар ақыр соңында олардың қоғам азаматы ретіндегі оң көзқарастан әлеуметтенуін және әлеуметтік беймделуін қамтамасыз етеді. Оған қоса, бұл үдеріс үздіксізбен және кең ауқымымен сипатталып, баланың дамуындағы барлық жас кезеңдерінде оның өмірінің және қызметінің барлық аяларының арқауы болуы тиіс.

Бірақ, балалар ұйымы жағдайында аталған қызметтің тиімділігін арттырудың нұсқалары мен әдістері туралы сөз көтерудің алдында, «Бүгінгі күні біздік балаларға қандай өмірлік дағдылар қажет? Олардың арасында ең маңыздысын қалай анықтаймыз? Қандай дағдылар бүгін балалар мен жасөспірімдерде едәуір қалыптасқан, қандайлары назардан тыс қалуда? Педагог қандай да бір дағдыларды өз тәрбиеленушілерінің бойында шыңдап шығару барысында неге назар аударуы қажет?» екенін анықтап алу қажет.

Осы сауалдарға және көптеген басқа да сауалдарға жауаптардың негізі ретінде Қазақстандық ғалымдармен [12] 2005 жылы Ы.Алтынсарин атындағы Қазақ Білім Академиясының Жеке тұлғаның әлеуметтенуі институтымен «Қазақстандағы баршаға арналған білім» атты халықаралық ассоциациясының қолдауымен өткізілген әлеуметтанушылық зерттеулерінің нәтижелері алынған. Аталған зерттеудің мақсаты дәл осы жалпы білім беру мектептеріндегі оқушылардың өмірлік дағдыларының қалыптасуы мен бетбұрыстарының жағдайын анықтау болған. Нәтижесінде 1800 респонденттің анкеталық деректері жинақталып, зерттелді. Олардың ішінде Алматы, Қарағанды, Ақтөбе, Семей және оларға іргелес облыстардағы мектептердің 1-11 сынып оқушылары, сонымен қатар олардың ата-аналары болды. Осыдан кейін әлеуметтанушылар қорытындыларды және жинақтамаларын жасап, негізгі мәселелерді белгіледі

де, өмірлік маңызы бар дағдылардың негізгі санаттарын қалыптастыру бойынша бірқатар ұсыныстарын берді.

Өз бетінше қызмет дағдылары. Нақты санат өз құрамына шешім қабылдау икемдерін, өз мақсатына жетудегі, мәселені шешу амалдарын анықтаудағы, жауапты тапсырмаларды орындаудағы, қиыншылықтардан асудағы табандылығын енгізеді. Осындай дағдыларға толық көлемінде ие оқушылар өзіне өзі сенімді және өз мүдделерін қорғауға қабілетті. Ондай оқушылардың саны кем де кем болып шықты. Ал оқушылардың жиі кезігетін негізгі проблемалары мына қатарда аталған:

- өз мақсатына жете алмайды;
- шешім қабылдауда қиыншылық көреді;
- жауапты тапсырмалардан қашады;
- өз мүдделерін қорғай алмайды;
- өтініштен бас тарта алмайды.

Оқу қызметінің, сыни ойлау және ақпараттық өріспен жұмыс жасау дағдылары.

Оқушылар мен олардың ата-аналарының осы дағдылар санатына қатысты сұрақтарға берген жауаптарына жүргізілген зерттеу көрсеткеніндей, ақпараттың басым санын қазіргі заман балалары, жасөспірімдері мен жастары бұқаралық ақпарат құралдарынан және құрдастарымен араласу барысында алады. Ақпараттың басым санын кітаптардан, соның ішінде оқулықтардан алатын оқушылардың пайызы өте кем (2-3 есе). Сәйкесінше, оқушылардың басым санына ақпаратты бағалау, сыни ойлау дағдылары қажет, өйтпегенде бұл буын ғасырлар бойында шыңдалған рухани бағдарларынан айырылып қалады да, бос, жаңа уақыт сәнімен жүрген әсерлер мен қызығушылықтарының ықпалына түседі. Алайда, осының аясындағы зерттеулердің нәтижелері қуантып отырған жоқ. Оқушылардың басым саны мына дағдылардың шыңдалуын қажетсінеді:

- ақпаратты сыни бағалау;
- ақпаратты беделді қайнар көздерінің деректерімен салыстыру;
- сұрақты қисынды дұрыс қою;
- пікірталастарды жүргізу және өзінің көзқарасын қорғау.

Ситуативтік жүріс-тұрыс дағдылары. Бүгін біз әлеуметтік-экономикалық және саяси өзгерістердің оң және теріс салдарын атап отырмыз. Саяси және рухани өмірдің демократиялануы қылмыстың өскен, қауіпсіздік мәселесінің шиеленіскен жағдайында өтуде. Қызықты, алуан түрлі, сонымен қатар алдын ала болжамдауға жатпайтын және қатыгез өміріміз бүгінгі күні ситуациялық жүріс-тұрыс дағдыларын шыңдауды талап етеді. Оған қоса, зерттеу анық түрде төмендегілерді көздейтін дағдылардың жеткіліксіз қалыптасқанын анықтады:

- жылдам жауап қайтару;
- эмоцияларын басқару икемі;

- күшін жинақтау және көрсетілген күшке түрлі амалдармен қарсы тұру: тойтарыс беру, көмекке шақыру, қашу, көңілін басқаға аударту, күтпеген жерден қайсарлықпен әрекет ету.

Салалуатты өмір салтының дағдылары. Қауіпсіздік проблемасы тек күш көрсеткен жағдайлармен ғана шектелмейді. Күнделікті тұрмыста баяу әсерлі қауіп төндіретін өзге де факторлар бар, олар: нашақорлық, маскүнемдік, темекі тарту, жұқпалы аурулар. Осыған байланысты СӨС-ың дағдыларын қалыптастыруға назар аудару қажет:

- теріс ықпалға қарсы тұру;
- зиянды заттегілерді және өнімдерді пайдаланудан бас тарту;
- ерте жастан жыныстық қатынастарға түсуден бас тарту;
- қауіпсіз жыныстық қатынастарға таңдау жасау;
- дәрілік препараттарды таңдау;
- салауатты тамақ түріне таңдау жасау;
- инъекцияларды қабылдау.

Әлеуметтік және азаматтық дағдылар. Нақты топты талдау барысында зерттеушілермен оң бетбұрыстар анықталды. Полимәдениетті Қазақстанның жағдайындағы ұлтаралық қатынастардың көп жылдық тәжірибесі оқушылардың басым санында сәйкес дағдылардың шыңдалуын қамтамасыз еткен. Оқушылардың түрлі санаттарында өзара көмек көрсету, аяшулық және уайым білдіру сезімдері жақсы дамыған. Оған қоса, ұжымдық шығармашылық дағдыларының дамуындағы жоғары деңгей және гендерлік мәселелердегі сауаттылықтың артуы аталды. Сонымен қатар азаматтық дағдылардың қалыптасуы аясындағы теріс бетбұрыстардың дамуын тоқтату қажет болып отыр. Осылайша, мысалы, сұрақ қойылған балалардың және жасөспірімдердің жартысынан астамы құқықбұзушылық, жанжал, төбелестерде енжарлы айқындамасын жақтайды. Оны оқушылар менталитетіндегі құқықтық нигелизмнің тұрақты айқындамасымен түсіндіруге болады. Оқушылардың көбісі дауларды сындарлы көзқараспен шешуге, сұхбаттасын тыңдауға қабілетсіз, қоғамдық тапсырамалар мен жұмыстардан бас тартып қашады. Осылайша, келесі дағдылардың шыңдалуына назар аударған дұрыс:

- дауды татулықпен, жанжалсыз шешу;
- келіссөздерді жүргізу;
- өз құқықтары мен мүдделерін заңды қорғау;
- азаматтық қоғамдағы жүріс-тұрысын қадағалау.

Жұмысқа орналасу, өзінің ермегін табу, кәсіби бейімделу дағдылары және мансаптың дамуы. Нақты зерттеудің міндеттері бар өмірлік дағдыларды талдаумен шектелген жоқ, оның барысында жұмыс табу, өзінің ермегін табу, кәсіби бейімделу және мансапты дамыту дағдыларының қалыптасуына арналған жағдайлар да зерттеуге алынды. Осы бағытта оң бетбұрыстардың дамуы үшін дұрыс алғы шарттарды белгілегенді жөн көрдік. Сұрақ қойылғандардың берген жауаптарын талдау негізінде келесідей бетбұрыстарды анықтауға болады:

- қайсыбір кәсіпті таңдаудағы ара қатынастың оқушылардың қызығушылықтары мен қабілеттерін талдаудың пайдасына аудару;
- мансаптық өсуіне бағдар алу;
- кәсіби білімді алуға, соның ішінде оны арттыруға және қосымша білім алуға қажеттілікті сезіну;
- жұмысқа орналасу амалдарындағы ара қатынастың түйіндеме құру және байқаулар енгізуде қабылдауға аударылуы.

Өмірлік дағдылар ішіндегі нақты санаттың қалыптасуы келесі бағыттармен жұмысты күшейтуді талап етеді:

- еңбек нарығындағы бос орындар туралы ақпарат көздерімен жұмыс жүргізу дағдыларын шыңдау;
- еңбек нарығындағы жағдайды бағалау және оны болжамдау дағдыларын қалыптастыру;
- сұхбаттасу барысындағы жүріс-тұрыс дағдыларының қалыптасуы;
- түйіндеме құру дағдыларын қалыптастыру;
- кәсіпкерлік дағдыларды қалыптастыру;
- экономика негіздері мен құқықтық мәдениет негіздерін зерделеу;
- оқу қызметі мен шетел тілдерін үйрену бойынша дағдыларын дамытуды жалғастыру.

Осыдан толыққанды азамат, заманауи қоғамның мүшесі үшін қажетті өмірлік дағдылардың жиынтығы мен оларды қалыптастыру бойынша қиыншылықтардың мен бағыттарының шеңбері мейлінше үлкен және алуан түрлі. Бір тізімге жиналып, олар біздің күнделікті тұрмысымызда балалармен, жасөспірімдермен жүргізілетін жоспарлы және жоспардан тыс жұмысымызға басқаша қарап, оны белгілі жүйеге түзуге көмектеседі, онда маңызды және екінші қатарлы істер болмайды, оның әр күні ен әр сағаты әлеуметтік тұрғысынан белсенді, бәсекеге қабілетті жеке тұлғаның қалыптасу үдерісіне мақсатты бағдарлы ықпалын тигізеді.

Идеал түрінде Қазақстандағы балалар ұйымдары «Мәңгілік Ел» құндылықтарына, бейбітшілік, өмір, денсаулық, мейірімділік, игілік, еңбек, мәдениет және т.б. секілді гуманистік, жалпы адамзаттық құндылықтарға және т.б. бағдар алған.

«Жас Ұлан» балалар және жасөспірімдер ұйымының қызметіндегі бағдарламаның әзірлеушілеріне берілетін кеңестер:

- Назарға алыңыз! Бағдарлама мақсаттан, ал мақсат: «Біз неге жеткіміз келеді?» деген сұрақтан басталады. Мақсатқа негіздеменің берілуі болжамды орындалуының мерзімін көрсетумен байланысты белгілі әрекеттен басталуы тиіс. Міндеттің шешімі олардың дәл қойылуынан басталауы керек.
- Бағдарламаның барлық құрамдастары мақсатқа жету идеясына бағынады.
- Бағдарламаны әзірлеуге түрткі ретінде, әдеттегідей, құндылықты мақсатқа бағынушылықпен өзгерістерді талап ететін балалар ұйымындағы проблемалық жағдай шығады.

- Бағдарламаның мәтінінде тек бір мәнінде түсіндіруге болатын ғана ұғымдарды қолданыңыз.

- Міндетті түрде бағдарламаға қажетті материалдық-қаржылай салымдарды және оның материалдық-техникалық қамсыздығын ескеріңіз.

- Бағдарлама қызметінің нәтижелерін жобалағанда, әлеуметтік және педагогикалық әсерлерді, жеке өзгерістерді бағалаңыз.

- Бағдарламаны сауатты және ұқыпты ресімдеңіз, өйткені бұл ресми құжат және онымен міндетті түрде танысуға ниет білдіруі мүмкін.

- Бағдарламаны әзірлеуде оның қатысушыларының жеке даму деңгейін, олардың базалық білімінің деңгейін, балалардың жыныстық-жас ерекшеліктерін, балалар бірлестігінің көп қырлылығы мен көпдеңгейлілігін ескеріңіз; болжамды қызметтің басым бағыттарын, ақпараттық және танымдық қанығуын нақты анықтаңыз.

- Бағдарламаны әзірлеу үдерісі пайдалы да, өнімді болады, егер балалар мен ересектер бағдарламалаудың барлық кезеңдерінде оның авторластары болса, яғни ересектердің тәжірибесі мен білімдері және оқушылардың қызығушылығы қолданысын тапса.

- Бағдарламаны түзуге мұқият дайындалу қажет, бірақ бұл істі қара бастың қамына айналдыруға болмайды. Бағдарлама - тек құжат қана емес! Ол балалар мен жасөспірімдер ұйымының кешенді қызметінде нағыз демеу көрсетуші болуы мүмкін.

- Орындалуы Бағдарламаға шынайы өмір беріп, олардың орындалуынсыз Бағдарлама тек қағаз жүзінде ғана қалатындары - істер (нақты бағдарламалық әрекеттердің, акциялардың және іс-шаралардың жинағы).

- Бағдарлама тек әрекеттер мен іс-шаралардың жоспары түрінде ғана болмауы керек, Жоспардың ерекше бір түрі ретінде шығып, Бағдарламалар дәстүрлі жоспарлардан жоспарлауға жүйелі, жобалық, бағдарламалық-мақсатты және стратегиялық көзқарастарымен, негіздеменің болжамдылығымен, ақпараттық- сараптамалық және болжамды негіздеменің болуымен (қысқаша түрінде), қалаулы келешектің басты өлшемдерінің анықталуымен және (ауысу мақсаттарының) осы келешекке қазіргі күйінен ауысу жолдарының сипатталуымен ерекшеленеді.

Бірлестіктегі «Жас Қыран» (1-4 оқушылары) кіші буынының қызметі мазмұнының мысалы ретінде «Қазақстан – Еуразияның жүрегі» тақырыпты саяхат-бағдарламасын келтіреміз. Бұл бағдарлама үш жыл бойында, яғни мектеп оқушылары 1-3 сыныптарда оқыту кезеңінде іске асырылады. Бұл уақытта балалардың мотивтерінде әлеуметтік мәні бар ұжымдық әрекетке қатысу қажеттілігі байқалады. Оқушылардың әрбір паралелі үшін балалардың жас ерекшеліктерін ескеретін өз мазмұнына ие. Бастауыш мектеп балаларын оқытып-үйретудің бірінші жылында өз бетінше әрекет етуге ынтасы айқын. Бұл қасиет жылдан жылға дамытуға жатады.

Сыныптастарымен, мұғалімдермен, ата-аналармен бірлесіп жасаған қоғамдық-пайдалы ұжымдық әрекеттегі қажеттіліктерді ескеру қажет, онда мектептің төменгі буын оқушысы өзінің орнын тауып, өз мәртебесін

анықтағысы келеді. Ересектерге міндетті түрде бала қызметін бағалап отыру қажет.

Осы жастағы мәнді рөл білмекке құмарлықты, танымдылық белсенділікті, қисынды ойды, аңғарымпаздылықты, есте сақтау қабілетін және т.б. дамытуға беріледі. Ерте жастың өзінде балалар талдау жасауға, қорытынды шығаруға үйренеді, олардың дүниетанымы өзгереді және зияткерлік дамуының деңгейі артады. Бұл жаста нақты ойлаудан абстрактілі ойлауға ауысуы орын алады. Төменгі сыныптағы мектеп оқушыларының мұғаліміне баланы негізгі өмірлік құндылықтарына баулу, сонымен қатар оң қасиеттерді алып шығуына назар аудару керек. Педагогтың әрбір сөзі мен әрекеті мектеп оқушысы үшін еліктеуге тұрарлық үлгі және ол ақиқат ретінде қабылданады. Сол себептен де мұғалімнің жүріс-тұрысы өзгеше рухани, эстетикалық және тәрбиелік мәніне ие.

Мектептің төменгі буын оқушылары үшін басқа бір маңызды фактор – бұл ата-аналарына деген сүйіспеншілік пен олармен бірлескен әрекетке ынталануы. Ата-аналар басқаларға қарағанда, өз балаларының осал және мықты жақтарын жақсырақ біледі. Бұл балалар бірлестігі жетекшісінің және ата-аналардың балаға оның жақсы деген қасиеттерін сыртқа шығаруға көмектесу, оның даралығын жетілдіру бойынша жұмысында тығыз байланыс қажет екенін бірлдіреді.

Төменгі буын оқушыларымен жұмыс жүргізгенде есте сақтарлық және бір ерекшелік - балалардың ойынды қажетсінуі. Балалар жарқын, эмоционалдық әсерленулер қажет, оларды беймәлім, тылсым, ғажайып, романтикалық дүние қызықтырады. Сондықтан бағдарлама мазмұнының негізінде ойын жатыр. Ойын ұзақ мерзімге арналған. Ол үш кезеңімен өтеді. Ойынның бірінші кезеңінде бірінші сынып оқушыларымен, екіншісінде – екінші сынып оқушыларымен, үшіншісінде – үшінші сынып оқушыларымен жұмыс ұйымдастырылады. Ойынның мазмұны мектеп оқушыларының төменгі буынында өмірлік тәжірибесінің молаюына қарай, жылдан жылға күрделене түседі. Ойынның жоспарлары саяхат карталары түрінде ресімделеді. Бұл карталарда бағыттар белгіленген. Бағыттарда балаларды жыл бойында күтетін негізгі үлкен істері белгіленген. Әр жас тобына арнап өсу сатыларды белгіленген. Бастауыш сынып оқушысы жоғары сатыға тек оның балалар бірлестігінде өзі үшін қажетті білімдерді, біліктерді және дағдыларды алғанында ғана көтеріле алады. Баланың өз бетінше дамуына ынтасын жарыстар мен экспромт арқылы белсендіруге болады. Жарыс балаларды жеңістеріне қуанып, жеңілістері мен сәтсіздіктерін сабырлықпен қабылдауға үйретеді, өткені бұл олардың өз бетінше өмір бастағанында өте қажет. Ал экспромт болса, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Бағдарламаны іске асырудың тағы бір маңызды шарты – әрбір топ шағын топтарға бөлінеді. Әр қосымша топтың өзінің тапсырмасы болады. Тапсырманың алмасуы немесе командирды қайта сайлау апта сайын жүреді.

БІРІНШІ КЕЗЕҢДЕГІ САЯХАТТЫҢ БАҒЫТТАУ КАРТАСЫ

1. Бәйтерек. Бірінші сынып оқушысын балалар және жасөспірім ұйымына қабылдаған соң, «Бәйтерек» монументінің алаңына жорық ұйымдастырылады, онда оқушыны салтанатты қабылдау рәсімі өткізіліп, саяхаттың бірінші кезеңінің басталуы жарияланады.
2. «Есіл» дала өзені. Бұл жерде балалардың танымдық белсенділігін, олардың шығармашылық қабілеттері мен қисынды ойын дамытатын зияткерлік ойын жүргізіледі.
3. Шеберлердің жұлдыз шоқжұлдызы. Балалар өздеріне және қоршағандарды қуанту үшін жаңажылдық шырша ойыншықтарын өз қолдарымен әзірлейді.
4. «Қиял елі» мекені. Балалар ұлттық ертегілерді зерделейді, шығармашылық қабілеттері өз бетінше ертегі құрастыру, ертегі сарынымен балалар қойылымын жасау арқылы танытады.
5. «Мейірімді істердің қоржыны». Балалар өзінің ата-аналары, қоршаған әлеумет үшін игі істерді жасауы тиіс. Игілікке бейімделе отырып, балалар картасын ресімдейді.
6. Достық алаңшасы. Достық алаңшасында балалар «соғыс» және «бейбітшілік», «достық», «бауырластық» және т.б. ұғымдарымен танысады.
7. Жақсы денсаулық бағытындағы 100 қадам. Балалар көңілді спартакиаданың кезеңдерінен өтеді.
8. Наурыздың құпиялары. Бұл жерде оқушылар Наурызбен байланысты көптеген дәстүрлер туралы білім алып, оны дайындау шараларына қатысады.
9. Табиғат қонағында. Бірінші сынып оқушылары өзінің Қазақстан табиғатының ең сұлу түпкірлері туралы білімдерін көрсетеді.
10. Естелік күнделігі. Балалар өзінің отбасының, ата-балаларының тарихын зерделейді. Туыстарының өмірінен алынған мысалдардың негізінде балалар елінің өміріне қатысты үлкен тарихи оқиғалар туралы білімдерін толықтырады.
11. Достардың ортасында. Бұл жерде қорытынды ойын және оқушылар білімдерінің, біліктерінің және дағдыларының сынағы өтеді. Оның мақсаты – саяхаттың бағыттар бойынша бірінші кезеңін қорытындылау және жеңімпаздарды атау.

ЕКІНШІ КЕЗЕҢДЕГІ САЯХАТТЫҢ БАҒЫТТАУ КАРТАСЫ

1. Ізшілдер. Атыраптағы саяхаттың екінші кезеңінің басталғанын білдіретін танымдық ойын.
2. Данагөй үкіге саяхат. Данагөй үкі екінші сынып оқушыларын сынайды, оның барысында оқушылар өзінің Қызыл кітапқа енген Қазақстандағы жануарлар мен өсімдіктер туралы білімдерін танытуы тиіс. Бұл жерде

- балалар фотосурттерден коллаж, флористикалық суреттерді жасайды.
3. Креатив шеберханасы. Мектеп оқушылары креативті ашық хатты әзірлеу технологиясымен танысады – туған күнімен құттықтау, Қазақстандағы атаулы күндермен құттықтау. Көрме.
  4. Дарындылардың шұғыласы. Балалар өзінің шығармашылық қабілеттерімен таныстырады: ән айту, билеу, фотосуреттердің авторлық көрмесі, өзінің шығарған өлеңдерімен таныстыру және т.б.
  5. Спорт еліндегі соқпақ жол. Бұл сүрлеу жолда екінші сынып оқушылары үшін түрлі спорттық сайыстар ұйымдастырылады. Олардың спорттық табыстары мен жетістіктерінің көрмесі жасалады.
  6. Әдеби жағалау. Бұл ойын мектеп оқушыларына балалар әдебиеті бойынша білімдерінің деңгейін анықтауға және олардың танымдық белсенділігін дамытуға көмектеседі.
  7. Құпиялардың көлі. Құпиялар жиналған көлден өткенінде, екінші сынып оқушылары күтпеген және ғажайып құбылыстармен жолығып, олардың құпиясын ашуға тырысады.
  8. Ұлы Отан соғысы ардагерлеріне арналған ескерткіштің жанында. Төменгі сынып оқушылары ҰОС батырларына тағзым етеді.
  9. Көңілді меридиан. Бұл жерде стансалары бар саяхаттың екінші кезеңі бойыншы қорытынды шығарылады.

ҮШІНШІ КЕЗЕҢДЕГІ САЯХАТТЫҢ БАҒЫТТАУ КАРТАСЫ

1. Атыраптағы старттық ойын, ол үшінші сынып оқушыларынан ептілік пен қиялық танытуды талап етеді.
2. «Қысқы ермек». Бір күндік жорық, онда көңілді спорттық жарыстар мен сайыстар ұйымдастырылады.
3. Адамдарды қуантыңыз. Балалар ҰОС, еңбек ардагерлеріне арнап концерттерді, акцияларды, құттықтауларды, тосын сыйларды ұйымдастырады.
4. Кәсіптердің жарысқан әлемі. Зияткерлік ойын, ол үшін алуан түрлі ойындар туралы білімдерін көрсету қажет.
5. Пікірталастарға қатысуға, қорытынды шығаруға үйренеді. Көшбасшы әліппесі. Бұл іскерлік ойынының барысында мектеп оқушылары мәселелер бойынша түрлі көзқарастарын қорғауға, қорытынды шығаруға қатысуы тиіс.
6. Қазақстан табиғатының қоймасы. Төменгі сынып оқушылары қоршаған табиғатты аялау, оған ұқыптылықпен қарау бойынша өздерінің жобаларын ұсынады.
7. Біздің уақыттың тарихнамасы. Балалар біздің уақыттағы атаулы оқиғалар, еліміздің мақтаныш тұтатын адамдары туралы ақпаратты жинауға үйренеді. Мектеп газетасы ресімделеді.
8. Менің қаламдағы ескерткіштер. Бұл кезеңде балалар Отан қорғаушыларына тағзым етіп, туған өлкесінің атын шығарғандарға құрмет көрсетеді.

9. Тоғысқан жолдар. Қорытынды ойын, ол жерде тұтас саяхат бойынша қорытынды стансалары бойынша «Өзіңнің саяхатыңды жалғастыру үшін қай жолды таңдау керек?» деген сұраққа жауап беру керек.

ЖОҒАРЫҒА КӨТЕРЕТІН БАСПАЛДАҚ

Бір саты жоғары көтерілу үшін, төменгі сынып оқушысы белгілі білімдерді, біліктерді және дағдыларды меңгеріп шығуы керек. Білімдердің, біліктердің және дағдылардың белгілі жиынтығын игерген баланың қазіргі заман қоғамындағы өмір жағдайына *едәуір* табысты бейімделіп, өз отбасында, сынып ұжымында, достарымен және қоғамдық өмірінде өзін *едәуір* еркін сезінуіне мүмкіндік береді.

Бірінші сатыда бастауыш сынып оқушысы төмендегілерді біледі:

- бірлестіктің заңдарын, антын, ұранын, өлеңін, ондағы өзінің құқықтары мен міндеттерін;
- Отан қорғаушыларының аты-жөнін;
- өзінің мекен-жайын, телефонын;
- ата-аналарының жұмыс орнын, олардың жұмыс телефондарын;
- өзінің отбасындағы құқықтары мен міндеттерін;
- жазатайым жағдай орын алғанында байланысу телефондарын;
- жергілікті өсімдіктердің аталымын;
- өзінің мекен-жайында кездесетін жануарлардың аталымдарын, олардың әдет-қылықтарын;
- табиғатты қорғау амалдарын;
- қоғамдық орындардағы жүріс-тұрыс ережелерін.

Біледі:

- өз елі туының суретін салуды;
- жолдасына, науқас адамға, егде жастағы кісіге көмек көрсетуді;
- ересекке қажетті сұрағымен жүгінуге;
- туыстары мен достарына ашық хат ресімдеуге;
- жаңажылдық шыршаға арнап ойыншық жасауға;
- ағаш егуді, гүл өсіруді;
- құстарға арнап жем салатын астау жасауды;
- үзілістерде ойнауға болатын ойынды көрсетуді және оның ережелерімен таныстыруды;
- түймені қадауды, мектепке киім үлгісін кию үшін дайындауды;
- уақытты сағатымен анықтауды;
- кітаптарды ұқыптауға;
- көшеден дұрыс өтуге;
- гимнастикалық жаттығуларды көрсетуді, олардың не үшін жасалынатынын біледі.

Екінші сатыда бастауыш сынып оқушысы біледі:

- мемлекеттік рәміздерді, президенттің аты-жөнін;
- елінде, қаласында тұратын халықтардың ұлттарын;

- біртуар адамдардың аттарын және олардың атын шығарған істерін;
- өз отбасы мүшелеріне және бейтаныс адамдарға қалай сөйлеу керектігін;
өз отбасының тарихын, туыстарының аттарын, әкесінің атын, тегін, туылған күнін;

- отбасындағы өзінің құқықтары мен міндеттерін;
- сирек өсімдіктерді;
- жануарлардың қоршаған табиғаттағы рөлін;
- халық өлеңдерінің сөздерін.

Істей біледі:

- карта бойынша өз елінің негізгі қалаларын көрсетуді;
- өзінің тұратын көшесінің тарихын айтып беруді;
- өз отбасының тарихын айтып беруді;
- отбасы мүшелеріне құттықтауларды дайындауды;
- өз отбасы мүшелеріне көмек көрсетуді;
- ертеңгілік асын дайындауды;
- үй жануарлары мен өсімдіктеріне күтім көрсетуді;
- жол ережелерін орындауды;
- электр құрылғылармен жұмыс жасауды;
- алғашқы медициналық көмек көрсетуді;
- ертегі мазмұны бойынша түсінігін айтуды;
- қимыл ойындарын ойнауды, олардың ережелерін түсіндіруді.

Үшінші сатыда бастауыш оқытушы біледі:

- ұлттық дәстүрлерді;
- өз қаласының өміріндегі маңызды оқиғаларды;
- өлкесінде тұратын халықтардың дәстүрлерін;
- атақты жерлестерінің аты-жөнін;
- жазушылар мен ақындардың аты-жөнін;
- бірқатар үй және саябақ өсімдіктерінің ерекшеліктерін және оларға күтім көрсету ережелерін.

Істей біледі:

- үйде және одан тыс жерде орын алған төтенше оқиғада амал табуды;
- жекебас тазалығын сақтауды;
- ата-аналарына үй шаруасы бойынша көмектесуді;
- мектепке және мектеп ауласындағы өсімдіктерге күтім жасауды;
- табиғат материалдарынан бұйым жасауды;
- жапырақ пішінімен өсімдіктің аталымын анықтауды;
- осы өсімдіктің қасиеттері туралы айтып беруді;
- кітаптың мазмұнын жолдасына қысқаша айтып беруді;
- ересектер мен кішілерге сыйлық дайындауды;
- жолдастарын жаңа ойынға үйретуді.

Қорытындылай келе, бағдарламалау мәселесімен бірінші рет беттескен және онда үлкен жетістіктерге жете қоймағандарға сөз арнағымыз келеді. Еңсеңізді түсірмеңіз, кез-келген іс қажырлы еңбекті қажетсінеді, кеше мүмкін болмағаны, ертең қолжетімді де анық болып шығады.

Қорытынды

Нақты ұсыныстарда біз балалар мен жасөспірімдер қоғамдық бірлестіктерінің жұмысын ұйымдастыруға жаңа көзқараспен қарауға тырыстық. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Статистика жөніндегі комитеті берген деректер бойынша 0-17 жас аралығындағы 5 460 449 балалар бар, бұл жалпы тұрғындар санынан 30,7% құрайды. Біздің мемлекеттің заманауи стратегиясы балалар мен жасөспірімдердің қоғам дамуындағы рөлін арттыруға бағытталған. Осыған орай балалар мен жастар ұйымдары бірыңғай «Жас Ұлан» ұйымы» Республикалық қоғамдық бірлестігіне қосылған. Іс жүзінде бұл балалар қозғалысының жаңа жүйесі, онда балалар мен жасөспірімдерді болашақ, едәуір ересек, қоғамға әлеуметтік пайдасы бар өміріне дайындау, үнемі белсендірумен адамзат өмірінің қолданымды күшіне айналдырумен, олардың санасында заманауи қоғамдық идеалдардың негіздері мен құндылықтарын қалау.

Балалар ұйымының жұмысына қатысып, бала кез-келген жобаларды, шығармашылық ойларды, өз құқықтарын іске асырумен, адами тәжірибені жинақтаумен шектелмей, бірінші қатарда, азаматтық қоғаммен талапты құндылықты құзыреттіліктерді қалыптастырып шығуы тиіс.

Республикалық деңгейінде өскелең ұрпақты «Мәңгілік Ел» жалпы ұлттық патриоттық идеясының негізінде тәрбиелеуге көп мәні берілуде. Бүгін олар қазақстандық қоғамның келешекте табысты дамуының біріктіруші өзегі, халықтың рухани дүниесі мен мәдениетін сақтаудың ажырамас бөлігі болып табылады. Балалар ұйымында «Мәңгілік Ел» жалпы ұлттық идеяны, «Мәңгілік Ел» патриоттық актісінде» бекітілген оның базалық құндылықтарын, терең саналы қабылдауы үшін барлық жағдайлар жасалуы тиіс. «Мәңгілік Ел» жалпы ұлттық идеясының құндылықтары негізінде білім беру ұйымындағы патриоттық білімділік кеңістігін дамыту мен жетілдіру аса қажетті болып көрінуде.

Осыған орай берілген ұсыныстарда алғаш рет «Жас Ұлан» балалар және жасөспірімдер ұйымының жастарды «Мәңгілік Ел» құндылықтарына тәрбиелеу функциялары арқылы баулудағы рөлі мен орны сипатталды.

Нақты ұсыныстар сонымен бірге балалар қоғамдық бірлестіктерінің тіршілігіне қатысатын ересектерге әдістемелік көмек көрсетуге де, арналған. Осындай міндеттерін жемісті шешу үшін, көшбасшылар мен басшылар құзыреттіліктерге ие болуы қажет. Осы басылымда «Жас Ұлан» балалар және жасөспірімдер ұйымдастырушысының білімділік, әдістемелік құзыреттіліктерінің, жеке тұлғаға мәнді қасиеттердің жаңа мазмұны ұсынылды.

Бүгінгі күннің талабы – уақыт сынынан өткен балалар ұйымы жұмысындағы дәстүрлердің жаңа новаторлық бастамалармен саналы үйлесімділігін орнату.

Осы тақырып бойынша әдебиетке жүргізілген талдаудың негізінде ұсыныстарда мұқият талданған инновациялық әдістердің белгілі жинақталуы мен іріктелуі жасалды. Инновациялық технологиялар мен әдістердің балалар

қоғамдық бірлестігіндегі әлеуметтік-мәдени қызметіндегі қолданысы механикалық жұмысты жоққа шығарып, педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыруға себін тигізеді.

Одан өзге, тәлімгерлердің шынайы өнімді практикалық қызметі үшін жоспарлаудың заманауи механизмдері ұсынылады. Бұл аға тәлімгерге жоспарлауды меңгерудің меншікті жолын өтіп, өзінің шығармашылық әлеуетін дамытуға көмектеседі.

«Жас Ұлан» балалар мен жасөспірімдер ұйымының дамуының бағдарламалық қамтамасыздығының мәселелері өте жіті. Бағдарламалар бойынша қызметтің мақсатын белгілеу және тиімділігін бағалау жүйесіне жана SMART форматқа бағдар алу ұсынылады.

Әріптестерімізге сәттілік тілейміз!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

1. План нации «100 конкретных шагов по реализации пяти институциональных реформ»
2. национальная идея «Мәңгілік Ел» и ее ценности
3. «Стратегия «Казахстан - 2050» – Новый политический курс состоявшегося государства»
4. Конвенция о правах ребенка ООН
5. Чепурных Е.Е. Детские общественные организации в новом веке// Воспитание школьников. - 2004. - № 3. - С. 2-9.
6. Якубенко О.В. Технологии развития межличностных отношений у детей младшего школьного возраста во внеурочной деятельности// NovaInfo.Ru. 2016. – Т. 4. – № 56. – С. 365-368.
7. Якубенко О.В. Профилактика психодезадаптивных расстройств учащихся//Наука и образование: вектор трансграничного развития. Материалы международного форума. – Омск: ОмГПУ, 2015. – С. 108 – 113.
8. Фролова П.И., Горина А.В., Дубынина М.Г. Психология и педагогика: учебное пособие.– Омск, Изд-во СибАДИ, 2015. – 429 с.
9. Тесленко А.Н., Дмитриенко Е.А. Педагогика детского движения: теория и практика воспитательной работы. – Астана-Кокшетау: НИИ СПИ КУАМ, ОФ «Центр ювенологических исследований», 2014. – 272 с.
10. Чердынцева Е.В. Воспитание ценностного отношения к малой родине у младших школьников в детском объединении// Педагогические науки.- 2017.- № 58. -С. 5.
11. Ожогова Е.Г. Исследование особенностей психического и физического здоровья педагогов//Человек и образование. – 2006. - № 8, 9. – С. 106 – 108.
12. Лепешев Д.В., Жумашев А.К. Организационно-методическое сопровождение деятельности «Единой детско-юношеской организации «Жас Ұлан». – Костанай, 2012. – 108 с.
13. Положение о деятельности республиканской единой детско-юношеской организации «Жас Ұлан». [http:// online.zakon.kz](http://online.zakon.kz).
14. Янбухтин Т. А. К проблеме формирования здорового образа жизни подростков и включенности их в спортивно-оздоровительную деятельность в условиях мегаполиса //Вестник МГГУ им. М.А. Шолохова. Серия «Педагогика и психология». - 2011. - № 2. - С. 43-50.
15. Алиева Л.В. Детские общественные объединения в воспитательном пространстве социума // Педагогика. -2000. - №7. - С.50.
16. Информационная культура учащихся. Формирование информационной культуры у учащихся / <http://ped-kopilka.ru>.
17. Доржиева Л.Б. Инновационная деятельность детских информационных объединений – важнейшее условие социализации современных детей // Современные проблемы науки и образования. – 2013. – № 6.
18. Петрич О. И. Роль современных детских общественных объединений и организаций в воспитании гражданственности у подростков // Известия

Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. -2011.- № 129. – С. 208-215.

19. Алиева Л. В. Детское общественное объединение в системе социального воспитания детей и юношества. Учебно-методическое пособие. М., 2007. 72 с.

20. Назначение, функции плана. Требования к планированию. <http://www.eduneed.ru/ededs-842-1.html>

21. Ильина Т.В. Педагогическое планирование в образовательных учреждениях. Ярославль, 2005.

22. Байбородова Л.В., Кириченко Е.Б., Паладьев С.Л., Харисова И.Г. Технологии педагогической деятельности. 2 часть: Организация деятельности: учебное пособие / под ред. Л.В. Байбородовой. - Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2012. – 316 с.

23. Программа деятельности детской общественной организации (объединения) crtdu.oskoluno.ru/doc/Metod_rek_.

24. Доклад о положении детей в Республике Казахстан. – Астана, 2016. – 180 с.

25. Сластенин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н. Педагогика: Учебник. – Москва: Изд-во Академия, 2014. – 608 с.

26. Крысин Л. П. Современный словарь иностранных слов. — М.: АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2012. — 416 с.

27. Яновская М.Г. Теория и методика эмоционального стимулирования в нравственном воспитании подростков: Автореф. дисс. ...докт. пед. наук – Ленинград, 1991. – 46 с.

28. Клочкова Л.И. Технологии реализации ресурсного подхода в воспитательной деятельности образовательной организации и детского общественного объединения // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 4.

29. Сергеева О.А. Эмоциональное стимулирование как педагогическая технология // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. - 2010. - № 1. - Том 45. - С. 109-115.

30. Технология эмоционально-ценностного стимулирования как способ развития эмоциональной сферы школьника в процессе изучения литературного произведения. <https://distant.posidpo.ru>.

31. Клочкова Л.И. Реализация идей ресурсного подхода в развитии воспитания школьников: к вопросу о системе понятий // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 3.

32. Козловская, Л.И. Культурно-досуговая программа в работе с подростками / Л.И. Козловская, Т.П. Бирюкова // Пазашкольное выхаванне. – 2010. – № 6. – С. 31–36.

33. Садовская В.С. Методология, теория и педагогические технологии в формировании культуры быта: Автореф. дисс. докт. пед. наук. - М., 1997. - С.39.

34. Опарина Н.А. Педагогическое руководство культурно-досуговой деятельностью школьников. - М., 2007.

35. Подласый И.П. Педагогика. – М.: Юрайт, 2010. 574с.

36. Толковый словарь Кузнецова. <http://enc-dic.com/kuzhecov/Programma-36059.html>
37. Құрсабаев М.К. Мектептегі оқушылар ұйымы арқылы ұлттық тәрбие берудің педагогикалық шарттары: Автореф. дисс. канд. пед. наук. - Караганда, 2008. – 19 с.
38. Управление развитием школы / Под ред. М.М. Поташника и В.С. Лазарева. – М., 1995.-464 с.

«ЖАС ҰЛАН» БАҒДАРЛАМАСЫ

Құрметті дос!

Сен тәуелсіз Қазақстанның жас азаматысың!

Ежелгі қазақ жерінің тарихына, ең бай мәдениетіне, оның даңқы шыққан дәстүрлеріне, Қазақстан халықтарының ынтымақты отбасының рухани-адамгершілік мұрасына ортақ болу – үлкен бақыт!

Бақытты және өз достары арасында танымал болу, отбасың, достарың, ересектерді өз жетістіктерімен, табыстарымен қуанту, өз Отанына пайдалы бола білу – қарапайым да, жауапты іс!

Ең бастысы, әрдайым қоршаған тіршілікте күнделікті жаңалық аша білу, дүниенің танымынан және таусылмас тылсым дүниеге таңырқап таңданудан, өз қабілеттерін мейірімді де сүйсінерлік істерде мейлінше іске асыруға тырысу, жақсыға бейім болу, өзінің терең талабың, шығармашылық қабілеттерін дамытуға күш салу, дені сау және төзімді, білімқұмар, зерделі және мейірбан болу керек!

Қоғам мен мемлекеттің терең ойлы, салауатты, бастамашыл және шығармашыл өміріне Отан, Мейірімділік пен Әділеттілік игісіне қатысу құқығы саған БҰҰ-ның «Бала құқықтары туралы» Конвенциясымен беріліп, Қазақстан Республикасының Конституциясымен кепіл етілген!

Қазақстан балаларының сүйікті Отанының қоғамдық өміріне едәуір табысты қатысуы үшін, Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың тапсырмасы бойынша «Бірыңғай «Жас Ұлан» республикалық балалар мен жасөспірімдер ұйымы» қоғамдық бірлестігі құрылған.

«Жас Ұлан» – бұл Қазақстан Республикасы жас азаматтарының еркін қоғамдастығы, олардың бет алған басты мақсаты – өз Отанына пайдалы болу, адамзаттың ең таңдаулы деген идеалдарына, өз халқының және отбасының, достық пен адалдықтың, мейірімділік пен әділдіктің дәстүрлеріне сенімді болу!

Егер сен жоғары мақсаттарға, табысқа, танымал болуға ұмтылсаң және өз бетінше және еліктеуге тұрарлық ересек өміріндегі жолда қиыншылықтардан қорықпасаң – нағыз жасұландық, Отанының адал ұлы мен қызы, өз отбасыңның, ұстаздарыңның, барлық отандастарыңның мақтанышы бол!

Бұл «Жас Ұлан» ұйымының әрбір мүшесінің жоғары рухани парызы!

- Отан алдындағы парыз!
- Туыстары мен жақындары алдындағы парыз!
- Өзінің алдындағы парызы!

Сенің кіші інілерің мен сіңлілеріңе, яғни 6-10 жас аралығындағы мектептің төменгі буынындағы балаларға арнап «Жас Қыран» қоғамдық бірлестіктері құрылып отыр, онда жасұландықтар өзінен кішілерге өз әлеуетін ерте кезеңнен-ақ ашуда, сонымен қатар балалардың «Жас Ұлан» қатарына қосылуына көмектесіп, қызықты да белсенді жұмыс жүргізеді.

Нағыз жасұландық болуда саған «Жас Ұлан» ұйымы қызметінің Бағдарламасы мен көптеген әлеуметтік маңызы бар жобалар көмектеседі, олар бой көтеруі мен дамуындағы даңқты көп жылдық тарихы бойында Қазақстанның алуан жүзді балалар қоғамдық қозғалысындағы балалар бастамаларымен туындаған. Оған қоса сенде өзіңнің жаңа жобаларыңды немесе қоршаған тіршілікті жақсарту бойынша қоғамға пайдалы бастамаларыңды ұсынуға мүмкіндігің бар!

Жақсы жасұландық болып шығу үшін, ұйым тарихын, оның дәстүрлері мен ішкі корпоративтік мәдениетін жетік меңгеру қажет.

Ұранымыз: «Біздің ойымыз, біліміміз, ісіміз – Отан, Ізгілік және Әділдік үшін!» Бұл ұранды тәуелсіздік пен егемендік басында туындаған Қазақстан балалар қозғалысы адалдықпен және мақтанышпен 20 жылдан астам уақыт бойында алып жүріп, оны әрдайым, әр жерде және әр ісінде өзінің өмірлік басты құбылнамасы ретінде танып келеді!

Сәлемдесу белгісі: басын изеп, жүрегіне сәлемдесу нышаны ретінде қойылған оң қолдың алақаны (ежелгі қазақтардың дәстүріндегі сый-құрмет білдіру белгісі).

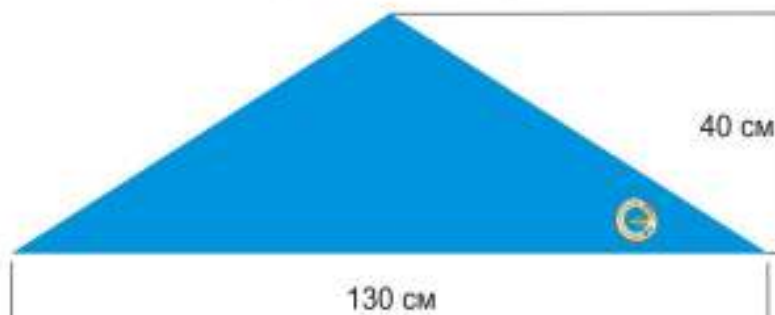
ЛОГОТИП

ЗНАЧОК

ГАЛСТУК

Ерекшелік белгілері:

- ұйымның төменгі буын мүшелеріне арналған «Жас Қыран» төсбелгісі;
- ұйым мүшелеріне арналған «Жас Ұлан» төсбелгісі;
- ҚР Мемлекеттік Туының бір бөлігі ретінде көгілдір түсті «Жас Ұлан» галстугі;
- ұйым көшбасшыларына арналған белгіленген үлгідегі айырмашылық белгілері (шеvronдар);
- ұйымның ерекшеленген көшбасшыларына арналған «Ұланбасы» 3-дәрежелі төсбелгісі (қола белгісі);
- ерекше аталған жасұландықтарға, ұйымның аудандық, облыстық немесе аймақтық көлеміндегі көшбасшыларына арналған 2-дәрежелі төсбелгі (күміс белгісі);

- балалар бірлестіктерінің көшбасшыларына, елдегі балалар қозғалысының дамуына қомақты үлес қосқан тәлімгерлерге, педагогтерге арналған 1-дәрежелі төсбелгі (алтын белгісі).

«Жас Ұланның» қатарына кімдер қабылданады:

«Жас Ұлан» қатарына орта білім беру ұйымының кез-келген оқушысы, қоғамның дамуына үлес қосуға ниет білдірген, ұйымның ережелері мен қағидаларын қабылдайтын, оны құрметтеп, оның талаптарына сәйкес әрекет ететін ұл немесе қыз, ер бала немесе бойжеткен қабылдана алады.

Ұйым екі буыннан құрылған:

- «Жас Қыран» төменгі буыны — 6-10 жас аралығындағы балалар;

- «Жас Ұлан» аға буыны — 11-16 жас аралығындағы балалар.

«Жас Ұлан» қатарына қосылу үшін төмендегілер қажет:

- қатарға қосылатынның анық жазылған жеке қолтаңбасымен ұйымға қабылдау туралы толтырылған, ата-аналарымен ұлының немесе қызының «Жас Ұлан» ұйымының қатарына қосылуына келісім берілгені куәландырылған өтініші;

- «Жас Ұлан» мүшесінің салтанатты антын беру;

- «Жас Ұлан» ұйымының мақсаттарын, міндеттерін, рәміздерін білу;

- барлық өзінің істерінде және әрекеттерінде берілген Салтанатты Антын, ұйымның ұранын, «Жас Ұлан» ұйымы мүшесінің жүріс-тұрысына қатысты ережелерді түсінуге, оны ұстануға.

Салтанатты Анты:

Біз «Жас Ұлан» ұйымына кіре отырып Қазақстан Республикасының патриоты болуға;

Мемлекеттік рәміздерді құрметтеуге, дәріптеуге;

Туған еліміз, жеріміз, Отанымызды мақтаныш етуге уәде береміз.

Ата-анамызды қадірлеп;

Үлкенге — құрмет, кішіге ізет көрсетеміз.

Оқуда озат, еңбекте адал болып;

Салауатты өмір салтын ұстанамыз.

Тәуелсіз еліміздің білімді, жігерлі, парасатты, отансүйгіш азаматы боламыз деп сендіреміз!

«Жас Ұлан» қызметінің негізгі бағыттары:

1. «Зерде» – білім алушылардың құзыреттіліктерінің, зияткерлігінің және шығармашылық қабілеттерінің, проблемаларды шешу икемдерінің қалыптасуына және дамуына, балаларды зияткерлік ойындарға, пікірталастарға, олимпиадаларға, конференцияларға, жобаларға және зерттеулерге қатысу үшін тартуға ықпал етеді.

Жасұландық үнемі өзінің танымдық белсенділігін, зияткерлік деңгейін, ақыл-ой еңбегінің мәдениетін, жеке тұлғасының әлеуетін дамытып отырады, түрлі шығармашылық бастамаларына ұмтылады және қоршаған өмірді жақсарту бойынша өзінің шығармашылық қабілеттерін жауапкершілікпен танытады.

2. **«Руханият»** - ұйым мүшелері өмір тіршілігіндегі рухани, моральдық-этикалық, көркемдік-эстетикалық негіздердің дамуына және қалыптасуына, өз отбасының, балалар қоғамдастығының, өзінің және өзге халықтардың мәдени мұрасын меңгеруге және оны көбейтуге, өз ниеттерін басқа адамдар мен әлеуметтік топтардың мүдделеріне сай келтіру икемдерін, қоғамның қазіргі құрылымын түсіну және онда рухани-адамгершілік құндылықтар мен әлеуметтік бағыт-бағдарларға сүйене отырып өздігінен әрекет ету қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Жасұландық өзіне қатысты адал және шыншыл болып, жалпы адамзаттық нормалар негіздеріне сәйкес әрекет етуге тырысып, кішілерді қамқорлыққа алып, жақындары мен достарының пікірлеріне құрметпен қарауы тиіс.

3. **«Отан»** — ұйым мүшелерінің бойында қазақстандық сана-сезімнің және мәдени сәйкестіктің, азаматтық жауапкершіліктің, толеранттылықтың және патриоттық, өз халқы үшін мақтаныш, мемлекеттік рәміздер мен мемлекеттік тілді құрмет тұту сезімдерінің қалыптасуына, Отан игілігі, Мейірімділік пен Әділдік үшін өзінің орнын тауып, қабілеттерін мейлінше жүзеге асыруға ұмтылысын қалыптастыруға ықпалын тигізеді.

Жасұландық өз Отанын сүйіп, мемлекеттік рәміздерді құрметтеп, мемлекеттің, өз өлкесінің тарихын, туған жеріндегі құрметті азаматтардың және батырлардың өмірі мен ерлігін білуі, белсенді туристік, ізденіс-экспедициялық және өлкетанушы жұмысты жүрзіп, өз Отанын шетелде абыроймен танытуы керек.

4. **«Жеті жарғы»** Қазақстан жас азаматтарының құқықтық мәдениетін, БҰҰ-ның «Бала құқықтары туралы» Конвенциясы, өзінің азаматтық құқықтары, міндеттері бойынша, Заң алдындағы жауапкершілік сезімі білімдері арқылы саяси сауаттылығын қалыптастырады.

Жасұландық Қазақстан Республикасының абыройлы азаматы болып, Қазақстан Республикасының Конституциясын, қолданыстағы заңнамасын, жасұландықтың Салтанатты антын құрметтеуге және ұстануға, жалпыға бірдей жүріс-тұрыс ережелері мен нормаларын қолдануға, парыз, намыс пен ар-ожданын пір тұтып өмір сүруі тиіс.

5. **«Салауат»** — ұйым мүшелерінің бойында және қоршаған әлеуметте салауатты өмір салтын қалыптастыруға, көпшілік дене мәдениеті мен спортты түрлі денсаулық сақтауға бағытталған бастамалар, спорттық, туристік, ізденіс-экспедициялық және өлкетану бағдарламаларын іске асыру арқылы дамытуға ықпалын тигізеді.

Жасұландық салауатты өмір салтын белсенді жүргізіп, оны насихаттайды, өз денсаулығының қамын ойлайды, жақсы физикалық формасын қолдайды, түрлі спорттық-көпшілік іс-шараларына қатысады.

6. **«Еңбек»** — ұйым мүшелерінің ерте бастан кәсіби бағдар алуына және кәсіп таңдауына, жас техниктер, өнертапқыштар мен оңтайландырушылар, бизнес-мектептер, холдингтер, қоғамдық академиялар, кәсіби шеберлік байқауларын, форумдарын құру арқылы құзыреттіліктер мен функционалдық сауаттылықты дамытуға ықпал етеді.

Жасұландық жалпы еңбекті және адамдар еңбегін құрметтейді, өзі еңбекті сүйіп, үй шаруашылығында өз отбасына көмектеседі, қолданбалы өнермен айналысады, конструкцияларды модельдейді, кәсіби таңдауға жауапкершілікпен қарайды, еңбек және кәсіби акцияларға, балалар мен жасөпірімдердің техникалық, ауылшаруашылық, шығармашылық жетістіктерінің көрмелеріне қатысады, отбасының, өз ауылының, қаласының, облысының, ұйымының, елінің еңбек дәстүрлеріне екіпін қосады.

7. «Экоәлем» - балаларда экологиялық мәдениетті, қоршаған ортаға материалдық құндылықтарды қорғауға, табиғи ресурстардың ұтымды пайдаланылуына, табиғатқа ұқыптылықпен қарауға бағытталған қамқорлықпен саналы көзқарасты, қалыптастырады.

Жасұландық табиғатпен, қоршаған шындықпен, өзімен үйлесімділікте өмір сүріп, табиғатты сүйеді және оны құнттап ұстап, табиғи ресурстарды сақтайды және үнемді пайдаланады.

Жас дос! Сен өз жолыңа таңдау жасадың! Нағыз жасұландық бол: мақсатты, өз сөзіңе, ісіңе және әрекеттеріңе жауапты, ежелгі қазақ жерінің, жалпы Қазақстан халқының достығы мен толеранттылығы, тұтас Әлемнің идеалдарына, Мейірімділік пен Әділдік идеалдарына адал бол!

Ақ-жол, Жас Ұлан!

БІРЫҢҒАЙ «ЖАС ҰЛАН», «ЖАС ҚЫРАН» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ БАЛАЛАР МЕН ЖАСӨСПІРІМДЕР ҰЙЫМЫНЫҢ ЖҰМЫСЫ ТУРАЛЫ ЕРЕЖЕ

1. ЖАЛПЫ ЕРЕЖЕЛЕР

1.1. «Бірыңғай «Жас Ұлан» балалар мен жасөспірімдер ұйымы» республикалық қоғамдық бірлестігі (бұдан әрі – «Жас Ұлан») Қазақстан Республикасы балалар мен жасөспірімдердің Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың бастамасы бойынша құрылған қоғамдық ұйымы болып табылады.

1.2. «Жас Ұлан» - өскелең ұрпақты жоғары рухани-адамгершілік құндылықтар, гуманистік, толеранттылық пен демократиялық ұстанымдарға негізделген қазақстандық патриотизм рухында қалыптастыратын ұйым.

1.3. «Жас Ұлан» өзінің шығармашылық, спорттық, қоғамдық қызметін үкіметтік емес ұйымдармен және мемлекеттік мекемелермен бірлесіп жүзеге асырады.

1.4. «Жас Ұлан» өз қызметінде Қазақстан Республикасының Конституциясын, заңнамасын, Қазақстан Республикасында ратификацияланған халықаралық актілерді және басқа да нормативтік-құқықтық актілерін басшылыққа алады.

2. МАҚСАТЫ, МІНДЕТТЕРІ

2.1. «Жас Ұлан» мақсаты:

- өскелең жас ұрпақтың бойында патриоттық, білім мен өзін-өзі жетілдіруге деген құштарлық; ісіне деген жауапкершілік көзқарасын; Отан тарихына, Тәуелсіз Қазақстанның бүгіні мен болашағына деген ортақ сезімін қалыптастыру.

2.2. «Жас Ұлан» міндеттері:

- Қазақстан халқының тарихын, мәдениетін, тілін білу негізінде өскелең жас ұрпақтың бойында рухани-адамгершілік әлеуетті қалыптастыру;

- балалар мен жасөспірімдердің азаматтық белсенділігі мен сана-сезімін арттыру;

- танымдық әрекетін ынталандыру;

- балалар мен жасөспірімдердің зияткерлік, шығармашылық және әлеуметтік дамуы үшін қолайлы жағдай жасау;

- баланың бойында жауапкершілік пен еңбексүйгіштікті қалыптастыруға, көшбасшылық және ұйымдастырушылық қабілеттерін дамытуға бағытталған жеке тұлғалық қасиеттерін дамыту.

3. Функциялары мен қағидалары

3.1. «Жас Ұлан» төмендегі функцияларды атқарады:

- тәрбиелік;

- танымдық;

- коммуникативтік;

- әлеуметтік;

- ақпараттық;

- шығармашылық.

3.2. «Жас Ұлан» қызметінің қағидалары:

- жалпы адами құндылықтардың және азаматтық сана-сезімнің басымдылығы;

- еріктілік және қол жетімділік;

- ұрпақтар сабақтастығы, «Жас Ұлан» ұйымының дәстүрлерін сақтау;

- ұйымның негізгі мақсаты мен міндетін жүзеге асырудағы ересектер мен балалардың ынтымақтастығы;

- қызметтің патриоттық, толеранттық, рухани-адамгершілік бағыты.

4. Мүшелік, мүшелікті алудың (одан айырылудың) шарттары мен тәртібі

4.1. «Жас Ұлан» ұйымына мүше болудың **екіденгейлі жүйесі бар**. «Жас Ұланның» қатарына оның мүшесі болуға, «Жас Ұланның» дамуына өз үлесін қосуға ерікті ниет білдіргендер қабылданып, 5-10 - сынып оқушылары - «Жас Ұлан» аға буынына, ал 1-4 - сынып оқушылары - «Жас Қыран» кіші буынына жатады.

4.2. Мүшелерді ұйымға қабылдау «Жас Ұлан» бастауыш ұйымының жалпы жиналысының шешімімен іске асырылады. Ұйымға көптеп қабылдау жылына 3 рет өткізіледі (одан басқа, өз аймағындағы атаулы күндері де жасауға рұқсат): 1 мамыр – Қазақстан халқының бірлігі күні, 6 шілде – «Жас Ұлан» құрылған күні, 16 желтоқсан – Тәуелсіздік күні.

4.3. «Жас Ұлан» қатарынан өз еркімен шығу үшін, ұйымның мүшесі «Жас Ұлан» бастауыш ұйымының жетекшісі атына жазбаша өтініш береді.

4.4. «Жас Ұлан» Ережесін бұзған ұйым мүшелеріне келесідей сөгіс шаралары қолданылады: ұйымның жалпы жиналысында талқылау, ескерту жасау, сөгіс беру, ұйымнан шығару туралы ескерту жасау. Ең қатаң шара – ұйымнан шығару.

4.5. Ұйымнан шығару мәселесі бастапқы ұйымның жалпы жиналысында шешіледі. Шығару туралы шешім Мектеп комитеті мүшелерінің кемінде 2/3-і дауыс берген жағдайда ғана қабылданған болып саналып, бекітілгеннен кейін күшіне енеді.

5. «Жас Ұлан» құқықтары мен міндеттері:

5.1. «Жас Ұлан» мүшелерінің құқықтары:

- «Жас Ұлан» қызметіне белсенді қатысуға;

- «Жас Ұлан» басқару органының құрамына сайлануға және сайлауға;

- «Жас Ұлан» жұмысының бағдарламаларын жүзеге асыру барысындағы табыстары және ерекше жеке жетістіктері үшін мақтаулар мен мадақтаулар алуға (грамоталар, дипломдар, сауықтыру және жазғы лагерлеріне жолдама алуға, «Жас Ұлан» Алтын Кітабы» және т.б.);

- «Жас Ұлан» органдарына өтінішпен, арызбен, сұрақтармен, бастамалармен және ұсыныстармен жүгінуге;

- Ұйымның барлық деңгейлерінде оның қызметі туралы ақпаратқа қол жетімділік.

5.2. «Жас Ұлан» мүшелерінің міндеттері:

- Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздерін сыйлау (Ту, Елтаңба, Әнұран), өз елінің патриоты болу;
- «Жас Ұланның» негізгі Ережелерін және басқару органдарының шешімдерін орындау;
- «Жас Ұланның» өзге мүшелерінің құқықтары мен мүдделерін мойындау және құрметтеу;
- оқуда, қоғамдық жұмыстарда, еңбекте үлгілі болу; қоғамдық мүлікті сақтау, мәдениетті мінез танытуда өнегелі болу;
- салауатты өмір салтын ұстану және оны өз құрдастары арасында насихаттау;
- үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсету.

6. РӘМІЗДЕРІ МЕН ЕРЕКШЕЛІК БЕЛГІЛЕРІ

6.1. «Жас Ұлан» балалар ұйымының рәміздері болып табылатындары: ұран, салтанатты әні (әнұран), ту, галстук, төсбелгі, эмблема, жалауша.

6.2. Ту балалар мен жасөспірімдер бірлігін білдіретін нышан. Ол республикалық ұйымда және оның барлық (мектептік, аудандық/қалалық, облыстық) бөлімшелерінде болуы қажет.

Ту – бұл тік төртбұрышты 200x100 см өлшемдегі ортасында ұйым белгісі бейнеленген ақ түсті желкен. Ұйым белгісі кестелік тігіспен, бояумен немесе мата бастырмасымен жасалады. Ту сабында — ұлттық оюлармен кестеленген тік жолақ өрнектелген. Тудың желкені бойлап алтын түстес шашақтармен көмкерілген.

Ту ағаш сабына түтік (төлке) арқылы бекітіліп, оның әшекейі болып табылады. Түтік ұлттық өрнек накышындағы найза түрінде жасалынған. Металл (пластмасса) найзасы бар тудың ағаш сабының ұзындығы 2 м 20 см құрайды. Оған шашақты бау (алтын түстес) байланады.

Ту салтанатты рәсімдерде, шерулерде, мемлекеттік мерекелерде шығарылады. Ол қаптаулы түрде арнайы тіреуде сақталады немесе бөлменің ортасындағы ұйымның салттық қабырғасында, мөлдір жабынды астында тұрады.

Ерекше жағдайларда туға құрметті қарауыл қойылуы мүмкін, ол ту көтеруші мен екі атқосшыдан тұрады. Қарауыл кезегі әр 10-15 минут сайын ауысады. Алыс жолдарға туды қапталған күйде иыққа салып тасымалдайды. Ту көтерушілердің киімі ұйым киімі нұсқасының элементтеріне сәйкес келеді. Міндетті түрдегі ерекшелік белгілер: ленталар (аксельбант), бас киім (пилотка), ақ қолғап болып табылады. Лентаның, бас киімнің түсі – бір түсті (көгілдір).

6.3. Галстук– бұл балалар ұйымына қатыстылардың ерекшелік нышаны. Түсі – көгілдір. Галстук өлшемі 40 x 130 см. Галстуктың оң жақ бұрышында «Жас Ұлан» логотипі орналасқан. «Жас Ұлан» логотипі диаметрі 4 см шеңбер түрінде жасалған.

6.4. Ұран – ұйымның нышаны. Ол ұйымның ең басты идеясын білдіреді.

6.5. «Жас Ұланның» ерекше белгілері болып ұйымның идеясын айқын жеткізетін төсбелгілер, барабан, айырмашылық белгілері (шеvronдар) сияқты белгілі заттар мен белгілер саналады.

7. ҚҰРЫЛЫМЫ

7.1. «Жас Ұланның» негізі «Жас Ұлан» бастауыш ұйымы болып табылады;

7.2. Бастауыш ұйым мектептің құрылымында еріктілік қағидасы бойынша құрылады;

7.3. «Жас Ұланның» бастауыш ұйымы ретінде «Жас Ұлан» Мектеп комитеті шығады;

7.4. «Жас Ұланның» бастапқы ұйымдары (бұдан әрі – Мектеп комитеті) Мектеп комитетінің Жалпы жиналысының шешімімен құрылады. Мектеп комитеті Жалпы жиналысының шешімі, оған барлық сыныптардың көшбасшылары, ұйым қызметіндегі барлық бағыттардың жетекшілері қатысқанында ғана әрекетті саналады;

7.5. «Жас Ұланның» барлық деңгейдегі көшбасшысы «Ұлан басшысы» деп аталады, ол 9-10 сынып оқушылары арасынан Жалпы жиналыста ашық дауыс беру жолымен бір оқу жылы мерзіміне сайланады;

7.6. Атқарушы орган – Мектеп комитетін атқарушы хатшы басқарады (педагог, тәлімгер, ұйымдастырушы-әдіскерлерінің қатарынан), оны аудандық кеңесі және мектеп әкімшілігінің келісуі бойынша Мектеп комитетінің жалпы жиналысында бекітеді;

7.7. Аудандық/қалалық кеңестің атқарушы хатшысын аудандық/қалалық Кеңестің шешімімен аудандық/қалалық білім басқармасы және Облыстық Кеңестің келісімі бойынша бекітеді;

7.8. Облыстық кеңестің атқарушы хатшысын облыстық Кеңестің шешімімен облыстық білім басқармасы және республикалық кеңестің келісімі бойынша бекітеді;

7.9. Аудандық/қалалық кеңес құрамына Мектеп комитеттерінің атқарушы директорлары және «Ұлан Басшылары» кіреді.

7.10. Облыстық кеңестің құрамына аудандық/қалалық кеңестердің атқарушы хатшылары және «Ұлан Басшылары» кіреді.

8. ЖЕТЕКШІ ОРГАНДАР

8.1. Жоғары кеңесші орган Республикалық «Жас Ұлан» Құрылтайы болып табылады, ол жылына бір рет өткізіледі;

8.1.1. Құрылтай шақырылымы, күн тәртібі, регламент, өкілеттілік нормалары мен делегаттарды сайлау тәртібі Республикалық кеңесте, төтенше және кезектен тыс шақырылымдарды есептегенде, өткізілу күнінен екі ай мерзімінен кешіктірмей анықталып, жарияланады;

8.1.2. Төтенше және кезектен тыс Құрылтай Кеңес төрағасының немесе Кеңес мүшелерінің жалпы санының 1/3-інің бастамасымен Кеңес шешімі негізінде шақырылады;

8.2. Басқару органы - Республикалық кеңес;

8.2.1. Республикалық кеңес жылына үш реттен кем болмайтындай шақырылады, соның ішінде күнтізбелік жыл соңында Кеңестің есеп беру мәжілісі өткізіледі. Кеңес төрағасы өзінің бастамасымен немесе Кеңес

мүшелерінің жалпы санынан 1/3-інің бастамасымен кезектен тыс Кеңес отырысын шақырта алады. Кеңес шешімі оның мүшелерінің көпшілік дауысымен қабылданады. Кеңесті өткізу тәртібі мен дауыс беру түрін Кеңес мүшелері алдын ала оның жұмысының басында белгілейді;

8.2.2. Кеңес күзіретіне келесілер кіреді:

- «Жас Ұлан» Кеңесі туралы ережесін бекіту;
- ұйым бюджеті мен жылдық қаржылық есептерін бекіту;
- ұйым Жарғысына өзгертулер мен толықтыруларды енгізу бастамасы;
- ұйым қызметінің бағдарламасы мен негізгі бағыттарын анықтау және оларды «Жас Ұлан» Құрылтайына ұсыну;
- «Жас Ұлан» Құрылтайының күн тәртібін бекіту;
- төтенше және кезектен тыс Құрылтайды өткізу туралы шешім қабылдау;
- Кеңес төрағасын 2 жыл мерзімге сайлау;
- «Жас Ұланның» құрметті мүшелері қатарына қабылдау;
- Бірлестік бөлімшелерін құру және қысқарту туралы шешім қабылдау, Бірлестік бөлімшелері туралы ережені бекіту;
- «Жас Ұлан» қызметіне байланысты басқа да мәселелер.

8.2.3. Кеңестің құрамы делегаттар қатарынан анықталып, сайланады (әр облыстан, Алматы және Астана қалаларының атқарушы хатшылары мен «Ұлан басшысын» қосқанда, 2 адамнан);

8.2.4. Кеңестің өкілеттілік мерзімі – екі жыл;

8.3. Кеңестің жалпы қызметіне жетекшілікті Кеңес төрағасы атқарады;

8.3.1. Кеңес төрағасының өкілеттігі Құрылтайдың сәйкес шешімі қабылданғанда, мерзімнен бұрын тоқтатылады;

8.3.2. Кеңес төрағасы төмендегі қызметтерді атқарады:

- Құрылтайда есеп береді;
- Кеңестің төтенше және кезектен тыс отырысын өткізу туралы бастамасымен шығады;
- Кеңес отырыстарына басшылық етеді және Кеңестің қызметін үйлестіреді;
- «Жас Ұлан» қызметін ұзақ мерзімді жоспарлау барысына басшылық етеді;
- мемлекеттік және басқа да мекемелер мен ұйымдармен қарым-қатынаста «Жас Ұланның» ресми өкілі болады;
- Атқарушы директордың ұсынуымен ұйым қызметін басқару құрылымын, штаттық кестені және лауазымдық нұсқаулықтарды бекітеді;
- ұйым атынан сенімхатсыз әрекет етеді.

8.3.3. Кеңес төрағасының орынбасарлары болады. Орынбасарларды «Жас Ұлан» кеңесі сайлайды.

8.4. Атқарушы орган ретінде Атқарушы директорат шығады. Атқарушы директоратты Атқарушы директор басқарады

8.4.1. Атқарушы директорды Төрағаның ұсынымы негізінде Республикалық кеңес тағайындайды.

8.4.2. Атқарушы директор ұйым қызметін оперативті басқаруды жүзеге асырады, ол Құрылтайға, Кеңеске, Кеңес төрағасына есепті, олардың шешімдерінің орындалуын ұйымдастырады. Атқарушы директор ұйым алдында қызметтің нәтижелері мен заңдылығы үшін жауапты.

8.4.3. Атқарушы директор құзіретіне кіретіндер:

- өзінің меншікті құралдары шегінде ұйым қызметін қажетті материалдық-техникалық жабдықтармен қамтамасыз ету;
- жарғыдағы қызметті жүзеге асыру үшін қосымша қаржы мен материалдық құралдар көздерін тарту;
- Кеңес пен Құрылтайдың кезекті және кезектен тыс отырыстарын ұйымдастыру және өткізу;
- бекітілген бюджетке сәйкес мүлік пен қаражатты басқару;
- кадрлық мәселелерді шешу, бұл жағдайда орынбасарлары мен аппарат құрылымының жетекшілерін тағайындау Кеңес төрағасымен келісіледі;
- Бірлестік қызметкерлеріне қатысты, олардың лауазымға тағайындалуы, ауысуы мен жұмыстан шығуы туралы бұйрықтарды; өз құзіреті шеңберіндегі мәселелер бойынша Атқарушы директораттың барлық қызметкерлеріне орындауға міндетті ұйғарымдарды шығару; сонымен қатар келісім шарт негізінде қызметкерлерді қабылдау;
- еңбек ақысының төлену жүйесін анықтайды, сыйақы беру мәселелерін шешеді, мадақтау шараларын қарастырады және тәртіптік сөгістерді береді;
- Бірлестік атынан келісім-шарттарды жасайды;
- Кеңестің және делегаттар Құрылтайының ерекше құзіретіне кірмейтін басқа да өкілеттіктерді жүргізеді;
- ұйым атынан сенімхатсыз әрекет етіп, оның мүдделерін білдіреді.

8.4.4. Атқарушы директор өз өкілеттігін немесе оның бір бөлігін өзінің орынбасарына беруге құқылы.

8.4.5. Атқарушы директордың өз қызметін жүзеге асыруы мүмкін болмағанында, жаңа директор сайлағанға дейін оның қызметі уақытша орынбасарына өтеді.

8.4.6. Атқарушы директордың өкілеттігі, Кеңестің сәйкес шешімі қабылданған жағдайында, мерзімнен бұрын тоқтатылады.

9. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚЫЗМЕТ

9.1. «Жас Ұлан» қызметі «Бала құқықтары туралы» Конвенциясына және Қазақстан Республикасының заңнамасына қайшы келмейтін халықаралық үкіметтік емес ұйымдармен өскелең ұрпақты тәрбиелеу саласында өзара әрекеттеседі.

9.2. «Жас Ұлан» жасөспірімдер мен балалардың азаматтық белсенділігін арттыруға; зияткерлік, шығармашылық және әлеуметтік дамуына қолайлы жағдайлар жасауға бағытталған халықаралық үкіметтік емес ұйымдардың жобаларына қатысады.

«Жас Ұлан» ұйымының АНТЫ

Мен, _____, Республикалық бірыңғай «Жас Ұлан» балалар мен жасөспірімдер ұйымының қатарына кіре отырып:

Өз Отаным – Қазақстан Республикасының патриоты болуға; Мемлекеттік рәміздерді құрметтеуге, дәріптеуге; Туған елім, жерім, Отанымды мақтаныш етуге; Ата-анамды қадірлеуге; Үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсетуге; Білімге табандылықпен ұмтылуға; Салауатты өмір салтын ұстануға; Табиғатты аялауға; «Жас Ұлан» Ережесін бұлжытпай сақтауға және оны өз достарымнан талап етуге ант етемін.

Біздің жерлестеріміздің даңқты ерлігі өнегесі негізінде ерлікке үйренуге және Отанға шексіз қызмет етуге салтанатты түрде

АНТ ЕТЕМІН, АНТ ЕТЕМІН, АНТ ЕТЕМІН!

Мазмұны

Кіріспе.	3
1. «Мәңгілік Ел» құндылықтарын енгізудегі балалар мен жасөспірімдер ұйымының орны мен рөлі.	6
2. Балалар мен жасөспірімдер жұмысын жоспарлау механизмі.	20
3. Балалар мен жасөспірімдер жұмысын ұйымдастырудағы инновациялық әдістер.	32
4.«Жас Ұлан» балалар мен жасөспірімдер ұйымын дамытуды бағдарламалық қамтамасыз ету бойынша әдістемелік ұсынымдар.	49
Қорытынды	70
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.	72

Введение

В Казахстане происходит крупномасштабная модернизация национальной экономики и гражданского общества. Согласно Плану нации «100 конкретных шагов по реализации пяти институциональных реформ» реализуется пять институциональных реформ:

- формирование профессионального и автономного государственного аппарата;
- обеспечение верховенства закона;
- индустриализация и экономический рост;
- транспарентное и подотчетное государство;
- нация единого будущего.

Духовным выбором народа стала национальная идея «Мәңгілік Ел» и ее ценности- это независимость, национальное единство, мир и согласие, светское общество и высокая духовность, семейные ценности, экономический рост на основе индустриализации и инноваций; это Общество Всеобщего Труда, общность истории, культуры и языка, национальная безопасность и т. д.

В этих государствообразующих, общенациональных ценностях заключается идейная основа нового казахстанского патриотизма.

В «Стратегии «Казахстан - 2050» – Новый политический курс состоявшегося государства», актуализируя вопросы, связанные с проблемами духовного единения и преемственности поколений, формирования у них национального самосознания и нового казахстанского патриотизма, Президент страны Н.А. Назарбаев отметил, что это есть необходимое условие построения цивилизованным путем, в ближайшем будущем, Сильного и Мощного Государства Казахстан.

В этой связи особую актуальность обретает проблема формирования поколения компетентных, активных, креативных граждан, принимающих демократичные ценности и ответственные решения в ситуации выбора, обладающих развитым чувством ответственности за судьбу страны.

В современном детском движении школой формирования социальной активности, лидерских качеств подростков, навыков участия в общественно-гражданских, социальных институтах государства признаны детские общественные организации и объединения. Именно через участие в разнообразной практической деятельности идет процесс социализации и личностный рост.

Детско-юношеская организация «Жас Улан», созданная по поручению Президента Казахстана Н. Назарбаева, лидерами МК «Жас Отан», молодежных и детских НПО, студентами «Назарбаев университета» сегодня является не

только структурой, но и особой педагогически образованной средой жизнедеятельности ребенка; педагогически преобразованным социумом.

Новая система детского движения «Жас Улан» расширяет зону формирования общей культуры, способствует становлению внутреннего мира детей, формированию новых ценностных ориентаций, стимулирует социальное развитие ребенка.

Ценности являются смыслами воспитания и социализации детей в детско-юношеской организации. Они существуют именно для того, чтобы научить ребенка принимать их через деятельность и оценивать деятельность, инициировать и поддерживать ее с нравственных, общественно одобряемых позиций. При этом воспитание как межличностная самооценная деятельность обеспечивает поддержку ценностного развития ребенка, социализация содействует приобретению им первоначального социально-нравственного опыта посредством включения его в решение общественных, культурных, экологических, производственных и иных задач.

Преимуществами детско-юношеской организации является то, что здесь:

- создаются условия, способствующие формированию практических навыков лидера;
- предоставляется уникальная возможность обрести положительный опыт взаимодействия с ровесниками в разнообразной деятельности;
- отсутствует жесткая оценочная система, стандартизация деятельности, что способствует стремлению к объединению в команды и творческой реализации самых современных интересов подростков.

Детско-юношеское движение имеет почти вековую историю, и ранее им более всего занималась педагогическая наука, которая проанализировала опыт скаутизма, пионерских коллективов.

Сегодня изменился объект изучения: вместо единственной массовой политической детской организации возникло детское – юношеское самодеятельное движение. Это вызвало к жизни исследования в новом формате, посвященные анализу опыта деятельности современных детско-юношеских организаций. Это исследования Е.А. Дмитриенко, М.К. Курсабаева, А.Н. Тесленко, Д.В. Лепешева, А.К. Жумашева, Л.В. Алиевой, А.В. Волохова и др. Морально-этической доминантой новой модели детского движения определен принцип гуманистических идеалов: национальных традиций, патриотизма, толерантности, сотрудничества. а также принцип личной ответственности за свои поступки.

Системное обновление содержания среднего образования, которое осуществляется в рамках перехода на 12-летнюю модель школьного образования, трансляция опыта АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы»,

задача воплощения национальной идеи «Мәңгілік Ел», поставленная Лидером нации Н. Назарбаевым перед всеми казахстанцами, определили необходимость разработки методических рекомендаций по организации деятельности Республиканского Общественного Объединения «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан».

Цель рекомендаций – расширить и углубить понимание деятельности детско-юношеской организации как новой системы активизации юных казахстанцев, для развития инновационного и творческого потенциала организаторов и руководителей детского движения.

1. Место и роль детско-юношеской организации в привитии ценностных ориентиров «Мәңгілік Ел»

Анализ теоретических и методических основ воспитания ценностей в условиях детско-юношеской организации показывает, что издавна существовала и существует идея о том, что детское движение, объединяющее детей (по Конвенции о правах ребенка ООН это возраст от 7 до 18 лет [4]) - важный фактор развития личности, ее социализации, так как оно, будучи реальной разновидностью движений современности, является во всем мире начальной ступенью демократии, истоком гражданственности, развития творческого потенциала в обществе.

По Е.Е. Чепурных [5] Детским объединениям присущи три основные функции: *развивающая* (обеспечивает гражданское, нравственное становление личности, развитие ее социального творчества, умения взаимодействовать с людьми, выдвигать и достигать общественно- и личностно значимые цели), *ориентационная* (обеспечение условий для ориентации детей в системе нравственных, социальных, политических, культурных ценностей), *компенсаторная* (создание условий для реализации потребностей, интересов, возможностей ребенка, не востребованных в других общностях, для устранения дефицита общения и соучастия).

Существенным в развитии умения детей и, особенно подростков и юношества, взаимодействовать, является общество сверстников. Ребенок по натуре своей существо социальное в высоком смысле этого слова: в общении со сверстниками он получает дополнительные знания (научные и житейско-обыденные), обогащает свой жизненный опыт, усваивает социальные нормы и ценностные ориентации, вырабатывает критерии оценки, приобретает опыт взаимоотношений со сверстниками, испытывает чувства дружбы и товарищества, находит возможности самореализации и самоутверждения, ощущает эмоционально-положительное состояние единения со сверстниками.

О.В. Якубенко идентифицирование в условиях детского объединения связывает с приобретением опыта культуросообразного общения с представителями различных поколений [6]. Автор считает, что включение младших школьников в детское объединение способствует созданию воспитывающей среды, направленной на коррекцию различных форм дезадаптации детей [7].

Среди функций детских объединений П.И. Фролова выделяет такие как: социальная защита, формирование социальной грамотности, коррекция социального поведения и социальных связей, профилактика асоциального поведения, социальная реабилитация детей [8].

А.Н. Тесленко, Е.А. Дмитриенко акцентируют внимание на ведущей роли детско-юношеской организации в привитии чувства Родины, патриотического отношения к ее достижениям, уважения к истории своей страны и к народам, проживающим на ее территории [9].

Воспитание базовых ценностей начинается, по мнению, Е.В. Чердынцевой с реализации таких подходов, как культурологический, деятельностный и личностно-ориентированный [10]. Культурологический подход предполагает систематическое погружение детей в познание истории, традиций, культурных особенностей своего региона и формирование у них на этой основе ценностных ориентаций. Деятельностный подход направлен на создание мотивации и включение школьников в различные виды продуктивной краеведческой деятельности. При этом ведущими видами деятельности являются проблемно-ценностное общение, проектная, исследовательская деятельность.

Следует выделить также такие подходы, как аксиологический, личностно-ориентированный, системно-деятельностный, развивающий.

Аксиологический подход изначально определяет всю систему ценностного развития и воспитания обучающихся в условиях детско-юношеской организации, в основе которого – национальный воспитательный идеал как высшая педагогическая ценность, смысл всего современного образования и система базовых национальных ценностей. В концепции подхода человек – носитель базовых национальных ценностей, субъект, способный к организации своей деятельности в мире на основе духовных идеалов, нравственных установок и моральных норм.

Аксиологический подход позволяет выстроить на прочных морально-нравственных основах уклад жизнедеятельности организации.

Личностно-ориентированный подход концентрирует внимание педагога на целостной личности участника организации, заботе о развитии не только его интеллекта, гражданского чувства ответственности, но и духовной личности с эмоциональными, эстетическими, творческими задатками и возможностями развития в детском движении.

Системно-деятельностный подход учитывает полисубъектность процесса привития ценностей. Применительно к детской организации, он предусматривает, согласованность ее деятельности с различными субъектами воспитания и социализации, при ведущей роли общеобразовательной школы.

Стандартом системы ценностей в Казахстане являются ценности «Мәңгілік Ел».

Общенациональная идея «Мәңгілік Ел» представлена в Патриотическом акте «Мәңгілік Ел» в форме семи принципов патриотического воспитания, так как в Казахстане актуализируется необходимость усиления работы по данному направлению всеми возможными средствами в учебной, внеклассной, воспитательной деятельности [2].

Это принципы:

«Мәңгілік Ел - это Независимость и Астана.

Мы будем верны великой исторической миссии укрепления Независимости.

Мы будем всегда гордиться Астаной как ярким символом расцвета и силы нашего народа.

Мәңгілік Ел - это Общенациональное единство, мир и согласие.

У нас одна Родина – Независимый Казахстан, у нас Одна страна - Одна судьба.

Народ, который верен великому делу мира и согласия, будет существовать тысячелетиями.

Мәңгілік Ел - это Светское Государство и Высокая Духовность.

Единство гражданских и духовных ценностей позволило нам найти свой собственный путь и гордо заявить о себе всему миру.

Мы и дальше будем всемерно развивать глобальный диалог религий и цивилизаций, определяющих уникальный духовный облик нашей страны.

Мәңгілік Ел - это устойчивый Экономический Рост на Основе Инноваций.

Мы будем развивать индустриальную и инновационную мощь государства, бережно относиться к природным ресурсам и окружающей среде, утверждать в обществе культ учености и образования, как интеллектуального фундамента нации.

Мәңгілік Ел - это Общество Всеобщего Труда.

Все достижения и успехи страны – результат каждодневного, кропотливого труда всех казахстанцев.

Мы будем укреплять наши ценности трудолюбия и ответственности, уважения к Человеку Труда, создавая условия для реализации созидательного потенциала каждого гражданина страны.

Мәңгілік Ел - это Общность Истории, Культуры и Языка.

Мы будем бережно относиться к нашему общему историческому наследию.

Мы будем преумножать культурное многообразие народа Казахстана.

Мы будем следовать принципу развития государственного языка как основы консолидации общества, трехязычия как главного условия конкурентоспособности Нации.

Мы - Большая Страна – Большая Семья.

Мәңгілік Ел – это Национальная безопасность и глобальное участие Казахстана в решении общемировых и региональных проблем.

Мы должны защищать свои достижения.

Укрепление национальной безопасности является священным долгом каждого гражданина, патриота своей страны.

Мы будем укреплять признанный авторитет страны на международной арене, продвигая идеи мира и согласия».

Президент страны Н.А. Назарбаев обозначил задачу формирования казахстанского патриотизма как одну из первостепенных практических задач в рамках долгосрочных приоритетов развития нашей страны.

Развивающий подход характеризуется применением психолого-педагогических, коммуникативных ситуаций.

Развивающий характер развития и воспитания достигается, когда ценности формулируются в виде вопроса, поставленного педагогом, принимаемого обучающимся и обращенного ими к содержанию обучения, семейной, социальной, культурной жизни, к самим себе (в частности, что есть: Отечество?

семья? милосердие? закон? честь? Что есть базовые национальные ценности?). Понимание (это ответ на вопрос), которое достигается через осмысление общественного значения ценностей и открытия их личностного смысла.

Каждая из базовых ценностей, педагогически определяемая как вопрос, превращается в воспитательную задачу. Для ее решения школьники вместе с педагогами, родителями, иными субъектами культурной, гражданской жизни обращаются к содержанию:

- общеобразовательных дисциплин;
- произведений искусства и кино;
- периодической литературы, публикаций, радио- и телепередач, отражающих современную жизнь;
- духовной культуры и традиций народа Казахстана;
- истории, традиций и современной жизни своей Родины, своего края, своей семьи;
- жизненного опыта своих родителей и прародителей;
- общественно полезной и личностно значимой деятельности в рамках педагогически организованных социальных и культурных практик;
- других источников информации и научного знания.

Таким образом, содержание разных видов деятельности в детско-юношеской организации интегрируется вокруг сформулированной в виде вопроса-задачи ценности. В свою очередь, ценности последовательно раскрываются в содержании образовательного процесса и всего уклада школьной жизни.

Имеет место точка зрения на роль педагога в ценностном ориентировании в условиях детско-юношеской организации.

Е.Г. Ожогова полагает, что для учителя важно отсутствие у него синдрома психического выгорания личности [11]. Высокий уровень говорит об отсутствии у педагога интереса к работе, о снижении уровня самооценки. Ему самому необходима активизация личностных ресурсов. Напротив, активный педагог создает базу жизненную, социальную, культурную, нравственную силу.

Д.В. Лепешев, А.К. Жумашев, исследуя детско-юношеское движение как предмет научно познания, отмечают, что сегодня изучением детского движения занимается новая наука, которую назвали, предположительно, социокинетикой детства [12].

Социокинетика детства изучает детское движение в системе государства и общества как:

1. Особое социальное явление, реально связывающее мир детства и мир взрослых;
2. Специфическая форма участия детей в общественной жизни, объективно заключающаяся в себе механизм реализации гражданских прав и свобод ребенка;
3. Своеобразный социально-воспитательный институт, направляющий процесс социализации личности.

Исследователями (педагоги, психологи, социологи, философы, историки, политологи, культурологи, врачи, праведы) очерчена предметная область новой науки, включающая три аспекта:

- феномен детского общественного объединения и организации;
- деятельность детских общественных объединений, их функционирование, социальное взаимодействие;
- формирование личности в деятельности общественного объединения и организации.

Все функции детских организаций разделяются на три группы.

В первую группу функций включаются *целевые функции*, которые раскрывают цели деятельности организации; функции, направленные на удовлетворение разнообразных потребностей детей и их интеллектуальное, духовное и физическое развитие; социально-педагогические, которые направлены на регулирование социальных отношений детей, создание условий для их социального благополучия.

Во вторую группу входят *коммуникативные функции*, направленные на формирование адекватной социальной психологической среды, развития детского коллектива.

В третьей группе находятся *организационные функции*, обеспечивающие реализацию функций первых двух групп: планирование, рефлексия, коррекция, контроль и т.п.

К специфическим функциям детских организаций, наряду с традиционными, относятся:

- содействие естественному стремлению подростков к самоорганизации, самореализации и саморазвитию на основе удовлетворения их разнообразных интересов и потребностей;
- защита прав, интересов и потребностей членов организации;
- создание условий для освоения детьми и подростками социального опыта, основанного на гуманистических традициях и служащего источником формирования собственного положительного опыта.

Исходя из суждений ученых о роли детско-юношеской организации в ценностном развитии ребенка, можно выделить такие аспекты:

- главная роль детского движения заключается в организации процесса ценностной продуктивной практико-ориентированной деятельности, результатом которой для ребенка будут ценностные компетенции;
- организация создает условия для освоения социально значимых ценностей;
- организация ориентируется на современные научные подходы, что позволяет формировать современные базовые ценности;
- *детско-юношеская организация в Казахстане прививает национальные ценности «Мәңгілік Ел».*

6 июля 2011 года в Республике Казахстан по инициативе Президента страны Назарбаева Н.А. была создана детско-юношеская организация «Жас Ұлан». Детско-юношеская организация «Жас Ұлан» объединяет всех учащихся

школ Республики Казахстан. Действующие в настоящее время школьные организации становятся частью республиканской организации.

В Положении о деятельности республиканской единой детско-юношеской организации «Жас Ұлан» определена как организация, формирующая подрастающее поколение в духе казахстанского патриотизма на основе высоких духовно-нравственных ценностей, принципов гуманизма, толерантности и демократизма [13].

«Жас Улан» структурирована согласно возрастному принципу по двум уровням: члены организации - школьники 1-4 классов (6-10 лет) относятся к «Жас Кыран», а школьники 5-10 классов (11-16 лет) – к «Жас Улан».

Вступление в республиканскую детско-юношескую организацию «Жас Ұлан» проходит на добровольной основе, по желанию учащихся и их родителей. Быть членом республиканской детско-юношеской организации гордо и почётно. В первую очередь в ряды республиканской детско-юношеской организации принимаются учащиеся школ, имеющие достижения в учёбе и занимающие активную гражданскую позицию.

Целью «Жас Ұлан» является формирование у подрастающего поколения чувства патриотизма, стремления к знаниям и самосовершенствованию; ответственного отношения к делу; сопричастности к истории страны, к настоящему и будущему Независимого Казахстана.

Приоритетными задачами единой детско-юношеской организации «Жас Улан» названы:

- формирование духовно-нравственного потенциала подрастающего поколения на основе знания истории, культуры, языка народа Казахстана;
- повышение гражданской активности и сознательности детей и подростков;
- стимулирование познавательной деятельности;
- создание позитивных условий для интеллектуального, творческого и социального развития детей и подростков;
- развитие личностных качеств ребёнка, направленных на формирование его ответственности и трудолюбия, раскрытие лидерского потенциала и организаторских способностей.

Ведущими принципами деятельности «Жас Ұлан» выделены:

- приоритетность общечеловеческих ценностей и гражданского самосознания;
- добровольность и доступность;
- преемственность поколений, соблюдение традиций «Жас Ұлан»;
- единство взрослых и детей в реализации основных целей и задач организации;
- патриотичность, толерантность и духовно-нравственная направленность деятельности.

К функциям «Жас Ұлан» относятся следующие:

- воспитательная;
- познавательная;

- коммуникативная;
- социальная;
- информационная;
- творческая.

Обладая мощнейшим воспитательным потенциалом, детско-юношеская организация «Жас Улан» каждую из функций должна ориентировать на привитие ценностей «Мәңгілік Ел»:

- *воспитательная функция* - передачу образцов жизни, примеров поведения, пропаганду ценностей, отношение к миру, к людям, к самому себе и т.д.;

- *познавательная функция* – знаниевые ценности (богачейшие знания о мире) и трансляцию их в социальном опыте множества поколений;

- *коммуникативная функция* – социальные нормы общения, ценностные эталоны культуры речи и трансляцию их через оптимальный коммуникативный процесс (эффективный обмен информацией, коммуникативное поведение);

- *социальная функция* – общечеловеческие ценности, национальную систему и ценностей, позволяющих организации детей и подростков включиться в широкие социальные связи и определить свое место в социальной среде;

- *информационная* – ценности собранной, обработанной и выявленной информации (актуальной, объективной, насыщенной), обеспечивающей образовательные, духовные и культурные потребности, а также моделирование информационного поведения и личностные ценностные интересы;

- *творческая* – творческий личностный потенциал ребенка, его природные задатки, ценность творческого созидательного труда.

Базовые национальные ценности не локализованы в содержании отдельного учебного предмета, формы или вида образовательной деятельности. Они пронизывают все учебное содержание, весь уклад школьной жизни, всю многоплановую деятельность школьника как человека, личности, гражданина, включая деятельность в системе детско-юношеской организации. Национальные ценности «Мәңгілік Ел» создают смысловую основу пространства воспитания и социализации личности. В этом пространстве снимаются барьеры между отдельными учебными предметами, между школой и семьей, школой и обществом, школой и жизнью.

«Мәңгілік Ел» направлена на консолидацию детей и юношества.

Ключевая роль в привитии национальных ценностей «Мәңгілік Ел» отводится организаторам и руководителям общественной организации.

Именно они призваны осуществить обновление:

- содержания деятельности,
- форм самореализации детей и подростков,
- методов творческого развития способностей и потребностей детей и подростков,

- построить новую систему межличностных взаимоотношений и взаимодействий между учениками и учителем, учениками в объединении, учителем и родителями, детьми и социальной средой. Педагогическое

взаимодействие должно быть основано на безоговорочном признании права ребенка на добровольный выбор уровня, темпа, объема, результата своего познания и развития.

Все эти позиции должны найти отражение в программах, планах работы, Положениях, Уставах детских коллективов, что позволит освоить, развить и закрепить ценности «Мәңгілік Ел».

Важно также педагогам уяснить, что нравственные ценности и нормы передать на уровне формальных призывов к ученику нельзя. Недоусвоение какой-то нравственной нормы может привести к деформации всей личностной сферы человека. Личность- продукт собственного труда и исканий. Поэтому задача педагогов в условиях детско-юношеской организации помочь детям обрести свое дело, роль, место, цель, интерес, окружение, статус, перспективу. Только в активной практической деятельности формируется личностный опыт и присваиваются духовные ценности.

Правомерно определиться с компетентностями педагога в детско-юношеской организации «Жас Улан».

Компетентности организатора детско-юношеской организации «Жас Улан»

Знаниевая компетентность	Методическая компетентность	Личностно-значимые качества
1.Знание теории общей, возрастной психологии, социальной педагогики 2.Профессиональная компетентность в сфере специфики деятельности детских организаций, теории и истории их развития 3.Знание современных форм, методик, моделей воспитательной работы 4. Правовые знания в области защиты прав ребенка 5.Знание диагностических методик психолого-педагогической направленности	1.Умение создавать условия для реализации творческих наклонностей и способностей детей 2.Понимание потребностей детей 3.Умение наладить контакт с детьми, регулировать межличностные отношения 4.Владение методиками работы с детскими объединениями 5.Умение перестраиваться в зависимости от педагогических задач 6.Способность к самообразованию	1.Нравственная и педагогическая культура 2.Коммуникативность 3.Интеллектуальность 4.Инициативность 5.Ответственность 6.Личностная самоорганизация 7.Творческий потенциал 8.Общая эрудированность 9.Позитивное мышление

Ценности «Мәңгілік Ел» должны стать базовыми в деятельности в детско-юношеской организации «Жас Улан» и реализоваться по следующим направлениям развития членов объединения: интеллектуальное; спортивное; творческое; общественная деятельность, информационно-правовое.

Основными особенностями интеллектуального развития детей и подростков в детско-юношеской организации являются: формирование операциональной стороны мышления (умение оперировать информацией-анализировать, обобщать), совокупности знаний, мотивации самостоятельности мышления, уверенности в собственных способностях, глубины, логики и активизации мыслительной деятельности, уважения к знаниям и престижа образованности.

В результате дети с высоким уровнем интеллекта имеют адекватный уровень самооценки, обладают внутренней свободой и высоким самоконтролем, уровнем познавательного интереса и инициативности. Они успешно приспосабливаются к требованиям социального окружения, сохраняя, тем не менее, личную независимость суждений и действий. Это позволяет им продуктивно участвовать в интеллектуальных играх, дебатах, предметных и творческих олимпиадах, научно-практических конференциях, дискуссиях.

Полноценное развитие интеллектуальных способностей важно для детей, которым предстоит в недалёком будущем вносить вклад в реализацию проблем общества. От степени интеллектуальной готовности ребёнка зависит понимание им собственной роли в социуме. *Формируемая интеллектуальная готовность- ценность, в соответствии с «Мәңгілік Ел», являющаяся одной из составляющих интеллектуального фундамента нации.*

Интеллектуальное развитие ребенка характеризуется закономерной сменой стадий, в которой каждая предыдущая стадия подготавливает последующие. С возникновением новых форм мышления старые формы не только не исчезают, а сохраняются и приумножаются. Так, мышление у школьников приобретает новое содержание, находя свое выражение в решении все усложняющихся задач. Интеллектуальное мышление также поднимается на более высокую ступень, проявляясь в развитии умения гибко, оригинально мыслить, в исследовательском подходе к явлениям и объектам.

Спортивное развитие ставит своими задачами пропаганду у детей потребности и навыков здорового образа жизни, культуры ЗОЖ, ответственности за собственное здоровье, воспитание негативного отношения к вредным привычкам, воспитание любви к физической культуре и спорту.

Данное направление объединяет аудиторные занятия и спортивно-массовые мероприятия (спортивные фестивали, игры, спартакиады, олимпиады); физкультурно-оздоровительную деятельность (организация летних физкультурно-оздоровительных лагерей, туристических походов, кроссов, соревнований и т.п.); формирует исследовательские способности и умение самостоятельно принимать решения, увлекает азартным соперничеством, гармонизируют отношения человека с окружающей средой.

В спортивном развитии детей в детской организации создаются предпосылки как для укрепления здоровья, закаливания организма и его всестороннего физического развития, так и для формирования таких личностных качеств как выдержка, уверенность, сила воли, самостоятельность, самообладание, самооценка [14].

Содержание деятельности данного направления является стимулом приобретения воспитанником новых знаний и умений социального взаимодействия для успешной реализации в дальнейшей жизни, в профессиональной деятельности, службе в армии.

Вовлекая детей и подростков в спортивное направление, педагог помогает им освоить ценность Мәңгілік Ел - национальная безопасность страны.

Творческое развитие в детско-юношеской организации – одно из важнейших направлений бесконечного процесса зарождения новых возможностей творческой личности - и превращения их в реальную действительность.

Творчество - это форма самореализации личности; это возможность выразить своё особое, неповторимое отношение к миру. В данной ситуации руководители общественной организации должны помочь ребёнку «раскрыться», проявить свои лучшие качества, максимально реализовать потенциальные возможности. Творчество как процесс познания лучше осуществляется через взаимосвязь поэзии, живописи, музыки, танцев, которые по своей природе должны развивать все стороны творческой личности: воображение, интуицию, эстетический вкус и эмоциональную сферу, художественное мышление, целостный охват явлений и способность к синтезу. Именно такой фундамент развития закладывается в школьном возрасте в процессе творческой деятельности через участие в слетах талантливой молодежи, конкурсах по различным направлениям.

Задача организации – помочь ребёнку сохранить творческое отношение к жизни.

В быстро меняющемся мире, одним из главных двигателей развития которого является новаторство, как в экономической, так и в социальной области, особое место, должно принадлежать воображению и творчеству, которые являются наиболее яркими проявлениями человеческой свободы и которые могут оказаться под угрозой в результате определенной стандартизации индивидуального поведения. XXI век нуждается в разнообразии талантов и личностей, причем речь идет не только о выдающихся людях, существование которых является совершенно необходимым в любой цивилизации. В связи с этим необходимо представить детям и подросткам все возможности для экспериментирования и открытия нового в художественной и культурной областях, которые должны дополнить интересные рассказы о том, что сумели создать в этих областях предыдущие поколения или их современники [12].

В этом направлении дети вовлекаются в процесс приобщения к ценности «Мәңгілік Ел - это Общество Истории, Культуры и Языка», наиболее полно им раскрывается ценностная основа жизни- Труд.

Общественная деятельность - это целенаправленная деятельность, призванная сформировать у детей систему качеств личности, взглядов и убеждений. Задача данного направления - создание условий для демонстрации в детской, подростковой среде различных видов социальной активности участников общественного объединения.

Требования, предъявляемые к принципам развития общественных начал у детей:

- Обязательность. Принципы деятельности - воспитывать у детей конкретность и своевременное выполнение задач;

- Комплексность. Принципы несут в себе требование комплексности, предполагающее их одновременное и поочередное применение. Происходит обучение проведения и организаций мероприятий разных сложностей.

- Равнозначность. Принцип - воспитывать в детях помощь ближнему и любовь к труду.

Чтобы общественно значимые цели различных видов деятельности были приняты учащимися и стали их собственными целями, для этого необходимо:

обеспечивать принятие каждым учеником общественно значимых и предметных целей деятельности;

побуждать у учащихся желание включаться в ту или иную деятельность, в процессе которой ставятся и реализуются общественно значимые цели;

обеспечивать успех каждого ученика в деятельности, в которую он включается;

обеспечивать общественное признание и оценку результатов деятельности учащихся;

побуждать у них потребность самостоятельно расширять сферу «добрых дел», направленных на реализацию новых общественно значимых целей.

Ведущими формами направления становятся проектная деятельность, волонтерская деятельность, социальное проектирование. *Ценности Мәңгілік Ел глубоко осваиваются в данном направлении*, т.к. школьники имеют возможность разработки и внедрения в жизнь собственных проектов, инициатив, *получают незаменимый опыт общественного участия*, который является важным условием для их самореализации и успешного будущего.

Актуальность детской организации в общественной деятельности заключается именно в этой специфической социально-педагогической функции -приобретения социального опыта.

Социальный опыт как совокупность ценностей и установок личности, складывается в результате взаимодействия человека с другими людьми, с окружающим миром в экономической, политической и духовной сферах его жизнедеятельности. Социальные пробы являются основой формирования социального опыта. Это те ситуации, в процессе которых ребенку необходимо решить какую-либо проблему: нравственного выбора, выбора способа

организации деятельности, социальной роли и др. Когда в ситуации возникает проблема для ребенка, и существуют условия для самостоятельного ее решения, создается возможность социальной пробы (испытания), как метода самовоспитания [15]. Социальные пробы охватывают все сферы жизни человека и большинство его социальных связей. В процессе включения в эти ситуации у детей формируется определенная социальная позиция и социальная ответственность, которые и являются основой для их дальнейшего вхождения в социальную среду.

Социальный опыт реализуется через принцип социального закаливания, то есть включения детей в реальные и имитируемые ситуации, где требуются:

- волевые усилия для преодоления негативного воздействия социума;
- социальный иммунитет;
- стрессоустойчивость рефлексивной позиции;
- вариативное проектирование своего поведения в сложных жизненных ситуациях.

Условия для социально значимой деятельности в детской организации могут создаваться посредством развивающегося детского самоуправления. Именно тогда, когда дети сами определяют содержание своей деятельности, сами планируют эту деятельность, принимают и реализуют решения, создаются условия для раскрытия их возможностей, развития их потенциалов. Самоуправление интегрирует потребности детей в самореализации через организацию разнообразных социально полезных и творческих дел.

Развитие самоуправления в детской организации во многом зависит от способа организации общественно значимой деятельности детей [15]. Между способом организации жизнедеятельности членов детской организации и удовлетворенностью ее результатами существует прямая связь и зависимость. Правомерно поэтому говорить о зависимости результатов самореализации от способа организации той деятельности в процессе которой она осуществлялась. Практика свидетельствует, чем лучше организована разнообразная деятельность детей тем выше ее эффективность тем больше у них возможностей реализовать себя.

Информационно-правовое развитие – одно из важнейших направлений в обеспечении жизнедеятельности общественного объединения.

Большое внимание в данном направлении необходимо уделять обучению школьников основам журналистики, теории журналистики, теории жанров, основам редактирования, работе с интернет-сайтом детской организации.

Информационная деятельность создает возможности для участия молодых людей в актуальных мероприятиях (конкурсах, фестивалях разных уровней, где могут проверить свою компетентность), повышения уровня информированности об их роли в качестве проводников перемен. Это своеобразная палитра навыков, без которой человеку XXI века трудно понять окружающий мир. Но опыт свидетельствует о том, что еще многое предстоит сделать для того, чтобы взрослые изменили свое мнение и относились к детям как к партнерам в деле решения общих задач.

Основываясь на предположении о том, что изучаемое детьми сегодня будет формировать мир завтра, можно сказать, что повышение уровня информированности в юном возрасте является эффективным способом решения государственных задач в будущем.

Однако повышения уровня информированности детей и подростков недостаточно. Для того, чтобы они могли стать эффективными проводниками перемен в жизни общества, необходимо обеспечить пути превращения их знаний в действия и информационно-пропагандистскую работу в детском объединении, предоставить возможность выражать свое мнение в рамках местных, национальных и глобальных процессов развития, открыть пути реализации потенциала детей в отношении формирования своего собственного мира.

Особую актуальность приобретает формирование информационной культуры личности, перед которой открываются широкие перспективы эффективного использования накопленных человечеством информационных ресурсов.

Информационная культура - это систематизированная совокупность знаний, умений, навыков, обеспечивающих оптимальное осуществление индивидуальной информационной деятельности, направленной на удовлетворение информационных потребностей учащихся, возникающих в ходе учебной, научно- познавательной и иных видов деятельности.

Отсутствие целостной концепции формирования информационной культуры индивида, а также глобальность задачи подготовки молодого поколения к жизни в информационном обществе придают этой проблеме общегосударственное значение. И в ее решении особое место, безусловно, должна занять детско-юношеская организация.

Информационное развитие детей проходит в несколько этапов.

Активное формирование познания учащихся начинается в начальной школе, продолжается на всех этапах взросления школьника.

В младшем школьном возрасте идет процесс впитывания и накопления знаний, период усвоения этих знаний по их преимущественному признаку: чем знания интересней, необычней, образней, тем больше у детей желания и интереса ими обладать.

На среднем этапе обучения формируется привычка добывать информацию, постоянно ею пользоваться, появляется стойкая потребность владения информацией. Именно на среднем этапе обучения необходимо создать для учащихся такие условия, чтобы максимально развить их информационное поле, способствовать формированию информационной культуры [16].

Важен и такой аспект. Дети, для информационного развития, объединяются в детской организации в пресс-центры, где общение среди сверстников при этом является определяющим и приоритетным, полученная таким образом информация вызывает у подростков большее доверие, чем знания, предлагаемые взрослыми. При этом дети становятся участниками

творческого сообщества, которое существует и развивается благодаря обогащающей друг друга коммуникации [17].

Построение правового государства немыслимо без воспитания у подрастающего поколения гражданских качеств личности. Поэтому *воспитание правосознания у школьников становится одной из важных задач данной организации.*

Только в условиях сочетания правовых и нравственных норм и правил поведения народ становится законопослушным, дисциплинированным и исполнительным. Важнейшими задачами организации являются:

- Ознакомление учащихся с правовыми актами государства;
- Воспитание уважительного отношения к законам страны и убеждение в необходимости их выполнения;
- Привитие навыков законопослушного поведения, умения защищать свои права и свободы в установленном порядке;
- Усвоение основных норм, касающихся прав ребенка, формирование умения применять в конкретных ситуациях полученные знания.

В содержание правового воспитания и выполнения гражданских обязанностей входит правовое отношение к государству, к труду, к семье, к общественности. Каждый выпускник школы должен усвоить нормы и правила поведения в обществе, свои права и обязанности, основные положения о труде, регулирующие отношения родителей к детям и детей к родителям.

Необходимость работы по правовому воспитанию вызвана слабым знанием прав и обязанностей граждан Казахстана.

Структурными компонентами гражданственности подростков - участников детских общественных объединений - определяют гражданские качества, объединенные в группы: гражданско-патриотические, духовно-нравственные, морально-волевые и деловые, правовые и когнитивно-ценностные качества [18]. Мониторинг сформированности гражданственности определяется по критериям:

- когнитивный критерий, предполагающий наличие знаний об обществе и государстве, о гражданских правах и обязанностях, об общественных нормах, гражданственности и патриотизме, их полноте и глубине и др.;

- мотивационно-ценностный критерий, включающий наличие интереса и осознанных мотивов к социально значимой деятельности; сформированность гражданских качеств, понимание цели деятельности гражданской направленности и др.;

- конативный критерий, включающий умение применять имеющиеся знания на практике, наличие опыта гражданского поведения, коммуникативные навыки, степень развития социальной активности, инициативности в деятельности гражданской направленности и др.;

- эмоциональный критерий, его показатели — любовь к Родине, заинтересованное отношение к проблемам гражданственности, понимание цели деятельности гражданской направленности, адекватная оценка деятельности.

Таким образом, детско-юношеская организация «Жас Улан», как социальный институт, имеющий свою нишу в гражданском обществе, приобретает особую значимость в привитии детям и подросткам общенациональной системы ценностей Мәңгілік Ел.

2. Механизмы планирования работы детско-юношеской организации

Детско-юношеская общественная организация функционирует на основе планирования жизнедеятельности. Взрослым, как организаторам общественного объединения, необходимо знание механизмов планирования.

Механизм планирования – совокупность средств, методов, способов, с помощью которых принимаются плановые решения и обеспечивается их реализация.

В механизм входят:

- 1 - цели, задачи
- 2 - функции планирования
- 3 - методы планирования

Сегодня в инновационном детском движении развивается новая педагогика отношений, а не педагогика заорганизованных мероприятий.

При планировании необходимо опираться на современные технологии, в основе которых стимулирование инновационной, проектной, социально-преобразовательной деятельности детско-юношеских общественных организаций и их лидеров; избегать формального подхода, авторитарного принятия решений, навязывания каких-либо необдуманных, реально невыполнимых действий.

Лидер детского объединения должен действовать по принципу «авторитетности», а не «авторитарности». Главный вывод состоит в том, что «среда детского общественного объединения» формирует интеллектуальные и эмоциональные установки поведения индивидуумов путем вовлечения их в деятельность, которая усиливает и порождает определенные ценностные ориентации, имеет определенные цели и влечет за собой определенные последствия. В соответствии с целями деятельности одни вещи и поступки объявляются объектами высокой ценности, а другие отвергаются. Наиболее глубокие ценностные суждения формируются ситуациями, в которых человек активно участвует, а также в процессе непрерывного обмена информацией во взаимодействии с другими [19].

Цель - это осознанное представление результата деятельности. Иначе говоря, это идея, которую надо реализовывать. Но не всякая идея становится целью. Для этого необходимы два условия:

- идея может превратиться в цель, если она осознается как потребность человека либо объединения, организации и т.д.;
- для её реализации уже имеются необходимые условия.

Различают уставные цели детского объединения и цели конкретной деятельности. Уставные цели детского объединения - это то, ради чего люди объединились. Уставные цели носят чаще всего общий характер и фиксируются в основном документе детского объединения, его уставе. Вариантом актуальной цели для детского объединения может быть преобразование общества в каком-либо направлении. Но при постановке цели необходимо

правильно оценить свои силы, может, стоит начать преобразование общества с какой-либо его части, например, со школы, микрорайона, поселка, города и т.д.

Задача - это частная цель или мини-цель. Это конкретизация цели, шаг на пути её достижения. Каждая из поставленных целей и задач формулируется так, чтобы:

- было ясно, чего конкретно за данный период (или с помощью определенного средства) следует добиться;
- для её решения имелись реальные условия и возможности;
- её действительно можно было решить (достичь) именно в те сроки, на которые она ставится;
- побуждать (мотивировать) реализаторов (детей и взрослых) действовать в направлении её достижения.

Формулировка цели (как уставной, так и цели конкретной деятельности) должна быть короткой, ясной, понятной, позитивной [12].

Планирование предполагает разработку плана, программы.

Организаторы детского объединения являются помощниками в этом процессе. Их задача направить детей, обучить написанию плана, оказать реальную поддержку в его реализации. Эффективность достигаемых результатов и успех любой деятельности во многом зависят от того, насколько грамотно эта деятельность планируется.

Предназначение плана - упорядочить жизнедеятельность детской организации, обеспечить выполнение таких требований к процессу, как планомерность и систематичность, управляемость и преемственность результатов. В самом общем представлении план — это документ, указывающий содержательные ориентиры деятельности, определяющий ее порядок, объем, временные границы. *Он выполняет следующие функции:*

- направляющую, определяющую, т. е. конкретные направления и виды деятельности;
- прогнозирующую, т.е. косвенно отражает замысел, представляет результаты через конкретные действия;
- координирующую, организаторскую, т. е., с одной стороны, отражает то, каким образом, какими средствами деятельность организуется и кто является ее субъектом и объектом; с другой стороны, указывает порядок деятельности, ее взаимосвязь с другими видами, а также отражает взаимодействие субъектов деятельности, определяет ее место и время, отвечает на вопросы: кто, что, когда и где должен делать;
- контрольную: во-первых, сам педагог, дети, пользуясь планом, могут контролировать реализацию поставленных целей; во-вторых, по плану легко проверить, насколько он соответствует действительности;
- репродуктивную (воспроизводящую), т.е. через любой промежуток времени по плану можно восстановить содержание и объем выполненной работы [20].

Общий алгоритм любого планирования можно представить следующим образом:

1 шаг - определение предмета планирования. Сначала надо ответить на вопрос: что необходимо спланировать (всю деятельность, какое-то направление, конкретное дело)?

2 шаг - определение временного периода: какой период времени необходимо спланировать (год, четверть, месяц и т. д.).

3 шаг - структурирование предмета планирования. То, что планируется, необходимо разделить на возможные составные части (выделить направления или виды деятельности, вычленив содержательные и тематические блоки), т. е. как бы представить идеальный образ планируемого, а затем отобрать нужное и реальное. Для того чтобы спланировать работу на год, нужно продумать, из чего вся деятельность будет складываться, и выделить все возможные направления и виды: социально-полезная деятельность, проектная, волонтерская, коллективно-творческая деятельность, диагностика результатов и коллектива, взаимодействие с другими коллективами и т. д. Структурирование помогает сделать план реалистичным, отобрать наиболее эффективные средства и способы работы, избежать глобальности и расплывчатости.

4 шаг - анализ результатов и имеющегося состояния (коллектива, деятельности, подразделения и т. д.).

Структурирование поможет ответить на вопрос: какая информация, какие знания необходимы, чтобы спланировать свою работу? К примеру, чтобы спланировать воспитательный процесс в условиях детской организации, необходимо знать возраст учащихся, их уровень, социальное положение, интересы, способности, индивидуальные особенности. Необходимо знать условия, в которых педагог будет работать, специфику учреждения и образовательного процесса; кроме того педагог должен осознавать свой собственный профессиональный уровень. На данном этапе планирующий свою деятельность должен определить направления анализа и осуществить его.

По сути, анализ не является шагом в планировании, это самостоятельный вид педагогической деятельности, который также специально планируется и организуется, как и другие. Анализ готовит базу для планирования всей деятельности и предвосхищает планирование.

5 шаг - обобщение результатов анализа. Это логическое завершение предыдущего шага, в результате которого должен сложиться образ деятельности, ее особенностей, т. е. определяется база данных — отправная точка для моделирования деятельности.

6 шаг - целеполагание. Именно при целеполагании осуществляется первоначальный прогноз результатов: ради чего, на что работать, что хотелось бы получить в итоге.

7 шаг - коллективное планирование, которое предполагает включение в процесс совместного поиска идей, предложений всех, кто причастен к планируемой работе.

8 шаг - выбор средств достижения поставленных целей, решения задач, способов отслеживания и оценки результатов. На данном этапе отбираются содержание, методы, технологии, позволяющие решить поставленные задачи;

определяются взаимосвязи с теми, кто может помочь в достижении результатов. Прогноз продолжается, результаты уточняются, конкретизируются, выбираются способы их контроля и оценки.

9 шаг - распределение событий во времени. В зависимости от того, какой отрезок времени планируется, определяются этапы, периоды, даты; выстраивается логика дел и событий.

10 шаг - оформление (написание) плана. Опытные педагоги и руководители планируют сразу на бумаге и «начисто». Но детально, логично, точно, кратко, конкретно можно изложить свои действия на бумаге только тогда, когда они осмыслены. Поэтому не следует с легкостью выбирать форму и тут же ее заполнять [21].

Изложенный алгоритм может повториться несколько раз: при перспективном планировании (на год и более), при периодическом планировании (на четверть, полугодие), при краткосрочном (на месяц и менее), при оперативном, текущем (планировании дня, конкретного дела).

С этой целью необходимо определить систематичность анализа и планирования конкретно по срокам и включить эти виды деятельности в план (как бы «планирование планирования»).

Планирование можно представить как модель работы: содержательную, организационную, структурную; пошаговый алгоритм объединить в следующие этапы планирования:

1) подготовительный: определение предмета и отрезка времени, структурирование предмета;

2) аналитический: анализ результатов и имеющегося опыта, диагностика, обобщение результатов анализа;

3) моделирующий: целеполагание, коллективное планирование, выбор содержания и средств, прогноз результатов, распределение событий во времени;

4) заключительный (оформительский): выбор структуры плана и его оформление.

Общий алгоритм возможно варьировать: сужать, расширять, детализировать. Это зависит от опыта, знаний, умений, уровня педагога, и от условий, в которых протекает процесс планирования (например, есть жесткие административные требования к формам планов, к их содержанию и т. д.).

План работы детско-юношеской организации учитывает планы, входящих в ее структуру других постоянно действующих органов (Центр «Досуг», Пресс-центр и др.).

План детско-юношеской организации рекомендуется согласовать с планом воспитательной работы школы или с теми органами, с которыми связана организация.

Рассмотренный и утвержденный план становится документом, обязательным для выполнения, и доводится до сведения всех членов организации.

Разработка плана позволяет детям и подросткам - членам организации:

- реализовать свои права, которые для них являются особой ценностью;
- проявить инициативу, заинтересованность и быть самим организаторами дел (позаботиться надо только об одном - чтобы инициатива была полезной и значимой для школы, для поселка, города, для них самих);
- освоить определенные социальные роли, нормы, позиции в системе взаимодействия друг с другом, со взрослыми;
- реализовать стремление к взрослению, саморазвитию;
- освоить коллективную деятельность.

Что дает планирование работы детско-юношеской организации взрослым?

Планирование позволяет:

- четко осознать педагогическую цель, стратегические и тактические задачи воздействия на личность воспитанника;
- предварительно изучить конкретную обстановку, свои возможности и детский коллектив, который необходимо организовать;
- целенаправленно отобрать и систематизировать содержание и средства, организационные формы деятельности;
- проектировать результаты своей деятельности, планируя и корректируя поступательное движение в развитии детско-юношеской организации и личности каждого ее члена;
- видеть перспективы личностного самосовершенствования - общечеловеческого и педагогического. Все это приводит к знанию того, куда двигаться дальше, естественному повышению мотивации.

Вместе с тем, при планировании возможны затруднения, важно продумать способы их устранения. Лучше иметь вариант-максимум (в расчете на то, что все удастся выполнить) и вариант - минимум (есть сомнения в возможностях учащихся, неопределенность в сроках, погодных условиях и т.д.). Вариант - минимум обязательно должен предусматривать решение основной цели организаторской работы.

От чего зависит успешность плана и его выполнение? Как сделать так, чтоб планирование стало профессиональным и необходимым навыком, а план – не оставался на бумаге?

Важно быть компетентным и не допускать ошибок.

Ошибка № 1. В плане отсутствует понятная стратегическая цель как конечный результат деятельности организации; нет подчиненности целям и задачам, заявленным в ее документах, в программах деятельности. То есть сам план находится вне действительной ситуации, которая сложилась в детской общественной организации к определенному периоду времени.

Ошибка № 2. Если организатор деятельности не понимает интересов детей и подростков, то и наполнить план конкретными и определенными делами, которые окажутся им интересными, а значит – выполнимыми, он фактически не сможет, а значит - план не будет реализован. Необходимо прислушиваться к мнению детей, пробовать разные виды деятельности, наблюдать и подмечать интересы воспитанников, тогда и план будет эффективным и результативным.

Ошибка № 3. Отсутствие разнообразных, познавательных и полезных видов деятельности. Это означает, что дела в план собраны однотипные (часто непродуманный перечень дел), что дети становятся незаинтересованными, и активность их снижается.

Ошибка № 4. План перегружен. Это не только не принесет удовлетворения детям и подросткам от проведенных мероприятий, даже оставит после себя отрицательное впечатление. Лучше недопланировать, чем перепланировать.

Ошибка № 5. План не используется каждый день и не учитывает динамику недели, месяца.

Ошибка № 6. Неумение (а порой невидение необходимости) привлечения детей к планированию.

Различают текущее и стратегическое планирование.

Текущее планирование – это планирование на срок до 1 года. Оно находит воплощение в краткосрочных и оперативных планах.

Стратегическое планирование детско-юношеской организации включает:

Видение (идеал) - видение будущего направления развития детско-юношеской организации, обязанности ее перед обществом;

Миссию - определение цели и предназначения организации;

Стратегические цели – это ведущие цели, которые определяют стратегию развития и деятельности организации;

Тактические цели - это не общие, а максимально конкретные и обязательно реально осуществимые цели, которые ставятся, исходя из стратегических ориентиров, и конкретизируют ценностные компоненты цели.

Планы делятся на: перспективные, календарные, планы текущей деятельности организатора детского движения и рабочие планы на неделю.

Перспективный план работы – это план работы, как правило, на учебный или календарный год, включающий в себя:

1. Краткую характеристику уровня развития детской общественной организации, первичных коллективов, лидеров.

2. Цели и задачи на календарный или учебный год как всей организации, так и ее выборных органов.

3. Обоснование программ или их этапов, реализуемых именно в этом году.

4. Сводный план мероприятий организации, Совета и первичных коллективов, отражающий уровень решения целей и задач.

Прежде всего, позиция педагогов, возможности участия детей в планировании изменяются с возрастом учащихся. Опыт показывает, что в планировании коллективной деятельности могут участвовать дети с первого года обучения в школе. Владение правильной методикой позволяет учителю вначале привлечь детей к обсуждению плана понятного и увлекательного дела, а к третьему классу под руководством педагога школьники способны спланировать комплекс взаимосвязанных дел на определенный период. Главная задача педагогов начальной школы - развить у детей интерес и потребность к коллективному поиску, обучить их совместной работе в процессе планирования. Постепенно от класса к классу влияние педагогов становится

более скрытым. Организатором планирования становится актив школьников, сначала подготовленный и направляемый учителем, а затем действующий самостоятельно. В старших классах педагоги в основном являются участниками работы или советниками. Старшеклассники становятся организаторами планирования в младших классах [20].

Однако в практике возможны ситуации, когда учащиеся старших классов не способны организовать планирование даже конкретных дел. Следовательно, характер и уровень взаимодействия педагогов и воспитанников в процессе планирования существенно зависят не только от возрастных возможностей детей, но и от предыдущего опыта школьников, уровня их подготовленности к самостоятельным действиям, сложности, степени новизны предстоящего дела или проблемы, которую предстоит решать. Так, один из эффективных приемов включения детей в планирование, когда у учащихся нет опыта работы на каком-либо направлении или для них характерен низкий уровень самостоятельности, - выбор решения из нескольких вариантов, предложенных взрослыми. С накоплением опыта работы школьникам не потребуются образцы педагогов, так как дети их находят или создают сами. Следовательно, изменяется и роль педагога: от автора, создателя возможных вариантов, до оппонента планов, появившихся в процессе коллективного поиска детей.

На взаимоотношения педагогов и детей в процессе планирования влияет морально-психологический климат коллектива, общественное мнение, нормы поведения, принятые в коллективе, эмоциональный настрой детей.

В составе детско-юношеской организации функционируют различные коллективы и объединения детей: классы, советы, клубы, кружки. Каждый коллектив отличается характером вхождения в него школьников. По-разному строятся отношения взрослых и детей в этих коллективах, взаимодействие педагогов и учащихся в процессе планирования. Так, при планировании работы, дел в ученическом коллективе педагог может являться непосредственным организатором, активным участником, ведущим этой коллективной деятельности, то есть в зависимости от условий допустимы все уровни взаимодействия педагогов и детей в процессе планирования. В клубе школьники сами планируют свою работу и дела, а педагоги скрыто, незаметно направляют этот процесс: выступают в качестве советчиков, помощников, а в период подготовки к планированию ненавязчиво проводят свои идеи через актив. В этом случае правомерно ориентироваться на третий уровень взаимодействия педагогов в детей в процессе планирования.

Содержание, формы, методы, характер взаимодействия взрослых и школьников зависят от вида планирования. Возможности массового и активного участия детей, роль педагогов, уровень взаимодействия педагогов и школьников отличаются при планировании перспективном (в основном 1-й уровень взаимодействия) и текущем (возможны все уровни), в школьном коллективе и первичном при планировании работы на каком-либо направлении или конкретного дела.

Если говорить об общешкольном коллективе, то на уровень и характер взаимодействия взрослых и детей в процессе планирования влияет наполняемость и количество классов в школе. Так, развитие взаимодействия успешнее осуществляется в условиях малочисленной школы. Здесь легче, как показывает практика, обеспечить сотрудничество всех взрослых и детей, старших и младших в процессе перспективного и текущего планирования школы, конкретных общешкольных дел.

Многообразие ситуаций, возникающих при планировании, условий, обстоятельств, влияющих на характер взаимодействия взрослых и детей, требует от педагогов высокого уровня педагогического мастерства, а также знания и владения методикой организации взаимодействия педагогов и школьников в процессе планирования.

Итог, показатель эффективности планирования, успешного взаимодействия педагогов и детей можно кратко выразить следующим образом: школьники включили в план то, что им хотелось, но захотели они именно того, что считали целесообразным педагоги.

Часто педагоги сетуют на то, что дети ничего не предлагают при планировании работы. Что делать педагогу? Некоторые дают свои советы, выдвигают сами идеи, подавляя инициативу детей, навязывая своё мнение и тем самым формируя потребительскую позицию. Или другая ситуация: дети предлагают примитивные, избитые идеи, которые у них не вызовут активности в их реализации. В обоих случаях выход один – найти способы обогащения опыта детей новыми идеями и проведения педагогических замыслов через сознание детей.

Можно предложить педагогам следующие способы проведения своих замыслов, идей в процессе планирования [22]:

а) предварительная разъяснительная и подготовительная работа с лидерами, авторитетными в коллективе учащимися, с которыми проговариваются возможные варианты идей и замыслов;

б) выступление перед участниками планирования учащегося или взрослого, который был участником или очевидцем важной для коллектива идеи, формы работы;

в) организация посещения, встречи с коллективом, где апробирована, реализуется необходимая и педагогически целесообразная идея;

г) создание проблемной ситуации, которая выводит детей, родителей на нужное решение, необходимую для коллектива идею;

д) выбор варианта, идеи, формы, средства из нескольких предложенных и обоснованных педагогом;

е) включение (внедрение) педагога в работу творческих поисковых групп «на равных»;

ж) конкурс на лучшее предложение в план, создание «банка идей», когда педагог может внести и свою идею как рядовой участник поиска;

з) обобщение и интеграция педагогом идей, высказанных детьми, родителями, когда педагог ненавязчиво включает и свою идею в обобщенный вариант;

и) подсказывающие, проблемные вопросы в ходе обсуждения плана;

к) проведение «акта добровольцев» по организации какого-либо дела, после чего добровольцы становятся проводниками идей в коллективе;

л) чтение и обсуждение литературы, которая может подсказать нужную идею, замысел;

м) анализ дела, в ходе которого при соответствующих акцентах и специально поставленных вопросах учащиеся и родители выходят на нужную идею.

Умение провести через детей свои педагогические замыслы так, что дети присвоят их и посчитают своими – это показатель высокого профессионального мастерства. Только в этом случае можно рассчитывать на высокую активность и субъектность детей в реализации намеченных планов.

В качестве примера, рассмотрим планирование детской общественной организации, действующей на базе школы [23].

План работы детской общественной организации
на _____ год /примерный/

1. Характеристика детской общественной организации:

- статистические данные ДОО,
- количество членов,
- их возраст,
- структура организации,
- органы самоуправления,
- особенности детского коллектива.

2. Анализ работы детской общественной организации за прошедший учебный год:

- описать содержание работы по выполнению плана,
- определить качество развития детской организации,
- описать личные успехи и достижения детей,
- определить проблемы, недостатки в работе.

3. Цели и задачи.

4. Дела (мероприятия).

- перечислить все направления работы, дела и мероприятия в хронологическом порядке с учетом программы или программ, по которым работает организация. - приложить планы работы всех клубов, штабов, советов, объединений, которые работают в организации или объединении.

Рекомендуем правую часть плана заполнять конкретными заданиями, датами, фамилиями ответственных за исполнение и т.д.

№	Дела, проекты, инициативы	Инициативная группа	Советы дел Совет объединен	Старшие друзья объединен	Время и место проведения	Ответственные (ребенок, взрослый)	Отметка о выполнении
---	---------------------------	---------------------	----------------------------	--------------------------	--------------------------	-----------------------------------	----------------------

План работы составляют дети совместно со взрослыми: старшей вожатой, работодателями, классными руководителями, друзьями организации и т.д. Можно провести конкурс на лучшее предложение в план работы, анкетирование, опрос; организовать «банк идей», «мозговой штурм».

На основании перспективного плана, который принимается либо высшим органом, либо на Совете организации (на основании Устава), утверждаются календарные, или текущие планы. Они могут совпадать, а могут и не совпадать с учебным четвертями, исходя из того, каким образом выстраивает свою деятельность детская общественная организация на базе школы.

В календарном (текущем) плане более подробно отражается работа организации и совета. Сам план может быть представлен следующим образом:

Содержание/планирование дел	Сроки проведения				Ответственные
	Недели месяца				
	1	2	3	4	

Календарные, текущие планы являются составной частью (или разделом) плана деятельности организации. В нем предусматривается: каким образом будет осуществляться психолого-педагогическая поддержка деятельности детской организации, организация работы Совета, контроль исполнения принятых решений на всех уровнях взаимодействия.

Планирование дел		Сроки проведения				Ответственные
		Недели месяца				
		1	2	3	4	
Организационная работа	Организация работы Совета					
	Проведение рабочих встреч с лидерами первичных коллективов					
	Работа творческих групп, советов дел, штабов, клубов					
Содержательная, программная деятельность	Ключевые дела по программам					
	Работа школы лидера					
	Открытые дела первичных коллективов					

Информационно-методическая	Выпуск информации о деятельности организации					
	Проведение анкетирования, опросов исследований мониторинга					
Взаимодействие детской организации на внутреннем и внешнем уровнях	Взаимодействие с советом школы					
	Взаимодействие с родителями					
	Взаимодействие со спонсорами					
	Взаимодействие первичных коллективов					

Календарный план работы детской организации на четверть можно оформить как план-график в 3-х экземплярах. Один экземпляр находится на рабочем столе старшего вожатого, второй помещен на стенде, третий экземпляр – в учительской. При составлении плана-сетки лист ватмана необходимо расчертить на столько квадратов, сколько дней в четверти. В каждый квадрат написать число. Совет: при заполнении плана-графика используйте разные цвета фломастеров (например, записи о дружинных мероприятиях делайте красным цветом, об учебе актива - синим и т.д.).

Каждое указанное в календарном плане и плане-графике дело требует тщательного разбора, составления специального плана дела. Для составления плана дела удобно пользоваться следующей структурой:

ЗАЧЕМ? Сформулируйте цели и задачи дела (то, что хотите получить по окончании или ради чего оно затевается).

ЧТО? Ответив на этот вопрос, вы определитесь с видом и формой планируемого (разрабатываемого) дела.

С КЕМ (ДЛЯ КОГО)? Определитесь с контингентом участников, их возрастом и количеством.

КОГДА? В ТЕЧЕНИЕ КАКОГО ВРЕМЕНИ?

ГДЕ? Определитесь с местом проведения.

КАК? Ответ на этот вопрос будет самым обширным и в то же время самым главным. Фактически, это детальная разработка дела (этапы подготовки и проведения, сценарий и т.д.).

КТО будет отвечать за каждый участок работы?

СРОК завершения работы?

Что дальше? Предполагаемый результат и дальнейшие действия участников.

Рабочие планы на неделю позволяют вносить коррективы в заранее планируемую работу, отражают ранее принятые решения. Рабочие планы позволяют четко реагировать на изменяющуюся ситуацию. Жестких

требований к оформлению рабочих планов на неделю нет, они являются рабочим документом организации.

Личный план- в форме еженедельника, дневника, куда, кроме дружинных, отрядных, общешкольных, районных, городских дел, заносятся все педсоветы, совещания, семинары, курсы повышения квалификации, участие в клубе вожатых. Также заносятся сроки написания отчетов, справок, различных методических работ, личное участие в конкретных мероприятиях, индивидуальная работа с детьми, свои выводы и наблюдения, так называемые «заметки на полях» и др.

Ежедневный рабочий план дня отражает организационные и содержательные решения в течение рабочего дня. Он является документом, позволяющим анализировать эффективность и результативность приемов и способов организации рабочего времени.

Таким образом, сочетание перспективно-календарного и ежедневного планирования поможет:

- увидеть сочетаемость идей и их практическую реализацию;
- дает возможность использовать динамизм и изменчивость как отношений, складывающихся между членами организации, так и видов, форм детской инициативы;
- наглядно демонстрирует резервы, возникающие в ходе подготовки того или иного мероприятия, или проблемы, возникающие при этой подготовке;
- позволяет значительно экономить рабочее время;
- дает богатый материал для анализа общественной деятельности и самоанализа эффективности деятельности организатора детского движения.

Необходимо отличать перспективный план развития детско-юношеской организации от программы. Программа включает в себя целый ряд взаимосвязанных мероприятий, разнесенных по времени, по месту проведения и по участникам, и направлена на решение какой-либо проблемы. В перспективный же план входят только ключевые мероприятия программ, которые требуют длительной подготовки и подключения к этой подготовке большой группы участников организации.

3. Инновационные методы деятельности детско-юношеской организации

Проблема методов организации деятельности детей и юношества – одна из ключевых в реализации их специфического социально-воспитательного потенциала.

Современные социально-педагогические реалии требуют инновационных методов по всем направлениям деятельности детско-юношеской организации.

Особую актуальность приобретают вопросы организации досуговой занятости детей и подростков в условиях детского объединения.

Центром исследований Сандж по заказу Министерства образования и науки Республики Казахстан и при поддержке заинтересованных государственных органов и неправительственных организаций был проведен опрос досуга детей. Опрос показал, что «досуг не отличается разнообразием, активностью. Основная доля опрошенных детей в свободное время делает уроки (44%), и назвать это досугом нельзя. Хозяйственными делами по дому занято 40% детей. Чаще всего дети слушают музыку, читают книги, журналы, встречаются с друзьями, смотрят телевизор, сидят в социальных сетях. Намного меньше детей занимаются активным отдыхом: выезжают на природу, гуляют на улице (18%), играют во дворе (футбол, волейбол и др.) 21% респондентов ходят на секции, факультативы (22%). Примерно такая же доля детей просиживает время в онлайн-играх, смотрят фильмы в интернете, общаются в WhatsApp, Viber. Не в приоритете занятия творчеством, походы в культурные места (музеи, выставки)» [24].

По некоторым направлениям деятельности уже имеются интересные находки и позитивные результаты. Однако, в массовой практике существенных изменений еще не произошло, многие педагоги затрудняются в выборе новых методов, технологий.

Приоритетным в организации деятельности должен стать индивидуальный подход, основанный на знании личностных особенностей ребенка. Это даёт современному педагогу свободу в выборе форм и методов организации детской деятельности, главным результатом этого выбора должны стать личностные качества ребёнка, а не сумма его знаний, умений и навыков. Поэтому педагогическая деятельность, сегодня должна стать качественно новой, более гибкой, инновационной, т. е. такой, при которой происходит развитие образовательного процесса.

Выбор методов подчиняется ряду закономерностей и зависимостей, среди которых первостепенное значение имеют цель, содержание и принципы воспитания, конкретная педагогическая задача и условия ее решения, учет возрастных и индивидуальных особенностей учащихся [25].

Инновация в «Современном словаре иностранных слов» трактуется как нововведение - комплексный процесс создания, распространения, внедрения и использования нового практического средства, метода или концепции для удовлетворения человеческих потребностей [26].

Метод деятельности - это способ ее осуществления, который ведет к достижению поставленной цели. Выбирая верный метод, мы уверенно и кратчайшим путем получаем желаемый результат.

В настоящее время в педагогический лексикон прочно вошло понятие «педагогическая технология». Существуют различные его трактовки, но во всех функционирует метод как компонент технологии.

Педагогическая технология — совокупность психолого-педагогических установок, определяющих специальный набор и компоновку форм, методов, способов, приемов обучения, воспитательных средств; она есть организационно-методический инструментарий педагогического процесса (Б.Т. Лихачев).

Педагогическая технология — это системный метод создания, применения и определения всего процесса преподавания и усвоения знаний с учетом технических и человеческих ресурсов и их взаимодействия, ставящий своей задачей оптимизацию форм образования (ЮНЕСКО).

Человечеством накоплено множество методов деятельности. Но непрерывное усложнение задач и появление новых возможностей требуют постоянного обновления методов их решения.

В настоящее время все более актуальными становятся технологии и их методы:

- эмоционально - ценностного стимулирования, (автор М.Г. Яновская) [27];
- технологии реализации ресурсного подхода в воспитательной деятельности детского общественного объединения:
  - социально-педагогического сопровождения;
  - социального проектирования;
  - ресурсообразования;
  - опережающего управления (моделирования, программирования);
  - социального партнерства;
  - «общей заботы» (коллективной творческой деятельности);
  - личностного роста;
  - социальной пробы;
  - организации преемственности; переговорная площадка и др. [28];
- культурно-досуговые программы.

В условиях детской организации с целью усиления воспитательного воздействия на ребёнка, педагогу необходимо прибегать к приемам, формам и *методам* одной из современных технологий духовно-нравственного и патриотического воспитания — *технологии эмоционального стимулирования*.

Осознанные эмоциональные реакции в семье, в кругу сверстников, в обществе, эмоциональная отзывчивость на существенные жизненные явления сегодня особенно важны. Эмоциональное развитие человека, прежде всего школьника, становится «законом» его движения вперёд и определяет правильный выбор личностных притязаний. Поэтому так важны знания эмоциональной сферы, которые помогут учителям понять, каков сегодняшний школьник, как он воспринимает окружающий мир, окружающих людей, каковы

его нормы поведения в обществе, суть и смысл его поступков, его интересы, потребности, желания.

Однако в жизни человек вынужден сдерживать эмоции, поскольку это может привести к нарушению общественных норм поведения. Не случайно общепринятое мнение заключается в том, что чем более воспитан человек, тем он более сдержан в проявлении эмоций. Во многом поэтому и в школьной практике большая часть педагогической энергии уходит не на раскрытие эмоционально-творческих потенциалов, а на их сдерживание, хотя очевидно, что процесс формирования социально значимых черт личности невозможен без эмоциональной составляющей [29].

Концептуальные идеи технологии эмоционального стимулирования выражаются в следующих позициях [30]:

- любая педагогическая технология должна быть ориентирована на внутренние структуры личности учащегося, прежде всего на мотивационно-потребностную сферу;

- образовательная технология целостно влияет на личность, стимулируя интеллектуальные и эмоционально-волевые напряжения, то есть механизмы, без которых невозможно развитие познавательной и духовно-нравственной культуры учащегося;

- ключевая функциональная направленность педагогической технологии – в совершенствовании личности: её самоорганизации, само- стимулировании, самокоррекции, самоактуализации, самоосуществлении;

- понятие «технология» представляет собой целостную «мягкую», а не жёстко регламентированную структуру, которая основана на творчестве педагога и учащегося в ситуации заинтересованного развивающего общения.

Методы эмоционального стимулирования — это переживания, связанные с пробуждением нравственных чувств, это побуждение к активной творческой деятельности (самодеятельности) коллектива, группы, личности, это положительные эмоциональные состояния, связанные с воспитательным процессом, который становится деятельностно-творческим и личностно-значимым, а потому — воспитывающим.

Среди форм эмоционального стимулирования можно выделить следующие, которые выступают как относительно самостоятельные, но взаимосвязанные эмоциональные стимулы: игра; соревнование; проблемно-поисковая деятельность; эмоционально-образная деятельность; общественно-оценочная деятельность; творческая деятельность.

Игра в качестве эмоционального стимула рассматривается не как самостоятельный вид деятельности (в свободное от других занятий время), а как средство, включенное в другие виды деятельности. Отсюда — педагогически целесообразные комплексы типа труд и игра, художественная деятельность и игра, познавательная деятельность и игра.

Соревнование - это эмоциональный стимул, направленный на усиление мотивов и активизацию деятельности. Ведущими эмоциональными

компонентами соревнования являются оценка и сравнение результатов — и то и другое весьма значительно для школьников.

Проблемно-поисковый стимул — преднамеренное создание педагогом ситуаций активного обмена мнениями, коллективного поиска истины, спора.

Общественно-оценочная деятельность - это, прежде всего, выражение эмоциональной общности нравственных суждений и оценок в коллективе школьников по поводу коллективного дела, конкретных фактов и поступков.

Творческая деятельность - создание новых по замыслу ценностей, поиски оригинальных, неповторимых решений.

Огромный воспитывающий потенциал заложен в каждой из форм эмоционального стимулирования, ещё больший — в их разнообразных сочетаниях. А так как положительное эмоциональное состояние и диктат несовместимы, возникает атмосфера сотрудничества и взаимопонимания, основанная на гуманистических отношениях в сочетании со справедливыми разумными требованиями.

По мнению Л. И. Клочковой Ресурсный подход в воспитании - это создание условий для продуктивного взаимодействия всех субъектов единого воспитательного пространства в целях удовлетворения интересов и потребностей детей в личностном росте и творческом развитии, чтобы их человеческие ресурсы (духовные, когнитивные, коммуникативные и др.) стали определяющими в процессе совершенствования воспитательной системы образовательной организации.

Ресурсный подход в управлении развитием воспитания предполагает реализацию совокупности новых смыслов воспитания, профессиональных и организационных уникальных компетенций субъектов воспитательной деятельности, технологий опережающего управления и информационного обеспечения для решения задач воспитания и достижения эффектов социализации обучающихся [31].

Виды воспитательных ресурсов:

проектируемые воспитательные ресурсы, отражающие новые смыслы воспитания, которые существуют в форме концепции, программы, зафиксированной идеи или миссии воспитания школы;

уникальные воспитательные ресурсы, отражающие уникальные компетенции всех субъектов воспитательной деятельности. Они существуют в форме знания, информации; «прорывных» идей и проектов; в форме зафиксированного качества результата, инновационного продукта, освоенной инновации; в форме авторских методик, освоенных педагогами компетенций;

технологии опережающего создания условий - прогнозирования, проектирования, программирования, планирования;

технологии информационного обеспечения воспитательной деятельности - ИКТ, масс-медиа, консалтинговые, диалоговые, экспертизы, тренинговые и пр.

Особую роль в социализации и воспитании учащихся в детско-юношеской организации играет *технология «личностного роста»*, целью которой является содействие в процессе осознания ребенком задач своего вхождения в детскую

общественную организацию, своего места, роли и образа жизни в нем. Основой технологии являются «модели изменений» позиции подростка в организации, например: участник - активный участник - инструктор - лидер; юнга - матрос - капитан; «искорка» - пионер - старший пионер - инструктор и др. Освоение каждой ступени связано с расширением прав, усложнением обязанностей, углублением компетенций, повышением уровня знаний и умений участников объединения. Часто переход подростка на новую ступень личностного роста сопровождается вручением ему новых знаков отличия, удостоверения, более сложного задания и т.п.

Технология организации преемственности в деятельности современных детских организаций направлена на развитие вертикальных межвозрастных связей, которые сегодня отличаются слабостью или полным отсутствием. Основное противоречие в установлении преемственности заложено в сфере возрастных проблем и различиях социальных потребностей подростков и молодежи: если подросткам для успешной социализации и развития необходимо общение со старшими по возрасту ребятами (с молодежью), то молодым людям наиболее важно внимание взрослых. Преемственность здесь выступает как комплекс связей мировоззренческих, ценностно-деятельностных, процессуальных, информационных, компенсаторных, межпоколенческих и др., которые необходимы для успешной социализации и воспитания личности. Положительное влияние на установление связей между подростковыми и молодежными организациями окажут следующие условия: принятие отношений сотрудничества с подростками «на равных» со стороны молодежи; и принятие подростками позиции молодежи как «старшего товарища», эксперта, советника. В таком случае технология организации преемственности будет включать следующие этапы:

- актуализация потребности у старших и младших в межвозрастном взаимодействии (анализ деятельности, изучение опыта других объединений, сопоставление современных традиций и исторических фактов);

- мотивирование старших на сохранение продукта своей работы, на непрерывность деятельности объединения (выступления перед младшими, выставки, письмо в будущее, ситуации планирования, перспективы «завтрашней радости»);

- поиск социального партнера (переписка, участие в форумах, фестивалях и конференциях, творческие встречи);

- установление комплекса связей между старшими и младшими (диалог, обучение в деятельности, ритуал посвящения);

- создание правовых актов, закрепляющих установленные связи (внесение изменений в Устав, Положение, создание общей программы или инновационного проекта, установление традиций).

Технология социального проектирования обеспечивает активное включение детей всех возрастов в общественную жизнь своего города, области, района. В этом случае учащиеся более осознанно начинают ощущать себя гражданами, имеющими как определенные права, так и обязанности. А

социальный проект становится для них событием. Школьники и участники детско-юношеской организации получают возможность познакомиться, например, с реальным функционированием различных властных структур, средств массовой информации, социологических служб, различных общественных институтов. Наиболее актуален социальный проект для старших подростков и старшекласников. Проектная деятельность способствует реализации их социальных потребностей в осознании себя как личности, самоидентификации, самоутверждению и самореализации, потребности в принадлежности, достижении и успехе, в лидерстве, в благополучии и престиже. Технология социального проектирования достаточно известна. Особенности ее применения в детско-юношеской организации - ориентация на социально-преобразующие цели. При этом при разработке и реализации проектов учитываются традиции, возраст детей, создаются разновозрастные проектные группы; включаются вопросы ресурсного обеспечения вплоть до поиска источников финансирования и включения участников в деятельность по оценке результатов и эффектов.

Программы (долгосрочные и краткосрочные, общие и местные) стали комплексным методом включения самого ребенка в целеполагание, отбор и организацию деятельности, определение ролей членов и участников, оценку реализации целей, задач коллективом и каждым подростком. Формы, методы, средства, приемы включения подростков в разработку и реализацию программы и становятся естественной системой диагностирования освоения ребенком новой позиции; выявления динамики личностного роста (развития субъектности).

Программы детских общественных организаций, объединений - комплексный метод реализации целей, задач, основного содержания деятельности объединения, организации активного включения каждого члена в жизнедеятельность коллектива.

Особую роль играют культурно-досуговые программы, которые, как правило, направлены на удовлетворение потребностей детей, подростков и юношества в образовании, отдыхе, релаксации, общении путем организации их содержательного досуга с учетом их интересов, индивидуальных и возрастных особенностей развития через различные направления культурно-досуговой деятельности.

Обязательное условие досуговой программы – наличие образовательного аспекта, т.е. в результате ее освоения ребенок должен овладеть определенными знаниями, умениями и навыками, а также приобрести социальный опыт.

Выделяются различные культурно-досуговые программы: сюжетно-игровые, конкурсно-развлекательные, спортивно-развлекательные, информационно-дискуссионные, шоу-программы и др. [32].

Сюжетно-игровые программы – комплекс разнообразных игр, объединенных сюжетом. В них преобладают разнообразные игры: подвижные, интеллектуальные, игры-драматизации, аттракционы, аукционы. В практике организации досуговой деятельности игровые программы являются частью

праздников, обрядов, в другом случае они представляют игровой досуговый жанр. Игровой жанр – это театр, в котором нет кулис и занавеса, театр без рампы, в котором артист общается без декораций и грима, а публика – без театральных кресел.

Разновидностью сюжетно-игровых программ выступает разовая игровая программа, которая не требует подготовки участников. Дети включаются в игру, танец, хоровое пение непосредственно в ходе «действия». При этом предлагаемые детям игры могут быть самыми разнообразными: интеллектуальные игры за столом, забавы в игротке, подвижные игры и конкурсы в кругу, в зале, на дискотеке. Занимают такие игры от получаса и более – в зависимости от возраста участников.

Описанием такой программы служит сценарный план, предусматривающий определенную последовательность игр и интеллектуальных творческих заданий.

Конкурсно-развлекательные программы состоят из разнообразных конкурсов, позволяющих выделить лидирующих участников или целые группы в какой-либо области знаний или общественно-полезной деятельности. С одной стороны, конкурсно-развлекательные программы требуют от организаторов создания оригинальных конкурсов, а от участников – общей эрудиции, художественно-исполнительских способностей, физической ловкости, сообразительности и изобретательности. С другой стороны, ведущий должен создать эффективные формы контакта со зрителями.

Разновидностью конкурсно-развлекательных программ является конкурсно-игровая программа по заданной тематике.

Первый вид предполагает, как правило, предварительную подготовку участников. Это может быть турнир, КВН, всевозможные интеллектуальные игры, творческие встречи, совместные акции детских объединений определенного профиля (инструменталисты, прикладники, танцоры) и др. Образовательный и воспитательный смысл таких программ состоит именно в подготовке, придумывании, совместном творчестве детей. К подобному виду программ относятся и встречи, вечера, «огоньки», клубные дни, проводимые внутри детских объединений в течение и по итогам учебного года.

Второй вид конкурсно-игровых программ по заданной тематике требует предварительной подготовки организаторов, но не участников. В отличие от разовых игровых программ, данные программы четко ориентированы на определенную тему и проводятся в форме как уже годами отработанных, так и новых экспериментальных игровых моделей. Образовательный и воспитательный смысл этих программ – в создании атмосферы, способствующей яркому творческому проявлению, раскрепощению каждого участника, овладению навыками творческого общения, умению реализовать свой творческий потенциал как индивидуально, так и в коллективе (команде).

Актуальны следующие разновидности данного типа программ:

Спортивно-развлекательные программы включают подвижные игры, шуточные поединки, веселые старты, комбинированные эстафеты, спортивные

конкурсы. Их характерной особенностью является состязательный характер, возможность мобилизовать физические способности и волевые качества человека. При отборе игр в спортивно-развлекательные программы целесообразно ориентироваться на особенности их содержания, под которыми понимается сюжет игры, правила и двигательные действия. Именно содержание этих программ определяет их инкультурационную значимость.

Информационно-дискуссионные программы включают новую и значимую для аудитории информацию, побуждающую к спору, дискуссии, размышлению. Педагогическая эффективность их зависит, прежде всего, от их содержания, которое черпается из обширного проблемного поля современной жизни. Драматургии информационно-дискуссионных программ присущи оперативность отклика на события в реальной жизни, связь используемых в программе фактов, документов, событий, как с проблемами мирового, глобального характера, так и с местным материалом.

Шоу-программы, состоящие из зрелища, пластики, танцев, показа мод, концертных номеров, клоунады, музыки, светового оформления. Они занимают заметное место среди других жанров культурно-досуговых программ. Им характерны разнообразные эффектные зрелища, музыка, световое оформление, театрализация и т.д. Благодаря этому они обладают неповторимой эстетической привлекательностью, дают возможность показать людям образцы красоты, силы, ловкости, смелости, продемонстрировать безграничные возможности физического и интеллектуального развития человека. Разновидностью шоу-программ являются ток-шоу, в процессе которых на глазах у зрителей происходит обсуждение актуальных проблем.

Разновидностью такого вида программ является следующие: 1) шоу-игра, которая может посвящаться как календарным тематическим праздникам, так и различным событиям культурной жизни (юбилеям писателей, тематическим неделям, ярким событиям, происходящим в округе, городе); 2) игра-спектакль (театрализованная игра), в которой сюжет спектакля строится таким образом, что его сторонние участники без предварительной подготовки могут играть небольшие роли или выполнять задания, от которых будто бы зависит судьба героев спектакля и дальнейшее развитие событий; 3) зрелище (концерт, литературно-музыкальная композиция, спортивное шоу и др.), характеризующееся наличием исполнителей и зрителей. Для исполнителя – юного певца, танцора, спортсмена выступление – всегда волнение, душевный подъем. Очень важно воспитать у детей зрительскую культуру – умение спокойно, доброжелательно воспринимать выступления своих сверстников.

Праздники – особо значимый и трудоемкий по подготовке и организации тип досуговой программы. Он предполагает большое разнообразие видов деятельности и приемов постановки с активным участием всех детей. Развлечения могут свободно выбираться участниками или же могут следовать друг за другом, одновременно для всех.

Алгоритм организации праздника может рассматриваться как технология педагогического руководства организацией деятельности [34].

1. Предварительная подготовка педагога. Эта стадия организаторской деятельности предполагает обдумывание и выдвижение целей и задач, продумывание содержания и формы мероприятия, ожидаемого результата.

2. Планирование. На этапе планирования педагог, ответственный за проведение праздника, обсуждает с детьми возможные варианты идей по подготовке и проведению. Идёт коллективный выбор вариантов.

3. Текущая организаторская деятельность (подготовка). В процессе подготовки полностью разрабатывается и утверждается сценарий, пишется и утверждается план подготовки мероприятия, где описаны все организационные моменты и указаны ответственные за них. Чем больше детей включены в графу «ответственные», тем большее воспитательное, социализирующее значение имеет событие. Подготовка праздника – это большое и важное дело, коллективное и творческое, требующее труда и фантазии, выдумки и изобретательности взрослых и детей. Совместная разработка идеи, сюжета, его построения, детальная проработка его содержания делают и сам праздник ярким и запоминающимся событием в жизни каждого ребёнка.

4. Проведение мероприятия. Проведение праздника осуществляется в соответствии с разработанным на этапе подготовки сценарием.

5. Анализ. Анализ осуществляется на этапе подведения итогов проведенного праздника.

КАРТА
анализа открытого мероприятия
в детской организации

Ф.И.О. педагога _____

Тема открытого мероприятия _____

Количество присутствующих уч-ся _____

Возраст учащихся _____

Баллы

2 балла- реализовано полностью

1 балл - реализовано частично

0 баллов - не реализовано

№№ пп	Показатели	Оценка
1. Организационная деятельность педагога		
1.1.	Оформление аудитории (наглядность, костюмы, использование технических средств).	
1.2.	Постановка целей и задач мероприятия, разъяснение учащимся порядка и условий работы.	
1.3.	Соответствие каждого этапа мероприятия поставленным целям и задачам.	
1.4.	Активность учащихся в ходе мероприятия.	

1.5.	Чёткость мероприятия, темп и ритм.	
1.6.	Регулирование хода деятельности мероприятия.	
2. Построение хода мероприятия		
2.1.	Обоснование тематики мероприятия (связь с памятными датами, особенностями культуры и пр.)	
2.2.	Соответствие содержания мероприятия его целям и задачам.	
2.3.	Использование разнообразных методов, позволяющих реализовывать поставленные цели и задачи.	
2.4.	Выбор методов, приёмов, соответствующих возрасту и развитию учащихся.	
2.5.	Активация познавательных процессов ребёнка; расширение представлений об окружающем.	
3. Психологические основы мероприятия		
3.1.	Самоорганизация педагога (внутренняя готовность к мероприятию, педагогическая находчивость, педагогический такт).	
3.2.	Создание благоприятного психологического климата (атмосфера сотрудничества, доброжелательности, взаимопонимания).	
3.3.	Предусмотрение отдельных средств психологического воздействия, методических приёмов, обеспечивающих развитие учащихся	
4. Инновационные формы работы		
4.1.	Совместная деятельность детей в ходе подготовки мероприятия.	
4.2.	Предоставление возможности творческой реализации ребёнка.	
4.3.	Нестандартная форма мероприятия.	
4.4.	Авторские находки (сценарий, разработка тематики мероприятий какого-либо цикла и пр.)	

Итоговый балл:

6. Последствие. Это завершающая стадия организации мероприятия. Педагог, организующий этот праздник, анализирует эффективность выполнения поставленных целей и задач, определяет перспективы подобных мероприятий на будущее.

Праздничные программы культурно-досуговой деятельности весьма разнообразны. К ним относятся: фестивали детского творчества, слеты, театрализованные представления, гулянья, карнавальные шествия, тематические недели, дни, смотры, конкурсы, приветствия, презентации, церемонии, творческие отчеты и др.

Длительная досуговая программа. В качестве форм реализации длительной досуговой программы могут использоваться все перечисленные выше типы

досуговых программ – игровые, конкурсные, праздничные; последние могут входить в нее в качестве составных элементов-подпрограмм. Ее отличие в том, что она рассчитана на постоянный состав участников (учебная группа, клуб и т.д.) и может продолжаться в течение нескольких дней или недель, а то и в течение года и более.

Обязательное правило такой программы – наличие четких этапов, каждый из которых начинается и заканчивается ярким событием. Примером могут служить предметные недели, «робинзонады», ситуационно-ролевые игры «с погружением». Длительная досуговая программа должна носить выраженный образовательный характер.

Оптимальное сочетание различных технологий и методов *при реализации культурно-досуговых программ* ориентировано на достижение участниками определенного результата. *В качестве ожидаемых результатов выступают:*

- осмысление детьми (в рамках своего возраста) досуга как ценности, его значимости для развития и самореализации личности;
- осознание детьми своих возможностей и способностей, путей и способов их реализации в свободное от учебы время;
- изменение установок детей на способы и формы проведения своего досуга;
- приобретение детьми практических навыков организации досуговых дел, умения содержательно и разнообразно проводить свободное время;
- освоение детьми основных средств общения, основ зрительской культуры;
- повышение культуры взаимоотношений детей и их поведения во взаимодействии со сверстниками и взрослыми;
- изменение атмосферы в классе, детской организации, учреждении в целом на основе массового участия детей в совместных досуговых мероприятиях;
- формирование традиций образовательного учреждения.

Отслеживание результатов реализации культурно-досуговых программ эффективно осуществляется с помощью:

- систематических наблюдений за детьми и фиксации происходящих в них изменений;
- проведения социологических опросов детей и родителей;
- анкетирования;
- бесед с родителями;
- организации самодиагностики детей и отслеживания изменений в их самооценке (самохарактеристике);
- анализа творческих работ учащихся.

Подготовка досуговых программ начинается с моделирования, под которым понимается процесс систематизации способов, приемов и средств с целью создания новых оригинальных условий включения личности в процесс инкультурации через творческую деятельность. Моделирование осуществляется на двух уровнях. Первый условно можно назвать

«интуитивным», когда специалист не может объяснить методический путь, схему построения им новой модели культурно-досуговой программы. Второй уровень условно можно назвать «осознанным». Он фиксируется, когда человек владеет технологией моделирования и на рациональном уровне ведет поиск новой модели программы. В.С. Садовская выделяет четыре этапа моделирования досуговой программы [33].

1 этап предполагает анализ известных досуговых программ. Здесь проявляется особая закономерность, которая состоит в том, что в основе любой «суперпрограммы» лежит традиционная форма социокультурной деятельности. В технологии моделирования это положение является аксиомой. Задача этого этапа моделирования – найти отличительные особенности разнообразных досуговых программ.

2 этап моделирования – перенесение известных досуговых программ или их элементов в местные условия. В данном случае необходимо адаптировать содержание программы к местным условиям и творческим возможностям организатора.

3 этап. Необходимо ввести элементы новизны в следующие структурные звенья программы: содержание, организационно-методические условия, сценарный ход, использование современных аудиовизуальных и других технических средств.

4 этап – создание новой (авторской) модели программы. О ней можно говорить только тогда, когда есть элементы новизны во всех структурных звеньях.

По мнению И.П. Подласого [35], в процессе разработки и подготовки любой культурно-досуговой программы (воспитательного мероприятия) выделяются этапы целеполагания, планирования, организации и подготовки, реализации и анализа. В связи с этим педагога должен осуществлять действия в следующей последовательности:

1. Выбор темы на основе ее актуальности и связи с жизнью, обоснование педагогической целесообразности выбранной темы.

2. Определение формы мероприятия (конкурс, вечер, диспут и т. д.).

3. Постановка цели и воспитательных задач, решаемых в ходе подготовки и проведения мероприятия.

4. Создание творческой группы из числа учащихся по подготовке мероприятия, распределение обязанностей внутри группы. Опора на инициативу и самостоятельность учащихся.

5. Сбор материалов, необходимых для проведения мероприятия.

6. Написание и утверждение сценария. Учет интересов и склонностей учащихся, их возрастных особенностей, а также школьных обычаев и традиций при написании сценария.

7. Использование в сценарии краеведческого материала.

8. Опора на комплексный характер мероприятия в процессе написания сценария (разнообразие методов, приемов и средств, применяемых в ходе его подготовки и проведения).

9. Продумывание целостности и логики построения композиции мероприятия.

10. Подготовка художественных, музыкальных и технических средств, используемых по ходу мероприятия.

11. Определение места и времени проведения мероприятия с точки зрения педагогической целесообразности и воспитательной эффективности (класс, музей, актовый зал, спортивная площадка и т. д.; после уроков, вечером, в выходной день).

12. Выбор ведущего (критерии – коммуникативные и организаторские умения, культура речи, общая культура и такт, находчивость и энергичность).

13. Продумывание содержания и методики проведения мероприятия:

а) соответствие содержания мероприятия поставленным целям;

б) познавательная и воспитательная ценность подобранного материала;

в) эмоциональная насыщенность информации, интерес детей к мероприятию, их активность;

г) реализация принципов воспитания;

д) сочетание индивидуальных, групповых и коллективных форм взаимодействия с учащимися в ходе мероприятия.

14. Приглашение гостей (с продумыванием формы приглашения).

15. Проведение необходимого количества репетиций.

16. Анализ наиболее удачных и неудачных моментов мероприятия после его проведения, выводы на будущее.

Несомненную ценность для продуктивного проведения досуговых программ представляет педагогическое регулирование внутренних коммуникаций аудитории. Особый интерес в плане рассматриваемой проблемы представляют разнообразные методы, способствующие общению участников программы. В зависимости от вида программы они могут быть следующие:

- дискуссии, дающие возможность участникам программы высказать свое мнение, точку зрения по интересующей проблеме;

- игры-драматизации, позволяющие индивидуализировать проявления творческой активности аудитории, дающие возможность «опробовать» себя в различных ролях;

- коллективное пение, являющееся средством группового сплочения;

- хороводно-танцевальные фрагменты, направленные на укрепление сплоченности участников программы и снятие напряжения;

- слайд-просмотры, способствующие расслаблению и активизации творческой деятельности участников;

- конкурсы, дающие возможность самореализации личности – петь, танцевать, играть и т.д.

Специфика успешной работы ведущего досуговой программы опирается на множество средств: язык родной страны, язык взглядов, язык слов, язык жестов, язык касаний, язык молчания. Успех работы ведущего во многом зависит от содержания программы, ее цели, особенностей аудитории и возможности всех ее участников реализовать свой творческий потенциал.

Педагогам следует помнить, что правильно разработанная и полноценно реализованная культурно-досуговая программа содействует приобщению детей к миру культуры, развитию их творческого мышления и познавательного интереса, приобретению опыта самореализации в процессе совместной творческой деятельности.

Отличия культурно-досуговой программы от образовательной программы дополнительного образования детей состоят в следующем:

- содержание культурно-досуговой программы не изучается в ходе специально организованных занятий по какому-либо конкретному курсу, а реализуется в процессе подготовки и проведения, массовых досуговых мероприятий (дел);

- овладение предусмотренными в ней знаниями и умениями происходит в процессе самостоятельной работы вне занятий и во взаимодействии со взрослыми и детьми в досуговое время;

- источниками образовательной информации и социального опыта, субъектами досуговой деятельности являются как педагоги, так и сами дети, и их родители;

В ходе реализации культурно-досуговой программы предусмотрен целый спектр нетрадиционных позиций (ролей) обучающихся - организатор, исполнитель, зритель, соавтор, художник, костюмер, дизайнер, музыкальный оформитель, осветитель, работник сцены, ведущий, член жюри и др.

Технология организации и проведения КТД по методике И.П. Иванова предусматривает шесть стадий и шоу-технологии.

Первая стадия – предварительная работа. Воспитатель устанавливает место предстоящего КТД во внеклассной работе, планируемой на новый период с данным коллективом, определяет конкретные воспитательные задачи, продумывает способы реализации своих замыслов, намечает действия, которые могут настроить школьников на работу, увлечь перспективой, определяют возможности активизации деятельности каждого участника.

Вторая стадия – коллективное планирование. Школьники сами ищут ответы на поставленные вопросы в микроколлективах (группах): что именно сделать? С кем вместе? Когда? Для кого? и т.д. При этом взрослые – равноправные участники диалога с детьми. Коллективное планирование проходит в виде сбора-старта. Проводит его ведущий (воспитатель), который обобщает предложенные варианты, задает уточняющие вопросы, предлагает обосновать выдвинутые идеи, ставит дополнительные задачи «на размышление». Завершается сбор выбором конкретного дела и совета по организации дела.

Третья стадия – коллективная подготовка дела. Руководящий орган (совет дела) конкретизирует план подготовки и проведения КТД, затем организует его выполнение, побуждая и поощряя инициативу каждого участника. Подготовка может идти по группам. На данной стадии часто проявляется неумение детей слаженно и самостоятельно осуществлять работу. Поэтому здесь велика роль педагога-воспитателя, характер его воздействия на

детский коллектив, взаимодействия и эмоциональных контактов с учащимися. Не допуская открытого давления, педагог по-дружески побуждает школьников к целенаправленному, творческому и самостоятельному участию в осуществлении общего замысла. Это может выглядеть в виде подсказок вариантов выполнения работы, советов по использованию источников для поиска нужного материала, оказания особого доверия конкретным ученикам ответственным поручением, установления дружеского контакта с «трудным учеником» и составление с ним договора о выполнении определенных дел.

Четвертая стадия – проведение КТД. Осуществляется конкретный план, составленный советом дела. Школьники в разных формах демонстрируют опыт, накопленный в ходе планирования и подготовки дела. Воспитатель по возможности незаметно для всех участников дела направляет детей, регулирует их настроение, корректирует ошибки, помогает сгладить неудачу, если что-то не удалось так, как было задумано.

Пятая стадия – коллективное подведение итогов КТД. Например, общий сбор коллектива участников, где обсуждаются положительные и отрицательные стороны подготовки и проведения КТД. Каждый может высказать свое мнение. Это может проводиться в виде опроса, заполнения анкеты через стенгазету, творческого отчета и т.д. Главное для этой стадии – чтобы каждый научился анализировать свою работу, оценивать, извлекать уроки на будущее. Так школьники приобщаются к выработке общественного мнения, созданию в коллективе добрых традиций.

Шестая стадия – ближайшее последствие КТД. Воспитатель берет на заметку все, что было высказано во время подведения итогов КТД. Намечает программу последовательных действий совместно с активом, определяет, исходя из предложений, новые коллективные дела.

В современных условиях сущность данной воспитательной методики и ее практическая реализация определяются следующими положениями:

- доминирование целей развития индивидуальности и реализации личности каждого в коллективной творческой деятельности;
- выработка ценностей, идеалов, образцов в коллективе исходя из личных интересов и потребностей;
- определение творческих задач, проблем для решения самими участниками деятельности;
- создание условия для включения детей в творческую деятельность различных групп, объединений;
- от личности к делу, а не от дела к личности; не отбор предложений и идей при планировании работы, а предоставление возможности каждому выбрать то, что соответствует его интересам и желаниям;
- создание условий для самоопределения участниками деятельности своей роли, характера поведения;
- оценка результатов, анализ коллективной деятельности с точки зрения проявления и развития личности каждого, формирования его отношений с участниками деятельности.

Реализация воспитательных возможностей КТД требует от педагога соблюдения следующих условий: 1) нельзя нарушать последовательность стадий при подготовке и проведении КТД, допускать искажение роли, отведенной педагогу как старшему товарищу; 2) подготовка и проведение КТД требуют, чтобы взрослые и дети опирались на опыт предшествующих дел; 3) педагогу необходимо учитывать опыт и знания учащихся, полученные в ходе учебно-воспитательного процесса.

На основе организации КТД как комплексных средств воспитания, педагоги в тесном единстве и взаимосвязи решают задачи развития всех сторон личности: познавательно-мировоззренческой (научные знания, взгляды, убеждения, идеалы); эмоционально-волевой (общественно значимые потребности, интересы, стремления, чувства); действенно-практической (общественно необходимые и ценные умения, навыки, привычки, черты характера), т.е. задачи идеологического, нравственного, правового, трудового, физического, эстетического и т.д. воспитания личности в их тесном единстве. Следует помнить, что КТД позволяет:

- проявить учащимся свое отношение к различным объектам, явлениям окружающей действительности (обществу, труду, природе, предметам материального мира, человеку и т.д.) и сформировать на основе его многократного проявления систему устойчивых ценностных отношений, образ самого себя, социально значимые мотивы и потребности;

- стимулировать совершение воспитанниками высоконравственных поступков (забота о незнакомых людях, участие в благоустройстве территорий, посадка деревьев, уход за могилами воинов и т.д.);

- развивать и совершенствовать здоровое общественное мнение коллектива, формировать его традиции.

Вместе с тем, следует отметить, что систему КТД [37] как компонент общей системы деятельности детско-юношеской организации в школе важно реализовать во взаимосвязи с другими средствами и культурно-досуговыми программами, которые подкрепляют, усиливают, предваряя, сопровождая или заключая проведение того или иного коллективного творческого дела учащихся.

При выборе инновационного метода деятельности старшему вожатому детской организации рекомендуется ответить на ряд вопросов:

Будет ли инновационный метод актуален и востребован в вашей школе?

Какие имеющиеся ресурсы учреждения (кадровые, материальные, информационные и др.) имеются для применения метода в деятельности детско-юношеской организации?

Какие ресурсы следует привлечь извне для осуществления инновационной деятельности?

Как лучше организовать работу по внедрению инновационных методов в деятельность детской организации?

Какие проблемы общественного объединения вы собираетесь решать с помощью инновационных методов?

В целом, все рассмотренные инновационные методы деятельности детско-юношеской организации рекомендуются для формирования социальной активности личности, способной к преобразованию окружающей действительности и самой себя.

4. Методические рекомендации по программному обеспечению развития детско-юношеской организации «Жас Ұлан»

Жизнедеятельность детских организаций осуществляется на основе программно-целевого подхода.

Участие в той или иной программе реализует соответствующую модель формирования и развития определенных качеств личности.

Изначально заложенная вариативность программ детско-юношеских общественных организаций предопределяет возможность и стимулирует разработку каждым объединением собственных планов, отвечающих запросам и способностям конкретных детей, условиям объединения и социальной среды, в которой действуют эти организации.

Программа детской организации – документ, определяющий содержание, объем знаний, умений, навыков и способов деятельности, подлежащих усвоению, а также содержание направлений в соответствии с Положением о деятельности РОО «Единая детская организация «Жас Ұлан».

«Программа» происходит от греческого слова – объявление, распоряжения. Как документ он может рассматриваться с разных точек зрения. [36].

Во- первых, это документ, фиксирующий процесс управления совместной деятельностью. Во- вторых, это официальный документ, представляемый в органы управления образования (разного уровня) *с различными целями:*

а) как показатель профессионального уровня организатора детского движения (старшей вожатой);

б) как характеристика содержания совместной деятельности организатора детского движения (вожатой) с коллективом детей;

в) как обоснование необходимости материально- технического обеспечения работы организатора детского движения (вожатой).

Эти требования относятся ко всем видам программ, в том числе и к программам деятельности детского объединения и детских организации.

Программа - документ, регламентирующий целенаправленное развитие детской организации (детского объединения). Это средство против стихийности и формализма.

Воспитательно-образовательная программа, применительно к деятельности детского объединения — это документ, четко определяющий цели деятельности данного детского объединения, средства и пути их реализации [12].

Программа детской организации по своему смыслу должна давать ответы на следующие вопросы:

- Каково исходное состояние детской организации? (что реально существует);

- Какой хотелось бы видеть детскую организацию? (что хочется в идеале);

- Что надо предпринять для того, чтобы изменить реальное состояние дел и приблизить его к идеальному образу?

- Какие бывают программы?

По своей направленности программы бывают комплексными и профильными.

Комплексная программа - программа разноплановой деятельности детской организации (объединения). Например, программа деятельности ЕДЮО «Жас Ұлан», где реализуется 7 направлений.

Профильная (специализированная) - программа с одним ведущим, главным направлением деятельности. Например, программа профильной смены «Школа лидера» РУОЦ «Балдаурен» для детей. Такого рода программы часто применяются в образовательных учреждениях, оздоровительных лагерях, клубах по месту жительства.

Авторская и адаптированная (заимствованная) программы.

Опыт показывает, что сейчас наиболее распространены *авторские программы*, которые имеют оригинальную идею, нетрадиционный подход к организации жизнедеятельности сообщества детей и взрослых. *Адаптированные программы* - это программы, которые были позаимствованы, переосмыслены и переработаны с учетом своих конкретных условий (Например, программа ДАР – Детская Академия Роста (Автор Лепешев Д.В.) и ДИВО – Детский Институт Великих Открытий (авторы: Виговская Е.Н., Лепешев Д.В.). Данные программы способствуют активизации творческого потенциала не только участников смен, но также творческому прорыву педагогов-организаторов, специалистов образовательного, медицинского и физкультурно-оздоровительных комплексов и другие).

По временному периоду, программы бывают – долгосрочные, среднесрочные и кратковременные. Как правило, программа деятельности детских организаций и объединений разрабатываются на длительное время (3 года, 4-5 лет и более).

М. М. Поташник и В.С. Лазарев [38] выделяют *семь качественных характеристик, которыми должна обладать любая программа, в том числе и программа деятельности детской организации:*

- актуальность – ориентация на решение наиболее значимых проблем,
- прогностичность - способность соответствовать изменяющимся требованиям и условиям реализации,
- рациональность – возможность получать максимально полезный результат при достижении поставленной цели при помощи реально имеющихся ресурсов,
- целостность- полнота и согласованность действий, необходимых для достижения целей,
- контролируемость - определение промежуточных целей, т.е. реальных способов проверки получаемых результатов,
- корректируемость - возможность оперативного обнаружения и реагирования на возникающие отклонения и изменения.

Поскольку в большинстве случаев, наши детские организации находятся на базе образовательных учреждений, то утверждается программа деятельности

детской организации (объединения) директором этого учреждения за подписью и печатью.

Программа деятельности детского объединения не имеет четко выстроенной структуры, как образовательная программа, утвержденная Министерством образования РК, поэтому она может иметь различные варианты, но с постоянными её элементами (основными компонентами).

Рассмотрим структуру построения программы.

Структура программы:

Введение. Пояснительная записка.

Цели и задачи.

Содержание программы (направление деятельности, виды деятельности, изложение форм и методов работы, с помощью которых реализуются цели и задачи).

Структура организации деятельности.

Механизм реализации программы.

Результат.

Рассмотрим наиболее подробно структуру программы.

Введение (Пояснительная записка, преамбула, обоснование).

В этой части программы обосновывается её актуальность, и значимость. Для этого необходимо проанализировать условия, в которых работает детское объединение или организация. (Чем объемней программа, тем глубже анализ). Здесь учитывается адресность программы, т.е. для кого она предназначена (возраст детей, контингент детей, пространственно-временные условия и т.д.). Во введении раскрываются основные идеи и принципы программы (хотя они могут быть выведены и в отдельный блок), объясняется направление программы деятельности детской организации (объединения).

Цели и задачи.

В этом разделе указываются цели и задачи, предстоящей деятельности. Следует различать понятия «цель» и «задачи». *Цель* – конкретный, охарактеризованный качественно образ ожидаемого (желаемого) результата, который объединение или организация реально может достичь к четко определенному моменту времени.

Задача - это частная цель, точнее мини цель. Блок целей и задач должен быть конкретным, реальным достижимым и позитивным. На практике это означает, что *каждую из поставленных задач важно сформулировать так, чтобы:*

было ясно, чего конкретно за данный период нужно добиться в деятельности детской организации;

для её решения имелись реальные условия и возможности;

её действительно можно было решить (достичь в те сроки, на которые она ставится;

побуждать (мотивировать) реализаторов (детей и взрослых) действовать в направлении её достижения.

Очень важно помнить, что цели и задачи не вносятся из вне, а вырабатываются совместно с членами детского коллектива и организаторы детского движения (вожатые) лишь помогают оформить цели и задач, стоящие перед детской организацией (объединением).

И ещё, необходимо уяснить: цель возникает тогда, когда появляется проблема. Найти, «нащупать» проблему и означает определить цель деятельности (т.е. решение проблемы). Проблема - это разрыв между желаемым состоянием (идеальным образом) чего-то и его фактическим (реальным) состоянием. Решение проблемы - выбор одного из многих существующих вариантов действий, позволяющих перейти от фактического состояния (чего, кого-либо) к желаемому. К примеру, старший вожатый в своей работе столкнулся с проблемой: низкая активность детей в общественной деятельности, отсутствие инициативы (реальное состояние). Поэтому он выдвинул цель - повышение активности детей, создание условий для развития их социального творчества (желаемое состояние). Реализовывать цель педагог решил через создание детского самоуправления в объединении (вариант решения проблемы) [12].

Задачи разрабатываются для каждого направления программы.

Поэтому и раздел программы «Целеполагание» обязательно включает в себя и основную (главную) цель и конкретизирующие её задачи. Опыт свидетельствует, что программа детского объединения не может быть многоцелевой. Количество приоритетных целей, как правило, не должно превышать пяти. Программа обычно содержит 1 основную цель и 3 уточняющие их задачи.

Чтобы правильно определить цели и задачи необходимо сделать несколько шагов [12]:

Шаг 1. Изучение социального заказа — определить место и роль детской организации в воспитательной системе школы, внешкольного учреждения, поселка, города; изучить потребности ребёнка, семьи, общества в отношении детской организации. Знакомство с программами деятельности детских организаций на уровне города, области, республики, СНГ.

Шаг 2. Предварительная психолого-педагогическая диагностика детской организации и самодиагностика руководителя. Образно говоря, педагогу важно найти ответы на вопросы: «Чего хотят и что могут дети?», «Чего хочет и что может он сам?».

Шаг 3. Выдвижение общих целей и задач. На этом этапе осуществляется выбор между «хочу» и «могу» и определяется что «надо» сделать.

Шаг 4 Изучение специфики детской организации и индивидуальных особенностей её участников. Это необходимо делать именно после предварительного выдвижения целей и задач, чтобы достигать целенаправленно. В результате вы должны получить развернутую характеристику детского объединения с учетом возрастных и половых особенностей, где отражены ценностные ориентации детей, их интересы и

увлечения, общественный и личный статус, проявление тех или иных свойств и качеств личности, семейная ситуация, успеваемость, положение в школе и т.д.

Шаг 5. Изучение условий, в которых будет реализовываться программа. Во-первых, условия, связанные с особенностями и педагогическими возможностями базового для детской организации учреждения. Во-вторых, условия, связанные с особенностями семейных взаимоотношений членов детской организации.

Шаг 6. Выдвижение конкретной цели программы.

На этом шаге педагог может столкнуться с проблемой формулировки целей и задач (их письменного оформления). Поэтому мы считаем целесообразным привести общие правила формулировки целей и задач:

- Возможны два варианта формулировок: через глагольную форму или через существительное («развивать» - «развитие», «формировать» - «формирование»).

- В одном блоке целей и задач должны быть формулировки только одной формы: либо глагольные, либо через существительное.

- Надо конкретизировать требуемый конечный результат. Например, в формулировке целей: «организовать в конце учебного года работу «Постов милосердия» конечный результат этой цели характеризует слово «организовать».

- Конкретизировать заданный срок достижения цели. Календарный срок — это тот рубеж, когда необходимо дать ответ - достигнута ли цель.

- Оговаривать только то, «что» и «когда» должно быть сделано, не детализируя «как» и «почему» это должно быть сделано.

Цели должны отвечать на вопрос «что?». Что должны получить к концу программы. Еще Аристотель определял цель как «то, ради чего». Задачи должны отвечать на вопрос «как? Как мы должны действовать, чтобы достичь поставленных целей. Цели – «что» процесса, задачи – «как» процесса. Цели – «что» процесса, задачи – «как» процесса.

- Цели и задачи должны быть увязаны между собой, т.е. слова в цели должны встречаться в задачах.

Удержание целей и задач на переднем плане в течение всего времени выполнения программы гарантирует, что она будет выполнена.

Достижение цели зависит от её формулировки, и первый шаг к успеху – правильно сформулированные цели.

Целью модернизации нашего образования является подготовка зрелой, целостной личности, которая сможет выполнять определенную социальную роль, совершать полезные дела. Эта установка ориентирует на новый SMART формат постановки цели.

Эффективность работы по достижению цели в детско-юношеской организации повысится, если цель определять в формате SMART (это аббревиатура 5 признаков поставленной цели.) Каждое слово знаменует собой одно из направлений в постановке smart цели. Smart метод постановки перед собой цели заключается в понимании каждого направления, в подробном

освещении его при постановке целей. Само же слово «смарт» переводится на русский язык как «умный», «интеллектуальный».

SMART-цель должна быть:

S (specific) – точной, конкретной, формулировка не должна быть размытой и допускать разночтения.

M (measurable) – измеримой, в формулировке цели должен быть заложен цифровой показатель, позволяющий измерить результаты работы по достижению цели.

A (attainable) – достижимой, ее реализация собственными силами не должна вызывать сомнения.

R (relevant) – значимой для детей и взрослых, цель должна быть достаточно актуальной, чтобы для ее решения стоило отвлекать педагогов от их основных обязанностей.

T (timebounded) – ограниченной по времени, цель должна быть поставлена на определенный период времени.

Дополнительно следует проверить *экологичность* своей цели – как другие люди отнесутся к достижению вами этой цели? Кому она может не понравиться? Как это может повлиять на достижение вашей цели?

Следует отметить тот факт, техника постановки смарт целей предусматривает тесное взаимодействие между собой всех направлений, они работают, дополняя друг друга.

Одним из важнейших правил smart-системы постановки «умных» целей является позитивное настроение. Нельзя допускать высказывания, содержащие пессимизм, неверие в свои силы. Педагоги и дети должны мыслить творчески, научиться находить неординарное, уникальное решение.

Технология SMART предназначается для контроля над качеством уже сформулированных целей, но может быть использована и как способ целеполагания. *Алгоритм проверки или постановки целей с помощью системы SMART выглядит следующим образом:*

Пишется список возможных целей и проводится спецификация результата (точное его описание) (S);

Каждая из целей обосновывается, педагог оценивает значимость каждой цели для его деятельности, причем для этого могут быть разработаны отдельные критерии для оценивания важности целей (например, по 10-балльной шкале) (A);

Педагог прогнозирует и оценивает степень достижимости целей (R), вплоть до применения числовых оценок вероятности достижения целей, различных коэффициентов достижимости и т.п. (например, также по 10-балльной шкале);

Для каждой из целей выбирается группа показателей - но не более трех, (в случае использования большего числа показателей их необходимо разделить на основные и дополнительные), для измерения и контроля достижения (M). Важно, чтобы эти критерии измерения промежуточных результатов были достаточно удобными;

Для выбранных целей указываются точные сроки их достижения, затем пишется план, в котором выделяются промежуточные этапы достижения целей (Т).

Формулировка цели не должна содержать:

- специальных терминов, затрудняющих ее понимание лицами, не обладающими профессиональными знаниями в сфере деятельности, связанной с реализацией данной цели;
- терминов, понятий и выражений, которые допускают произвольное или неоднозначное толкование;
- указаний на иные цели, задачи, эффекты или результаты, которые являются следствиями достижения самой стратегической цели;
- описания путей, средств и методов достижения цели.

Правильно сформулированная система целей должна отражать набор актуальных потребностей детей и юношества и не должна зависеть от средств их достижения. Такой подход к построению целей предполагает высокую степень свободы в выборе возможных способов и средств их достижения (то есть подразумевает множественность способов достижения каждой цели).

Что следует измерять в работе детской организации? К примеру:

- Сформированность познавательной и творческой активности.
- Уровень развития самоуправления в детском коллективе.
- Удовлетворенность детей своим коллективом, уровень развития коллектива.
- Сформированность нравственного потенциала личности ребенка.
- Сформированность гражданских качеств личности ребенка.
- Уровень и содержание мотивов детей в деятельности и др.

Содержание программы.

Этот раздел включает описание основных форм и методов работ, с помощью которых предполагается реализовать цели и задачи предстоящей деятельности. Обычно, исходя из задач, содержание разбивается на отдельные части - блоки, модули, направления, подпрограммы, представляющие собой относительно самостоятельные разделы.

В данном разделе программы должен быть четкий ответ на вопросы: «Что?», «Где?», «Когда?», «Как?» будет делать детская организация для реализации выдвинутых целей и задач. На этом этапе программирования педагогу необходимо сформулированные цели и задачи трансформировать, перевести в соответствующие формы воспитательной работы. Выбранные формы должны соответствовать поставленным целям и задачам.

Содержание программы деятельности детской организации (объединения) обычно структурируется по направлениям деятельности: познавательной, творческо-досуговой, спортивной, экономико- правовой, духовно-нравственной и других, реже по видам организации детей (индивидуальной, групповой, массовой).

В этой части программы указываются планируемые мероприятия, дела, а также регулярность и последовательность их проведения.

Программа не требует излишней детализации, так как эта информация должна быть отражена только в плане работы вожакого (организатора детского движения), который носит конкретный и детализированный характер.

Структура организации деятельности.

Это раздел представляет собой организационную модель, где дается описание структуры организации деятельности в процессе реализации программы - её управление, система подчиненности, внутренняя и внешняя иерархия (отряды, группы, команды).

Отдельный раздел может быть посвящен организации органов самоуправления.

Механизм реализации (логика развития, режим реализации программы) является одним из наиболее сложных разделов. Он представляет собой описание плана действий по воплощению в жизнь замысла, идеи программы (что необходимо сделать, в каком порядке, в какие сроки и с помощью каких сил). *Различают внешний и внутренний механизм реализации программы.*

Внутренний механизм реализации предполагает использование собственных сил и внутренних резервов детской организации (объединения), а *внешний механизм* - участие каких-либо сил со стороны.

Главное назначение этого раздела - подумать, как все то, что изложено на бумаге, воплотить в реальную деятельность детской организации.

План реализации – это один из наиболее сложных для разработки разделов. Он представляет собой описание системы действий (что необходимо сделать, с кем встретиться) по воплощению в жизнь замысла, идей программы. Главное назначение этого раздела продумать, как, то что написано на бумаге, превратить в реальную деятельность детей и подростков; какие действия, кто, в какие сроки, где, с использованием каких ресурсов должен выполнить, чтобы получить желаемые результаты. *Разработка плана (механизма) реализации программы состоит из следующих этапов:*

Определение условий, обеспечение которых позволит решить конкретную задачу программы:

- организационные условия — это создание новых органов, структур объединения (совет, временная творческая группа, клуб и т.п.);

- научно-методические условия — это овладение необходимыми знаниями и умениями, приобретение нужного уровня квалификации в чем-либо. (Посещение курсов повышения квалификации, приглашение конкретных специалистов-консультантов и т.п.);

- материально-технические условия — это создание необходимых средств (техническое оборудование, место, прикладной материал и т.д.) для успешной деятельности детской организации;

- мотивационные условия — это действия, которые призваны сформировать заинтересованность детей и взрослых в решении поставленной задачи.

Результаты (итоги).

В заключительной части программы деятельности детской организации (объединения) обязательно указываются ожидаемые результаты, итоги выполнения программы. Как и задачи, результаты должны быть конкретными и реальными для каждой детской организации (объединения). По сути дела, главным результатом деятельности детского объединения является социализация личности ребенка, рост его личностного, творческого потенциала, становление активной патриотической и гражданской позиции.

Показатели этого развития могут быть (уровень качественных знаний, активная жизненная позиция, потребность в продуктивном полезном труде, здоровом образе жизни).

Результаты программы деятельности детской общественной организации (объединения) должны совпасть с задачами программы, её актуальностью и не должны противоречить им.

Опытные педагоги, кто неформально относится к определению и формулировке целей и задач программы, облегчают себе жизнь при работе с этим разделом. Можно сказать, что это тот же раздел, что и «Целеполагание», но описанный другими словами.

Одной из проблем многих современных школьных детско-юношеских организаций является «бессознательность», инерционность их существования. В этом случае их деятельность представляет собой череду проводимых «по привычке» мероприятий, где вопрос «зачем?» теряет смысл. Цель не осознается или по сути подменяется формальной: «выполнение плана работы». Педагог действует не в интересах детей и молодежи, а прежде всего в интересах руководства образовательного учреждения.

Для того, чтобы работать инновационно по программному обеспечению развития детско-юношеской организации «Жас Ұлан» по-настоящему увлеченным своей работой организаторам социальной активности детей и юношества – старшим вожатым, педагогам-организаторам, методистам, руководителям общественных объединений необходимо *использовать систему оценки эффективности их деятельности по программам.*

Соответствие содержания деятельности по программе особенностям детей.

Показатели:

а) направления и формы деятельности соответствуют интересам и потребностям членов организации;

б) содержание деятельности организации, его организационная культура соответствуют возрасту его членов.

Измерители: анкетирование (в том числе не членов объединения), проективные методики, экспертная оценка.

Направленность деятельности организации на социализацию детей и подростков.

Показатели:

а) организация нацелена на решение проблем возрастного периода;

б) происходит личностный рост членов объединения;

в) цели, задачи и содержание деятельности организации соответствуют особенностям современного общества.

Измеритель: экспертная оценка, анкетирование.

Осознание членами организации его миссии и ценностей.

Показатели:

а) члены организации понимают миссию объединения;

б) члены организации в своей жизни руководствуются ценностями организации и принятыми в нем нормами.

Измерители: анкетирование, метод незаконченного предложения.

Включенность членов организации в процесс выдвижения инициатив и принятия решений.

Показатели:

а) в организации действует самоуправление;

б) в организации применяется коллективное планирование;

в) члены организации проявляют готовность брать на себя ответственность за жизнедеятельность организации.

Измерители: наблюдение, анкетирование.

Достижение организацией поставленных целей и задач.

Показатели:

а) цели, задачи и содержание деятельности организации согласованы друг с другом;

б) цели организации диагностируемы;

в) есть механизмы реализации целей и задач объединения.

Измерители: наблюдение, опрос, изучение документации.

Ресурсное обеспечение деятельности организации.

Показатели:

а) качество нормативно-правовой базы;

б) качество информационно-методического обеспечения, наличие собственных разработок и инноваций;

в) состояние кадрового обеспечения и наличие кадровой политики в организации;

г) связи с общественностью;

д) связи с другими объединениями, организациями, органами власти;

е) наличие материальной базы.

Измерители: изучение документации, экспертная оценка.

При разработке программ рекомендуется осуществлять целеполагание на трех уровнях. Первый уровень целей отражает социальный заказ государства, общества, его различных социальных групп к общественному идеалу формируемой личности. Второй уровень целей – это цель для каждой образовательной программы, для различных типов и видов образовательных организаций. Третий уровень целей – это те педагогические цели, которые реализуются повседневно в процессе общения и проведения педагогических мероприятий с детьми. Они конкретизируются в определенных условиях, описываются через систему взаимосвязанных задач.

Сегодня сохраняется несогласованность целей на разных уровнях, а также несоответствие средств реализации целей и задач их гуманистической сути, подмена целей средствами.

Осуществление работы организации по программе.

Успех работы по программе зависит не только от активных учащихся, но и от педагогического влияния, умения учителя придать интересам воспитанников общественно полезную направленность. Организация процесса работы включает в себя обеспечение нормального функционирования и взаимодействия различных объединений, клубов и др. в детском коллективе для достижения запланированных целей.

Педагогам необходимо владение методами реализации программы детской организации.

В данном контексте методы - упорядоченные способы взаимодействия взрослого и детей, направленные на достижение целей и решение задач программы.

Для обеспечения эффективного взаимодействия педагога и детей в ходе реализации программы используются следующие методы:

- методы мотивации и стимулирования развития у детей социального опыта поведения и деятельности в условиях детского объединения;
- методы создания условий для приобретения детьми опыта поведения (ролевые игры, тренинги, образовательные ситуации);
- методы, способствующие осознанию членами организации опыта поведения и полезной деятельности (анализ, интерпретация, пояснение, разъяснение, беседа, обсуждение, наблюдение и др.).

На что обратить особое внимание при определении направлений работы организации.

Одной из важнейших задач современного детского объединения или организации является подготовка самостоятельного человека, способного жить и успешно действовать в условиях информационной насыщенности, жесткой конкуренции, нестандартных ситуациях, гибко и самостоятельно использовать приобретенный социальный опыт, участвуя в политических процессах демократического общества, следуя духовно-нравственным установкам поликультурного пространства.

Исходя из опыта многих стран, в качестве одной из первоочередных мер в этой связи можно определить создание условий для освоения детьми и молодежью необходимыми для этого знаниями и навыками.

Понятие «жизненные навыки» не относится к категории конкретной науки и не имеет определенного значения.

Под жизненными навыками в широком смысле понимаются такие навыки, которые позволяют гражданам учиться и трудиться в соответствии с их потребностями, социально адаптироваться к изменениям, быть здоровыми, активно участвовать в общественной и экономической жизни страны, т.е. навыки, обеспечивающие формирование устойчивой гражданской позиции и социальной активности личности. Поэтому одним из приоритетных

направлений деятельности детской организации на современном этапе развития системы образования суверенного Казахстана является процесс выработки необходимых жизненных навыков детей и подростков, которые в конечном итоге обеспечат их позитивную социализацию и социальную адаптацию как граждан общества. Причем процесс этот должен быть непрерывным и всеобъемлющим, пронизывающим все возможные сферы жизни и деятельности ребёнка на каждом возрастном этапе его развития.

Но, прежде чем начать разговор о формах и методах повышения эффективности названной деятельности в условиях детской организации, необходимо разобраться в том, какие именно жизненные навыки необходимы сегодня нашим детям? Как определить среди них наиболее важные? Какие навыки сегодня более сформированы у детей и подростков, а какие являются западающим звеном? На что обращать внимание педагогу в процессе выработки тех или иных навыков у своих воспитанников?

Казахстанскими учеными [12] за основу ответов на эти и многие другие вопросы взяты результаты социологического исследования, проведенного в 2005 году Институтом социализации личности Казахской Академии образования имени Ы. Алтынсарина при поддержке международной ассоциации «Образование для всех в Казахстане». Целью названного исследования как раз-таки и было выявление состояния сформированности и тенденций развития жизненных навыков у учащихся общеобразовательных школ. В результате были собраны и изучены анкетные данные более 1800 респондентов, среди которых были учащиеся 1-11 классов школ, а также и их родители в городах Алматы, Караганда, Актобе, Семей и прилегающих к ним областях. Далее социологами сделаны обобщения и выводы, обозначены основные проблемы и даны некоторые рекомендации по формированию основных категорий жизненно важных навыков.

Навыки самостоятельной деятельности. Данная категория включает в себя умения принимать решения, добиваться своих целей, определять способы решения проблем, выполнять ответственные поручения, справляться с трудностями. Учащиеся, в полной мере обладающие такими навыками, уверены в себе и могут отстаивать свои интересы. Как оказалось, таких учащихся не так много. Основные проблемы, с которыми сталкиваются учащиеся, следующие:

- не умеют достичь своих целей;
- испытывают трудности при принятии решений;
- боятся ответственных поручений;
- не могут отстаивать свои интересы;
- не умеют отказать в просьбе.

Навыки учебной деятельности, критического мышления и работы с информационным полем.

Изучение ответов учащихся и родителей на вопросы, связанные с этой категорией навыков, показало, что большую часть информации современные дети, подростки и молодые люди получают из средств массовой информации и при общении со сверстниками. Процент учащихся, которые получают большее

количество информации из книг, включая учебники, гораздо меньше (в 2-3 раза). Следовательно, подавляющему большинству учащихся необходимы навыки оценки информации, критического мышления, иначе это поколение утратит нравственные ориентиры, выработанные веками, и попадет под влияние пустых новомодных влияний и увлечений. Однако результаты исследования в данной области не обнадеживают. Большое количество учащихся нуждается в выработке навыков:

- критической оценки информации;
- сопоставления информации с данными авторитетных источников;
- корректной постановки вопросов;
- ведения дискуссии и отстаивания своей точки зрения.

Навыки ситуативного поведения. Сегодня мы отмечаем как позитивные, так и негативные последствия социально-экономических и политических изменений. Демократизация политической и духовной жизни происходит в условиях роста преступности, обострения проблемы безопасности. Интересная, многообразная, но вместе с тем непредсказуемая и жестокая жизнь требует выработки навыков ситуативного поведения. Между тем исследование выявило явную недостаточность формирования навыков, которые предполагают:

- быстрое реагирование;
- умение управлять эмоциями;
- мобилизацию сил и противостояние насилию различными способами: дать отпор, позвать на помощь, убежать, отвлечь внимание, предпринять неожиданные решительные действия.

Навыки здорового образа жизни. Проблема безопасности связана не только с ситуациями насилия. В повседневной жизни встречаются угрожающие факторы медленного воздействия: наркомания, алкоголизм, табакокурение, инфекционные заболевания. В этой связи следует обратить внимание на формирование следующих навыков ЗОЖ:

- противостояния негативному влиянию;
- отказа от употребления вредных веществ и продуктов;
- отказа от ранних половых контактов;
- безопасных сексуальных отношений;
- выбора лекарственных препаратов;
- здорового питания;
- применения инъекций.

Социальные и гражданские навыки. В процессе анализа данной группы навыков исследователями определены позитивные тенденции. Многолетняя практика межнационального общения в условиях поликультурного Казахстана обеспечила выработку соответствующих навыков у подавляющего большинства учащихся. Хорошо развиты у разных категорий учащихся чувство взаимопомощи, умения сочувствовать, сопереживать. Также отмечается высокий уровень развития навыков коллективного творчества и повышение грамотности в вопросах гендера. Вместе с тем необходимо приостановить развитие негативных тенденций в области формирования гражданских

навыков. Так, например, около половины опрошенных детей и подростков занимает пассивную позицию в случаях правонарушений, потасовок, драк. Это объясняется устойчивыми позициями правового нигилизма в менталитете учащихся. Многие не могут конструктивно решать конфликты, слушать собеседника, уклоняются от общественных поручений и дел. Таким образом, следует обратить внимание на выработку следующих навыков:

- мирного решения конфликтов;
- ведения переговоров;
- законной защиты своих прав и интересов;
- поведения в гражданском обществе.

Навыки трудоустройства, самозанятости, профессиональной адаптации и развития карьеры. В задачи данного исследования входил не только анализ уже имеющихся жизненных навыков, но и определение условий для формирования навыков трудоустройства, самозанятости, профессиональной адаптации и развития карьеры. В данной области правильнее будет указать предпосылки для позитивных тенденций. На основе ответов опрошенных можно выделить следующие тенденции:

- изменение соотношения причин выбора той или иной профессии в пользу анализа интересов и способностей учащихся;
- ориентация на карьерный рост;
- осознание необходимости получения профессионального образования, в том числе его повышения и получения дополнительного образования;
- изменение соотношения способов устройства на работу в пользу составления резюме и приёма на конкурсной основе.

Формирование данной категории жизненных навыков требует работы по следующим направлениям:

- выработка навыков работы с источниками информации о вакансиях на рынке труда;
- формирование навыков оценки ситуации и прогноза на рынке труда;
- формирование навыков поведения во время собеседования;
- формирование навыков составления резюме;
- формирование предпринимательских навыков;
- изучение основ экономики и правовой культуры;
- дальнейшее развитие навыков учебной деятельности и изучения иностранных языков.

Из чего следует, что набор жизненных навыков, необходимых полноценному гражданину, члену современного общества, и круг проблем и направлений по их формированию достаточно велик и разнообразен. Собранные в один перечень, они помогут по-иному взглянуть на нашу повседневную плановую и внеплановую работу с детьми и подростками, выстроив её в определенную систему, где не будет важных и второстепенных дел, где каждый день и каждый час будет целенаправленно воздействовать на процесс формирования социально активной конкурентоспособной личности.

В идеале детские организации в Казахстане ориентированы на ценности «Мәңгілік Ел», гуманистические, общечеловеческие ценности, такие как мир, жизнь, здоровье, добро, милосердие, труд, культура и т.д.

Советы разработчикам программы деятельности детско-юношеской организации «Жас Ұлан»:

- Имейте ввиду! Программа начинается с цели, а цель с вопроса: «Чего мы хотим достичь?». Обоснование цели должно начинаться с определенного действия с указанием срока предполагаемого достижения. Решение задач должно начинаться с их точной постановки.

- Все компоненты программы служат достижению цели.

- Поводом для разработки программы, как правило, служит проблемная ситуация в детской организации, требующая ценностного целенаправленного изменения.

- В тексте программы употребляйте только те понятия, которые можно однозначно истолковать.

- Обязательно учитывайте материально- финансовые вложения в программу и материально- техническое её обеспечение.

- При проектировании результатов деятельности программы оцените социальный и педагогический эффект, личностные изменения.

- Оформляйте программу грамотно и аккуратно, так как это официальный документ и с ним захотят познакомиться.

- При разработке программы учитывайте уровень индивидуального развития участников, уровень их базового образования, половозрастные особенности детей, разноплановость и разноуровневость детского объединения; четко определяйте приоритетные направления, информационную и познавательную насыщенность предполагаемой деятельности.

- Процесс разработки программы будет продуктивным и полезным, если дети и взрослые станут ее соавторами на всех этапах программирования, т.е. применен опыт и знания взрослых и заинтересованность учащихся.

- К созданию программы надо тщательно готовиться, но не превращать процесс ее разработки в самоцель. Программа - не только документ! Она может стать настоящим подспорьем в комплексной деятельности детско- юношеской организации.

- Дело (набор конкретных программных действий, акций и мероприятий), выполнение которых дает Программе реальную жизнь и без осуществления которых Программа остается только на бумаге.

- Программа не должна сводиться только к плану действий и мероприятий. Выступая в качестве особой разновидности плана, Программы отличаются от традиционных планов мероприятий опорой на системные, проектные, программно-целевые и стратегические подходы к планированию, наличием (в кратком изложении) информационно-аналитического и прогностического обоснования, определением и описанием главных параметров желаемого будущего (целей перехода) и путей перехода к этому будущему от нынешнего состояния.

В качестве примера содержания деятельности объединения младшего звена - «Жас Қыран» (учащиеся 1-4 классов), приводим программу - путешествие «Казахстан-сердце Евразии». Эта программа реализуется в течение трех лет, т.е. в период обучения школьников в 1-3 классах. В этот период в мотивах детей отмечается потребность участия в коллективной социально значимой деятельности. Программа для каждой параллели учащихся имеет свое содержание, учитывающее возрастные особенности детей. Среди значимых особенностей первого года обучения детей в начальной школе выделяется желание действовать самостоятельно. Это качество с каждым годом необходимо развивать у ребят.

Надо учитывать потребность в совместной коллективной общественно полезной деятельности с одноклассниками, учителями, родителями, где младший школьник пытается самоутвердиться, определить свой статус. Взрослым обязательно надо давать оценку деятельности ребенка.

Значимая роль в этом возрасте отводится удовлетворению любознательности, развитию познавательной активности, логического мышления, наблюдательности, памяти и др. Уже в младшем возрасте дети учатся анализировать, делать выводы, у них меняется мировосприятие и повышается уровень интеллектуального развития. В этом возрасте происходит переход от конкретного мышления к абстрактному. Учителю младший школьный возраст можно использовать в качестве закладки основных жизненных ценностей ребенка, а также приобретения положительных качеств. Каждое слово и поступок педагога для школьника являются примером для подражания и воспринимаются им как истина. Вот почему поведение учителя имеет исключительно важное нравственное, эстетическое и воспитывающее значение.

Другой важный фактор для детей младшего школьного возраста – это любовь к родителям и желание совместной деятельности с ними. Ведь родители знают лучше, чем кто-нибудь другой, сильные и слабые стороны своих детей. Следовательно, необходима тесная связь руководителя детского объединения с родителями, чтобы помочь ребенку в проявлении его лучших личностных качеств, в совершенствовании его индивидуальности.

Еще одна особенность, которую необходимо учитывать в работе с младшими школьниками, - это потребность детей в игре.

Дети нуждаются в ярких, эмоциональных переживаниях, их привлекает все неизвестное, таинственное, сказочное, романтическое. Поэтому в основе содержания программы лежит игра. Игра рассчитана на длительный срок. Она проходит в три этапа. На первом этапе организуется работа с учениками первых классов, на втором — со второклассниками, на третьем — с третьеклассниками. Содержание игры с каждым годом усложняется с учетом обогащения жизненного опыта младших школьников. Планы игры оформляются в виде карт путешествий. На картах обозначены маршруты. Маршруты — это основные большие дела, которые ждут ребят в течение года. Для каждой возрастной группы определены ступени роста. Подняться на ступеньку выше младший

школьник может только в том случае, если он приобретет в детском объединении необходимые для этого знания, умения, навыки. Стимулировать желание саморазвития ребенка возможно через соревнование и экспромт. Соревнование учит ребят радоваться победам и спокойно относиться к проигрышам и неудачам, ведь это очень пригодится в самостоятельной жизни. А экспромт развивает творческие способности.

Еще одно очень важное условие реализации программы - каждая группа делится на микрогруппы. У каждой подгруппы есть свое поручение. Смена поручения и перевыборы командира осуществляются еженедельно.

МАРШРУТНАЯ КАРТА ПУТЕШЕСТВИЯ НА ПЕРВОМ ЭТАПЕ

1. Байтерек. После приема первоклассников в члены детско-юношеской организации организуется выезд на площадь у монумента «Байтерек», где проходит само посвящение и дается старт первому этапу путешествия.

2. Степная река «Есиль». Здесь проводится интеллектуальная игра, которая развивает познавательную активность детей, их творческие способности и логическое мышление.

3. Созвездие мастеров. Дети учатся изготавливать новогодние елочные игрушки, чтобы принести радость себе и окружающим. Кто из первоклассников сделает для школьной елки больше хороших и интересных игрушек, тот получает звание «Мастер».

4. Страна «Вообразия». Дети изучают народные сказки, проявляют творческие способности в сочинении собственной сказки, в постановке детского спектакля по мотивам сказок.

5. «Копилка добрых дел». Дети должны совершить доброе дело для своих родителей, в окружающем социуме. Совершая добрые дела, дети оформляют карту.

6. Площадка дружбы. На площадке дружбы дети глубоко знакомятся с понятиями «война» и «мир», «дружба», «братство» и др.

7. 100 шагов к хорошему здоровью. Дети участвуют в прохождении этапов веселой спартакиады.

8. Секреты Наурыза. Здесь школьники узнают о множестве разных традиций, связанных с праздником Наурыз, участвуют в его подготовке.

9. В гостях у природы. Первоклассники демонстрируют свои знания о самых красивых уголках природы Казахстана.

10. Дневник памяти. Дети изучают историю своей семьи, предков. На примерах из жизни своих родственников дети узнают о больших исторических событиях из жизни страны.

11. Круг друзей. Здесь происходят итоговая игра и смотр знаний, умений, навыков. Цель - подвести итоги первого этапа путешествия по маршрутам и наградить победителей.

МАРШРУТНАЯ КАРТА ПУТЕШЕСТВИЯ НА ВТОРОМ ЭТАПЕ

1. Следопыты. Познавательная игра на местности, которая дает старт второму этапу путешествия.

2. Путешествие к Мудрой сове. Мудрая сова устраивает второклассникам испытания, в ходе которых дети должны продемонстрировать свои знания о лекарственных растениях и животных Казахстана из Красной книги. Дети делают фотоколлажи, флористические картины.

3. Мастерская креатива. Школьники знакомятся с технологией изготовления креативных открыток - поздравлений с днем рождения, со знаменательными праздниками в Казахстане. Выставка.

4. Радуга талантов. Дети могут продемонстрировать свои творческие способности: спеть, станцевать, сделать авторскую фотовыставку, рассказать стихи собственного сочинения и др.

5. Спортландская тропа. На этой тропе для второклассников организуются разнообразные спортивные состязания. Оформляется стена спортивных успехов и достижений.

6. Литературный берег. Эта игра помогает определить уровень знания школьниками детской литературы и развить их познавательную активность.

7. Озеро тайн. Переплывая озеро тайн, второклассники сталкиваются с невероятными и загадочными явлениями, которые им необходимо разгадать.

8. У памятника героям Великой Отечественной войны. Младшие школьники отдают дань памяти героям ВОВ.

9. Веселый меридиан. Здесь подводятся итоги второго этапа путешествия по станциям. С этой целью организуются разнообразные смотры знаний, умений и навыков.

МАРШРУТНАЯ КАРТА ПУТЕШЕСТВИЯ НА ТРЕТЬЕМ ЭТАПЕ

1. Стартовая игра на местности, которая требует от третьеклассников проявить смекалку и фантазию.

2. «Зимние забавы». Однодневный поход, где организуются веселые спортивные соревнования и состязания.

3. Дарите радость людям. Дети участвуют в организации концертов, акций,

поздравлений, сюрпризов для ветеранов труда, ВОВ.

4. В мире современных профессий. Интеллектуальная игра, для которой требуются знания о самых разных профессиях.

5. Азбука лидера. В ходе этой деловой игры школьники должны защищать различные точки зрения на проблемы, участвовать в дискуссии, делать выводы.

6. Кладовая природы Казахстана. Младшие школьники предлагают свои проекты бережного отношения к окружающей природе.

7. Летопись нашего времени. Дети учатся собирать информацию о знаменательных событиях нашего времени, о людях, которыми сегодня гордится наша страна. Оформляется школьная газета.

8. Памятники моего города. На этом этапе дети чтят память защитников Отечества, отдают дань уважения людям, которые прославили родной край.

9. Перекресток дорог. Заключительная игра, на которой подводятся итоги всего путешествия по всем станциям ставится вопрос: «Какую дорогу выбрать для своего дальнейшего пути?»

СТУПЕНЬКИ ВВЕРХ

Для того, чтобы подняться выше на ступеньку, младшему школьнику необходимо овладеть определенными знаниями, умениями и навыками. Мы уверены, что, овладев суммой определенных знаний и умений, ребенок получит возможность *более* успешно адаптироваться к условиям жизни в современном обществе и более комфортно чувствовать себя в своей семье, в классном коллективе, с друзьями и в общественных местах.

На первой ступени младший школьник знает:

- законы, клятву, девиз, песню, свои права и обязанности в объединении;
- имена защитников Отечества;
- свой домашний адрес, телефон;
- место работы родителей и их рабочий телефон;
- свои права и обязанности в семье;
- куда звонить в несчастном случае;
- названия местных растений;
- названия животных и их повадки, которые водятся в нашей местности;
- как надо охранять природу;
- правила поведения в общественных местах.

Умеет:

- нарисовать флаг своей страны;
- оказать помощь товарищу, больному, пожилому человеку;
- обратиться ко взрослому по нужному вопросу;
- оформить поздравительную открытку близким и друзьям; - сделать

новогодние елочные игрушки;

- посадить дерево, вырастить цветок;

- сделать кормушку для птиц;

- показать и объяснить правила игр, в которые можно играть на переменах;

- пришить пуговицу, подготовить к школе свою форму;

- определять время по часам;

- беречь книги;

- правильно переходить улицу;

- показать гимнастические упражнения и знать, для чего они делаются.

На второй ступени младший школьник знает:

- символы государства, фамилию, имя, отчество его президента;

- люди каких национальностей проживают в стране, городе;

- имена выдающихся людей и чем они знамениты;

- как обращаться к членам своей семьи и незнакомым людям; историю своей семьи, фамилии, имена, отчества родственников и дни их рождения;

- свои права и обязанности в семье;

- редкие растения;

- роль животных в окружающей природе;

- тексты народных песен.

Умеет:

- показать на карте основные города своей страны;

- рассказать историю улицы, на которой он живет;

- рассказать историю своей семьи;

- подготовить поздравление членам своей семьи;

- оказать помощь членам своей семьи;

- приготовить завтрак;

- ухаживать за домашними животными и растениями;

- выполнять правила дорожного движения;

- обращаться с электроприборами;

- оказать первую медицинскую помощь;

- передать содержание сказки;

- играть в подвижные игры, объяснить их правила.

На третьей ступени младший школьник знает:

- народные традиции;

- важные события в истории своего города;

- традиции народов, населяющих край;

- имена выдающихся земляков;

- имена писателей и поэтов;

- особенности некоторых комнатных и парковых растений и правила ухода

за ними.

Умеет:

- найти выход в экстремальной ситуации дома и за его пределами;
- соблюдать правила личной гигиены;
- систематически помогать родителям в домашних делах;
- ухаживать за растениями в школе и на школьном дворе;
- сделать поделку из природного материала;
- определить по форме листа название растения;
- рассказать о свойствах этого растения;
- передать кратко содержание книги товарищу;
- подготовить подарки для младших и старших;
- научить новой игре своих товарищей.

В заключении хотелось бы обратиться к тем, кто впервые столкнулся с проблемой программирования и, пока не добился в этом большого успеха. Не опускайте руки, любое дело требует усилий, и то, что вчера казалось невозможным, завтра может быть более доступным и ясным.

Заключение

В данных рекомендациях мы попытались по-новому посмотреть на организацию работы с детскими и молодежными общественными объединениями. В Казахстане по данным КС МНЭ РК проживает 5 460 449 детей в возрасте 0 - 17 лет, это 30,7% от общей численности населения. Современная стратегия нашего государства направлена на повышение роли детей и молодежи в общественном развитии, в связи с этим детские и юношеские организации слились в Республиканское Общественное Объединение «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан». По сути - это новая система детского движения, где должны подготавливать детей и подростков к последующей, более зрелой социально полезной деятельности в обществе, закладывать основы современных общественных идеалов и ценностей, постоянно оживляя их и превращая в действующую силу человеческой жизни.

Участвуя в работе детской организации, ребенок должен иметь возможность не только реализовать любые проекты, творческие замыслы, свои права, усвоить человеческий опыт, но, в первую очередь, сформировать ценностные компетенции, востребованные гражданским обществом.

На республиканском уровне большое значение придается воспитанию молодого поколения на основе общенациональной патриотической идеи «Мәңгілік Ел» и ее ценностей. Сегодня они являются ядром консолидации казахстанского общества для дальнейшего успешного развития, неотъемлемой частью сохранения духовности и культуры народа. В детской организации должны быть созданы все условия для глубокого осмысления общенациональной идеи - «Мәңгілік Ел», ее базовых ценностей, закрепленных в новом документе «Патриотический акт «Мәңгілік Ел». Представляется крайне необходимым развивать и совершенствовать патриотическое образовательное пространство организации образования на основе ценностей общенациональной идеи «Мәңгілік Ел».

В этой связи в рекомендациях впервые описаны место и роль детско-юношеской организации «Жас Ұлан» в привитии ценностей «Мәңгілік Ел» через функции воспитания.

Настоящие рекомендации также нацелены на методическую помощь взрослым, которые участвуют в жизнедеятельности детских общественных объединений. Для успешного решения задач лидеры и руководители должны владеть компетентностями. В данном издании предлагается новое содержание знаниевой, методической компетентностей, личностно- значимых качеств организатора детско-юношеской организации «Жас Улан».

Требование дня - разумное сочетание проверенных временем традиций в работе детских организаций с новаторскими инициативами.

На основе анализа литературы по данной проблеме были сделаны определенные обобщения и проведен отбор инновационных методов, которые подробно описаны в рекомендациях. Использование возможностей

инновационных технологий и методов в социально-культурной деятельности детских общественных организаций поможет исключить механическую работу, повысить педагогическую квалификацию педработников.

Кроме того, предлагаются современные механизмы планирования для реально продуктивной практической деятельности старших вожатых. Это может помочь старшему вожатому пройти собственный путь освоения методики планирования, получить инновационный опыт, развить творческий потенциал.

Очень остро стоят вопросы программного обеспечения развития детско-юношеской организации «Жас Ұлан». Рекомендации ориентируют на новый SMART формат постановки цели и систему оценки эффективности деятельности по программам.

Желаем удачи нашим коллегам!

Список рекомендуемой литературы

1. План нации «100 конкретных шагов по реализации пяти институциональных реформ» реализуется пять институциональных реформ
2. национальная идея «Мәңгілік Ел» и ее ценности
3. «Стратегия «Казахстан - 2050» – Новый политический курс состоявшегося государства»
4. Конвенция о правах ребенка ООН
5. Чепурных Е.Е. Детские общественные организации в новом веке// Воспитание школьников. - 2004. - № 3. - С. 2-9.
6. Якубенко О.В. Технологии развития межличностных отношений у детей младшего школьного возраста во внеурочной деятельности// NovaInfo.Ru. 2016. – Т. 4. – № 56. – С. 365-368.
7. Якубенко О.В. Профилактика психодезадаптивных расстройств учащихся//Наука и образование: вектор трансграничного развития. Материалы международного форума. – Омск: ОмГПУ, 2015. – С. 108 – 113.
8. Фролова П.И., Горина А.В., Дубынина М.Г. Психология и педагогика: учебное пособие.– Омск, Изд-во СибАДИ, 2015. – 429 с.
9. Тесленко А.Н., Дмитриенко Е.А. Педагогика детского движения: теория и практика воспитательной работы. – Астана-Кокшетау: НИИ СПИ КУАМ, ОФ «Центр ювенологических исследований», 2014. – 272 с.
10. Чердынцева Е.В. Воспитание ценностного отношения к малой родине у младших школьников в детском объединении// Педагогические науки.- 2017.- № 58. -С. 5.
11. Ожогова Е.Г. Исследование особенностей психического и физического здоровья педагогов//Человек и образование. – 2006. - № 8, 9. – С. 106 – 108.
12. Лепешев Д.В., Жумашев А.К. Организационно-методическое сопровождение деятельности «Единой детско-юношеской организации «Жас Ұлан». – Костанай, 2012. – 108 с.
13. Положение о деятельности республиканской единой детско-юношеской организации «Жас Ұлан». [http:// online.zakon.kz](http://online.zakon.kz).
14. Янбухтин Т. А. К проблеме формирования здорового образа жизни подростков и включенности их в спортивно-оздоровительную деятельность в условиях мегаполиса //Вестник МГГУ им. М.А. Шолохова. Серия «Педагогика и психология». - 2011. - № 2. - С. 43-50.
15. Алиева Л.В. Детские общественные объединения в воспитательном пространстве социума // Педагогика. -2000. - №7. - С.50.
16. Информационная культура учащихся. Формирование информационной культуры у учащихся / <http://ped-kopilka.ru>.
17. Доржиева Л.Б. Инновационная деятельность детских информационных объединений – важнейшее условие социализации современных детей // Современные проблемы науки и образования. – 2013. – № 6.
18. Петрич О. И. Роль современных детских общественных объединений и организаций в воспитании гражданственности у подростков // Известия

Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. -2011.- № 129. – С. 208-215.

19. Алиева Л. В. Детское общественное объединение в системе социального воспитания детей и юношества. Учебно-методическое пособие. М., 2007. 72 с.

20. Назначение, функции плана. Требования к планированию. <http://www.eduneed.ru/ededs-842-1.html>

21. Ильина Т.В. Педагогическое планирование в образовательных учреждениях. Ярославль, 2005.

22. Байбородова Л.В., Кириченко Е.Б., Паладьев С.Л., Харисова И.Г. Технологии педагогической деятельности. 2 часть: Организация деятельности: учебное пособие / под ред. Л.В. Байбородовой. - Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2012. – 316 с.

23. Программа деятельности детской общественной организации (объединения) crtdu.oskoluno.ru/doc/Method_rek_.

24. Доклад о положении детей в Республике Казахстан. – Астана, 2016. – 180 с.

25. Слостенин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н. Педагогика: Учебник. – Москва: Изд-во Академия, 2014. – 608 с.

26. Крысин Л. П. Современный словарь иностранных слов. — М.: АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2012. — 416 с.

27. Яновская М.Г. Теория и методика эмоционального стимулирования в нравственном воспитании подростков: Автореф. дисс. ...докт. пед. наук – Ленинград, 1991. – 46 с.

28. Клочкова Л.И. Технологии реализации ресурсного подхода в воспитательной деятельности образовательной организации и детского общественного объединения // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 4.

29. Сергеева О.А. Эмоциональное стимулирование как педагогическая технология // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. - 2010. - № 1. - Том 45. - С. 109-115.

30. Технология эмоционально-ценностного стимулирования как способ развития эмоциональной сферы школьника в процессе изучения литературного произведения. <https://distant.posidpo.ru>.

31. Клочкова Л.И. Реализация идей ресурсного подхода в развитии воспитания школьников: к вопросу о системе понятий // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 3.

32. Козловская, Л.И. Культурно-досуговая программа в работе с подростками / Л.И. Козловская, Т.П. Бирюкова // Пазашкольное выхаванне. – 2010. – № 6. – С. 31–36.

33. Садовская В.С. Методология, теория и педагогические технологии в формировании культуры быта: Автореф. дисс. докт. пед. наук. - М., 1997. - С.39.

34. Опарина Н.А. Педагогическое руководство культурно-досуговой деятельностью школьников. - М., 2007.

35. Подласый И.П. Педагогика. – М.: Юрайт, 2010. 574с.

36. Толковый словарь Кузнецова. <http://enc-dic.com/kuzhecov/Programma-36059.html>
37. Курсабаев М.К. Мектептегі оқушылар ұйымы арқылы ұлттық тәрбие берудің педагогикалық шарттары: Автореф. дисс. канд. пед. наук. - Караганда, 2008. - С.19.
38. Управление развитием школы / Под ред. М.М. Поташника и В.С. Лазарева. – М., 1995.-464 с.

ПРОГРАММА «ЖАС ҰЛАН»

Дорогой друг!

Ты — юный гражданин суверенного Казахстана!

Большое счастье быть сопричастным к истории, богатейшей культуре, славным традициям древней казахской земли, нравственно-духовному наследию дружной семьи народа Казахстана!

Быть счастливым и признанным своими друзьями, радовать семью, друзей, взрослых своими достижениями, успехами, быть полезным Родине просто, но ответственно!

Главное, всегда стремиться ежедневно делать открытия в окружающей жизни, познавать мир и удивляться его нескончаемым тайнам, стремиться максимально реализовать свои способности в добрых делах и красивых поступках, стремиться к лучшему, развивать все свои задатки, творческие способности, быть здоровым и выносливым, любознательным, внимательным и заботливым!

Право на участие в умной, здоровой, инициативной и творческой жизни общества и государства на благо Родины, Добра и Справедливости дано тебе Конвенцией ООН «О правах ребенка» и гарантировано Конституцией Республики Казахстан!

Для более успешного участия детей Казахстана в общественной жизни любимой Родины по поручению Президента страны Нурсултана Абишевича Назарбаева создано общественное объединение «Республиканская единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан».

Жас Ұлан» — это добровольное сообщество юных граждан Республики Казахстан, устремленных к главной цели – быть полезными своей Родине, верными самым лучшим идеалам человечества, традициям своего народа и семьи, дружбы, чести, добра и справедливости!

Если ты стремишься к высокой цели, успеху, признанию и не боишься трудностей на пути к взрослой самостоятельной и достойной жизни – будь настоящим жасулановцем, верным сыном или дочерью Родины, гордостью своей семьи, рода, друзей, педагогов, всех соотечественников!

Это высокий нравственный долг каждого члена организации «Жас Ұлан»!

- Долг перед Родиной!
- Долг перед родными и близкими!
- Долг перед собой!

Для твоих братишек и сестреноч, т.е. для детей младшего школьного возраста 6-10 лет создаются специальные общественные объединения «Жас Қыран», в которых жасулановцы ведут активную и интересную работу, помогая младшим в раскрытии их потенциала уже на раннем этапе, а также по подготовке детей к вступлению в «Жас Ұлан».

Быть настоящим жасулановцем тебе помогут Программа деятельности организации «Жас Ұлан» и множество социально значимых проектов, рожденных детскими инициативами многоликого детского общественного движения Казахстана за всю славную многолетнюю историю его становления и развития. У тебя также есть возможность предложить свои новые проекты или общественно полезные инициативы по улучшению окружающей жизни!

Чтобы стать хорошим жасулановцем, необходимо владеть историей организации, знать ее традиции и внутреннюю корпоративную культуру.

Девиз: «Все наши мысли, знания, дела – для Родины, Добра и Справедливости!»

Этот девиз детское движение Казахстана, зародившееся на заре независимости и суверенитета, с честью и гордостью несет более 20 лет и признает его в качестве своего главного компаса жизни всегда, во всем и везде!

Знак приветствия: ладонь правой руки, приложенная к сердцу с наклоном головы в знак приветствия (в знак признания и уважения древних казахских традиций).

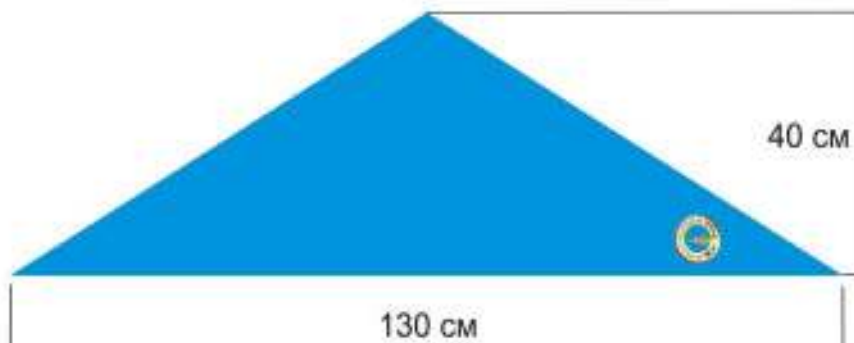
ЛОГОТИП

ЗНАЧОК

ГАЛСТУК

Знаки отличия:

- нагрудный знак «Жас Қыран» для младших членов организации;
- нагрудный знак «Жас Ұлан» для членов организации
- галстук голубого цвета «Жас Ұлан», как частичка Государственного Флага РК;
- шевроны установленного образца для лидеров организации;
- нагрудный знак 3 степени (бронзовый значок) для отличившихся лидеров организации «Ұланбасы»;
- нагрудный знак 2 степени (серебряный значок) для особо отличившихся жасулановцев, лидеров организаций районного, областного или регионального масштаба;

- нагрудный знак 1 степени (золотой значок) для лидеров детских объединений, вожатых, педагогов, внесших весомый вклад в развитие детского движения страны.

Как стать «жасулановцем»:

«Жасулановцем» может стать любой учащийся в средних организациях образования, мальчик или девочка, юноша или девушка, желающий внести вклад в развитие общества, принимающий правила и положения организации, уважающий ее и действующий в соответствии с ее требованиями.

Организация состоит из двух звеньев:

- Младшее звено «Жас Қыран» — дети 6-10 лет;

- Старшее звено «Жас Ұлан» — дети 11-16 лет;

Для того, чтобы стать «жасулановцем» необходимо:

- заполнить заявление о вступлении в организацию с личной разборчивой подписью вступающего, заверенное родителями о том, что они дают согласие на вступление сына или дочери в организацию «Жас Ұлан»;

- произнести торжественное обещание «жасулановца»;

- знать, цели, задачи, символику организации «Жас Ұлан»;

- понимать, следовать во всех своих делах и поступках данному Торжественному обещанию, девизу организации, правилам поведения члена организации «Жас Ұлан».

Торжественное обещание:

Біз «Жас Ұлан» ұйымына кіре отырып Қазақстан Республикасының патриоты болуға;

Мемлекеттік рәміздерді құрметтеуге, дәріптеуге;

Туған еліміз, жеріміз, Отанымызды мақтаньш етуге уәде береміз.

Ата-анамызды қадірлеп;

Үлкенге — құрмет, кішіге ізет көрсетеміз.

Оқуда озат, еңбекте адал болып;

Салауатты өмір салтын ұстанамыз.

Тәуелсіз еліміздің білімді, жігерлі, парасатты, отансүйгіш азаматы боламыз деп сендіреміз!

Основные направления деятельности «Жас Ұлан»:

1. «Зерде» – способствует формированию и развитию компетентности, интеллекта и творческих способностей обучающихся, умения разрешать проблемы, привлечению детей к участию в интеллектуальных играх, дебатах, олимпиадах, конференциях, проектах и исследованиях.

Жасулановец постоянно развивает свою познавательную активность, интеллект, культуру умственного труда, личностный потенциал, стремится к различным творческим инициативам и ответственно проявляет свои творческие способности по улучшению окружающей жизни.

2. «Руханият» - способствует развитию и формированию нравственных, морально-этических, художественно-эстетических основ жизнедеятельности членов организации, освоению и преумножению культурного наследия своей семьи, детского сообщества, своего и других народов, умению соотносить свои

устремления с интересами других людей и социальных групп, способности понимать современное устройство общества и самостоятельно действовать в нем на основе духовно-нравственных ценностей и социальных ориентиров.

Жасулановец должен быть честным и искренним по отношению к самому себе, стараться действовать в соответствии с общечеловеческими нормами морали, уважать старших, заботиться о младших, уважать мнения близких, друзей.

3. «Отан» — способствует формированию у членов организации казахстанского самосознания и культурной идентичности, гражданской ответственности, толерантности и патриотизма, гордости за свой народ, чувства уважения к государственным символам и государственному языку, стремления максимально реализовать себя на благо Родины, добра и справедливости.

Жасулановец должен любить Родину, уважать государственные символы, знать историю государства, родного края, жизнь и подвиги почетных граждан и героев родной местности, вести активную туристическую, поисково-экспедиционную и краеведческую работу, достойно представлять свою страну за рубежом.

4. «Жеті жарғы» формирует правовую культуру юных граждан Казахстана, личностные, социальные, правовые компетенции, политическую грамотность посредством знания Конвенции ООН «О правах ребенка», своих гражданских прав, обязанностей, чувство ответственности перед Законом.

Жасулановец должен быть достойным гражданином Республики Казахстан, уважать и соблюдать Конституцию Республики Казахстан, действующее законодательство, Торжественное обещание жасулановца, следовать общепринятым правилам и нормам поведения, жить по долгу, чести и совести.

5. «Салауат» — способствует формированию здорового образа жизни членов организации и окружающего социума, развитию массовой физической культуры и спорта через различные сберегающие здоровье инициативы, организацию спортивных, туристических, поисково-экспедиционных и краеведческих программ.

Жасулановец активно ведет и пропагандирует здоровый образ жизни, заботится о своем здоровье, поддерживает хорошую физическую форму, участвует на различных спортивно-массовых мероприятиях.

6. «Еңбек» — способствует ранней профессиональной ориентации и выбору профессии членов организации, развитию компетентности и функциональной грамотности путем создания клубов юных техников, изобретателей и рационализаторов, бизнес-школ, холдингов, общественных академий, конкурсов, форумов профессионального мастерства и т.д.,

Жасулановец уважает, ценит труд и людей труда, сам любит трудиться, помогает семье в домашнем хозяйстве, занимается прикладным искусством, моделирует конструкции, ответственно относится к осознанному выбору профессии, участвует в трудовых и профессиональных акциях, выставках технических, сельскохозяйственных, творческих достижений детей и молодежи

страны, преумножает трудовые традиции семьи, своего аула, города, области, организации, страны.

7. «Экоэлем» - формирует у детей экологическую культуру, сознательное заботливое отношение к окружающей среде, направленное на охрану материальных ценностей, рациональное использование природных ресурсов и бережное отношение к природе

Жасулановец живет в гармонии с природой, окружающей действительностью, с самим собой, любит и бережет природу, сохраняет и рационально использует природные ресурсы.

Юный друг! Ты выбрал свой путь! Будь настоящим жасулановцем: целеустремленным, ответственным за свои слова, дела и поступки, верным идеалам древней казахской земли, дружбы и толерантности всего народа Казахстана, всего Мира, нашей великой Родины, идеалам Добра и Справедливости!

В добрый путь, Жас Ұлан!

ПОЛОЖЕНИЕ

О ДЕЯТЕЛЬНОСТИ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ ЕДИНОЙ ДЕТСКО-ЮНОШЕСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ «ЖАС ҰЛАН», «ЖАС ҚЫРАН»

1. ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

1.1. Республиканское общественное объединение «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан» (именуемое дальше по тексту «Жас Ұлан») - единая общественная организация детей и подростков Республики Казахстан, созданная по инициативе Главы государства Н.А. Назарбаева.

1.2. «Жас Ұлан» — организация, формирующая подрастающее поколение в духе казахстанского патриотизма на основе высоких духовно-нравственных ценностей, принципов гуманизма, толерантности и демократизма.

1.3. «Жас Ұлан» осуществляет свою деятельность совместно с творческими, спортивными, общественными, неправительственными организациями и государственными учреждениями.

1.4. В своей деятельности «Жас Ұлан» руководствуется Конституцией Республики Казахстан, законодательством и иными нормативно-правовыми актами и международными актами, ратифицированными Республикой Казахстан.

2. ЦЕЛЬ, ЗАДАЧИ

2.1. Цель «Жас Ұлан»:

- формирование у подрастающего поколения чувства патриотизма, стремления к знаниям и самосовершенствованию; ответственного отношения к делу; сопричастности к истории страны, к настоящему и будущему Независимого Казахстана.

2.2. Задачи «Жас Ұлан»:

- формирование духовно-нравственного потенциала подрастающего поколения на основе знания истории, культуры, языка народа Казахстана;

- повышение гражданской активности и сознательности детей и подростков;

- стимулирование познавательной деятельности;

- создание позитивных условий для интеллектуального, творческого и социального развития детей и подростков;

- развитие личностных качеств ребенка, направленных на формирование его ответственности и трудолюбия, раскрытие лидерского потенциала и организаторских способностей.

3. Функции и принципы

3.1. «Жас Ұлан» выполняет следующие функции:

- воспитательную;

- познавательную;

- коммуникативную;

- социальную;

- информационную;
- творческую.

3.2. Принципы деятельности «Жас Ұлан»:

- приоритетность общечеловеческих ценностей и гражданского самосознания;
- добровольность и доступность;
- преемственность поколений, соблюдение традиций «Жас Ұлан»;
- единство взрослых и детей в реализации основных целей и задач организации;
- патриотичность, толерантность и духовно-нравственная направленность деятельности.

4. Членство, условия и порядок приобретения (утраты) членства

4.1. В «Жас Ұлан» действует двухуровневая система членства. Членами старшего звена - «Жас Ұлан» являются учащиеся 5-10 класса, членами младшего звена - «Жас Қыран», являются учащиеся 1-4 класса, изъявившие добровольное желание стать ее членами, желающие внести свой вклад в развитие «Жас Ұлан».

4.2. Прием осуществляется решением общего собрания первичной организации «Жас Ұлан». Массовый прием проводится 3 раза в год (кроме того, можно в знаменательные даты своего региона): 1 мая – День единства народа Казахстана, 6 июля – день создания «Жас Ұлан», 16 декабря – День Независимости.

4.3. Для добровольного выхода из «Жас Ұлан» член организации подает письменное заявление на имя руководителя первичной организации «Жас Ұлан».

4.4. К членам организации, нарушившим Положение «Жас Ұлан», применяются следующие меры порицания: обсуждение на общем собрании организации, вынесение замечания, выговор, предупреждение об исключении. Крайняя мера - исключение из организации.

4.5. Вопрос об исключении из организации решается на общем собрании первичной организации. Решение об исключении считается принятым, если за него проголосовало не менее 2/3 членов Школьного комитета, и приобретает силу после утверждения.

5. права и обязанности членов «Жас Ұлан»

5.1. Члены «Жас Ұлан» имеют право:

- принимать активное участие в деятельности «Жас Ұлан»;
- избирать и быть избранным в состав органов управления «Жас Ұлан»;
- получать поощрения, награды за успехи и достижения в реализации программы «Жас Ұлан» и за особые личные достижения (грамоты; дипломы; путевки в оздоровительные, летние лагеря; «Золотая Книга «Жас Ұлан» и т.д.);
- обращаться в органы «Жас Ұлан» с заявлениями, просьбами, вопросами, предложениями, инициативами;
- иметь доступ к информации о деятельности организации на всех её уровнях;

5.2. Обязанности членов «Жас Ұлан»:

- уважать государственные символы Республики Казахстан (Флаг, Герб, Гимн), быть патриотом своей страны;
- выполнять основные Положения и решения руководящих органов «Жас Ұлан»;
- признавать и уважать права и интересы других членов «Жас Ұлан»;
- быть примером в учёбе, общественных делах, труде; беречь общественную собственность, быть образцом культурного поведения;
- вести здоровый образ жизни и пропагандировать его среди своих сверстников;
- уважать старшее поколение и заботиться о младших.

6. СИМВОЛЫ И АТРИБУТЫ

6.1. К символам относятся: девиз, торжественная песня (гимн), знамя, галстук, значок, эмблема, вымпел.

6.2. Знамя символизирует объединение детей и подростков. Знамя должно быть у республиканской организации и во всех её филиалах (школьных, районных/городских, областных).

Знамя представляет собой прямоугольное полотнище белого цвета размером 200 x 100 см с изображением в центре эмблемы организации. Эмблема наносится вышивкой, красками или матерчатой аппликацией. У древка – вертикальная полоса с национальным орнаментом. Знамя обшивается по краям поля полотнища бахромой золотого цвета - каймой.

Знамя закрепляется на древке с помощью трубки (втулки) и служит его украшением. Оно имеет вид копья, выполненное в стиле национального орнамента. Высота древка знамени с металлической (пластмассовой) втулкой (цвет золота) составляет 2 м 20 см. К нему завязываются шнуры с кистями (золотого цвета).

Знамя выносится на торжественных церемониях, парадах, государственных праздниках. Оно хранится в специальной стойке в зачехленном виде или под прозрачным покрытием у ритуальной стены организации в центре стены комнаты.

В особых случаях у знамени может устанавливаться почетный караул из знаменосца и двух ассистентов. Смена караула производится через каждые 10-15 минут. В дальних переходах знамя переносят на плече в зачехленном виде. Форма знаменной группы соответствует элементам формы организации. Обязательными атрибутами являются – ленты (аксельбанты), пилотки, белые перчатки. Цвет лент, пилоток – одного цвета (голубого).

6.3. Галстук – это символ принадлежности к детской организации. Цвет – голубой. Размер галстука 40 x 130 см. На правом краю галстука расположен логотип «Жас Ұлан». Логотип «Жас Ұлан» выполнен в виде круга диаметром 4 см.

6.4. Девиз – символ организации. Он выражает самую главную идею организации.

6.5. Атрибутами «Жас Ұлан» считаются определенные предметы и знаки, которые в яркой и выразительной форме выражают идеи организации, такие как: нагрудные знаки, барабан, знаки различия, нагрудные знаки отличия (шевроны).

7. Структура

7.1. Основой «Жас Ұлан» является первичная организация «Жас Ұлан».

7.2. Первичные объединения создаются по принципу добровольности в структуре школ.

7.3. Первичной организацией «Жас Ұлан» является Школьный комитет «Жас Ұлан».

7.4. Первичные организации «Жас Ұлан» (далее - Школьный комитет) создаются и действуют по решению Общего собрания Школьного комитета. Решение Общего собрания Школьного комитета считается действительным, если на нем присутствуют лидеры каждого класса, руководители всех направлений деятельности организации.

7.5. Лидер «Жас Ұлан» на всех уровнях называется – «Ұлан басшысы», который избирается из числа школьников 9-10 классов на Общем собрании путем открытого голосования сроком на один учебный год.

7.6. Исполнительный орган – Школьный комитет возглавляет исполнительный секретарь (из числа педагогов, вожатых, методистов-организаторов), которого утверждает Общее собрание Школьного комитета по согласованию с администрацией школы и районного совета.

7.7. Исполнительный секретарь районного/городского Совета утверждается решением районного/городского Совета по согласованию с районным/городским управлением образования и областным Советом.

7.8. Исполнительный секретарь областного Совета утверждается решением областного Совета по согласованию с областным управлением образования и республиканским Советом.

7.9. В состав районного/городского Совета входят исполнительные директора и «Ұлан басшысы» Школьных комитетов.

7.10. В состав областного Совета входят исполнительные секретари и «Ұлан басшысы» районных/городских Советов.

8. РУКОВОДЯЩИЕ ОРГАНЫ

8.1. Высшим совещательным органом является Республиканский Курылтай «Жас Ұлан», который проводится один раз в год.

8.1.1. Созыв, повестка дня, регламент, нормы представительства и порядок избрания делегатов Курылтая устанавливается и объявляется Республиканским Советом не позже, чем за два месяца до ее проведения, кроме чрезвычайных и внеочередных созывов Курылтая.

8.1.2. Чрезвычайный и внеочередной Курылтай созывается по решению Совета по инициативе Председателя Совета или не менее одной трети от общего количества членов Совета.

8.2. Руководящий орган – Республиканский Совет.

8.2.1. Республиканский Совет созывается не реже трех раз в год, в том числе в конце календарного года проводится отчетное заседание Совета. Председатель Совета может созывать внеочередное заседание Совета по своей инициативе или по инициативе не менее 1/3 членов Совета. Решение Совета принимается большинством от общего числа его членов. Порядок проведения Совета и норма голосования определяется членами Совета в начале его работы.

8.2.2. К компетенции Совета относится:

- утверждение Положения о Совете «Жас Ұлан»;
- утверждение бюджета и годовых финансовых отчетов;
- инициатива внесения изменений и дополнений в Устав организации;
- определение основных направлений и программ деятельности организации и представление их Курылтаю «Жас Ұлан»;
- утверждение повестки дня заседания Курылтая «Жас Ұлан»;
- принятие решения о проведении чрезвычайных и внеочередных Курылтаев;
- избрание Председателя Совета сроком на 2 года;
- прием в почетные члены «Жас Ұлан»;
- принятие решения об образовании и упразднении филиалов Объединения, утверждение Положений о филиалах Объединения;
- иные вопросы, связанные с деятельностью «Жас Ұлан».

8.2.3. Состав Совета определяется и избирается из числа делегатов (по 2 с каждой области, г.Астана и Алматы, включая «Ұлан басшысы»).

8.2.4. Срок полномочий Совета – два года.

8.3. Общее руководство деятельностью Совета осуществляет Председатель Совета.

8.3.1. Полномочия Председателя Совета прекращаются досрочно в случае принятия соответствующего решения Курылтая;

8.3.2. Председатель Совета выполняет следующие функции:

- выступает с отчетами на Курылтае;
- выступает с инициативой о проведении чрезвычайного или внеочередного Совета;
- возглавляет заседания и координирует деятельность Совета;
- управляет процессом долгосрочного планирования деятельности «Жас Ұлан»;
- является полномочным представителем «Жас Ұлан» в отношениях с государственными и иными органами и организациями;
- утверждение структуры управления деятельностью организации, штатного расписания и должностных обязанностей по представлению исполнительного директора;
- без доверенности действует от имени Объединения;

8.3.3. Председатель Совета имеет заместителей. Заместители избираются Советом «Жас Ұлан».

8.4. Исполнительным органом является Исполнительный директорат. Возглавляет Исполнительный директорат Исполнительный директор.

8.4.1. Исполнительный директор избирается Республиканским Советом по представлению Председателя.

8.4.2. Исполнительный директор осуществляет оперативное управление деятельностью организации, подотчетен Курылтаю, Совету, Председателю Совета, организует выполнение их решений. Исполнительный директор несет ответственность перед организацией за результаты и законность деятельности.

8.4.3. В компетенцию Исполнительного директора входит:

- материально-техническое обеспечение деятельности организации в пределах ее собственных средств;

- привлечение для осуществления уставной деятельности дополнительных источников финансовых и материальных средств;

- организация проведения очередных и внеочередных заседаний Совета и Курылтая;

- распоряжение имуществом и денежными средствами, согласно утвержденному бюджету;

- решение кадровых вопросов, при этом назначение заместителей и руководителей структур аппарата согласуется с Председателем Совета.

- в отношении работников Объединения издает приказы о назначении их на должность, об их переводе и увольнении; указания, обязательные для исполнения всеми сотрудниками исполнительного директората по вопросам, относящимся к его компетенции; а также нанимать работников на договорной основе;

- определяет систему оплаты труда, решает вопросы премирования, принимает меры поощрения и налагает дисциплинарные взыскания;

- заключает от имени Объединения договоры;

- осуществляет иные полномочия, не отнесенные к исключительной компетенции Курултая делегатов и Совета;

- без доверенности действует от имени организации и представляет ее интересы.

8.4.4. Исполнительный директор имеет право передавать свои полномочия, либо их часть своему заместителю.

8.4.5. В случае невозможности исполнения Исполнительным директором своих обязанностей, его функции временно, до избрания нового директора, переходят к заместителю.

8.4.6. Полномочия Исполнительного директора прекращаются досрочно в случае принятия соответствующего решения Совета.

9. МЕЖДУНАРОДНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

9.1. «Жас Ұлан» взаимодействует с международными неправительственными организациями, деятельность которых не противоречит Конвенции о правах ребенка и законодательству Республики Казахстан в сфере воспитания подрастающего поколения.

9.2. «Жас Ұлан» участвует в проектах международных неправительственных организациях, направленных на повышение гражданской

активности; создание позитивных условий для интеллектуального, творческого и социального развития детей и подростков.

«Жас Ұлан» ұйымының АНТЫ

АНТЫ Мен, _____, Республикалық бірыңғай «Жас Ұлан» балалар мен жасөспірімдер ұйымының қатарына кіре отырып:

Өз Отаным – Қазақстан Республикасының патриоты болуға; Мемлекеттік рәміздерді құрметтеуге, дәріптеуге; Туған елім, жерім, Отанымды мақтаныш етуге; Ата-анамды қадірлеуге; Үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсетуге; Білімге табандылықпен ұмтылуға; Салауатты өмір салтын ұстануға; Табиғатты аялауға; «Жас Ұлан» Ережесін бұлжытпай сақтауға және оны өз достарымнан талап етуге ант етемін.

Біздің жерлестеріміздің даңқты ерлігі өнегесі негізінде ерлікке үйренуге және Отанға шексіз қызмет етуге салтанатты түрде
АНТ ЕТЕМІН, АНТ ЕТЕМІН, АНТ ЕТЕМІН!

Содержание

Введение.....	89
1. Место и роль детско-юношеской организации в привитии ценностных ориентиров «Мәңгілік Ел».....	92
2. Механизмы планирования работы детско-юношеской организации.....	107
3. Инновационные методы деятельности детско-юношеской организации..	119
4. Методические рекомендации по программному обеспечению развития детско-юношеской организации «Жас Ұлан».....	136
Заключение	157
Список используемой литературы	159

**«Жас Ұлан» бірыңғай балалар мен жасөспірімдер ұйымы»
республикалық қоғамдық бірлестігі қызметін ұйымдастыру
бойынша әдістемелік ұсынымдамалар**

**Методические рекомендации
по программному обеспечению развития детско-юношеской организации
«Жас Ұлан»**

Басуға 17.03.2017 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 11.

Подписано в печать 17.03.2017 г. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 11.